

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПОЛИВАНЮК ВІТАЛІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

Прим. №__
УДК 355.231:796(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ**

011 – «Освітні, педагогічні науки»

01 – «Освіта/Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В. В. ПОЛИВАНЮК

Наукові керівники: Петрачков Олександр Валерійович, кандидат
педагогічних наук, доцент, заслужений працівник
фізичної культури і спорту України
Оленев Дмитро Геннадійович, доктор педагогічних наук,
доцент

КИЇВ – 2023

АНОТАЦІЯ

Поливанюк В. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – «Освітні, педагогічні науки». – Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, 2023.

Дисертацію присвячено теоретико-експериментальному вирішенню наукового завдання у педагогічній теорії та практиці, що полягає у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України, а для цього обґрунтовано й експериментально перевірено результативність педагогічних умов її формування у системі вищої військової освіти.

Проаналізовано стан дослідженості проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України у науково-педагогічній теорії і практиці та обґрунтовано на провідних ідеях і положеннях системного, компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого, контекстного і суб'єктного методологічних підходів сутність поняття «професійна компетентність майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України». Професійна компетентність майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України як складне інтегративне професійно важливе утворення є результатом професійної підготовки у ВНЗ і проявляється у його підготовленості, здатності та готовності успішно виконувати функціональні обов'язки щодо організації фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі, що ґрунтується на його позитивному ставленні та схильності до цієї діяльності, мотивації, професійно важливих якостях, професійних знаннях, вміннях і навичках.

Обґрунтовано компоненти професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України, а саме: ціннісно-

мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, індивідуально-психічний і суб'єктний.

Узагальнення педагогічної літератури з проблеми дослідження та застосування методу експертного оцінювання уможливили висновок про те, що формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти буде результативним за обґрунтування та впровадження таких педагогічних умов: забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ; педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти; удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; конкретизація й уточнення критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти.

Обґрунтовано та експериментально перевірено *педагогічну модель* формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти, яка складається з *цільово-методологічного, змістовного, суб'єктного, методичного та оцінно-результативного* блоків.

Розроблено *методику* формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України, яка передбачає *мотиваційний, пізнавально-діяльнісний і оцінювально-рефлексивний* етапи.

Конкретизовано та уточнено *критерії та показники оцінювання* сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти:

аксіологічно-спонукальний (прагнення опанувати обрану професію; бажання у подальшому проходити військову службу за обраною професією; прагнення до професійного становлення; цінності професійної діяльності; готовність захищати Україну); *пізнавально-знаннєвий* (військово-професійні знання (відображають підготовку військового фахівця – офіцера тактичного рівня); військово-спеціальні знання (відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності (спеціалізації); результати навчальної діяльності (академічна успішність); *операційно-діяльнісний* (вміння вирішувати військово-професійні завдання; комунікативні та організаторські вміння); *індивідуально-психічний* (фізична підготовленість, психічний та емоційний стани); *рефлексивний* (рефлексія (саморефлексія); суб'єктність, самоефективність).

Результати педагогічного експерименту уможливають висновок про те, що запропоновані педагогічні умови є результативними і можуть бути рекомендовані для впровадження у професійну підготовку майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту ЗС України.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України (забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ; педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти; удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; конкретизація та уточнення критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту

ЗС України у системі вищої військової освіти);

спроєктовано педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України в процесі професійної підготовки у ВВНЗ, що відтворює системний і контекстний взаємозв'язок мети, методологічних підходів, принципів, педагогічних умов, змісту, методики, критеріїв і показників оцінювання її сформованості, шляхом уточнення складових і структуризації у цільово-методологічному, змістовному, суб'єктному, методичному та оцінно-результативному блоках;

удосконалено: методику формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; удосконалення здійснено шляхом вдосконалення, доповнення та модернізації наявних форм, методів та прийомів навчання до специфіки їх професійної підготовки та майбутньої військово-професійної діяльності як організаторів фізичної культури і спорту у військових частинах, що реалізується на всіх етапах їх професійної підготовки у ВВНЗ;

діагностувальний інструментарій оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України (удосконалення полягає в обґрунтуванні та конкретизації критеріїв і доповненні наявних критеріїв новими показниками – ціннісно-мотиваційного (ціннісні орієнтації, професійна спрямованість, готовність захищати Батьківщину), когнітивного (військово-професійні знання, військово-спеціальні знання), операційно-діяльнісного (вміння вирішувати військово-професійні завдання; комунікативні та організаторські вміння), індивідуально-психічного (фізична підготовленість, психічний та емоційний стани), суб'єктного (рефлексивність, суб'єктність, самоефективність), що забезпечують достатньо об'єктивне діагностування її сформованості;

дістало подальшого розвитку поняття «професійна компетентність майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України»;

подальший розвиток полягає в конкретизації його змісту до військово-професійної діяльності як фахівця фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в реалізації педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України шляхом упровадження основних результатів дослідження в освітній процес ВВНЗ, а також методичних розробок проведення семінарських занять, ділових ігор, тестових завдань.

Ключові слова: професійна компетентність, військовослужбовці, курсанти, вищий військовий навчальний заклад, майбутні офіцери – фахівці із фізичної культури і спорту ЗС України, професійна діяльність, фізичне виховання, фізична підготовка, педагогічні умови, показники оцінювання, педагогічний експеримент, компонент, метод.

ABSTRACT

Polyvaniuk V.V. Formation of professional competence of future physical culture and sports specialists of the Armed Forces of Ukraine. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 011 – ‘Educational and Pedagogical Sciences’. – The National University of Defence of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Kyiv, 2023.

The dissertation is devoted to the theoretical and experimental solution of a scientific task in pedagogical theory and practice. It consists of the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in physical culture and sports (hereinafter – PC&S) of the Armed Forces of Ukraine (hereinafter – AFU), and for this reason, the effectiveness of pedagogical conditions of its formation in the system of higher military education was substantiated and experimentally verified.

The state of research on the problem of the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU in scientific and pedagogical theory and practice is analysed. The essence of the concept is based on the leading ideas and provisions of systemic, competence, activity, integrated, contextual and subject methodological approaches ‘professional competence of a future commissioned officer – specialist in PC&S of the AFU’. The professional competence of the future commissioned officer – a specialist in PC&S of the AFU as a complex integrative professionally important education, which is the result of professional training at the High military educational institutions (hereinafter – HMEI) and is manifested in his readiness, ability and willingness to successfully perform functional duties regarding the organization of physical training and sports in the military – professional environment based on his positive attitude and inclination towards this activity, motivation, professionally important qualities, professional knowledge, abilities and skills.

The components of the professional competence of the future

commissioned officer – a specialist in PC&S of the AFU are substantiated, namely: value-motivational, cognitive, praxeological, individual-psychological and subject.

The application of the method of expert evaluation and the generalization of pedagogical literature on the research problem made it possible to conclude that the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU in the system of higher military education will be effective for substantiating and implementing the following pedagogical conditions: ensuring value-motivational attitude of future commissioned officers specialists in to the formation of professional competence in the process of professional training at HMEI; pedagogical modeling of the process of formation of professional competence of future commissioned officers - specialists in PC&S of the AFU in the system of higher military education; improvement of professionally oriented methods of formation of professional competence of future commissioned officers specialists in physical culture and sports of the AFU; specification of criteria and indicators for assessing the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in physical culture and sports of the AFU in the system of higher military education.

The pedagogical model of formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in physical culture and sports of the AFU in the system of higher military education, which consists of target-methodological, substantive, subject, methodical, evaluation-resultative blocks, has been substantiated and experimentally verified.

A methodology for the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in physical culture and sports of the AFU has been developed, which includes motivational, cognitive-active and evaluative-reflective stages.

The criteria and indicators for assessing the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in physical culture and sports of the AFU in the system of higher military education are specified:

axiological-motivational (the desire to master the chosen profession; the desire to continue military service in the chosen profession; the desire for professional development; values professional activity; readiness to defend Ukraine); cognitive-knowledge (military-professional knowledge (reflects the training of a military specialist – tactical level officer); military-special knowledge (reflects the specifics of a specific subject area of professional activity (specialization); results of educational activities (academic success); operational-activity (ability to solve military -professional tasks; communicative and organizational skills); individual-mental (physical fitness, mental and emotional states); reflexive (reflection (self-reflection)); subjectivity, self-efficacy).

The results of the pedagogical experiment enable the conclusion that the proposed pedagogical conditions are effective and can be recommended for implementation in the professional training of future commissioned officers – specialists of the PC&S of the AFU.

The scientific novelty of the research results is that:

for the first time, the pedagogical conditions for the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU are substantiated (ensuring the value-motivational attitude of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU to the formation of professional competence in the process of professional training at HMEI; pedagogical modelling of the formation process professional competence of future commissioned officers – specialists in physical culture and sports of the AFU in the system of higher military education; improvement of professionally oriented methods of formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU; specification of criteria and indicators for evaluating the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists from in PC&S of the AFU in the system of higher military education);

a pedagogical model of the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU in the process of

professional training at the HMEI was designed, which reproduces the systemic and contextual interrelationship of the goal, methodological approaches, principles, pedagogical conditions, content, methodology, evaluation criteria and indicators its formation, by clarifying the components and structuring in target-methodological, substantive, subject, methodical and evaluation-resultative blocks;

improved: methods of formation of professional competence of future commissioned officers specialists in PC&S of the AFU; the improvement was carried out by improving, supplementing and modernizing the existing forms, methods and techniques of training to the specifics of their professional training and future military-professional activities as organizers of PC&S in military units, which is implemented at all stages of their professional training at the HMEI;

diagnostic tools for assessing the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU (improvement consists in substantiating new criteria and supplementing existing criteria with new indicators – value-motivational (value orientations, professional orientation, readiness to defend the Motherland), cognitive (military- professional knowledge, military-special knowledge), operational-activity (ability to solve military-professional tasks; communicative and organizational skills), individual-psychological (physical fitness, mental and emotional states), subjective (reflexivity, subjectivity, self-efficacy), which provide a sufficiently objective diagnosis of its formation;

received further development of the concept of ‘professional competence of the future commissioned officer – a specialist in PC&S of the AFU’; further development consists in concretizing its content to military-professional activity as a specialist in physical training and sports in a military-professional environment.

The practical significance of the obtained research results is the implementation of pedagogical conditions for the formation of professional competence of future commissioned officers – specialists in PC&S of the AFU by implementing the main results of the research into the educational process of HMEI, as well as methodological developments for conducting seminar classes,

business games, test tasks.

Keywords: professional competence, servicemen, cadets, higher military educational institution, future commissioned officers - specialists in physical culture and sports of the Armed Forces of Ukraine, professional activity, physical education, physical fitness, pedagogical conditions, evaluation indicators, pedagogical experiment, component, method.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Колективна монографія, навчальний посібник:

1. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців фізичної культури та спорту у науковій літературі. *Фізичне виховання: проблеми та перспективи* : монографія / за заг. ред. Г. П. Грибана. Житомир : Рута, 2020. С. 334–341.

2. Плавання та методика його викладання : навч. посіб. / Д. Оленев, О. Юденко, В. Шемчук, О. Петрачков, Н. Вербин, Н. Височіна, В. Поливанюк. Київ. : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2022. 124 с.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

3. Поливанюк В. В. Експериментальні результати впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. Вип. 58, том 2. С. 272–282. DOI:10.24919/2308-4863/58-2-38

4. Поливанюк В. В. Методика формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України у системі військової освіти *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка 2022. Вип. 56, том 2. С. 239–246. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-2-38>

5. Поливанюк В. В. Професійна компетентність майбутніх військових фахівців як науково-теоретична проблема. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 28, том 3. С. 206–210. DOI:10.24919/2308-4863.3/28.208773

6. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Військова освіта*. 2021. №1 (43). С. 234–245. DOI:10.33099/2617-1783/2021-43/234-245

7. Шемчук В., Поливанюк В., Муштатов Ю., Федоренко О., Одеров А. Модель формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 29, том 4. С. 240–248. DOI:10.24919/2308-4863.4/29.209683

Наукові праці, опубліковані в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

8. Поливанюк В. В. Критерії та показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Pedagogy and Psychology*. 2021. IX (99), Issue. 252. С. 42–47. DOI:10.31174/SEND-PP2021-252IX99-10

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Оленєв Д. Г., Поливанюк В. В. Сучасний стан сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних Сил України *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 76–80.

10. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Критерії та показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах*

України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ : НУОУ, 2020. С. 102–103.

11. Петрачков О. В., Поливанюк В. В., Шостак Р. Г. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ : НУОУ, 2021. С. 53–56.

12. Погребняк Д. В., Поливанюк В. В., Сотніченко А. І. Методичні рекомендації щодо розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин Збройних Сил України у системі післядипломної освіти. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології* : збірник тез міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8–9 трав. 2020 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2020. С. 103–106.

13. Поливанюк В. В. Аспекти формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів структур фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України в процесі професійної підготовки. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 листоп. 2019 р.). Київ : НУОУ, 2019. С. 293–295.

14. Поливанюк В. В. Зміст мотиваційного компоненту в структурі професійного компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 19-20 листоп. 2021 р.). Запоріжжя : Класичний

приватний університет, 2021. С. 210–213.

15. Поливанюк В. В. Методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 110–112.

16. Поливанюк В. В. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. : зб. наук. праць, м. Переяслав, 29 січня 2021 р. Переяслав, 2021. Вип. 67. С. 274–277.

17. Поливанюк В. В. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців у науковій літературі. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених*: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 14 трав. 2020 р.). Харків : Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 268–270.

18. Поливанюк В. В. Суть, зміст і структура професійної компетентності майбутніх офіцерів фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав, 24 січ. 2023 р.). Переяслав, 2023. Вип. 84. С.34–37.

19. Поливанюк В. В. Шемчук В. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми розвитку службово-прикладних, традиційних та східних одноборств*: зб. наук. праць за матеріалами XV Міжнар. наук.-метод. конф., присвяч. пам'яті д-ра пед. наук, професора Бізіна Віктора Петровича (м. Харків, 30 листоп. 2021 р.). МВС України. Харків: нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 112–116.

20. Поливанюк В. В., Шостак Р. Г. Зміст когнітивного критерію в структурі професійного компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Фізична культура в університетській освіті: інновації, досвід та перспективи розвитку в умовах сучасності* : зб. матеріалів V всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Дніпро, 11 трав. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 351–354.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	19
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ	29
1.1. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців у науковій літературі	29
1.2. Зміст і структура професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України	42
Висновки до першого розділу	64
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	66
2.1. Методика дослідження формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних Сил України	66
2.2. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України	74
2.3. Педагогічне моделювання формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України	87
2.4. Методика формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України	118
2.5. Критерії та показники діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України	157

Висновки до другого розділу	169
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ	
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	172
3.1. Програма й організація дослідно-експериментальної роботи..	172
3.2. Аналіз результатів констатувального етапу експерименту.....	192
3.3. Статистична інтерпретація результатів формувального етапу експерименту	199
3.4. Методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України	228
Висновки до третього розділу	234
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	238
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	243
ДОДАТКИ	278

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВНЗ	–	вищий військовий навчальний заклад
ЕГ	–	експериментальна група
ЄКТС	–	Європейська кредитно трансферна- накопичувальна система
ЗВО	–	заклад вищої освіти
ЗС	–	Збройні сили
МО	–	Міністерство оборони
НАТО	–	Організація Північноатлантичного договору
НУОУ	–	Національний університет оборони України
ОПП	–	освітньо-професійна програма
ФКіС	–	фізична культура і спорт
ФПіС	–	фізична підготовка і спорт

ВСТУП

Актуальність теми. Зміни у глобальному безпековому середовищі, забезпечення готовності сил оборони держави до надання відсічі збройній агресії проти України свідчать про необхідність забезпечення Збройних сил України вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом. У цьому контексті найважливішим чинником забезпечення незалежності та територіальної цілісності держави є військова освіта, концептуальні засади якої відображено у Законах України «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки» [170], «Про військовий обов'язок і військову службу» [169], постановах Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи військової освіти» [177], «Концепція трансформації системи військової освіти» [76], «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» [179], наказах Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» [171], «Про затвердження інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України» від 05.08.2021 р. № 225 [172] тощо.

Сучасна модель військової освіти має забезпечувати підготовку військових фахівців на основі їх безперервного професійного розвитку, враховувати загальні тенденції розвитку системи національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та способів ведення збройної боротьби, нові вимоги до якості військової освіти на основі стандартів НАТО. Розв'язання цієї проблеми вимагає активізації наукових розвідок у сфері професійної підготовки військових фахівців, зокрема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України, здатних на високому рівні спланувати та організувати фізичну підготовку військовослужбовців, оскільки нині на них існує суттєвий попит. Відповідно

актуалізується проблема якісної організації їхньої професійної підготовки у відповідності до потреб ЗС України.

Підґрунтям дослідницького пошуку щодо теми дисертації слугували ідеї, сформульовані у працях науковців щодо теорії й методології військової освіти (О. Бойко, О. Діденко, А. Зельницький, О. Капінус, Л. Олійник, О. Маслій, А. Мельніков, М. Нецадим, О. Торічний, В. Ягупов та ін.), теорії і практики формування різних видів компетентностей військовослужбовців (О. Лагодинський, І. Азаров, О. Воронцов, В. Крикун, С. Марченков, Т. Мацевко, О. Тракалюк, Н. Шалигіна та ін.), теорії і практики формування й розвитку професійної компетентності військових фахівців (Р. Бакуменко, В. Георгієв, О. Євсюков, Л. Заїка, С. Каплун, С. Нехаєнко та ін.).

Суттєвий інтерес становлять дослідження, в яких переконливо обґрунтовано й доведено вплив фізичної підготовки на боєздатність військовослужбовців (К. Пронтенко, С. Романчук, Ю. Бородин, Н. Вербин, С. Жембровський, С. Костів, В. Кирпенко, М. Корчагін, В. Михайлов, О. Ролук, О. Старчук, Г. Сухорада, О. Чернявський, І. Шлямар та ін.).

Особливої актуальності для нашого дослідження набувають наукові праці, які висвітлюють різні аспекти проблеми фахівців з фізичної культури і спорту для ЗС України (О. Ольховий, Д. Оленєв, Д. Погребняк, О. Петрачков, Ю. Фіногенов та ін.).

Водночас аналіз та узагальнення напрацювань науковців із проблеми дослідження свідчить, що вона не була предметом окремого педагогічного дослідження. Аналіз наукових праць і педагогічної практики сприяли виокремленню суперечностей, що потребують розв'язання, зокрема між:

сучасними потребами ЗС України у професійно компетентних офіцерах – фахівцях із фізичної культури і спорту Збройних сил України і недостатнім рівнем забезпеченості педагогічних умов її формування у ВВНЗ;

об'єктивною потребою у науково-педагогічному забезпеченні формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України та нерозробленістю професійно

орієнтованої моделі її формування у процесі професійної підготовки;

необхідністю цілеспрямованого методичного забезпечення формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України та недостатньою розробленістю методики її формування в процесі їх професійної підготовки у ВВНЗ.

Актуальність досліджуваної наукової проблеми, недостатня її розробленість у теоретичному і практичному аспектах, а також наявність суперечностей зумовили вибір теми дисертації – *«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Національного університету оборони України імені Івана Черняховського «Формування та розвиток професійної компетентності фахівців фізичної культури та спорту системи безпеки та оборони України в процесі підвищення кваліфікації» (державний реєстраційний номер 00121U111767); «Розвиток військово-прикладних навичок та стресостійкості військовослужбовців засобами кросфіту» (державний реєстраційний номер 00121U111766).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного університету оборони України імені Івана Черняховського (протокол № 10 від 28.09.2020) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології при Національній академії педагогічних наук України (протокол № 3 від 30.06.2020).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України в процесі професійної підготовки у ВВНЗ.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми на основі аналізу й

узагальнення педагогічної теорії та практики, уточнити суть, зміст та структуру професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту.

2. Обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України в процесі їх професійної підготовки у ВВНЗ.

3. Здійснити педагогічне моделювання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України у ВВНЗ.

4. Удосконалити методику формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

5. Експериментально апробувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України у процесі професійної підготовки та розробити методичні рекомендації щодо її формування.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України.

Для вирішення завдань використовувались такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація педагогічної та іншої літератури, нормативно-правових документів щодо організації підготовки майбутніх фахівців із ФКіС – для визначення теоретичних, методичних і прикладних аспектів дослідження; порівняння з метою зіставлення наукових підходів учених до формування професійної компетентності, визначення напрямів наукового пошуку; систематизація – для обґрунтування сутності змісту та педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС ЗС України під час

підготовки в системі вищої військової освіти; метод прогнозування та теоретичного моделювання – для розроблення педагогічної моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС; метод узагальнення – для формулювання висновків та опису результатів дослідження;

– *емпіричні*: спостереження, опитування, тестування, анкетування та бесіди – для з'ясування стану сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України; метод експертного оцінювання – для з'ясування думок і ставлень експертів щодо сучасного стану проблеми дослідження та визначення пріоритетних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

– *експериментальні*: констатувальний і формувальний експерименти – для перевірки результативності впровадження педагогічних умов професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України;

– *статистичні*: для кількісного та якісного аналізу отриманих емпіричних даних; статистичне опрацювання результатів експерименту за допомогою програмного забезпечення STATISTICA-10, Microsoft Office Excel та їх інтерпретація – для перевірки і підтвердження результативності впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України; метод розрахунку статистичного Т-критерію Вілкоксона – для підтвердження достовірності відмінностей якостей досліджуваних до та після формувального етапу експерименту.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України можливе на основі вдосконалення теоретичних засад і методичних аспектів, а саме: впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із

фізичної культури і спорту ЗС України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

вперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України (забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ; педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти; удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; конкретизація критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти);

спроєктовано педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України в процесі професійної підготовки у ВВНЗ, що відтворює системний і контекстний взаємозв'язок мети, методологічних підходів, принципів, педагогічних умов, змісту, методики, критеріїв і показників оцінювання її сформованості, шляхом уточнення складових і структуризації у цільово-методологічному, змістовному, суб'єктному, методичному та оцінно-результативному блоках;

удосконалено: методику формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України; удосконалення здійснено шляхом вдосконалення, доповнення та модернізації наявних форм, методів та прийомів навчання до специфіки їх професійної підготовки та майбутньої військово-професійної діяльності як організаторів фізичної культури і спорту у військових частинах, що реалізується на всіх етапах їх професійної підготовки у ВВНЗ;

діагностувальний інструментарій оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України (удосконалення полягає в обґрунтуванні й конкретизації нових критеріїв і доповненні наявних критеріїв новими показниками – ціннісно-мотиваційного (ціннісні орієнтації, професійна спрямованість, готовність захищати Батьківщину), когнітивного (військово-професійні знання, військово-спеціальні знання), операційно-діяльнісного (вміння вирішувати військово-професійні завдання; комунікативні та організаторські вміння), індивідуально-психічного (фізична підготовленість, психічний та емоційний стани), суб'єктного (рефлексивність, суб'єктність, самоефективність), що забезпечують достатньо об'єктивне діагностування її сформованості;

дістало подальшого розвитку поняття «професійна компетентність майбутнього офіцера – фахівця із фізичної культури і спорту ЗС України»; подальший розвиток полягає в конкретизації його змісту до військово-професійної діяльності як фахівця фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в реалізації педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України шляхом упровадження основних результатів дослідження в освітній процес ВНЗ, а також методичних розробок проведення семінарських занять, ділових ігор, тестових завдань.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (акт № 182/35/121 від 04.10.2022), Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (акт впровадження від 07.02.2023), Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт № 356 від 14.03.2023).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором у дисертаційній роботі, є його власним науковим доробком. У роботах [141] (співавтор О. Петрачков), [125] (співавтор Д. Оленєв) особистий внесок дисертанта полягає у вивченні проблеми формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців фізичної культури та спорту та її сучасного стану у науковій літературі. У публікації [140] (співавтор О. Петрачков) внесок полягає в обґрунтуванні критеріїв і показників оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС ЗС України; у статті [139] (співавтор О. Петрачков) та тезах [142] (співавтори О. Петрачков, Р. Шостак), [163] (співавтор В. Шемчук) – у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС ЗС України; у праці [238] (співавтори В. Шемчук, Ю. Муштатов, О. Федоренко, А. Одеров.) – висвітлено модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту; у тезах [164] (співавтор Р. Шостак) розкрито зміст когнітивного критерію; методичні рекомендації щодо розвитку фахової компетентності фахівців з фізичної культури і спорту висвітлено у тезах [151] (співавтори Д. Погребняк., А. Сотніченко); у навчальному посібнику [146] (співавтори Д. Оленєв, О. Юденко, В. Шемчук, О. Петрачков, Н. Вербин, Н. Височина) висвітлено методику викладання плавання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися на таких наукових конференціях:

міжнародних: «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України» (Київ, 21–22.11.2019; 19.11.2020; 25.11.2021); «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав, 29.01.2021);

всукраїнських: «Наука та освіта в дослідженнях молодих учених»

(Харків 14.05.2020); «Фізична культура в університетській освіті: інновації, досвід та перспективи розвитку в умовах сучасності» (Дніпро, 11.05.2022).

засіданнях науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту та навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняховського протягом 2019–2023 рр.;

засіданнях науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту науково-дослідного центр проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняховського протягом 2019–2023 рр.

Публікації. Публікації. Зміст і основні результати дослідження відображено у 20 наукових працях, серед яких: 1 – колективна монографія, 5 наукових статей (3 у співавторстві) – у періодичних наукових фахових педагогічних виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 1 – у зарубіжному періодичному науковому наукометричному виданні, 12 (6 у співавторстві) – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях і семінарах, 1 – навчальний посібник у співавторстві.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (274 найменувань, із них 18 – закордонних), 27 додатків на 84 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 360 сторінок, основний текст – 241 сторінка. Робота проілюстрована 47 таблицями, 11 рисунками та 10 формулами.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

1.1. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців у науковій літературі

Сучасні глобалізаційні процеси утверджують освіту як визначальний чинник, якому належить консолідувати українську політичну націю, формувати її суб'єктність, у протистоянні зовнішнім та внутрішнім викликам національній безпеці, передусім завдяки активній участі в розвитку соціально-історичного світогляду громадянського суспільства. З урахуванням війни РФ проти України, спрямовану саме на перешкодження історичному самовизначенню української нації на користь демократичному вибору, актуальним є дослідження потенціалу професійної військової освіти в протидії гібридній зброї в просторі національної історичної свідомості, європейської громадянсько-політичної ідентичності українців.

Саме розвиток української національної освіти є надпотужним способом протидії гібридній «світоглядній», «хронологічній», «фактологічній» зброї РФ, найефективнішою «контрпропагандою» без пропаганди, мережею соціальних комунікацій, у яких не лише засвоюються, а й активно творяться та поширюються знання, спроможності, взаємодії, цінності та смисли, формується суспільно-історичний світогляд, критичне мислення та практики вільного розвитку особистості, громадянського суспільства, міжнародного товариства [20, с. 20].

Досвід ведення бойових дій переконливо засвідчив необхідність посилення вимог до професійної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України [256]. Таким чином, освіта, у тому числі й військова, постає

органом національного суверенітету в тій же мірі як інститути державної влади та Збройні сили, генератором стратегічних комунікацій, цивільно-військових приватно-державних взаємодій як засади стійкості суспільства. Значний вплив на розвиток професійної освіти мають процеси інтеграції української освіти в європейський освітній простір. Така інтеграція призводить до змін концептуальних засад сучасної військової освіти, що визначається переходом від знанневої до нової результативної парадигми, орієнтованої на формування якісно нового її змісту з урахуванням визначених стандартів освіти і досягнення кінцевого результату як здатності та готовності фахівця до успішної професійної діяльності та професійного самовдосконалення впродовж життя. Це уможливило ввести в науковий обіг та нормативно-правове поле українського освітнього середовища поняття, що становлять змістовну основу компетентнісного підходу та визначають методологічну настанову для професійної освіти. Компетентнісний підхід до освітнього процесу ВВНЗ поєднує вимоги сучасного освітнього стандарту та запиту суспільства до професіоналізму військового фахівця.

Вимірювати результат освіти як якість професійної підготовки фахівця через зміст, методи освітнього процесу досить складно, проте оцінювати «приріст» його професійних якостей, здатностей та їх відповідності вимогам стандарту уможлиблює компетентнісний підхід. Таким чином, у військовій освіті існує потреба розроблення теоретико-концептуальних основ змісту компетентнісного підходу, узагальнення результатів досліджень щодо розв'язання низки практичних питань і проблем професійної підготовки військових фахівців. Так, ґрунтовні напрацювання щодо теорії, методології та практики військової освіти України здійснено О. Бойком [15], О. Капінусом [63], Л. Олійником [130], О. Маслієм [100], М. Нещадимом [119], О. Торічним [224], В. Ягуповим [245] та ін.

Упродовж останніх років в Україні з'явилися наукові праці, в яких досліджуються різні види компетентностей військових фахівців, а саме: лідерська (О. Бойко), іншомовна (О. Лагодинський, В. Крикун),

інформаційно-аналітична (С. Марченков), управлінська (Т. Мацевко), методична (Л. Олійник), фахова (О. Воронцов, Д. Погребняк, О. Тракалюк, А. Шевченко), прогностична (І. Азаров), комунікативна (Н. Шалигіна), організаційна (І. Беліков) тощо.

У наукових працях міститься достатня кількість різноманітних підходів до обґрунтування поняття «компетентність», яке є досить складним та багатовимірним. Відповідно у науковців є окремі міркування щодо визначення компетентності військових фахівців різних спеціальностей (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

**Визначення науковцями різних видів компетентностей
військових фахівців**

Науковець	Вид компетентност	Визначення	Військовий фах
О. Бойко	лідерська	інтегрована складова військово-професійної компетентності майбутніх офіцерів, що визначає комплексну характеристику професійної здатності та готовності бути лідером у військовій організації, кваліфіковано провадити військово-професійну діяльність відповідно до фахової кваліфікації на основі системи військово-професійних, фахових і лідерських цінностей, мотивації, знань, навичок, умінь, здатностей, професійно важливих лідерських якостей, корпоративної культури, досвіду лідерської поведінки і діяльності [16, с. 15];	майбутній офіцер
О. Торічний	військово-спеціальна	інтегральна характеристика офіцера-прикордонника, його визначальна здатність і готовність виконувати посадові обов'язки щодо охорони державного кордону та вирішувати професійні завдання військово-спеціального характеру, які виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням відповідних знань, умінь, навичок, професійного і життєвого досвіду, цінностей та культури [224, с. 12];	офіцер-прикордонник

Продовження таблиці 1.1

Л. Олійник	військово-спеціальна	військово-спеціальна навченість та здатність використовувати професійний потенціал (систему знань, умінь і навичок), професійне мислення, морально-бойові якості, професійно-етичні цінності, опанування яких дозволить забезпечити ефективне морально-психологічне забезпечення діяльності військ (сил), а також самовдосконалення та самореалізацію під час професійної діяльності [130, с. 13];	магістр військово-соціального управління
Л. Олійник	методична	система педагогічних, психологічних і предметних знань зі загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін, професійно-методичних навичок і вмінь, професійно важливих якостей, основою яких є практична підготовленість, що реалізує їх суб'єктно-творчий педагогічний потенціал як суб'єкта педагогічної діяльності в підрозділі військ зв'язку [129, с. 7];	офіцер військ зв'язку
І. Азаров	прогностична	інтегративна професійно важлива здатність, що ґрунтується на системі прогностичних знань, навичок, умінь, професійно важливих якостей і первинного досвіду, яка сприяє цілеспрямованому випереджувальному плануванню та передбаченню ймовірних змін військово-професійної дійсності, знаходженню альтернативних варіантів діяльності у службово-управлінських ситуаціях і вибір найбільш доцільних варіантів розв'язання професійно-управлінських проблем та завдань у процесі реалізації посадових компетенцій як суб'єктів військово-професійного управління [2, с. 8];	майбутній офіцер
Н. Шалигіна	комунікативна	складне інтегративне професійно важливе утворення, що проявляється у їхній підготовленості, здатності та готовності налагоджувати, встановлювати, підтримувати й розвивати успішну міжособистісну та особистісно-групову професійну взаємодію в різноманітних ситуаціях службово-ділового спілкування в умовах іншомовного військово-професійного середовища [234, с. 8];	офіцер багатонаціональних штабів
О. Воронцов	фахова	особистісно-фахове утворення, яке є інтегральним проявом їх військово-професійної компетентності в сфері соціально-психологічної діяльності, що демонструє фахову підготовленість, здатність і готовність до реалізації фахових компетенцій як суб'єкта виховної та соціально-психологічної роботи в тактичній ланці управління в ЗС України [32, с. 12];	молодший офіцер органів виховної та соціально-психологічної

Продовження таблиці 1.1

А. Шевченко	фахова	інтегральна характеристика професійної готовності, яка передбачає становлення особистості курсанта під час професійної підготовки у ВВНЗ, базується на цілеспрямованій діяльності та дозволить йому в майбутньому продуктивно й кваліфіковано виконувати функціональні обов'язки у військово-професійному середовищі із продовольчого та речового забезпечення та забезпечення ракетним паливом, пальними й мастильними матеріалами [235, с. 6];	майбутній офіцер тилу
О. Тракалюк	фахова	інтегральне фахове утворення, що містить цінності та мотивацію фахової діяльності, фахові знання, навички, уміння, професійно важливі якості, військово-професійний і фаховий досвід, що забезпечують їхню здатність та готовність самостійно здійснювати фахову діяльність, ухвалювати рішення й нести відповідальність за результати їх реалізації у процесі виконання функціональних обов'язків за посадою [225, с. 7]	посадова особа кадрових органів ЗС України
С. Марченко	інформаційно-аналітична	інтегративна професійно-діяльнісна характеристика фахівців, що являє собою сукупність знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей військовослужбовців в інформаційній та аналітичній сфері, які забезпечують ефективну інформаційно-аналітичну діяльність при виконанні посадових обов'язків [99, с. 8].	майбутній офіцер
А. Мірошніченко	фахова командирська	сукупність знань, умінь, навичок, професійно-особистісних якостей, а також досвіду командирської діяльності, набутих у процесі фахової підготовки, що забезпечують здатність здійснювати командування (керівництво) підпорядкованим підрозділом шляхом використання наданих повноважень [114, с. 2];	майбутній офіцер-прикордонник
В. Крикун	іншомовна професійна	інтегративне професійне утворення, яке є сукупністю мовних знань, іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь, досвіду їх застосування в іншомовному середовищі й містить професійно важливі якості офіцера, що відображають здатність функціонувати в іншомовному середовищі та готовність до виконання завдань під час проведення спільних бойових дій (операцій) з підрозділами НАТО [85, с. 6]	майбутній магістр військового управління
І. Бєліков	організаційна	теоретична та практична види підготовленості, організаційні навички, вміння, здатності та особистісна (суб'єктна), професійна та психологічна види готовності до реалізації посадових компетенцій як менеджерів фізичного виховання та спорту в військових частинах [12].	майбутній офіцер – фахівець із фізичної культури і спорту ЗСУ

Аналіз наведених визначень науковців різних видів компетентностей

військових фахівців засвідчив поняттєву неоднозначність у його потрактуванні. Так, О. Бойко компетентність розуміє як комплексну характеристику професійної здатності та готовності, О. Торічний – як здатність і готовність, Л. Олійник – як навченість та здатність, І. Азаров – як здатність, А. Шевченко – як інтегральну характеристику професійної готовності, О. Воронцов, Н. Шалигіна, О. Тракалюк – як професійне, фахове утворення тощо.

На нашу думку, розуміння суті поняття «компетентність» уможлиблює його визначення терміном «здатність». За С. Гончаренком, «це властивість індивіда, яка визначає його можливість, спроможність, нахил до виконання певної діяльності... Здатність розвивається, поглиблюється в процесі практичної діяльності» [37, С. 135].

Некоректним, на нашу думку, є ототожнення А. Шевченком компетентності і професійної готовності, оскільки «компетентність» визначають як «якість» [235, с. 6], а також наголошують на тому, що суфікс «ність» в українській мові означає ступінь оволодіння певною якістю [123, с. 178], а готовність до діяльності, як зазначає С. Максименко, – це стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності [49, с. 137].

У визначенні суті поняття «компетентність» нам імпонує відповідь В. Свистун на питання «Чи правильно визначати «компетентність» через поняття «утворення, новоутворення»?», а саме: по-перше, з психологічної точки зору, «особистість являє собою утворення, яке складається з окремих психічних явищ (процесів, станів, властивостей)» [49, с. 1019]. Оскільки компетентність є якістю особистості, то вона також утворюється. По-друге, для розуміння «компетентності» як «новоутворення» важливою ознакою особистості є «незавершеність», оскільки є підґрунтям новоутворень-компетентностей особистості в процесі її життєдіяльності. «Унікальність цілісної структури особистості людини зумовлена постійним саморухом, саморозвитком особистості, в процесі якого весь час змінюється

індивідуальний «візерунок» особистісних проявів, набуваючи дедалі своєріднішої та завершенішої форми; між тим особистість завжди залишається незавершеною, відкритою до нових змін. Незавершеність – ознака особистості, притаманна їй однаково як на початку життєвого шляху, так і на завершальному його етапі» [49, с. 1019]. Отже, визначення «компетентності» як «утворення, новоутворення» є прийнятним і можливим [204].

Відтак у військовій педагогіці термін «компетентність» не є новим, проте і досі дискусійним залишається його змістове трактування.

Упровадження компетентнісного підходу в освітній процес ВВНЗ характеризується цільовою орієнтацією підготовки майбутнього офіцера на формування професійної компетентності, його здатності до успішного застосування професійних знань, досвіду, цінностей, професійно важливих якостей під час вирішення конкретних спеціальних завдань, проблемних ситуацій в професійній діяльності.

Система військової освіти, наголошує С. Полторак, має забезпечити підготовку військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах за всіма спеціальностями й спеціалізаціями, що визначають рівень боєздатності та боєготовності Збройних Сил [166, с. 72].

Як зазначає О. Євсюков, процес професійної підготовки курсантів підпорядковується певним правилам, має свої закономірності й особливості, а саме: військово-професійна спрямованість; органічна єдність теоретичної й практичної підготовки, а також обумовленість цілей і завдань військової служби соціальним замовленням суспільства і закріплення їх у законах, військових статутах і наказах; сполучення в завданнях різноманіття

складових, які визначають поліфункціональність військової праці та інтегративний характер її результатів; відповідність індивідуальних якостей і дій військовослужбовця висунутим цілям, завданням і функціям; екстремальність умов виконання професійних обов'язків; колективний характер військової служби і безпосередня взаємодія військовослужбовців у процесі діяльності. Результатом професійної підготовки, на думку науковця, має бути високий рівень сформованості професійної компетентності [50, с. 5-6].

За останнє десятиліття помітно зросла зацікавленість учених, педагогів-практиків вищої школи у розв'язанні проблеми формування та розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців, оскільки перехід на компетентнісний підхід у професійній підготовці фахівців є актуальним для сучасної освіти, у т.ч. й військової, що свідчить про важливість і соціальну значущість досліджуваної проблеми.

Поняття «професійна компетентність» складається з двох категорій – «професія» і «компетентність». Професія (від лат. *professio* – офіційно вказане заняття) – це вид трудової діяльності людини, яка володіє комплексом теоретичних знань і практичних навичок, отриманих в результаті спеціальної підготовки і досвіду роботи [37, с. 149]. Професійна компетентність проявляється в діяльності, тому не може обмежуватися тільки певними знаннями чи вміннями. Фахівцю необхідно бути професійно та психологічно готовим і здатним до ефективного застосування набутих фахових знань у професійній діяльності [198].

На думку В. Ягупова, професійна компетентність – це підготовленість (теоретична та практична), здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єктна), наявність позитивних ставлень і сформованих якостей особи та її готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) як суб'єкта діяльності до певного виду діяльності [249, 272, 273].

Суттєвий інтерес представляють науково-педагогічні дослідження проблем формування професійної компетентності військових фахівців. Так,

наприклад, науковці досліджують *формування* професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки (В. Георгієв [33]), майбутніх офіцерів (О. Євсюков [50]), майбутніх магістрів військового управління із застосуванням технології імітаційного моделювання (Л. Заїка [58]), майбутніх офіцерів служб тилу у процесі вивчення спеціальних дисциплін (С. Каплун [64]), майбутніх військових психологів (Н. Мась [101]), майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння (О. Маслій [100]) та ін.

Для більш поглибленого розуміння сутності поняття «професійна компетентність», нами узагальнено визначення науковцями цієї категорії щодо військових фахівців різних спеціальностей (табл. 1.2):

Таблиця 1.2

Поняття «професійна компетентність» військових фахівців різних спеціальностей у дослідженнях науковців

Автор	Визначення	Фах
Ягупов В.	професійно важлива інтегративна властивість, що є результатом професійної підготовки офіцерів в ВВНЗ, що охоплює сукупність цінностей і настанов, світоглядних поглядів, професійно-важливих якостей, професійних знань, умінь, навичок, що визначають результативність військово-професійної діяльності, а також інтегральне професійно важливе психічне утворення посадових осіб Збройних сил України, яке характеризує їх професійну та фахову підготовленість, здатність і готовність до реалізації посадових компетенцій у військових підрозділах і частинах [248];	військовий фахівець
Георгієв В.	якісна характеристика опанування професією військового, готовність виконувати військово-професійну діяльність за визначеною військовою спеціальністю (групою спеціальностей) з високою якістю [33, с. 6];	офіцер
Бакуменко Р .	професійна підготовленість, здатність і готовність виконувати свої функціональні обов'язки найбільш оптимальним чином, творчо підходити до організації професійної діяльності на оперативній ланці управління, що зумовлюється позитивним ставленням і схильністю до неї, професійними та фаховими знаннями, навичками, уміннями, здатностями, способами, методами, технологіями, методиками та засобами її здійснення [7, с. 15]	офіцер інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності військ (сил)

Продовження таблиці 1.2

Георгієв В.	інтегральна характеристика, що передбачає наявність високого рівня його теоретичної і практичної тактико-спеціальної підготовленості, сформованість відповідних і професійно важливих якостей, що впливають на здатність ефективно виконувати професійні завдання в площині основного призначення зазначеного роду військ (атакування противника з повітря, дії в спеціальних, антитерористичних і миротворчих операціях; дії в якості повітряних десантів; проведення десантних штурмових та аеромобільних дій) і у звичайних, й екстремальних ситуаціях, проводити індивідуальну навчально-виховну роботу з підлеглими під час підготовки та виконання покладених на них різноманітних завдань у мирних і бойових умовах [33, с. 6-7];	офіцер військовомобільних десантних військ
Заїка Л.	складне інтегроване професійне утворення офіцера оперативно-тактичної ланки управління, що проявляється в його підготовленості, здатності та готовності мобілізувати й застосувати знання, уміння, навички, військово-професійний досвід і професійно важливі якості у процесі виконання посадових обов'язків в умовах бойової та повсякденної діяльності [58, с. 13];	магістр військового управління
Нехаєнко С.	інтегроване професійно важливе утворення, що поєднує в собі професійну підготовленість, здатність і готовність оптимально виконувати свої функціональні обов'язки як менеджерів середньої ланки управління в ЗС України, творчо підходити до організації морально-психологічного забезпечення діяльності військ (сил), що зумовлюється їх позитивним ставленням і схильністю до своєї діяльності, мотивацією, професійно важливими якостями, професійними та фаховими знаннями, навичками, вміннями, здатностями, засвоєними способами, методами, методиками, технологіями та засобами її здійснення [118, с. 14];	офіцер-організатор морально-психологічного забезпечення
Мась Н.	складне системне утворення, основними структурними компонентами якого є: мотиваційний, когнітивний, етично-професійний та індивідуально-психологічний компоненти, які дозволяють фахівцю успішно здійснювати професійну діяльність спрямовану на: вивчення індивідуально-психологічних особливостей особового складу; вивчення соціально-психологічних процесів і явищ у військових колективах; психологічну профілактику порушень військової дисципліни, суїцидальних подій тощо; психологічну роботу щодо забезпечення бойового чергування (служби), гарнізонної і вартової служб; психологічну підготовку особового складу; професійний психологічний відбір і раціональний розподіл військовослужбовців; психологічну освіту особового складу; психологічну	військовий психолог

Продовження таблиці 1.2

	допомогу військовослужбовців та членів їх сімей і цивільного персоналу; протидію негативній інформаційно-психологічному впливу на військовослужбовців [101, с. 29-30];	
Маслій О.	інтегральна характеристика, що визначає здатність офіцерів ракетно-артилерійського озброєння як військових фахівців вирішувати професійні проблеми й завдання, що виникають у реальних ситуаціях службової діяльності, використовуючи знання, набутий професійний і життєвий досвід, цінності та нахили [100, с. 2-3];	офіцер ракетно-артилерійського озброєння
Євсюков О.	професійно-особистісна, соціально-значуща якісна характеристика майбутнього офіцера, що вміє не тільки застосовувати знання, уміння, навички в умовах професійної діяльності, але й розуміє соціальне значення й морально усвідомлює свою діяльність [50, с. 13]	офіцер
Окіпняк Д.	сукупність специфічних властивостей особистості фахівця з розмінування, що забезпечують висококваліфіковане виконання ним функціональних обов'язків з проведення розмінування, як основні риси особистості, які безпосередньо впливають на ефективність виконання службового обов'язку, здійснення основних заходів щодо свого фаху [123, с. 179]	фахівець з розмінування

Аналіз наведених підходів до інтерпретації поняття «професійна компетентність», по-перше, уможлиблює висновок про те, що відмінність у визначеннях простежується не тільки залежно від спеціальності (спеціалізації) військового фахівця, а й у підходах до формулювання дефініцій. По-друге, науковці розуміють цей термін як: «характеристику», «утворення», «професійну підготовленість, здатність і готовність», «сукупність специфічних властивостей». На нашу думку, визначати компетентність через термін «характеристика» є некоректним, оскільки характеристика – це опис, визначення істотних, характерних особливостей, ознак кого-, чого-небудь [120, с. 684], тобто, за логікою науковців, компетентність – це опис. Терміном «компетентність» характеризується особистість, суб'єкт діяльності, фахівець. Чи можна людину характеризувати терміном «опис»? По-третє, здебільшого науковці визначають професійну компетентність крізь призму підготовленості, здатності та готовності. І, по-

четверте, як зазначає Н. Мельник, феномен професійної компетентності характеризується широтою тлумачень та полівекторністю підходів щодо його розуміння. Виникнення поняття «компетентність» це той випадок, коли природа поняття провокує не тільки активний розвиток теорії, а й розвиває інтенсивну наукову дискусію серед дослідників [102, с. 54].

На нашу думку, більш повно і конкретно у змістовному, смисловому та структурному аспектах дають визначення компетентності В. Ягупов і В. Свистун як складного інтегрального інтелектуального, професійного і суб'єктного утворення, яке формується «у процесі професійної підготовки у ВНЗ, виявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовки до неї, особистісних, професійних й індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності» [252].

У контексті нашого дослідження має значення уточнення поняття «формування», яке досить часто у педагогічній літературі вживають як синонім до поняття «розвиток». Однак, погоджуємося з думкою С. Сисоевої, яка диференціює змістовне навантаження цих понять. «Якщо під розвитком особистості ми розуміємо зміни її внутрішніх задатків, спричинені внутрішніми чинниками – протиріччями, формування – це подальший розвиток або становлення особистості, обумовлене зовнішніми факторами, що сприяють виникненню протиріч як рушійної сили розвитку. Під зовнішніми факторами, перш за все, розуміють соціальне середовище, з яким особистість вступає в активний зв'язок» [211, с. 154]. У ВВНЗ таким середовищем є освітнє.

Відтак професійна компетентність майбутніх офіцерів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти передбачає поняття «формування». На нашу думку, формування – це педагогічне управління професійним становленням курсанта як офіцера; процес набуття ним сукупності стійких військово-професійних знань і якостей, результат формування його як

військового фахівця, пов'язаний з цілеспрямованими змінами через освіту, навчання й виховання. Під час освітнього процесу у ВВНЗ не тільки розвиваються попередньо набуті ключові компетентності, які є результатом опанування рівня середньої освіти, а й формується новий її рівень – з відповідною йому новою професійною компетентністю. Відтак «формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців» визначаємо як педагогічно керований процес, метою якого є набуття курсантами необхідного рівня професійної компетентності під час опанування змісту майбутньої професійної діяльності. Формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців, зокрема фахівців із ФКіС, вимагає врахування сучасних освітніх тенденцій, вітчизняного та зарубіжного досвіду, специфіки військової справи, посадового призначення кожного випускника. Його кваліфікація, розуміння сучасних особливостей ведення бойових дій, здатність творчо працювати мають безпосередній вплив на результативність функціонування всього військового підрозділу чи виконання певних завдань.

Формування професійної компетентності триває протягом усього професійного становлення особистості і починається набагато раніше від безпосередньої професійної діяльності фахівців.

Подальше навчання та професійне самовдосконалення у процесі актуалізації професійної компетентності військового фахівця відповідає суті та змісту такого процесу як «розвиток».

Розвиток – це процес використання внутрішніх і зовнішніх, реальних і потенційних можливостей для досягнення якісно нових прогресивних освітніх результатів, нових якостей [201].

Сучасні дослідження проблеми професійного розвитку вказують на його цілеспрямований, пролонгований і поетапний процес становлення, саморозвитку компетентного фахівця, що характеризується неперервністю, системністю, динамізмом, циклічністю й синергізмом та передбачає інноваційний науково-методичний супровід із урахуванням освітніх потреб,

мотивації та майбутніх професійних потреб фахівця. На переконання М. Кириченко, у сучасних умовах мета професійного розвитку стала усвідомлюватися не як підготовка фахівця, а «як плекання, вирощування майстра, акмепрофесіонала, людини у всій повноті її особистісного духовного багатства й індивідуальної своєрідності, компетентності у сфері людинознавства й культури спілкування, із розвиненим комунікативним ядром» [66], що вказує на складний міждисциплінарний характер формування професійної компетентності як підвалини майбутнього професійного розвитку на шляху до професіоналізму та майстерності. Так, *розвиток* професійної компетентності військових фахівців є предметом дослідження Р. Бакуменка (розвиток професійної компетентності офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення у системі післядипломної освіти) [7], С. Нехаєнка (розвиток професійної компетентності офіцерів-організаторів морально-психологічного забезпечення в процесі оперативно-тактичної підготовки) [118] та ін.

Відтак професійна освіта майбутніх офіцерів – це процес набуття професійної компетентності, необхідної для ефективного виконання завдань за призначенням незалежно від характеру професійної діяльності та умов, в яких вона реалізується. Фізична культура є одним з основних предметів професійної підготовки та важливий засіб формування психофізичної готовності військовослужбовців різних військових спеціальностей до сучасної екстремально-професійної бойової діяльності [256]. Військово-професійна діяльність сучасних офіцерів є дуже різноманітною, тому професійну підготовку майбутніх військових фахівців слід сприймати як систему засвоєння військово-професійних знань, опанування військово-професійними вміннями та навичками, що сприятиме формуванню їхньої професійної компетентності, спрямованої на набуття стану готовності до виконання професійних функцій.

Отже, проблеми формування й розвитку професійної компетентності військових фахівців різних спеціальностей та спеціалізації мають достатню

розробленість науковцями, проте наголосимо на відсутність досліджень щодо професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту ЗС України.

1.2. Суть, зміст і структура професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України

Як зазначено в статті 30 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», фізична підготовка військовослужбовців є складовою частиною загальної системи навчання та виховання особового складу Збройних Сил України спрямована на забезпечення фізичної готовності особового складу до професійної діяльності [180]. Відтак фізична підготовка є одним з основних предметів бойової підготовки військ та безпосередньо впливає на рівень боєздатності Збройних сил України. Безцінний досвід, отриманий українськими воїнами під час виконання бойових завдань, пов'язаних з відбиттям багаточисельних атак агресора та ведення контрнаступальних дій, вкотре підтверджують, що фізична підготовленість військовослужбовця до виконання бойових завдань є однією з головних умов досягнення успіху.

Значення фізичної підготовки як чинника вдосконалення боєздатності збройних сил полягає у тому, що вона є не лише основним і найбільш ефективним засобом забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до бойової діяльності, а й може бути ефективним засобом удосконалення морально-психологічної та військово-спеціальної готовності особового складу до бойової діяльності, сприяє посиленню бойової злагожденості військових підрозділів [181, с. 30].

Досвід участі військовослужбовців ЗС України у війні з російським агресором показав, що їхня професійно-бойова діяльність має різноплановий характер і, не дивлячись на їхню військову спеціальність, їм доводиться виконувати найрізноманітніші бойові завдання в екстремальних умовах зовнішнього середовища: від довготривалих бойових чергувань в

обмеженому просторі, що супроводжувалися нервово-емоційним і фізичним напруженням, стресом, до здійснення довготривалих маршів у повному спорядженні, подолання штучних та природних перешкод, виконання вручну великого обсягу робіт, ведення стрільби з метанням гранат тощо. Отже, сучасна бойова діяльність характеризується різноманітністю, напруженістю і специфічністю, значними фізичними і психічними навантаженнями, що, в цілому, зумовлює високі вимоги до психофізичної готовності військовослужбовців – готовності діяти в будь-яких умовах обстановки, навколишнього середовища та часу доби, зазначає К. Пронтенко [181, с. 29].

Численні дослідження переконливо доводять необхідність фізичної підготовки військовослужбовців різних родів військ, різних спеціальностей та спеціалізацій. Так, предметом дослідження С. Глазунова є способи контролю спеціальної фізичної підготовленості військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ [34], О. Шевченка – удосконалення професійної працездатності військових фахівців протиповітряної оборони сухопутних військ засобами фізичної підготовки [236], О. Гусака – формування психофізичної готовності військовослужбовців аеромобільних підрозділів до професійної діяльності у процесі фізичної підготовки [45], С. Жембровського – методика організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативного-тактичного рівня [51], О. Чернявського – формування фахової компетентності офіцерського складу Збройних сил України зі спеціальної фізичної підготовки [233], С. Федака – фізична підготовка військовослужбовців у період адаптації до військово-професійної діяльності в міжнародних операціях [226], А. Одерова – обґрунтування тесту фізичної підготовленості військовослужбовців [122], І. Шлямара – удосконалення спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ Збройних сил України [239], М. Корчагіна – оптимізація спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців-операторів Повітряних сил у циклі бойового чергування [77], М. Кузнецова –

удосконалення фізичної підготовки кандидатів у підрозділи сил спеціальних операцій Збройних сил України [89], О. Ролюка – удосконалення фізичної підготовки військовослужбовців розвідників Збройних Сил України засобами військового пентатлону [191], Н. Вербина – розвиток професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління у процесі оперативно-тактичної підготовки [24], С. Костіва – розвиток психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони оперативно-тактичного рівня в системі післядипломної освіти [79] тощо.

Особливу увагу науковці приділяють фізичному вихованню та фізичній підготовці курсантів у ВВНЗ, оскільки цілеспрямована фізична підготовка, як зазначає С. Романчук [193, с. 69], значно сприяє формуванню й вдосконаленню різноманітних військово-прикладних навичок, важливість яких як компонента фізичного стану курсантів, обумовлюється тим, що наявність тої чи іншої навички у разі потреби уможливорює вирішення конкретних специфічних дій та бойових завдань. Так, науковці досліджують оптимізацію фізичної підготовки курсантів ВВНЗ у період первинного професійного навчання (О. Піддубний, 2003), спортивно-масову роботу у ВВНЗ (Г. Сухорада, 2003), формування мотивації до занять фізичною підготовкою і спортом курсантів технічних військових навчальних закладів (С. Романчук, 2006), фізичну підготовку курсантів-вертолітників у період допільотного навчання (А. Маракушин, 2006), зміст та організацію форм фізичної підготовки курсантів ВВНЗ технічного профілю (В. Романчук, 2007), науково-методичні основи формування нормативної бази багатоборства військово-спортивного комплексу (В. Михайлов, 2007), удосконалення фізичної підготовленості курсантів операторських спеціальностей засобами гирьового спорту на етапі первинного навчання (К. Пронтенко, 2009), фізичну підготовку курсантів у ВВНЗ інженерно-операторського профілю (Ю. Бородін, 2009), методику формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності

(О. Старчук, 2011), професійно-прикладну підготовку курсантів у навчальному центрі сухопутних військ із застосуванням удосконалених нормативів фізичної підготовленості (О. Петрачков, 2012), технологію формування професійно значущих умінь майбутніх офіцерів в процесі спеціальної фізичної підготовки (С. Божко, 2013), оптимізацію спеціальної фізичної підготовки курсантів-льотчиків у період льотного навчання (В. Кирпенко, 2014), оптимізацію системи фізичної підготовки курсантів-артилеристів (В. Климович, 2016), оптимізацію методичної складової системи фізичної підготовки курсантів ВВНЗ (А. Петрук, 2017), розвиток рухових якостей курсантів ВВНЗ у процесі фізичного виховання (С. Юр'єв, 2020), методику розвитку фізичних якостей курсантів-десантників засобами кросфіту у процесі фізичного виховання (В. Ягодзінський, 2020), розвиток силових якостей курсантів ВВНЗ засобами армспорту у процесі фізичного виховання (О. Кісілюк, 2021) тощо.

Значним внеском у розвиток педагогічної науки є обґрунтування теоретико-методологічних та теоретико-методичних засад фізичної підготовки курсантів в докторських дисертаціях С. Романчука [192] і К. Пронтенка [183]. Так, С. Романчуком розроблено концепцію фізичної підготовки курсантів військових навчальних закладів Сухопутних військ, яка ґрунтується на адаптованих до специфіки загальнопедагогічних і галузевих положеннях, загальних і методичних принципах. Її відмінними рисами є етапність формування фізичної та методичної підготовленості курсантів залежно від етапів підготовки військових фахівців за професійно-орієнтованими дисциплінами, врахування внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на ефективність фізичної підготовки курсантів – майбутніх офіцерів Сухопутних військ ЗС України [192, с. 5]. Науковою новизною результатів дослідження К. Пронтенка є удосконалення системи підготовки курсантів ВВНЗ – майбутніх офіцерів, командирів та керівників занять із фізичного виховання, яку доцільно розглядати в різних аспектах діяльності (педагогічному, організаторському, медико-біологічному, психологічному,

матеріально-технічному) з диференційованим їх використанням на різних етапах навчання курсантів та відповідно до рівня їх підготовленості [183, с. 5].

Заслуговують на увагу дослідження, в яких розкриваються гендерні аспекти фізичної підготовки, а саме: професійно-прикладна фізична підготовка жінок-військовослужбовців (О. Ярмощук, 2002), оптимізація фізичної підготовки курсанток (О. Шелепа, 2002), фізична підготовленість та фізична працездатність курсанток (О. Тьорло, 2008), фізична підготовка жіночого контингенту ЗС України в системі професійної діяльності (О. Боярчук, 2010).

Як слушно зазначають науковці, систематичність, обов'язковість і свідомо необхідність військовослужбовців у заняттях фізичної підготовки будуть досягнуті проведенням фізичної підготовки фахівцями фізичної підготовки і спорту (ФПіС) [132, с. 23], лише фахівець фізичної підготовки у військовій частині є потенційним носієм професійно-прикладної фізичної культури, який впливає на фізичний, психологічний, духовний, інтелектуальний та етичний розвиток військовослужбовців [194, с. 155]. Особливо важливим є це питання для сучасних ЗС України, де існує суттєвий попит на кваліфікованих фахівців ФКіС, здатних на високому рівні спланувати та організувати фізичну підготовку військовослужбовців. Нині всі військові частини (підрозділи) перебувають в постійній бойовій готовності, у результаті чого особовий склад має обмежений час не тільки на відпочинок, відновлення, підтримання боєздатності, а, особливо, на заняття з фізичної підготовки. Саме тому до професійної компетентності посадових осіб, які відповідають за організацію фізичної підготовки і спорту, висуваються суттєво нові вимоги до їхніх моральних, психічних і професійно важливих якостей, оскільки вони як офіцери вирішують складні й різнопланові завдання щодо захисту держави.

У зв'язку з цим, у центрі уваги науковців знаходяться проблеми стратегічних та нормативних документів щодо фізичної підготовки і спорту у

ЗС України (Г. Сухорада, О. Попович [221], Г. Сухорада, Р. Нізімов, О. Бойко [220], Л. Котляренко [83], Г. Грибан [228], К. Пронтенко [182, 88], В. Свистун [207], С. Жембровський [53], В. Михайлов [113, 108] та ін.), підготовки інструкторів з фізичної підготовки і спорту в ЗС України (О. Кувшинов [86, 87], Ю. Фіногенов, Г. Сухорада [231], І. Овчарук, К. Сидорченко, В. Ворона, О. Ольховий [121] та ін.), підготовки майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту (Д. Оленєв, В. Поливанюк [125], В. Ягупов [246, 267, 274, 253], Н. Вербин, В. Шемчук [27], О. Петрачков [42], О. Ярмач [143], І. Беліков [11], І. Бігун, В. Михайлов [14, 112, 109, 110, 144, 268], О. Дубровська [138], Р. Шостак [240] та ін.).

Суттєвий інтерес для дослідження представляють праці науковців, які досліджують проблемні питання у сфері фізичного виховання і спорту О. Ажжипо [1], В. Волков [31], Г. Грибан [40, 41, 265, 260, 270, 262, 263], Д. Оленєв [124, 126], С. Присяжнюк [128, 127] та ін.

Особливої актуальності набувають дослідження О. Ольхового щодо модульно-рейтингової системи підготовки офіцерів-керівників занять з фізичної підготовки [131] та Д. Погребняка щодо розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин у системі післядипломної освіти [149].

Ольховим О. вперше розроблено метод проектування модульно-рейтингової програми навчання офіцерів з дисципліни «Фізична підготовка» на період проведення зборів та самостійної підготовки, завдяки створеній структурно-логічній схемі технологічної послідовності упорядкування складових системи підготовки офіцерів-керівників занять з фізичної підготовки та програмно-діагностичному комплексу перевірки засвоєння організаційно-методичних знань.

Погребняком Д. спроектовано структурно-функціональну модель поетапного розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин ЗС України у системі післядипломної освіти та удосконалено методику контекстного розвитку їхньої фахової

компетентності, яка реалізується впродовж ціннісно-мотиваційного, теоретичного, практичного та творчо-рефлексивного етапів і сприяє розвитку цінностей і мотивації військово-професійної та фахової видів діяльності, систематизації і поглибленню їх теоретичних і практичних знань, розвитку фахових умінь і здатностей, професійно важливих якостей як суб'єктів військово-професійної діяльності [150, с. 4-5].

На думку Д. Погребняка, сучасний начальник ФПіС – це не просто військовий професіонал, який виконує вузькопрофесійні чи фахові завдання щодо організації фізичної підготовки та спорту у військовій частині (підрозділі), а він, перш за все, начальник відповідної служби. Нині перед ним стоїть завдання не просто забезпечувати необхідний рівень фізичної підготовленості військовослужбовців, а здійснювати всі заходи для успішного виконання військовими підрозділами поставлених бойових завдань зі мінімальними втратами особового складу і військової техніки [149, с. 64].

Суттєвий інтерес для нашого дослідження представляє визначення фахової компетентності начальника ФПіС потрактоване Д. Погребняком як фахова підготовленість, здатність і готовність оптимально виконувати функціональні обов'язки, творчо підходити до організації своєї фахової діяльності, що зумовлюється їх позитивним ставленням, вмотивованістю до неї, фаховими знаннями, навичками, вміннями, здатностями, засвоєними способами, методами, методиками, технологіями та засобами її здійснення, а також професійно важливими якостями [150, с. 7].

Визначення є досить ґрунтовним, проте, на нашу думку, не зовсім передає специфіку діяльності начальника ФПіС ЗС України. Тому доцільним є з'ясування функціональних обов'язків начальника ФПіС ЗС України з метою потрактування суті його професійної компетентності.

Відповідно до Статуту Збройних сил України [176] начальник ФПіС, як начальник служби, керується статтями 82–84, 89.

Статті 82, 83 і 84 визначають відповідальність, зобов'язання й права

начальника служби бригади.

В статті 89 зазначено, що начальник ФПіС бригади підпорядковується командирові бригади. На доповнення вимог, викладених у ст. 82–84, начальник ФПіС бригади відповідає за організацію фізичної підготовки і спорту в бригаді і зобов'язаний:

- здійснювати контроль за фізичною підготовкою і спортивними заходами в підрозділах та за фізичним розвитком особового складу бригади;
- подавати командирам підрозділів бригади допомогу щодо організації та методики проведення всіх заходів з фізичної підготовки і спорту;
- проводити підготовку нештатних спортивних організаторів підрозділів, контролювати їх роботу;
- розробляти плани спортивно-масової роботи бригади, організовувати і проводити змагання та інші спортивні заходи, відбирати кандидатів до спортивних команд бригади і керувати їх тренуванням;
- розробляти разом з начальником медичної служби бригади заходи щодо поліпшення фізичного розвитку і стану здоров'я особового складу бригади, запобігання травматизмові на заняттях з фізичної підготовки і спорту, брати участь у їх проведенні;
- оформляти документацію для присвоєння військовослужбовцям бригади спортивних розрядів і звань, судейських категорій та для нагородження їх спортивними нагрудними знаками; вести облік результатів фізичної підготовки і спорту в бригаді.

Крім цього, фахова діяльність начальника ФПіС військових частин характеризується низькою специфічних особливостей, серед яких слід визначити такі:

- високий ступінь відповідальності за підготовку особового складу військових підрозділів до виконання завдань за призначенням;
- емоційна напруженість, оскільки його діяльність здійснюється в достатньо складних умовах;
- робота з великою кількістю особового складу різних вікових груп і

категорій;

- необхідність значної концентрації уваги та постійний контроль за руховою активністю особового складу;

- діяльність носить нерегламентований характер (працює у вихідні, святкові дні, у вечірній час);

- діяльність пов'язана з поєднанням функцій начальника служби, педагога та тренера з різних видів спорту;

- необхідність оволодіння системою психолого-педагогічних знань, орієнтуватися в області медико-біологічних дисциплін (анатомія, фізіологія, спортивна медицина тощо);

- необхідність бути обізнаним у багатьох видах спорту, знати методику навчання руховим діям і правила змагань;

- наявність знань і вмінь методично обґрунтовано застосовувати засоби фізичної підготовки (фізичні вправи, оздоровчі сили природи, гігієнічні чинники) в умовах обмеження часу, відведеного для занять і за будь-яких погодних умов;

- наявність командного голосу, високого рівня фізичної підготовленості та психічної стійкості;

- необхідність орієнтації у численній кількості сучасного спортивного інвентарю й обладнання, вміння його творчо застосовувати в підготовці особового складу без ризику для його здоров'я [149].

Відтак, згідно з функціональними обов'язками, які виконує начальник ФПіС, він є не тільки військовим, а й фахівцем з фізичного виховання і спорту, тобто має місце інтеграція двох спеціальностей – військової й фізичної культури і спорту.

У зв'язку з цим, як зазначає О. Кувшинов, розробка освітніх програм підготовки військових фахівців ФПіС має певні особливості. До переліку навчальних дисциплін циклу загальної та професійної підготовки плану навчального процесу включаються окремі навчальні дисципліни військово-професійного спрямування. Так, мінімальна кількість академічних годин /

кредитів ЄКТС для навчальних дисциплін військово-професійного спрямування складає за ступенем вищої освіти «молодший бакалавр» – 1500/50 (41,7%). Перелік навчальних дисциплін циклу професійної підготовки військового фахівця ФПіС за спеціалізацією та їх зміст визначається в залежності від військово-облікової спеціальності, службових функцій за посадою. Ці навчальні дисципліни мають забезпечити формування професійно-спеціальних компетентностей за спеціалізацією, що визначені у професійному стандарті вищої військової освіти відповідної військово-облікової спеціальності [87, с. 165-167].

Як зазначає С. Полторак, військова освіта формує особливу особистість – військового фахівця, яка повинна і здатна займатися військовою діяльністю. Очевидно, що для військової освіти властиві компоненти як звичайної (невійськової) освіти, так і специфічні, характерні тільки для військової освіти. Не варто, проте, розглядати військову освіту як систему, що формує виключно ті специфічні якості, які властиві особистості тільки як військовому фахівцю [166, с. 72].

Отож, враховуючи сучасні вимоги до рівня підготовленості фахівців фізичної підготовки, необхідності забезпечення та створення багаторівневої системи їхньої освіти, на базі НУОУ імені Івана Черняховського створено Навчально-науковий інститут фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій, в якому з 1 вересня 2018 року розпочалась підготовка фахівців з фізичної культури і спорту для ЗС України за ступенем вищої освіти «бакалавр» галузь знань 01 «Освіта» спеціальність 017 «Фізична культура і спорт» спеціалізація «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт у Збройних Силах України та правоохоронних органах» [42, с. 43].

Важливим на цьому етапі дослідження з'ясування понять «професія», «спеціальність» і «фах», які є близькими за змістом. Так, «спеціальність» – це «галузь виробництва, науки, техніки, мистецтва як сфера чисті-небудь діяльності, роботи або навчання» [216]. Спеціальність визначає конкретне вузьке та менш стійке коло завдань у межах однієї професії і може

поділятися на типи, підтипи, групи споріднених спеціальностей. Значення понять «професія» та «спеціальність» в українській мові доповнюється поняттям «фах». Це: «1) вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки й є основним засобом до існування; професія; спеціальність, кваліфікація; будь-який вид занять, що є основним засобом до існування; 2) основна кваліфікація, спеціальність; справа, заняття, в якому хтось виявляє велике вміння, майстерність, хист». Відповідно, «фахівець – це той, хто досконало володіє якимось фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо; той, хто зробив якесь заняття своєю професією» [120].

Згідно з Класифікатором професій назва професії майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України та її код – 5164 Інструктор з фізичної підготовки і спорту (військова служба) [60, с. 8].

Одним із основних документів щодо здійснення підготовки майбутніх фахівців із ФКіС ЗС України є Професійний стандарт офіцера тактичного рівня ЗС України за спеціалізацією «фізична культура і спорт в Збройних силах», який затверджений начальником Головного управління доктрини та підготовки Генерального штабу ЗС України 30.12.2020 року та погоджений з начальником департаменту військової освіти та науки МОУ [184].

У статті 10 п. 1 Закону України «Про вищу освіту» визначено «стандарт вищої освіти» як сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності. А в п. 3 цього ж документу перелічені вимоги до освітньої програми, який включає такі аспекти: обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, та результатів їх навчання; перелік обов'язкових компетентностей випускника; нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; форми атестації здобувачів вищої освіти; вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або

групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), вимоги професійних стандартів (за їх наявності) [168].

Згідно зі Професійним стандартом, майбутній офіцер – фахівець ФКіС ЗС України може виконувати функціональні обов'язки на посаді начальника фізичної підготовки і спорту військової частини, командира взводу спортивного підрозділу, командира спортивної роти, начальника (заступника начальника) закладу фізичної культури і спорту Міністерства оборони України, викладача кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту ВВНЗ (ВНП ЗВО) тощо.

У Професійному стандарті офіцера тактичного рівня представлена загальна характеристика професії офіцера як:

поліфункціональна – за кількістю покладених на офіцера різноманітних функціональних обов'язків;

вербальна – за засобами впливу на особовий склад в умовах безпосереднього та опосередкованого зв'язку з ним;

індивідуальна – за формою організації;

самостійна – за способами діяльності – без сторонньої допомоги,

полікомунікативна – за обсягом службово-інформаційних зв'язків з періодично змінним колом осіб;

розумова – за співвідношенням розумового і фізичного навантаження;

творча – така, що в межах виконання завдань не піддається повною мірою алгоритмічному опису;

динамічна – за змінними умовами професійної діяльності;

стресогенна – за особливими умовами виконання службових обов'язків, пов'язаних з впливом стресогенних чинників середовища і діяльності;

з підвищеною моральною відповідальністю за здоров'я і життя особового складу, збереження матеріальних цінностей.

Поліфункціональність професії «інструктор з фізичної підготовки і спорту (військова служба)» визначається його службовими (бойовими)

функціями, а саме:

а) загальновійськові

приймання оптимального рішення на основі аналізу отриманої інформації, визначення бойового завдання підпорядкованим та приданим підрозділам;

управління підрозділом з урахуванням міжнародних стандартів та євроатлантичних процедур роботи штабів;

організація та проведення бойової підготовки особового складу;

виконання завдання інженерного забезпечення в різних видах бою;

орієнтація на місцевості, застосування тактичних властивостей місцевості в різних видах бою;

оформлення бойових графічних документів для підтримки прийняття рішення на ведення бойових дій;

б) тактичні

приймання оптимального рішення на основі аналізу отриманої інформації, визначення бойового завдання підпорядкованим та приданим підрозділам;

організація та проведення бойової підготовки особового складу;

виконання завдання інженерного забезпечення в різних видах бою;

орієнтація на місцевості, застосування тактичних властивостей місцевості в різних видах бою;

оформлення бойових графічних документів для підтримки прийняття рішення на ведення бойових дій;

застосування теоретичних знань основних тактико-тактичних характеристик засобів зв'язку, які перебувають на озброєнні в підрозділах ланки взвод – батальйон;

в) військово-спеціальні

забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до виконання ними завдань за призначенням;

організація системи фізичної підготовки;

- експлуатація військових спортивних об'єктів;
- впровадження передового досвіду з організації фізичної підготовки і спорту;
- організація навчально-тренувальних занять та спортивно-масової роботи;
- розвиток загальних та спеціальних фізичних якостей військовослужбовців;
- г) *адміністративно-управлінські*
 - планування, організація та ведення основних видів бою (бойових дій);
 - виконання завдань інженерного забезпечення в різних видах бою;
 - організація безпечних умов праці у військових підрозділах;
 - виконання вимог статутів ЗС України, інших керівних документів, що регламентують повсякденну службову діяльність та вимагання їх виконання від підлеглих;
 - підготовка штатного озброєння (зброї) підрозділу до бойового застосування;
 - ефективне використання бойових і технічних можливостей озброєння (зброї) під час ведення бою (бойових дій);
 - володіння прийомами та способами ведення влучного вогню зі штатного озброєння;
 - управління вогнем підпорядкованих і приданих підрозділів (вогневих засобів);
 - виконання професійної діяльності в умовах тривалих різнопланових фізичних навантажень і психічних напружень, пов'язаних з виконанням службових обов'язків;
 - застосування теоретичних знань основних тактико-тактичних характеристик засобів зв'язку, які перебувають на озброєнні в підрозділах ланки взвод – батальйон;
 - визначення оптимальних способів організації зв'язку в батальйоні та проведення розрахунків потрібних сил та засобів зв'язку і автоматизації;

д) психолого-педагогічні

використання технологій впливу на свідомість і психіку, морально-психологічний стан особового складу;

застосування психодіагностики особистості та вивчення соціально-психологічних явищ у військових колективах для індивідуальної роботи з підлеглими;

організація процесу підготовки військовослужбовців для забезпечення їх фізичної готовності до виконання навчально-бойових завдань за призначенням;

виконання завдань з тактичної медицини відповідно до стандарту І-СТ-3 2015 року [184].

Професійний стандарт офіцера тактичного рівня за військово-обліковою спеціальністю ВОС 320100 визначає компетентності офіцера тактичного рівня як інтегральний показник якості його підготовки, що характеризується ступенем його здатності і готовності до постійного самовдосконалення, застосування сформованих знань, умінь, навичок, особистих якостей і ціннісних орієнтацій під час виконання службових (бойових) функцій у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посаді за призначенням.

Перелік фахових (військово-професійних, військово-спеціальних) компетентностей професійного стандарту фахівця ЗС України за військово-обліковою спеціальністю ВОС 320100 формується з урахуванням вимог Національної рамки кваліфікацій (постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій»), нормативно-правових актів Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України (статутів Збройних Сил України, бойових статутів, настанов, інструкцій тощо), необхідних для виконання службових (бойових) функцій на посаді за призначенням в умовах мирного та воєнного часу.

Таким чином, на підґрунті здійсненого аналізу визначень професійної

компетентності військових фахівців різного фаху (див. підрозділ 1.1), відповідальності та зобов'язань начальника ФПіС відповідно до Статуту внутрішньої служби ЗС України, Професійного стандарту офіцера тактичного рівня ЗС України (спеціалізація – Фізичне виховання і спорт у Збройних Силах) вважаємо, що *професійна компетентність офіцера – фахівця з фізичної культури і спорту ЗС України* – це складне інтегративне професійно важливе утворення, що є результатом професійної підготовки у ВВНЗ і проявляється у його підготовленості, здатності та готовності успішно виконувати функціональні обов'язки щодо організації фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі, що ґрунтується на його позитивному ставленні і схильності до цієї діяльності, мотивації, професійно важливих якостей, професійних знаннях, вміннях і навичках.

Компетентність багатокомпонентна, багато її компонентів відносно незалежні один від одного і самі компетентності мають якості кумулятивності і взаємозамінності», зазначає Дж. Равен [187, с. 75].

Отож, з метою обґрунтування структури професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України необхідно в першу чергу проаналізувати структуру професійної та фахової компетентностей військових фахівців, які представлено в дослідженнях науковців (табл. 1.3).

Аналіз компонентів професійної та фахової компетентностей офіцерів різного фаху свідчить про те, що в сучасній педагогічній науці досі не існує однозначного підходу до визначення структури професійної компетентності, проте певні закономірності простежуються. Так, науковці однотайно включили в її структуру ціннісно-мотиваційний, когнітивний (змістовно-процесуальний, теоретичний), діяльнісний (операційно-діяльнісний, практичний, праксеологічний), індивідуально-психічний (професійно важливі якості, професійно-особистісний) та суб'єктний компоненти.

Оскільки професійно компетентним фахівцем з ФКіС ЗС України можна вважати такого військовослужбовця, який має ґрунтовні теоретичні та практичні знання військово-професійних і військово-спеціальних дисциплін, здатний самостійно і творчо вирішувати різноманітні завдання в межах функціональних обов'язків, має сформовані професійні навички та вміння, спеціальні здібності та здатності до виконання бойових та фахових завдань, а, найголовніше, цінності та мотивацію військово-професійної діяльності, структурними компонентами його професійної компетентності, на нашу думку, є: *ціннісно-мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, індивідуально-психічний і суб'єктний*. Ці компоненти інтегрально відображають необхідний рівень його професійної підготовленості, що дасть змогу якісно реалізовувати посадові компетенції як суб'єкту професійної діяльності.

Ціннісно-мотиваційний компонент відображає цінності, інтереси, потреби, мотиви та мотивацію до майбутньої професійної діяльності, а також дає можливість з'ясувати їх ціннісне ставлення до обраної професії. Цей компонент є стрижньовим і змістовно складається з:

- професійних цінностей (прагнення реалізувати в професійній діяльності професійні настанови та цінності);
- ставлень (позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності), що визначає професійні інтереси (зацікавленість професією, сучасними технологіями, методиками та засобами професійної діяльності);
- мотивації до професійної діяльності (усвідомлення потреб у діяльності як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, свідоме виконання функціональних обов'язків, прагнення оволодіти професійними, фаховими знаннями, досягти високого рівня професійного зростання, задоволення інтелектуальних, духовних, військово-професійних потреб, бажання стати справжнім професіоналом у своїй справі).

Отже, під ціннісно-мотиваційним компонентом професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України розуміємо

сукупність його цінностей, мотивів, ставлення до здійснення професійної діяльності, чіткого усвідомлення її необхідності, потреби у самореалізації як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Цей компонент є підґрунтям для актуалізації та реалізації інших компонентів професійної компетентності майбутнього фахівця, оскільки «забезпечує спрямованість на професійно-творче засвоєння знань, професійно-пізнавальний інтерес і прагнення до творчого засвоєння системно-наукових професійних знань, комплексних вмінь, стимулює до успіху і творчих досягнень, лідерства, високої оцінки своєї роботи» [202].

В якості другої складової професійної компетентності майбутнього фахівця ФКіС ЗС України обов'язково виділяємо *когнітивний* компонент, що включає військово-професійні знання щодо:

основних положень Статутів ЗС України, основ управління військовим підрозділом, основних тенденцій розвитку військового мистецтва тощо;

принципів, методів, функцій управління у фізичній підготовці військовослужбовців;

основ діяльності начальника фізичної підготовки і спорту, змісту заходів, спрямованих на фізичне удосконалення військовослужбовців;

сучасних методів, способів і засобів фізичного виховання;

основ організації навчально-тренувального процесу і змагальної діяльності у військовій частині;

методик навчання вправам, прийомам і діям та розвитку фізичних якостей військовослужбовців тощо.

Відтак функція когнітивного компонента полягає в його змістовній орієнтації на сферу військово-професійної діяльності, сприяє оволодінню теоретичними, практичними і методичними знаннями щодо організації фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі та створює сприятливі когнітивні умови для формування практичних навичок, умінь, а в ідеалі – здатностей.

Праксеологічний компонент відображає практичну здатність

майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України виконувати функціональні обов'язки за посадою в різноманітних ситуаціях військово-професійної діяльності.

Аналіз наукових джерел і з'ясування посадових компетенцій дав змогу виділити такі ключові вміння і навички:

організовувати та безпосередньо проводити заходи бойової та індивідуальної підготовки, здійснювати контроль за її ходом;

розробляти проекти наказів і розпоряджень з питань фізичної підготовки і спорту;

планувати та вести облік показників фізичної підготовленості військовослужбовців;

організувати та проводити навчально-тренувальні, інструкторсько-методичні та показові заняття з військово-прикладних та службово-прикладних видів спорту;

організовувати і проводити фізичну підготовку та заходи фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи з військовослужбовцями тощо.

Головним у практичній діяльності все ж таки є, на нашу думку, здатність організовувати процес фізичного виховання військовослужбовців та керувати ним для формування і підтримання їх фізичної підготовленості та готовності до ведення бойових дій.

Індивідуально-психічний компонент майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України ми розглядаємо як унікальну властивість особистості, що включає в себе неповторну комбінацію фізичних та психічних якостей, що забезпечують якісне виконання посадових функцій у військово-професійному середовищі.

Індивідуально-психічний компонент включає:

фізичну підготовленість – розвиненість загальних і спеціальних фізичних якостей, володіння військово-прикладними навичками та вміннями, які є вкрай необхідними для майбутнього фахівця ФКіС ЗС України для здійснення професійної діяльності. Науковці вважають, що рівень фізичної

підготовленості курсантів, їхні фізичні якості є професійно важливими для майбутніх фахівців [269], а високий рівень морфо-функціонального стану майбутніх офіцерів у навчальному процесі підвищить ефективність майбутньої бойової діяльності [264];

психофізіологічний стан – система психофізіологічних та психічних функцій, що визначають продуктивність професійної діяльності і працездатність людини на даному відрізку часу. Важливість психофізіологічного стану в індивідуально-психічному компоненті формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України підкреслимо висловом О. Кокуна: «системна сутність психофізіологічного стану людини полягає у тому, що, з одного боку, він формується в процесі і під впливом конкретної діяльності, а з іншого, – зумовлює її ефективність» [256, с. 130];

емоційний стан, що виконує регулятивну функцію психіки, оскільки є особливим психічним станом, за якого сприймання і розуміння суб'єктом чого-небудь, його знання про що-небудь виступають в єдності з особистим ставленням до сприйнятого [56, с. 220]. Як зазначає П. М'ясоїд, «емоції виконують функцію оцінки соціального та особистісного смислу дії людини. Вони функціонують у межах діяльності і, з одного боку, сигналізують людині про значення її результатів для довколишніх, а з другого – про її успішність для неї самої, тобто відображають відношення між метою та мотивом діяльності» [97, с. 359]. Отже, емоційний стан майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є важливим показником індивідуально-психічного компоненту, оскільки має значний вплив на формування їхньої професійної компетентності через їхнє ставлення до навчальної діяльності та майбутньої професійної.

Суб'єктний компонент орієнтований на формування суб'єктних здатностей й можливостей майбутнього фахівця як суб'єкта діяльності, що спонукає його до становлення суб'єктом військово-професійної та фахової видів діяльності, зокрема він включає такий зміст:

– професійну самооцінку (здатність до об'єктивного самооцінювання, вибору оптимальної стратегії поведінки та діяльності в типових і складних ситуаціях фахової діяльності);

– рефлексію та саморефлексію (дає змогу визначати власний емоційний стан і стан інших, враховувати їх у процесі виконання посадових обов'язків; здатність здійснювати діагностування, прогнозування, самоаналіз, узагальнення, осмислення досвіду власної військово-професійної та фахової діяльності);

– професійна суб'єктність (передбачає здатність до самостійної життєтворчості, здійснення зміни в самому собі, можливості ставити перед собою найбільш значущі завдання на основі об'єктивної самооцінки). Вважаємо, що сформованість професійної суб'єктності (основою якої є ставлення до себе як до суб'єкта діяльності відповідної сфери) характеризується як особливий рівень – найвищий як офіцера та фахівця ФКіС ЗС України.

Таким чином, запропоновані нами компоненти професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України інтегровано відображають зміст його професійної підготовленості, що дає змогу якісно і досить успішно реалізовувати майбутні посадові компетенції як суб'єкту військово-професійної та фахової видів діяльності.

Висновки до першого розділу

На підґрунті аналізу наукових досліджень з'ясовано стан розробленості проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у педагогічній науці й виявлено, що ця проблема не була предметом наукових досліджень. Аналіз наукових джерел виявив відсутність методологічних і теоретико-методичних робіт, спрямованих на дослідження педагогічних основ формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України в процесі

їх професійної підготовки у ВВНЗ.

У результаті аналізу поняттєво-категорійного апарату щодо професійної компетентності фахівців військової галузі з'ясовано поняттєву неоднозначність у трактуванні різних видів компетентності військових фахівців, а це свідчить про те, що у військовій педагогіці термін «компетентність» не є новим, проте і досі дискусійним залишається його змістове трактування; відмінність у визначеннях простежується не тільки залежно від спеціальності (спеціалізації) військового фахівця, а й у підходах до формулювання дефініцій.

Численні дослідження переконливо доводять необхідність фізичної підготовки військовослужбовців різних родів військ, різних спеціальностей і спеціалізацій, що актуалізує підготовку фахівців ФКіС для ЗС України.

З'ясовано, що відповідно до вимог, які висуваються державними і галузевими керівними документами, специфіки професійної діяльності фахівців ФКіС ЗС України, їхня професійна діяльність є поліфункціональною й багатоплановою, полікомунікативною, динамічною, розумовою та стресогенною. Відтак основною метою професійної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є формування професійної компетентності.

Визначено, що *професійна компетентність офіцера – фахівця з фізичної культури і спорту ЗС України* – це складне інтегративне професійно важливе утворення, що є результатом професійної підготовки у ВВНЗ і проявляється у його підготовленості, здатності та готовності успішно виконувати функціональні обов'язки щодо організації фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі, що ґрунтується на його позитивному ставленні і схильності до цієї діяльності, мотивації, професійно важливих якостях, професійних знаннях, вміннях і навичках.

Обґрунтовано структуру професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця з фізичної культури і спорту ЗС України, яка включає ціннісно-мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, індивідуально-

психічний і суб'єктний компоненти.

Основні результати розділу опубліковані у наукових працях автора [153], [141], [160], [162] [125].

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

2.1. Методика дослідження формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних Сил України

У процесі розроблення методики науково-педагогічного дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти нами були враховані сучасні досягнення методології педагогічної науки. А також основним підґрунтям нашого дослідження стали фундаментальні положення та рекомендації провідних вчених щодо організації та проведення педагогічних досліджень, які викладені в працях: А. Ашерова [5], С. Гончаренка [36, 39], А. Киверялга [93], С. Сисоєвої [210], Ю. Сурміна [219], Д. Чернілевського [107], В. Ягупова [251] та інших.

На думку Д. Чернілевського, сучасний етап розвитку методології наукового пізнання має передбачати не тільки обґрунтування отриманого результату, але й вихідних положень, логіку дослідження, запланований результат і спосіб отримання цього результату. Розробка шляхів такого обґрунтування – безпосереднє завдання методологічного дослідження, зокрема, в галузі педагогіки [107].

Під педагогічним дослідженням розуміють процес і результат наукової діяльності, спрямованої на одержання нових знань про закономірності процесу навчання, виховання і розвитку особистості, про структуру, теорію, методику і технологію організації навчально-виховного процесу, його зміст, принципи, організаційні методи та прийоми [36, с. 13].

Методика дослідження вивчає сукупність форм і способів

використання методів дослідження, а також пізнавальних і перетворювальних дій, операцій та впливів, що здійснюються послідовно та спрямовані на вирішення завдань дослідження, виконує основну функцію в організації дослідницької діяльності, визначенні її алгоритмів у певних умовах із заданим педагогічним об'єктом [39].

Провідною ідеєю нашого дослідження є формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти шляхом забезпечення сприятливих, науково обґрунтованих педагогічних умов, зорієнтованих на формування професійно компетентного військового фахівця у сфері фізичної культури і спорту ЗС України, досягнення ним високого рівня професійної компетентності, здатності та готовності на належному рівні виконувати службово-посадові обов'язки щодо організації фізичної підготовки і спорту в військово-професійному середовищі.

Науковий пошук спрямовувався на подолання суперечностей, що склалися у військово-педагогічній теорії і практиці щодо підготовки майбутніх військових фахівців у сфері фізичної культури і спорту, а його результати засвідчили необхідність формування у них професійної компетентності.

Пошук результативних шляхів вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС передбачає проведення науково-педагогічного дослідження, спрямованого на отримання нових знань про закономірності у військово-педагогічному процесі, вивчення фактів, явищ і тенденцій у середовищі, що досліджується.

Методологічну основу дослідження складають такі положення:

1) на філософському рівні:

закон єдності і боротьби протилежностей, відповідно до якого формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України в системі вищої військової освіти та її структурних компонентів є складним, суперечливим педагогічним явищем;

закон переходу кількісних змін у якісні, оскільки впровадження педагогічних умов в процес підготовки майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України неодмінно підвищує його ефективність;

положення про залежність військово-професійної діяльності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС від суспільно політичної обстановки в державі;

філософські положення, що розкривають поліаспектну природу військово-професійного буття, необхідність дослідження явища в його зв'язках і взаємодії з іншими військовими і педагогічними явищами;

2) на загальнонауковому рівні методології:

системний підхід передбачає виділення в досліджуваному явищі системи, структури, елементів як на рівні моделі в цілому, так і кожного її блоку з урахуванням такого кінцевого результату, якому підпорядковано функціонування даної моделі;

компетентнісний – в освітньому процесі результатом якісного опанування професії у системі освіти є не просто отримання нових знань, умінь і навичок, а формування у майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України практичних здатностей успішно діяти, застосовувати набуті фахові знання і досвід у військово-професійній діяльності та, особливо, в екстремальних умовах військово-професійного буття;

контекстний – головним завданням освітнього процесу є не просто передавання інформації, а формування професійної компетентності у контексті професійної діяльності, що допоможе майбутнім офіцерам – фахівцям ФКіС ЗС України якісно виконувати функціональні обов'язки, вирішувати різноманітні завдання за посадою;

3) на конкретно-науковому рівні методології:

суб'єктний підхід передбачає, що організований освітній процес та систематичний вплив на свідомість курсанта, створює сприятливі умови для формування їхньої професійної компетентності;

діяльнісний підхід передбачає зв'язок організації військово-педагогічного процесу та змісту навчального матеріалу з військово-

професійною і фаховою діяльністю майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України.

Нормативна база дослідження – основні положення Законів України «Про вищу освіту» [168]; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [173]; Стратегії розвитку освіти в Україні на 2022–2032 роки [179]; наказів Міністерства оборони України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [178], «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України» [171] та ін.

На основі аналізу психолого-педагогічних наукових досліджень, а також запитів педагогічної практики у дисертаційній роботі поставлена *мета*: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України для підвищення якості їхньої підготовки до професійної діяльності у військово-професійному середовищі.

Здійснення наукового пошуку забезпечується постановкою і вирішенням п'яти завдань.

Перше завдання – проаналізувати стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній теорії і практиці та з'ясувати суть і структуру професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Для вирішення першого завдання передбачалося:

- виявити педагогічні, психологічні, соціальні аспекти професійної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- з'ясувати суть і структуру поняття «професійна компетентність майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України»;
- з'ясувати сучасний стан формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- виявити рівень сформованості професійної компетентності майбутніх

офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України за визначеними критеріями, показниками і рівнями.

Друге завдання – визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Щоб розв’язати це завдання, необхідно теоретично обґрунтувати педагогічні умови, які б найбільш результативно забезпечили позитивну динаміку сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Третє завдання – спроектувати модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Для вирішення цього завдання передбачалось визначення структурних блоків моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України та виявлення логічних зв’язків між ними.

Четверте завдання – удосконалити методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України та шляхом її апробації експериментально перевірити результативність педагогічних умов.

Для розв’язання цього завдання необхідно:

- уточнити теоретичні та методичні аспекти формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

- визначити зміст і структурні складові методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

- обґрунтувати вибір методів формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

- шляхом апробації методики експериментально перевірити результативність педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

П’яте завдання – підготувати та впровадити методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Робоча *гіпотеза дослідження* полягає в припущенні, що формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України відбуватиметься результативніше за таких педагогічних умов: підвищення мотивації майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України до формування професійної компетентності; моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України; упровадження методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України, конкретизації та уточнення критеріїв та показників сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Для виконання поставлених завдань нами використано сукупність теоретичних методів, які в контексті дисертаційної роботи є способом дослідження результативності педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Метод педагогічного експерименту уможливив виявити необхідні умови для реалізації поставлених нами завдань, перевірити результативність педагогічних умов і методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

На різних етапах наукового пошуку використовувався комплекс взаємопов'язаних теоретичних, емпіричних і статистичних методів, які забезпечують організаційну основу реалізації педагогічної моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у системі вищої військової освіти. Виходячи з того, що досліджуване педагогічне явище є складним, багаторівневим, педагогічне дослідження слід організувати на основі застосування вимог системного підходу.

Наукове обґрунтування й підтвердження гіпотези дослідження передбачає проведення педагогічного експерименту, який полягатиме в діагностуванні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України та встановлені закономірного взаємозв'язку цілеспрямованого педагогічного впливу та досягнутого

результату.

Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження застосовувався комплекс таких методів:

1) теоретичні:

аналіз нормативно-правової бази та науково-педагогічної літератури – для визначення стану проблеми дослідження відповідно до його об'єкта і предмета;

синтез, узагальнення та систематизація для визначення сутності поняття «професійна компетентність майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України» та обґрунтування критеріїв і показників діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системи вищої військової освіти;

структурно-функціональний і порівняльно-аналітичний методи – для систематизації напрацювань теоретичного матеріалу із теми дослідження;

педагогічне моделювання – для побудови педагогічної моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у системи вищої військової освіти;

2) емпіричні:

анкетування, опитування, тестування – для визначення стану сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС під час навчання у ВВНЗ;

3) педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) для перевірки результативності педагогічних умов;

4) статистичні: метод математичної статистики – критерій Вілкісона – для опрацювання отриманих статистичних даних педагогічного експерименту та відповідно підтвердження (спростування) статистичної (наукової) гіпотези дослідження.

Організація дослідження. Загальні завдання педагогічного дослідження виявились досить об'ємними. Вирішення загальних завдань педагогічного дослідження реалізуються через вирішення часткових дослідних завдань.

Воно проводилося протягом 2019–2023 рр. та охоплювало чотири етапи науково-педагогічного пошуку.

На першому – *аналітико-констатувальному* – етапі (2019–2020 рр.) складено програму дослідження; сформульовано наукове завдання та з'ясовано актуальність дослідження; виявлено суперечності, сформовано мету дослідження; визначено об'єкт і предмет дослідження; сформульовано робочу гіпотезу та визначено дослідницькі завдання; уточнено поняттєво-категоріальний апарат; визначено вибірку сукупність; обґрунтовано критерії і показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України; визначено методи статистичного оброблення результатів.

Основні методи дослідження: теоретичний аналіз і синтез літературних джерел, анкетування, узагальнення.

На другому – *аналітико-пошуковому* – етапі (2020–2021 рр.) обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України; здійснено педагогічне моделювання її формування; вдосконалено методику формування їх професійної компетентності; розроблено методику проведення педагогічного експерименту; визначено методи оброблення результатів; проведено вхідне діагностування; аналіз та узагальнення отриманих результатів.

На третьому – *дослідно-експериментальному* – етапі (2021–2022 рр.) проведено експериментальну перевірку результативності впроваджених педагогічних умов, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

На четвертому – *підсумково-впроваджувальному* – етапі (2022–2023 рр.) проведено статистичне обґрунтування результатів дослідно-експериментального етапу; визначено рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України; узагальнено, систематизовано та оформлено отримані результати дослідження; сформульовано загальні висновки за результатами

експериментального дослідження; впроваджено результати дослідження у систему військової освіти.

Отже, запропонована методика дослідження, на нашу думку, дає змогу встановити об'єктивні закономірності досліджуваного педагогічного явища, впливати на процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України та об'єктивно застосовувати його результати.

2.2. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України неможливий без спеціально спроектованих педагогічних умов, тому їх виявленню та обґрунтуванню передувало з'ясування означеного явища у довідковій та науково-педагогічній літературі. Так, у тлумачному словнику сучасної української мови поняття «умова» трактується як «необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; фактор, рушійна сила будь-якого процесу, явища» [22, с. 152]. Академічний тлумачний словник української мови пропонує декілька значень слова «умова», серед яких: «необхідна обставина, що робить можливим здійснення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чогось; сукупність даних, положення, що лежать в основі будь-чого» [3].

Відтак, умови – це обставини, які визначають ті чи ті результати, настання яких перешкоджає одним процесам чи явищам і сприяє іншим. Важливим є те, що умови розглядаються щодо існування, функціонування й

розвитку певного предмета, явища, події, стану. Отже, виокремлення умов має сенс лише стосовно предмета, явища, процесу, системи тощо [190].

Для розуміння сутності категорії «педагогічна умова» доцільно дослідити тлумачення змісту зазначеного явища.

У «Словнику-довіднику з професійної педагогіки» педагогічні умови подаються як «обставини, від яких залежить продуктивність цілісного педагогічного процесу професійної підготовки, що опосередковується активністю його учасників» [214].

Науковці трактують цю категорію так:

система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [145];

комплекс спеціально спроектованих генеральних (стрижневих, системотвірних) чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу та / або особистісні параметри його учасників, які забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства [95];

умови, що свідомо створюються суб'єктами педагогічної діяльності в навчально-виробничому процесі навчання на виробництві та забезпечують формування професійної компетентності виробничого персоналу [203];

спеціально створені (змодельовані) процедури, виконання яких дає змогу вирішити певні педагогічні завдання та досягти конкретну педагогічну мету [234];

обставини, що зумовлюють певний напрям розвитку педагогічного процесу; сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності, які створюються саме педагогом та є продуктом його діяльності [232];

певні особливості організації навчального процесу, які здійснюють характерний вплив на результати навчання та розвитку суб'єкта, що здобуває

певну освіту, об'єктивно забезпечують можливість їх покращення шляхом використання сучасних освітніх методик навчання і виховання, інноваційних технологій, запровадження результатів передових педагогічних досліджень [95, с. 28] тощо.

Отже, поняття «педагогічні умови» стосується різних аспектів процесу навчання, виховання та розвитку – цілей, принципів, змісту, методів, форм, засобів тощо. Цей термін може позначати як цілісний освітній процес, так і характеризувати окремі його сторони чи елементи.

Визначення педагогічних умов формування та розвитку різних видів компетентностей військових фахівців є складною багатоаспектною педагогічною проблемою та предметом досліджень багатьох науковців у галузі військової педагогіки. Так, І. Азаров визначає педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів до прогностичної діяльності у процесі навчання у ВВНЗ як взаємопов'язану сукупність спеціально створених обставин, комплекс заходів навчально-виховного процесу, що спрямовані на формування їх прогностичної компетентності [2], Н. Шалигіна педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів розуміє як комплекс педагогічних заходів, впровадження яких оптимізує процес її розвитку та забезпечує досягнення необхідного для виконання професійних функцій рівня її розвиненості [234], педагогічні умови розвитку професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління науковці потрактують як сукупність необхідних і достатніх педагогічних чинників, спроектованих і створених науково-педагогічним працівниками, дотримання яких в освітньому процесі об'єктивно забезпечують його ефективність й дають змогу цілеспрямовано та істотно змінити його результат [26, с. 310], О. Назола педагогічні умови підвищення якості навчання іноземних мов курсантів ВВНЗ представляє як сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, які позитивно впливають на ефективність і результативність навчального-виховного процесу [115]. На думку А. Мірошніченка, педагогічні умови – це ті реальні ситуації та

обставини, що свідомо створюються в педагогічній діяльності, охоплюють відповідні форми, методи та прийоми навчання, завданням яких є забезпечення найбільш ефективного перебігу освітнього процесу з метою досягнення конкретної педагогічної мети [114].

Отже, спираючись на представлені дефініції, *педагогічні умови* розуміємо як взаємопов'язану сукупність спеціально спроектованих і створених науково-педагогічними працівниками педагогічних обставин, впровадження яких в освітній процес оптимізує формування професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС ЗС України та забезпечить ефективність цього процесу.

Значний інтерес викликають наукові праці щодо визначення та обґрунтування педагогічних умов формування та розвитку професійної компетентності військових фахівців. Так, на думку Ю. Лісніченка, педагогічними умовами підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін є мотивування їх до вивчення фахових дисциплін на основі компетентнісного підходу, активізація підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності з використанням інтерактивних методів, а також організація самостійної роботи майбутніх офіцерів для підвищення якості їх професійної підготовки [96, с. 9-10]. Євсюков О. обґрунтовує лише дві педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – усвідомлення курсантами значущості та сутності професійної компетентності та включення майбутніх офіцерів у навчальну діяльність на основі створеної моделі компетентності [50, с. 8]. Для формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу в процесі професійної підготовки А. Шевченко вважає необхідні такі організаційно-педагогічні умови: формування освітнього середовища у ВВНЗ для стимулювання позитивної мотивації фахової діяльності, впровадження інтерактивних технологій для підвищення ефективності пізнавальної діяльності курсантів, вдосконалення практичної підготовки на основі активізації самостійної діяльності курсантів, активізація

самовдосконалення особистісних якостей та професійної позиції курсантів [235, с. 8-9]. Організаційно-педагогічними умовами розвитку фахової компетентності офіцерів органів виховної та соціально-психологічної роботи у системі підвищення кваліфікації О. Воронцовим обґрунтовано: оновлення змісту та методики викладання у системі підвищення кваліфікації, використання сучасних методів і форм розвитку фахової компетентності, наявність цілісної системи навчально-методичного забезпечення розвитку фахової компетентності, зокрема для доцільного педагогічного супроводу дистанційної форми підвищення кваліфікації [32, с. 8]. С. Нехаєнко вважає, що для розвитку професійної компетентності офіцерів-організаторів морально-психологічного забезпечення в процесі оперативно-тактичної підготовки необхідними і достатніми є такі організаційно-педагогічні умови як: педагогічне моделювання розвитку їхньої професійної компетентності, удосконалення професійно-орієнтованої методики її розвитку, забезпечення їх саморозвитку у навчальній діяльності, використання вдосконалених об'єктивних критеріїв оцінювання розвиненості їх професійної компетентності [118, с. 8]. Бакуменко Р. доводить, що розвиток професійної компетентності офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення у системі післядипломної освіти буде успішним за наявності таких організаційно-педагогічних умов: цілеспрямоване мотивування слухачів до розвитку професійної компетентності, педагогічне моделювання її розвитку, застосування методики поетапного її розвитку, створення інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ [7, с. 8].

Важливим для нашого дослідження є умовивід О. Тракалюка про те, що організаційно-педагогічні умови спеціально створюються для досягнення конкретних педагогічних цілей і водночас мають охоплювати теоретичні, методичні та практичні аспекти розвитку фахової компетентності. Вони є певними стійкими обставинами й чинниками, що сприяють її розвитку, а реалізація однієї педагогічної умови є передумовою реалізації іншої [225, С. 8]. Організаційно-педагогічними умовами розвитку фахової

компетентності посадових осіб кадрових органів ЗС України у системі післядипломної освіти науковець визначає такі: педагогічне моделювання розвитку фахової компетентності посадових осіб кадрових органів ЗС України в системі післядипломної освіти, наявність сучасної методики її розвитку, використання сучасних організаційних форм розвитку фахової компетентності посадових осіб кадрових органів ЗС України, самоменеджмент посадових осіб кадрових органів ЗС України у процесі її розвитку, використання об'єктивних критеріїв оцінювання розвиненості фахової компетентності посадових осіб кадрових органів ЗС України, що відображають її структуру та специфіку.

Особливого значення для нашого дослідження набуває визначення Д. Погребняком організаційно-педагогічних умов розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин ЗС України як сукупності необхідних і достатніх організаційних і педагогічних обставин і чинників, яка формує сприятливе педагогічне середовище для її розвитку, а саме: педагогічне моделювання поетапного розвитку фахової компетентності начальників ФПіС, удосконалення методики контекстного розвитку їх фахової компетентності, забезпечення саморозвитку начальників ФПіС, об'єктивне оцінювання розвиненості фахової компетентності начальників ФПіС [150, с. 8].

Відтак аналіз наукових праць щодо формування і розвитку професійної компетентності військових фахівців свідчить про те, що поняття «педагогічна умова» є поширеним у дослідженнях у зв'язку з його практичною значущістю, спрямованістю на оптимізацію освітнього процесу в ВВНЗ. Зважаючи на практичну значущість, спрямованість на вдосконалення функціонування педагогічних систем, підвищення результативності освітнього процесу, поняття «педагогічна умова» нині є одним із найпоширеніших у педагогічних дисертаційних роботах. Їх аналіз дає підстави стверджувати, що більша частина науковців ставить за мету виокремлення, теоретичне обґрунтування й експериментальну апробацію

комплексу певних педагогічних умов.

Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності, як зазначає Д. Погребняк, мають бути системними та містити методологічні, теоретичні, методичні та практичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців ФПіС:

- методологічний аспект – містить ключові ідеї та принципи, на основі яких здійснюється професійна підготовка;

- теоретичний аспект – передбачає: цілі, принципи, зміст та результат професійної підготовки військових фахівців;

- методичний аспект – це, в першу чергу, основні методи, технології, засоби та методика їх реалізації у навчальному процесі;

- практичний аспект – наявність сучасної навчальної матеріально-технічної бази, що відповідає сучасним вимогам та специфіці діяльності майбутніх фахівців [147].

Відтак узагальнення науково-педагогічних та довідкових джерел щодо проблеми дослідження уможлиблює висновок про те, що педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України виступають важливим елементом педагогічної системи (цілісного педагогічного процесу), відображають сукупність можливостей освітнього середовища ВВНЗ, що впливають на функціонування освітньої системи.

Важливими для визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України стали результати експертного оцінювання. Цей метод вимагає скрупульозного добору експертів, які мають в своєму арсеналі ґрунтовні професійні та фахові знання і значні результати успішної педагогічної діяльності у галузі фізичної підготовки і спорту ЗС України.

Метод експертних оцінок – це доволі прадавній науковий метод, який дає змогу отримати об'єктивну оцінку на основі певної сукупності індивідуальних думок експертів. Слово «експерт» (expertus) у перекладі з

латинської мови означає «досвідчений», що, в свою чергу, походить від слова «experire» – досліджувати. Експерт – це особа (фахівець), якому довірено висловити думку про якийсь суперечливий чи складний випадок, оскільки людство у складних ситуаціях завжди намагалося врахувати думку висококваліфікованих спеціалістів у різних сферах життєдіяльності [35].

До групи експертів були включені фахівці фізичної підготовки і спорту ВВНЗ (Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет повітряних сил імені Івана Кожедуба, Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова, Військова академія (м. Одеса)) та органів управління ЗС України (оперативне командування «Північ» (м. Чернігів)). Група експертів була представлена у складі: начальник кафедри – 4; начальник управління (науково-дослідного відділу) – 2; професор кафедри – 1; доцент кафедри – 2; старший викладач – 2.

2. Якісний склад експертів представлено в таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Якісний склад експертів

Експерти	Кількість	%
<i>Стаж військової служби:</i>		
від 15 до 20 років	1	9,09
від 20 до 25 років	7	63,63
понад 25 років	3	27,27
<i>Стаж проходження служби на посаді фахівця фізичної підготовки і спорту:</i>		
від 10 до 20 років	4	36,36
понад 20 років	7	63,63
<i>Науковий ступінь:</i>		
доктор наук	1	9,09
кандидат наук	6	54,54
доктор філософії	1	9,09
не мають наукового ступеня	3	27,27
<i>Рівень військової освіти</i>		
оперативно-тактичний	11	100
оперативно-стратегічний	0	0
Усього	11	100

Експерти оцінили ефективність педагогічних умов, що мають, на їхню думку, істотний вплив на формування професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС ЗС України на бакалаврському рівні підготовки у системі вищої військової освіти (Додаток А). Експерти проранжувати педагогічні умови за 10-бальною шкалою: найвищий ранг – «1», найнижчий – «10» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Протокол відповідей
(експертне оцінювання педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України)

№	Педагогічні умови	Експерти											Сума
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	Врахування індивідуальних особливостей майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у процесі навчання у ВВНЗ	5	5	6	8	6	5	5	7	8	5	8	6
2	Забезпечення здатності наукових та науково-педагогічних працівників формувати професійну компетентність майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС під час навчання у ВВНЗ	9	10	8	7	10	6	8	6	6	10	6	86
3	Удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	4	3	5	4	4	3	1	4	4	4	4	40
4	Запровадження індивідуального підходу та диференціації при розроблені навчально-методичних матеріалів щодо професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	8	7	7	6	8	10	9	8	7	6	10	86
5	Застосування методики поетапного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	10	8	9	9	7	8	7	5	10	7	7	87

Продовження таблиці 2.2

6	Систематичне діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	7	9	10	10	9	9	10	10	9	9	9	101
7	Педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти	2	4	3	3	3	4	2	2	1	2	1	27
8	Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти на основі компетентнісного підходу	6	6	4	5	5	7	6	9	5	8	5	66
9	Розроблення об'єктивних критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	1	1	2	2	1	2	4	3	2	1	2	21
10	Забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ	3	2	1	1	2	1	3	1	3	3	3	23

Застосування вказаного підходу передбачало відповідний метод розрахунку коефіцієнта узгодженості Кендала W та критерію χ^2 [74]. Зазначимо, що коефіцієнт конкордації характеризує ступінь взаємодії визначених рангів експертами та набуває значення від 0 до 1, причому 1 – максимальна узгодженість, 0 – максимальна неузгодженість. Якщо $W < 0.2-0.4$, значить слабка узгодженість експертів, якщо $W > 0.6-0.8$ – сильна. Коефіцієнт конкордації змінюється в діапазоні $0 < W < 1$, причому 0 відповідає неузгодженості, а 1 – повній узгодженості. Якщо значення коефіцієнта конкордації перевищує 0,40-0,50, то оцінка вважається задовільна, якщо $W > 0,70-0,80$ – висока. На основі даних анкетного опитування складається зведена матриця рангів.

Таблиця 2.3

**Зведена матриця рангів за результатами експертного оцінювання
найбільш значущих педагогічних умов формування професійної
компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України**

№	Педагогічні умови	Статистичні показники при $W=0,75; \chi^2=74,25; p<0,001$			
		Середній бал, \bar{x}	Сума рангів	Відхилення суми рангів, d	Квадрат відхилення суми рангів, d^2
1	Врахування індивідуальних особливостей майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у процесі навчання у ВВНЗ	6,2	68,0	7,5	56,25
2	Забезпечення здатності наукових та науково-педагогічних працівників формувати професійну компетентність майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС під час навчання у ВВНЗ	7,8	86,0	25,5	650,25
3	Удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	3,6	40,0	-20,5	420,25
4	Запровадження індивідуального підходу та диференціації при розробленні навчально-методичних матеріалів щодо професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	7,8	86,0	25,5	650,25
5	Застосування методики поетапного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	7,9	87,0	26,5	702,25
6	Систематичне діагностування рівня сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	9,2	101	40,5	1640,25
7	Педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти	2,5	27,0	-33,5	1122,25
8	Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти на основі компетентнісного підходу	6,0	66,0	5,5	30,25
9	Розроблення об'єктивних критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	1,9	21,0	-39,5	1560,25
10	Забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ	2,1	23,0	-37,5	1406,25
$\Sigma d=S$					8238,5

де d – відхилення суми рангів для педагогічної умови від середньої суми рангів; d^2 – квадрат відхилення; $\sum d$ – сума квадратів відхилень.

Оцінка середнього ступеня узгодженості думок всіх експертів. Коефіцієнт конкордації за формулою (2.1):

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3-n)} \quad (2.1)$$

де $S = 8238,5$; n (експерти) = 11, m (пед.умови) = 10.

$W = 0,75$ свідчить про наявність високого ступеня узгодженості думок експертів.

Оцінка значущості коефіцієнта конкордації. Для цієї мети визначаємо критерій узгодження Пірсона за формулою (2.2):

$$\chi^2 = \frac{12S}{mn(n+1)} = n(m-1)W \quad (2.2)$$

$$\chi^2 = 11(10-1) \times 0,75 = 74,25.$$

Обрахований χ^2 порівняємо з табличним значенням для числа ступенів свободи $K=n-1=11-1=10$ і при заданому рівні значущості $\alpha=0,05$. Так як χ^2 розрахунковий $74,25 \geq 29,594$ табличного, то $W=0,75$ – величина не випадкова, а тому отримані результати мають сенс і можуть використовуватися в подальших дослідженнях.

У ході застосування методу експертних оцінок було з'ясовано, що найбільш значущими педагогічними умовами формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України на першому бакалаврському рівні підготовки у системі вищої військової освіти за узгодженою думкою експертів ($W=0,75$; $\chi^2=74,25$; $p<0,001$) є такі: (табл. 2.4).

Результати ранжування експертами педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України

Педагогічні умови	Сума рангів	Ранг
Розроблення об'єктивних критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	21	1
Забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ	23	2
Педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти	27	3
Удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	40	4
Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти на основі компетентнісного підходу	66	5
Систематичне діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	68	6
Запровадження індивідуального підходу та диференціації при розробленні навчально-методичних матеріалів щодо професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	86	7
Забезпечення здатності наукових та науково-педагогічних працівників формувати професійну компетентність майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС під час навчання у ВВНЗ	86	8
Застосування методики поетапного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	87	9
Систематичне діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти	88	10

Результати аналізу науково-педагогічної літератури та застосування методу експертного оцінювання дали змогу зробити висновок, що успішному формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України можуть сприяти такі педагогічні умови:

розроблення об'єктивних критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із

ФКіС у системі вищої військової освіти;

забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх – офіцерів фахівців із ФКіС до формування професійної компетентності в ВВНЗ;

педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти;

удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у системі вищої військової освіти.

Таким чином, впровадження зазначених педагогічних умов підтверджено результатами експертного опитування досвідчених фахівців фізичної підготовки і спорту, які служать в ЗС України (11 респондентів), і мають значний досвід роботи в системі фізичної підготовки військовослужбовців. Переважна більшість експертів вважають запропоновані педагогічні умови доцільними та достатніми для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

2.3. Педагогічне моделювання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України

Педагогічне моделювання є одним із сучасних методів науково-педагогічного дослідження, що уможливорює системно досліджувати педагогічне явище (об'єкт) за допомогою моделювання поняттєвих, процесуальних, структурно-змістових, концептуальних та інших характеристик як навчального, так і виховного процесу в різних освітніх системах, що є предметом педагогічного дослідження. «Моделювання є обов'язковою, неминучою дією у всякій доцільній діяльності, пронизує і організовує її, є не частина, а аспект цієї діяльності» [212, с. 63].

Моделювання є одним з найважливіших методів науково-педагогічних

досліджень, оскільки надає змогу імітувати реальні та конструктивні системи за допомогою аналогів шляхом відтворення властивості об'єктів і системи оригіналів у їхній організації та функціонуванні [222, с. 165].

Моделювання, С. Сисоєва та Т. Кристопчук розуміють як метод безпосереднього практичного чи теоретичного оперування об'єктом, при якому досліджується не сам об'єкт, який цікавить дослідника, а використовується допоміжна штучна чи натуральна система, яка знаходиться у певній об'єктивній відповідності з пізнавальним об'єктом, здатна заміщати його на певних етапах пізнання і дає при її дослідженні, в кінцевому рахунку, інформацію про сам об'єкт моделювання [210].

Моделювання як метод і універсальний спосіб пізнання використовується в науці з метою вивчення і перетворення явищ у будь-якій сфері діяльності, зокрема у військовій педагогіці. Так, В. Ягупов вважає, що педагогічне моделювання дає можливість створити модель фахівця на основі його компетенцій, обґрунтувати модель професійної компетентності, а також створити модель її формування в процесі здобування професійної освіти [254, с. 146].

У межах нашого дослідження осмислення сутності професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України, її компонентів та зв'язків між ними, особливостей та умов її формування актуалізували необхідність розробки моделі, яка б дала змогу вивчити цей процес до її практичного запровадження, побачити його (процес) цілісно й методично інтерпретувати основні положення дослідження.

Як зазначає Л. Калініна, термін «модель» базується на абстрактно-логічних процедурах наукового дослідження та використовується тоді, коли виникає необхідність відобразити об'єкт, процес або деяку сукупність явищ за допомогою інших об'єктів, процесів, явищ, які краще вивчені, зрозумілі, досліджені, або коли виникає потреба у суб'єкта пізнати, обґрунтувати, пояснити складні явища й поняття [61, с. 252].

Існує чимало визначень та інтерпретацій терміна «модель»: еталон,

стандарт, зразок, примірник чогось; схема для пояснення якогось явища або процесу [37]; предметна, знакова чи мисленнєва (уявна) система, що відтворює, імітує або відображає якісь визначальні характеристики, тобто принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості чи ознаки об'єкта пізнання (оригіналу), пряме, безпосереднє вивчення якого з якихось причин неможливе, неефективне або недоцільне, і може замінити цей об'єкт у процесі, що досліджується, з метою отримання знань про нього [230, с. 105]; уявна чи матеріально-реалізована система, котра відображає чи відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [49, с. 516]; представлення об'єкта, системи чи поняття в деякій абстрактній формі, яка є зручною для наукового дослідження [218]; знакова система, «за допомогою якої можна відтворити дидактичний процес як предмет дослідження, показати в цілісності його структуру, функціонування і зберегти цю цілісність на всіх етапах дослідження» [254]; система, штучно створена людиною, що набуває змісту аналога, має пізнавальний потенціал лише тоді, коли відтворює і заміщує об'єкт дослідження та в процесі його вивчення дає змогу отримати нову інформацію [61, с. 252] тощо. Відтак семантичне значення поняття «модель» багатозначне й означає зразок якогось об'єкта чи системи об'єктів, представлений у найбільш загальному вигляді при певній схематизації структурних компонентів і зв'язків між елементами та відтворює його окремі сторони, характеристики, властивості, функції [61, с. 252].

Нам імпонує думка О. Рибчука, який зазначає, що під педагогічною моделлю слід вважати впорядковану структуру функціональних елементів, яка відображає важливі явища певного педагогічного процесу та зв'язки між ними. Відповідно, структура функціональної моделі певного педагогічного явища має відображати його найважливіші елементи: мету та завдання, організаційно-педагогічні умови, його зміст, форми організації освітньої діяльності, критерії та показники оцінювання результатів навчання [189].

Відтак метод моделювання широко використовується в сучасних педагогічних дослідженнях військової освіти, що знаходить підтвердження у наукових доробках: О. Капінуса (модель формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів у ВВНЗ) [63], Л. Олійника (структурна модель методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління [130], О. Торічного (модель педагогічної системи формування військово-спеціальної компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання) [224], І. Азарова (модель формування прогностичної компетентності майбутніх офіцерів) [2], Н. Вербина (модель розвитку професійної витривалості майбутніх МВУ у процесі оперативно-тактичної підготовки) [24], Ю. Дем'янюка (модель формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів-прикордонників) [46], В. Крикун (професійно орієнтована модель формування іншомовної професійної компетентності майбутніх МВУ) [85, с. 10], Ю. Лісніченка (структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін) [96], С. Марченкова (модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі навчання фахової підготовки) [99], Н. Шалигіної (модель розвитку комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів) [234] тощо.

Проблемні питання моделювання у військовій освіті висвітлено Н. Вербиним [23], Л. Заїкою [57], М. Косом [78], Р. Серветником [209], В. Свистун, Н. Шалигіною [271], В. Шемчук, О. Гутченко, О. Шемчук [237], В. Ягуповим, С. Костівим [81], G. Goodwin [259], J. Johnston [266] та ін.

Моделювання формування професійної та фахової видів компетентності військових фахівців здійснили Р. Бакуменко (офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення) [7], В. Георгієв (майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ) [33], С. Нехаєнко (організаторів морально-психологічної діяльності військ (сил) [118], О. Тракалюк

(посадових осіб кадрових органів ЗС України) [225], А. Шевченко (майбутніх офіцерів тилу) [235], та ін.

Важливими для нашого дослідження є використання науковцями методу моделювання щодо фізичної підготовки військовослужбовців. Так, А. Мельніковим розроблена структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до фізичного виховання особового складу [103], К. Пронтенком – модель методичної системи навчання гирьового спорту курсантів військових ЗВО у процесі фізичного виховання [183], С. Жембровським – графічна модель методики організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативно-тактичного рівня [51], В. Кирпенком – модель оптимізації процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів льотних спеціальностей [67], О. Кісілюком – педагогічна модель методики розвитку силових якостей курсантів засобами армспорту у процесі фізичного виховання [68], В. Климовичем – структурна модель системи фізичної підготовки курсантів-артилеристів [69], О. Чернявським – структурно-функціональна модель формування фахової компетентності офіцерського складу ЗС України зі спеціальної фізичної підготовки [233148], С. Юр'євим – педагогічна модель методики розвитку рухових якостей у курсантів засобами військового п'ятиборства у процесі фізичного виховання [241], В. Ягодзінським – структурно-функціональна модель методики розвитку фізичних якостей курсантів-десантників засобами кросфіту у процесі фізичного виховання [242] тощо.

Найбільший інтерес для нашого дослідження представляють наукові праці, в яких спроектовано та описано моделі формування й розвитку фахівців ФКіС-військовослужбовців [148, 238, 254, 255]. Так, структурно-функціональна модель поетапного розвитку фахової компетентності начальника ФПіС у системі післядипломної освіти, спроектована Д. Погребняком й реалізує ілюстративну, пояснювальну та координаційну функції, відображає структурну і логічну, змістовну та методичну

послідовність, взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх її блоків, візуалізує системність методологічних підходів, дидактичних принципів, організаційно-педагогічних умов, змісту, авторської методики, критеріїв діагностування та результат [149, 150]. Беліков І. на основі урахування провідних ідей і положень системного, компетентнісного, контекстного та суб'єктно-діяльнісного методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, а також специфіки посадового призначення офіцерів – фахівців із ФКіС пропонує контекстну модель формування організаційної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС, яка включає цільово-методологічний, теоретичний, суб'єкт-суб'єктний, методичний і результативний блоки [255].

Відтак моделювання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – ФКіС ЗС України дає змогу дослідити педагогічний процес шляхом розроблення відповідної моделі, надання йому системного характеру, конкретизації кожного етапу. Саме тому модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України розуміємо схематичне відтворення предмета дослідження, що відображає впорядковану структуру його функціональних елементів і зв'язки між ними.

Відтак аналіз моделей формування й розвитку фахівців, спроектованих науковцями, дає підстави вважати, що структура моделі такого педагогічного явища як формування професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України має включати такі основні елементи як: мета, завдання, методологічні підходи та їх принципи, зміст, етапи і педагогічні умови, суб'єкти, методи навчання, види навчальні заняття і засоби організації освітньої діяльності, критерії оцінювання сформованості професійної компетентності та її рівні.

Доволі глибокий науковий аналіз визначеного проблемного питання вимагає від нас об'єктивного обґрунтування та схематичного зображення педагогічної моделі формування професійної компетентності майбутніх

офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, а також дотримання принципів педагогічного моделювання, а саме:

– принцип прогнозованості, який передбачає необхідність проектування образу професійної компетентності майбутнього фахівця на основі структури його компетентності, а також обґрунтувати її зміст;

– принцип практичної спрямованості формування професійної компетентності майбутніх фахівців – полягає у формуванні практичних здатностей щодо актуалізації отриманих знань і умінь щодо організації своєї діяльності;

– принцип суб'єктної спрямованості формування майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС як суб'єктів професійної діяльності;

– принцип організаційно-педагогічного забезпечення реалізації моделі формування професійної компетентності – полягає у науковому обґрунтуванні відповідних педагогічних умов;

– принцип забезпечення діагностування результатів – передбачає розроблення професійно-орієнтованих критеріїв для діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України [148].

Аналіз наукових доробок щодо структури педагогічної моделі формування певних особистісних і професійно важливих утворень та якостей військовослужбовців доводить той факт, що більшість із них включають такі компоненти (блоки): цільовий, змістовний, процесуальний і результативний, а їх кількість залежить від особливостей предмета дослідження та методики його формування, розвитку, вдосконалення.

На підставі теоретичного аналізу та узагальнення наукової літератури пропонуємо педагогічну модель поетапного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, яка включає цільово-методологічний, змістовний, суб'єкт-суб'єктний, методичний, оцінно-результативний блоки (рис. 2.1).



Рис.2.1 Педагогічна модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України

Цільово-методологічний блок моделі відображає мету, завдання методологічні підходи та принципи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у системі вищої військової освіти.

Метою є формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних Сил України.

Згідно до поставленої мети нами були сформульовані такі завдання:

формування ціннісних орієнтирів і мотивів майбутньої професійної діяльності;

інтеграція військовопрофесійних знань, вмінь з військовоспеціальними, традиційних та інноваційних методів навчання;

активізація навчально-пізнавальної діяльності підбором професійно орієнтованого навчального матеріалу, що репрезентує типові професійні ситуації;

формування ціннісно-мотиваційного, когнітивного, праксеологічного, індивідуально-психічного, суб'єктного компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України тощо.

Педагогічний процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України ґрунтується на основних ідеях та положеннях системного, компетентнісного, діяльнісного, контекстного, інтегрованого і суб'єктного підходах, оскільки взаємовідносини між складними об'єктами підпорядковуються різним законам і не можуть бути з'ясовані за допомогою одного підходу [201], а, отже, дослідження цієї проблеми потребує застосування широкого спектру методологічних підходів.

Невід'ємною складовою наукових моделей є системність, яка розкриває комплексність та чітку організацію дослідження.

Системний підхід передбачає виділення в досліджуваному явищі системи, структури, елементів як на рівні моделі в цілому, так і кожного її

блоку з урахуванням такого кінцевого результату, якому підпорядковано функціонування даної моделі [219, с. 143].

Відтак методологічним підґрунтям нашого дослідження є *системний підхід*, оскільки формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України є системою, а система є множиною взаємопов'язаних між собою компонентів однією метою, впорядкованих за певними закономірностями і зв'язками, що функціонують як єдине ціле та характеризуються відносно стійкою цілісністю й виявляються у її структурі, що наочно демонструє модель.

Кожна система розглядається як така, що має свою мету, структуру, змістове наповнення, засоби і визначений реальний результат. При цьому мета відповідних елементів системи неодмінно має бути підпорядкована досягненню загальної мети функціонування [61, с. 39]. Спираючись на зазначене, ми розглядаємо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України як педагогічну систему, що має складну ієрархічну структуру і є цілеспрямованою, керованою, динамічною, цілісною і відкритою.

Системний підхід до вивчення педагогічних систем передбачає розуміння цього поняття як багатовимірної багаторівневої структури з багатьма параметрами, як складний внутрішньоінтегрований соціальний організм, який можна аналізувати й пояснювати як сукупність елементів, властивостей і ставлень, що взаємодіють і розвиваються [30].

Отже, педагогічна система є *цілеспрямованою і функціональною*, оскільки усі перетворення, що відбуваються у її межах, підпорядковані чітко визначеній детермінованій меті, у нашому випадку – формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Ця система є *керованою*, оскільки упорядкування її структурних компонентів, інтеграція і взаємодія з навколишнім середовищем забезпечується суб'єктами управління. *Динамічність* формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС

ЗС України як системи зумовлюється як змінами педагогічного і керівного складу, інформаційних, матеріально-технічних ресурсів, так і динамічністю процесів навчання, виховання і розвитку курсантів на основі взаємозв'язку з розвитком усіх сфер суспільства, в тому числі й військової галузі. *Цілісність* формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України як педагогічної системи проявляється у сукупності взаємодіючих компонентів, які утворюють єдине ціле і розвиваються відповідно до поставленої мети, спільно для всіх суб'єктів і структурних компонентів, тобто функціонує завдяки внутрішній взаємодії, зв'язкам між компонентами та елементами. Постійний взаємозв'язок із зовнішнім соціокультурним й інформаційним середовищем, обмін інформаційними, матеріальними, духовними ресурсами з іншими сферами суспільства свідчить про *відкритість* досліджуваної педагогічної системи.

Системний підхід сприяє:

розкриттю цілісності об'єкта, виявленню різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення цього в єдину теоретичну картину;

формуванню цілісної, інтегративної моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України;

підбору методологічних принципів, закономірностей, методів і прийомів, які забезпечують створення інтегративної моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Відтак системний підхід є важливим у науковому пізнанні процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України як педагогічної системи й уможливорює системне його дослідження.

Іншим важливим підходом до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України вважаємо *компетентнісний*, який:

ґрунтується на ідеї формування змісту освіти «від результату»

(стандартів), тому надважливою стає не стільки процесуальна, скільки результативна складова педагогічних систем, виражена в термінах компетентностей. На думку В. Ягупова, компетентнісний підхід покликаний сприяти забезпеченню «взаєморозуміння» і «взаємодії» компетенцій і компетентностей фахівця шляхом обґрунтування сучасних практик і суб'єктно орієнтованих ідей, принципів, методик, технологій і засобів проєктування та моделювання результатів освіти в категоріях «професійні компетенції», «професійна компетентність», «фахова компетентність» [248, с. 184];

передбачає збільшення практичної зорієнтованості навчання, оскільки компетентнісний підхід до професійної діяльності не може обмежуватися тільки певними знаннями, вміннями та навичками, тому, щоб бути компетентним фахівцем, недостатньо мати фундаментальну теоретичну і практичну підготовку, а необхідно бути творчою особистістю, професійно та психологічно готовою і здатною до ефективного застосування набутих фахових знань у професійній діяльності [204, с. 6];

передбачає не тільки передачу тому, хто навчається, сукупності практико-орієнтованих знань та формування здатності до вирішення різного роду проблем, а й розвиток кругозору, здатності до індивідуальних креативних рішень, саморозвитку, самодетермінації, саморегуляції та саморефлексії, здатності до застосування міждисциплінарного підходу в діяльності, формування гуманістичних цінностей, а також формування в того, хто навчається, суб'єктності [18, с. 115].

Цінність *компетентнісного підходу* для дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України полягає в його потенціалі щодо формування майбутнього фахівця, який володіє відповідними професійній діяльності цінностями та високим рівнем умотивованості до професійної діяльності, має практико-орієнтовану підготовку й усвідомлює необхідність інтегрувати набуті знання в оптимальні способи розв'язання професійних завдань.

Компетентнісний підхід природньо інтегрує з іншим науковим підходом – *діяльнісним*, який, у першу чергу, передбачає спрямованість організації освітнього процесу та змісту навчального матеріалу на формування професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України, здатності застосування теоретичних знань на практиці, формування здатностей до самоосвіти й командної роботи, успішної інтеграції у військовий соціум та професійної самореалізації.

Дослідники обґрунтовують діяльнісний підхід як такий, що передбачає поетапне включення курсантів у навчальну професійно-орієнтовану діяльність, яка передбачає їх просування від об'єкта до суб'єкта військово-професійної діяльності [44], [136].

Діяльнісний підхід у навчанні та вихованні курсантів в сукупності компонентів виходить з уявлень про єдність особистості з її діяльністю. Ця єдність проявляється в тому, що діяльність в її різноманітних формах безпосередньо чи опосередковано здійснює зміни в структурі особистості, особистість же, у свою чергу, одночасно безпосередньо й опосередковано здійснює вибір адекватних видів і форм діяльності та перетворення діяльності, що задовольняють потреби професійного розвитку. Суть навчання і виховання з точки зору діяльнісного підходу полягає в тому, що в центрі уваги стоїть не просто діяльність, а спільна діяльність тих, хто вчиться та викладачів у реалізації разом вироблених цілей і завдань. Педагог не подає готові зразки, а створює, виробляє їх разом з тими, хто вчиться; спільний пошук норм, правил і законів життя в процесі діяльності й становить зміст процесу, що реалізується в контексті діяльнісного підходу. Подібні ситуації дають змогу регулювати життєдіяльність курсанта у всій її цілісності, різнобічності і впорядкованості і тим самим створювати умови становлення освіти як суб'єкта військово-професійної діяльності і життєдіяльності в цілому [98].

На думку О. Бойка, «діяльнісний підхід орієнтує не тільки на засвоєння знань, але й на способи їх засвоєння, мислення і діяльності, на розвиток

пізнавальних сил і творчого потенціалу курсанта. Цей підхід протистоїть методам і формам механічної передачі готової інформації (репродуктивності), монологічності викладача, пасивності курсанта» [16].

Діяльнісний підхід уможливорює здійснювати інтеграцію навчальної та військово-професійної підготовки, націлювати майбутніх офіцерів на формування своєї здатності застосовувати отримані знання на практиці.

Отже, діяльнісний підхід дає змогу через навчальну діяльність оволодіти професійною, оскільки діяльність є основою, засобом, вирішальною умовою розвитку професійних інтересів, намірів, уподобань та мотивів майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Реалізація цього підходу в нашому дослідженні втілюється у виборі таких форм і методів педагогічного впливу на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, які дадуть їм можливість розвивати у процесі навчальної діяльності когнітивний, праксеологічний і ціннісно-мотиваційний компоненти, формувати норми професійної поведінки тощо.

Контекстний підхід є не менш важливим для нашого дослідження, сутність якого полягає у послідовному моделюванні змісту майбутньої професійної діяльності під час організації освітнього процесу та її спрямуванні на опанування системи знань, умінь та навичок майбутньої військово-професійної діяльності як організаторів фізичної підготовки і спорту в військовій частині.

Е. Джонсон зазначає, що контекстне викладання й учіння залучає учасників освітнього процесу в значущу для них діяльність, яка пов'язує академічне знання з контекстом ситуацій реального життя [266].

Важливою для нашого дослідження є думка О. Капінуса про те, що реалізація контекстного підходу в освітній та первинній військово-професійній діяльності майбутніх офіцерів у ВВНЗ відбувається через насичення змісту професійної підготовки курсантів навчальними дисциплінами, темами та окремими навчальними питаннями, в основі яких є досвід та практика виконання службово-бойових завдань офіцерами, що

актуалізує потребу пошуку їх вирішення, сприяє формуванню готовності та здатності до виконання військово-професійних завдань [110].

Реалізація контекстного підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України базується на таких принципах:

- психолого-педагогічного забезпечення включення курсантів до навчальної діяльності як суб'єкта майбутньої професійної діяльності;

- послідовне моделювання у навчальній діяльності цілісного змісту, форм і умов майбутньої професійної діяльності як фахівця із ФКіС ЗС України;

- проблемність змісту навчання і процесу його розгортання у навчальній діяльності;

- адекватність форм організації навчальної діяльності курсантів меті і змісту формування їх професійної компетентності;

- головна роль спільної діяльності, міжособистісної взаємодії та діалогічного спілкування суб'єктів здобуття освіти;

- методично обґрунтоване поєднання традиційних та інноваційних методик освітнього процесу та професійного рівня майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

- урахування індивідуально-психологічних особливостей, військово-професійного контексту кожного курсанта як майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України [149].

Реалізація контекстного підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України уможливорює творчо використовувати різні форми організації навчання, методи навчання і види навчальних занять, які відповідають контексту їх професійної діяльності, максимально наблизити зміст і процес їхньої навчальної діяльності до професійної. Використання потенціалу контекстного підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України через трансформацію навчальної

діяльності у професійну сферу сприяє підвищенню їхньої пізнавальної активності, формуванню ціннісного ставлення до професії офіцера, розвитку професійного мислення.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України ґрунтується також на *інтегрованому* підході, який нині вважається одним із важливих методологічних підходів підвищення ефективності освітнього процесу.

Сутність інтеграції науковці розуміють як процес і результат взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується відновленням, встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між ними на основі достатньої підстави, в результаті чого формується інтегрований об'єкт (система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів [47, с. 337].

На думку В. Кулішова, сутність інтегративного підходу до навчального процесу відзначається тим, що встановлення зв'язків між знаннями йде не від перебудови існуючих навчальних планів і програм, а шляхом дидактичного обґрунтування та перетворення реально існуючих зв'язків між поняттями, явищами, науками тощо. Інтеграція знань передбачає перетворення. Особливість педагогічної інтеграції полягає у здійсненні процесів об'єднання за усіма складовими педагогічного процесу (зміст, форми, методи), що спричиняє: розширення освітніх функцій (інтегративна функція); інноваційність навчання (інтегроване навчання); модернізацію освіти (інтегровані технології); нові результати навчання (всебічно розвинута особистість). Інтеграційні процеси спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток творчих здібностей та потенційних можливостей тих, хто навчається [91, с. 15]. Отже, як зазначає І. Козловська, інтегративний підхід передбачає інтеграцію як зовнішню, так і внутрішню, як змістову, так і процесуальну [71].

Інтеграція у вищій освіті передбачає об'єднання знань, умінь, навичок з

навчальних дисциплін усіх циклів професійної підготовки майбутніх фахівців за принципом використання внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, а також з використанням професійної спрямованості навчального матеріалу [208, с. 311].

За такого підходу, як зазначають С. Гончаренко й І. Козловська, базовий навчальний предмет міститься в центрі, а навколо нього наростають концентричні кола наближень різного порядку. В ці наближення входять окремі дисципліни, елементи знань з окремих предметів чи групи предметів.

Інтегровані знання, мінімально насичені другорядним навчальним матеріалом, дають можливість учневі в його майбутній професійній діяльності не просто накопичувати нові знання, а розвивати їх у потрібному напрямі [38, с. 13, 14].

Оскільки за системного підходу, інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових характеристик завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів, то міжпредметна інтеграція бачиться як взаємопроникнення змісту навчальних предметів, що інтегруються [43, с. 123]. Об'єднання знань із різних дисциплін сприяє подоланню розрізненості знань, значно усуває невміння оперувати знаннями, дає можливість досягти різнобічного аналізу явищ, показати взаємозв'язок процесів, інтенсивно формувати в тих, хто навчається вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати набуті знання.

Відтак реалізація інтегрованого підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України забезпечує цілісність та безперервність професійної підготовки, наступність теоретичного знання і практичного досвіду, об'єднання спорідненого матеріалу кількох навчальних дисциплін навколо однієї теми; усуває дублювання і забезпечує взаємопроникнення знань і умінь одних навчальних дисциплін в інші, уможливорює взаємодію та взаємовплив цих знань, систематизує поняття, факти, уміння і навички, встановлює субординацію і координацію знань; цілеспрямовано розвиває пізнавальні й професійні

здібності курсантів й дає їм можливість застосовувати набуті знання з різних навчальних предметів у професійній діяльності.

Цінність *суб'єктного підходу* для нашого дослідження полягає у розв'язанні завдань освітнього процесу через безпосередній вплив на особистість курсанта, що створює сприятливі умови з метою більш ефективного формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Науковці, які досліджували проблему суб'єктності І. Бех [10], О. Капінус [63], В. Осьодло [135], В. Татенко [223], В. Ягупов [244] та ін.), визначають її як інтегральну характеристику особистості, основою якої є такі властивості суб'єкта як: активність, цілісність, самоактуалізація, саморегуляція, здатність до рефлексії.

Особливого значення, на думку В. Осьодло, набуває аналіз цієї характеристики під час вирішення практичних завдань у професійній діяльності, самовизначенні, самопізнанні, подоланні труднощів у своєму розвитку. Надзвичайно важливим є оцінювання цієї характеристики під час включення людини у різні види праці, які вимагають підвищеної відповідальності, підвищеної мобілізації у критичних ситуаціях [135, с. 51], що підтверджує важливість суб'єктного підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Погоджуємося з думкою В. Татенка, що людський індивід може стати особистістю, індивідуальністю й розвинутих до рівня універсальності, лише тоді коли виявляє себе суб'єктом життєдіяльності й саморозвитку [223, с. 227].

Сформована в процесі набуття військово-професійної освіти майбутнього офіцера у ВВНЗ професійна суб'єктність є вищою формою регуляції його військово-професійної діяльності та важливою передумовою особистісно-професійної самоактуалізації офіцера ЗС України, що забезпечує узгодженість особистих потреб, здібностей, очікувань відповідно до умов та вимог військово-професійної діяльності у військових частинах, гармонічно поєднується з позитивною Я-концепцією офіцера, професійною зрілістю,

відповідальним ставленням до військово-професійної діяльності та її результатів, адекватною самооцінкою, саморефлексією та активністю в самореалізації у професії офіцера [62, с. 5].

Педагогічна інтерпретація застосування суб'єктного підходу, на думку В. Ягупова, полягає в реалізації у тих, хто вчиться, таких суб'єктних виявів:

- усвідомлення необхідності отримання професійної освіти для становлення суб'єктом професійної діяльності;
- усвідомлення необхідності професійного зростання й удосконалення для реалізації кар'єрних перспектив;
- усвідомлення необхідності отримання додаткової професійної освіти як одного з напрямів забезпечення власної професійної мобільності на сучасному ринку праці й засобу подолання вікових і професійних криз;
- здатність визначати свої професійні потреби і шукати шляхи їх вирішення;
- досить об'єктивна самооцінка як учня та майбутнього фахівця;
- свідома саморегуляція і самодетермінація своєї поведінки та діяльності в освітньому середовищі;
- свідомий вибір суб'єктної позиції в навчальному процесі;
- намагання внести свій життєвий, а інколи – і професійний досвід у процес навчання;
- свідомий вибір організаційної форми набуття професійної освіти тощо [244, с. 3].

Аналіз наукових доробок науковців підтверджує той факт, що суб'єктний підхід у навчанні сприяє дослідженню майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України як суб'єктів майбутньої професійної діяльності та реалізується шляхом поступової індивідуалізації їх професійної підготовки з урахуванням психофізіологічних особливостей курсантів, способу життя, а також особливостей їх навчальної діяльності. Головною особою в освітньому процесі має стати саме майбутній офіцер – фахівець із ФКіС та його цінності, мотиви, потреби, можливості тощо.

Аналіз провідних методологічних підходів дав змогу визначити комплексну методологічну основу дослідження – проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, якою стали основні положення системного, компетентнісного, діяльнісного, контекстного, інтегрованого та суб'єктного підходів, що перебувають у тісному взаємозв'язку. Визначені й обґрунтовані методологічні підходи до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України є теоретико-методологічною основою моделювання цього процесу, реалізації педагогічних впливів та оцінювання динаміки сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців.

Сукупність методологічних підходів дає змогу об'єктивно схарактеризувати процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у ВВНЗ. Але забезпечити здатність детермінувати якісний навчальний результат покликана система принципів – загальних спрямовуючих положень, на яких вона має базуватися, тобто основа, система вимог для створення і реалізації системи навчання [117]. Відтак процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у ВВНЗ зумовлено загальними педагогічними й спеціальними закономірностями й ґрунтується на взаємозв'язку дидактичних принципів і спеціальних принципів формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, визначених відповідно до методологічних підходів. Отже, при визначенні змісту, форм організації і методів навчання, які у найбільшій мірі сприятимуть формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, у відповідності до мети і загальних завдань професійної підготовки у ВВНЗ, ми керувалися такими принципами: науковості, системності і послідовності, наочності, оптимізації навчання, раціонального сполучення колективних та індивідуальних форм і способів навчання, зв'язок навчання з військовою практикою.

Принцип *науковості* вимагає, щоб зміст навчання відповідав сучасному стану розвитку як загальної, так й військової науки та техніки, стратегії та тактики дій як власних військ, так і вірогідного противника, вимогам сучасної війни як до рівня науково-технічного забезпечення бойової діяльності військ, так і морально-психологічного перевантаження сучасних воєнних конфліктів. Реалізація цього принципу забезпечується науковим добром навчального матеріалу з урахуванням останніх досягнень як загальної, так і військової наукової думки, розкриттям під час навчальних занять наукових причинно-наслідкових зв'язків явищ, що вивчаються, описом досягнень військової науки, успіхів військових вчених, кращих результатів військово-наукової думки тощо.

Принцип *системності та послідовності* навчання є похідним від принципу науковості, оскільки кожна наука, маючи свою систему, передбачає певну системність і послідовність у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Цей принцип стосується як змістовного, так і процесуального компоненту навчання військовослужбовців, тобто він визначає логіку і послідовність військово-дидактичного процесу [243]. Принцип системності та послідовності навчання передбачає актуалізацію раніше вивченого навчального матеріалу з інших дисциплін, встановлення зв'язків й відношень між поняттями всередині теми, навчальної дисципліни, у міжпредметному аспекті, забезпечення послідовності етапів формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Зв'язок навчання з військовою практикою – цей принцип виражає військово-практичну спрямованість процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Його основою є розуміння зв'язків і залежностей між пізнанням військової дійсності, результатом якої є теорія, та практикою. Досвід російсько-української війни свідчить про те, що формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у ВВНЗ

має відбуватися з урахуванням вимог сучасної війни, розвитку військової науки та бойової техніки, театру бойових дій і особливостей функціонування психіки людини в екстремальних умовах.

Принцип *оптимізації* військово-дидактичного процесу полягає у навмисному виборі змісту, методів, форм і прийомів дидактичного впливу, які забезпечують найкращий результат у навчанні. Оптимізація передбачає підвищення результативності формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України не будь-якими засобами, а найбільш доцільним, найбільш відповідним для конкретної ситуації комплексом дидактичних засобів, добором таких методів і дидактичних засобів, які дають змогу найбільш успішно вирішувати поставлені завдання.

Принцип *наочності* у навчанні спирається на провідну роль зорових аналізаторів у сприйманні зовнішнього світу, оскільки за допомогою зорових аналізаторів людина отримує від 80 % до 90 % інформації про зовнішній світ. Тому навчальний матеріал необхідно надавати у найбільш унаочненій формі. Ефективному використанню наочності сприяє чітке визначення мети використання засобів наочності; комплексне використання таких видів наочності, які дають найбільший ефект, проте не зловживати нею; активне залучення курсантів до роботи із засобами наочності; застосування на всіх етапах навчального процесу; послідовне демонстрування засобів наочності у міру подання навчального матеріалу; забезпечення змістовності й естетичності оформлення тощо.

Принцип *раціонального сполучення колективних та індивідуальних форм і способів навчальної роботи* передбачає організацію колективної навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням особливостей психології військового колективу і психіки майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України; диференціацію змістовного компонента військово-дидактичного процесу; всебічне знання індивідуально-психічних особливостей майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України та їх урахування під час організації як колективної, так і індивідуальної навчально-пізнавальної діяльності;

оптимальне сполучення колективних та індивідуальних форм і методів навчально-пізнавальної роботи курсантів; широке застосування індивідуалізації навчання майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України (створення груп поглибленої підготовки; проведення додаткових занять з тими, хто має певні проблеми у навчально-пізнавальній діяльності або тими, хто має більші здібності; складання планів індивідуальної підготовки; надання права самостійно вибрати форму навчальних дій та ін); надання переваги активним методам навчання; широке використання прийомів взаємонавчання, надання взаємодопомоги тощо.

Змістовний блок моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України відображає особливості контексту їх професійної діяльності – загальновійськової професійної підготовки (формування як офіцера тактичного рівня), зміст військово-спеціальної підготовки (формування як фахівця із фізичної культури і спорту).

Вважаємо, що зміст формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України має бути спрямований на формування таких компонентів: ціннісно-мотиваційного (цінності, ставлення до професійної діяльності, рівень умотивованості до професійної діяльності); когнітивного (знаннева основа для здійснення успішної професійної діяльності); праксеологічного (сукупність умінь і навичок, необхідних для практичного вирішення завдань професійної діяльності); індивідуально-психічного (сукупність професійно важливих особистісних якостей, які сприяють орієнтованій на результат професійній діяльності); суб'єктного (усвідомлення значущості професійної діяльності крізь призму власних цілей).

Основним принципом формування змісту професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України є відповідність контексту діяльності – моделювання військово-професійних ситуацій, аналіз реальних прикладів, робота з нормативами, стандартами, чинними документами. Крім

того, важливим принципом формування змісту є його інноваційність – відповідність найбільш сучасним надбанням теорії та практики, науковим розробкам і кращим практикам військової галузі та фізичної культури.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України відбувається протягом навчання у ВВНЗ шляхом опанування, в тому числі, і змістом навчальних дисциплін освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки. Як зазначено в Професійному стандарті, особливістю формування компетентностей військового фахівця є те, що вони набуваються поступово, формуються цілою низкою навчальних дисциплін або модулів на різних етапах даної ОПП підготовки військових фахівців [184].

Обсяг освітньо-професійної програми на базі повної загальної середньої освіти становить 240 кредитів ЄКТС. До 50% обсягу ОПП спрямовано на забезпечення формування компетентностей, які визначені Професійним стандартом офіцера тактичного рівня за військовообліковою спеціальністю, а саме військово-професійних компетентностей – за програмою базової підготовки 35 кредитів ЄКТС; військово-спеціальних компетентностей – за програмою фахової підготовки за спеціальністю (спеціалізацією) обсягом не менше 30 кредитів ЄКТС) [184].

Нормативний зміст підготовки майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України за ОПП включає цикли:

загальної підготовки, складовими якого є навчальні дисципліни:

гуманітарної та соціально-економічної підготовки (історія України та української культури, українська мова за професійним спрямуванням, іноземна мова, філософія (філософія, релігієзнавство, логіка, етика і естетика);

природничо-наукової підготовки (анатомія людини, біохімія, фізіологія людини, гігієна, спортивна медицина та основи масажу, спортивна фізіологія, комп'ютерна техніка та математичні методи у фізичному вихованні та спорті);

базової підготовки (характеристика сфери фізичного виховання (у т. ч. вступ до спеціальності та історія фізичної культури), теорія і методика фізичного виховання, фізична реабілітація та адаптивне фізичне виховання, метрологічний контроль та методи дослідження у фізичному вихованні, гімнастика та методика її викладання, легка атлетика та оздоровча ходьба, біг, спортивні ігри та методика їх викладання, біомеханіка, плавання та методика його викладання, лижний спорт та методика його викладання, єдиноборства та методика їх викладання, загальна теорія підготовки спортсменів та нові технології у фізичному вихованні, підвищення спортивної майстерності);

професійної підготовки, складовими якого є навчальні дисципліни:

загально-професійної підготовки (правознавство (у т. ч. основи військового законодавства та міжнародне гуманітарне право), військова педагогіка та психологія (у т.ч. лідерство), іноземна мова (військово-спеціальна мовна підготовка));

військово-професійної підготовки (загальна тактика, основи військового управління (у т. ч. штабні процедури НАТО), управління повсякденною діяльністю підрозділів (у т. ч. охорона державної таємниці, безпека життєдіяльності, основи охорони праці, безпека військової діяльності), радіаційний, хімічний, біологічний захист підрозділів (у т.ч. екологія), військова топографія, інженерна підготовка, організація військового зв'язку, бойова система виживання воїнів (у т. ч. військово-медична підготовка), статuti ЗС України та їх практичне застосування (у т. ч. стройова підготовка), стрілецька зброя та вогнева підготовка, автомобільна техніка (у т. ч. автомобільна підготовка), історія війн та воєнного мистецтва (у т. ч. історія українського війська);

військово-спеціальної підготовки (теорія та організація фізичної підготовки військ, рукопашний бій та методика його викладання, подолання перешкод та методика його викладання, військово-прикладне плавання та методика його викладання, спеціальна фізична підготовка структур сектору

безпеки і оборони, теорія та методика військово-прикладних видів спорту).

Згідно з ОПП кожна навчальна дисципліна циклу формує певні компетентності. Так, навчальні дисципліни циклу загальної підготовки сприяють формуванню *загальних* компетентностей, а саме: знання та розуміння предметної галузі та розуміння професії; здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо; здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово; навички міжособистісної взаємодії; здатність вчитися і бути сучасно навченим; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність планувати, приймати обґрунтовані рішення та управляти часом; здатність навчати, виховувати, мотивувати людей та рухатися до спільної мети; здатність до критики і самокритики; креативність, здатність до абстрактного і системного мислення, аналізу і синтезу; володіти навичками міжособистісної взаємодії; адаптивність і комунікабельність; визначеність і наполегливість стосовно поставлених завдань і взятих обов'язків; здатність оцінювати та забезпечувати якість робіт, що виконуються; прагнення до збереження навколишнього середовища та дотримання санітарно-гігієнічних норм; базові знання та навички в галузі інформатики і сучасних інформаційних технологій; навички роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси).

Навчальні дисципліни циклу *професійної* підготовки сприяють формуванню:

загально-професійних компетентностей (базові знання щодо дотримання норм здорового способу життя; базові знання основних позначень, правил, формул і понять, методів математичного аналізу (на понятійному рівні); базові знання будови і функцій організму людини; базові уявлення загальних принципів організації процесу фізичного виховання у системі професійної діяльності фахівця з фізичного виховання і спорту; здатність керуватися сучасними критеріями визначення здоров'я людини, знаннями про здоровий спосіб життя, закономірностями розвитку людського

організму, основними положеннями теорії і методики фізичного виховання з метою зміцнення і збереження здоров'я у процесі фізичного виховання; володіння методами якісного і ефективного розв'язання завдань фізичного виховання під час проведення конкретного заняття фізичними вправами; здатність використання сучасних технологій навчання осіб різного віку та статі у процесі занять фізичними вправами; володіння сучасними методиками та технологіями оцінювання знань під час проведення різних форм фізкультурно-спортивної роботи; базові знання принципів побудови процесу фізичного виховання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей, стану здоров'я і рівня фізичної підготовленості тих, кого навчають; здатність використовувати об'єктивні закономірності формування та змісту дії під час навчання рухової дії; базові знання медико-біологічних основ фізичного виховання та особливостей етапів розвитку фізичного потенціалу людини; уміння реалізовувати набуті знання у повсякденному житті та під час проведення різних форм занять фізичними вправами; здатність досліджувати особливості процесу фізичного виховання для комплексного та ефективного розв'язання завдань фізичного виховання й спортивного тренування, підвищення ефективності власної діяльності та педагогічної майстерності; базові знання основних принципів побудови навчально-тренувального процесу з виду спорту);

військово-професійних компетентностей (здатність застосовувати знання сучасної збройної боротьби та загальновійськового бою, воєнного мистецтва, основ бойової системи виживання воїна у різних умовах професійної діяльності; здатність організувати бойове забезпечення підрозділу під час підготовки та ведення бойових дій; здатність організувати підтримання бойової та фізичної готовності підрозділу у професійній діяльності; здатність організувати матеріально-технічне забезпечення підрозділу у мирний та воєнний час (особливий період); здатність оцінювати та забезпечувати якість робіт, що виконуються на техніці; здатність застосовувати військові радіостанції тактичної ланки

управління, портативні радіостанції, радіостанції бронеоб'єктів, користуватися танковими переговорними пристроями, вести радіообмін в радіомережах і радіонапрямках, користуватись документами прихованого управління в різних видах бою та при виконанні бойових завдань; здатність організувати виконання завдань інженерного забезпечення у різних видах бою або при виконанні службово-бойових завдань та вміло використовувати можливості засобів інженерного озброєння та боєприпасів; здатність виконувати заходи та дії з орієнтування на місцевості у різних умовах обстановки з використанням сучасних засобів навігації та раніше прийнятими способами, розробки та оформлення робочої карти командира підрозділу; здатність забезпечувати психологічну стійкість, особисту безпеку і безпеку особового складу у процесі вирішення завдань підрозділу, надавати домедичну допомогу у різних ситуаціях (у т.ч. з використанням підручних засобів), організувати та проводити евакуацію поранених у різних ситуаціях; здатність здійснювати управління повсякденною діяльністю підрозділів (у т.ч. охорону державної таємниці, безпеку життєдіяльності та військової діяльності, охорону праці) в умовах мирного та воєнного часу (особливого періоду); здатність керувати автомобільним транспортом, приймати рішення на подальшу його експлуатацію; здатність спілкуватися іноземною мовою в професійній сфері; здатність виконувати вимоги статутів ЗС України та інших керівних документів, що регламентують повсякденну службову діяльність і вимагати їх виконання від підлеглих);

професійно-спеціальні компетентності (здатність формувати процес фізичної підготовки в умовах повсякденної службової діяльності військовослужбовців та співробітників правоохоронних органів; здатність на основі керівних документів організувати систему фізичної підготовки військової частини; здатність застосовувати знання з технології розробки проектів спортивних об'єктів, їх експлуатації та обслуговування; здатність на основі аналізу фізичної підготовки інших держав застосовувати новітні технології фізичного вдосконалення військовослужбовців та співробітників

правоохоронних органів; здатність організувати та проводити навчально-тренувальні заняття та змагання з військово-прикладних та службово-прикладних видів спорту; здатність організувати та проводити основні форми фізичної підготовки, підтримувати високу фізичну підготовленість особового складу; здатність застосовувати спеціальні прийоми під час виконання рухових дій).

Отже, військово-професійні компетентності, які відображають підготовленість військового фахівця – офіцера тактичного рівня і формуються в процесі опанування навчальних дисциплін військово-професійного спрямування програми базової підготовки як складової освітньо-професійної (освітньо-наукової) та професійної програм підготовки, й є однаковими для всіх офіцерів тактичного рівня всіх спеціальностей підготовки; а військово-спеціальні компетентності, які відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності (спеціалізації). Військово-спеціальні компетентності за спеціалізацією визначають вимоги замовника щодо компетентностей і результатів навчання військових фахівців конкретної спеціалізації.

Суб'єкт-суб'єктний блок під час організації педагогічного процесу забезпечує стійку взаємодію його суб'єктів – науково-педагогічних працівників ВВНЗ і майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України. Основним суб'єктом в освітньому процесі є курсант. Викладач, в свою чергу, спрямовує та коригує цей процес, створює максимально сприятливі умови для формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Відносна рівність позицій викладач – курсант суттєво покращує взаємодію та якість підготовки майбутнього фахівця, стає основою для формування його професійної компетентності в цілому.

Наявність у структурі моделі суб'єкт-суб'єктного блоку зумовлено, насамперед, тим, що проєктується педагогічна система, яка має органічно поєднувати суб'єктів педагогічного процесу у взаємодії (суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини між викладачем та курсантом). Належний рівень

співробітництва педагогів і здобувачів вищої освіти забезпечує умови і можливості всебічної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Саме такі відносини є найбільш сприятливими для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Методичний блок забезпечує поступове формування у системі вищої військової освіти професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС, що відповідно реалізується визначеними нами етапами. Даний блок представлений сукупністю різноманітних форм, методів і засобів організації освітньої діяльності, які необхідні для досягнення визначеної мети дослідження. Вони надають можливість залучати максимальну кількість учасників педагогічного процесу до спільної ефективної діяльності з урахуванням професійних потреб, можливостей та обґрунтовувати послідовність формування кожного з компонентів професійної компетентності. Крім цього він потребує застосування всіх доступних організаційних форм системи вищої військової освіти, які здійснюються під впливом усіх компонентів військово-навчального процесу в університеті як педагогічної системи і включає методи, способи, засоби навчання та основні види навчальних занять з курсантами.

До основних методів навчання відносяться такі:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда, дискусія, семінар);
- наочні (показ включає ілюстрування, демонстрування);
- практичні (вправи, лабораторні роботи, практичні заняття, інструктажі);
- самостійна робота (робота з друкованими джерелами, виконання усних, письмових вправ, самостійне тренування, виконання творчих робіт);
- контроль і самоконтроль.

Види навчальних занять – лекція, практичне, семінарське, групове заняття, групова вправа, тренування, індивідуальне заняття, тактичне (тактико-спеціальне, тактико-стройове) заняття, самостійна робота, які

складають методичну основу набуття професійної компетентності майбутніми офіцерами – фахівцями ФКіС ЗС України.

До засобів навчання належать навчально-методичні матеріали, інформаційно-комунікативні технології, інтерактивні та мультимедійні засоби навчання, матеріально-технічні засоби тощо.

Оцінно-результативний блок передбачає результат – сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, який визначається за допомогою критеріїв (аксіологічно-спонукального, пізнавально-знаннєвого, операційно-діяльнісного, індивідуально-психічного, рефлексивного). Основною функцією цього блоку є визначення актуальної динаміки та оцінювання рівнів сформованості (низький, посередній, достатній, високий) професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. У свою чергу, за результатами діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України вносяться відповідні зміни до завдань і змісту їх навчальної діяльності, корегуються форми, методи і засоби формування, а також види навчальних занять та їх співвідношення між собою.

Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС у системі вищої військової освіти, які були визначені за результатами експертного оцінювання фахівців в даній галузі, забезпечують дієвість всіх блоків моделі:

- забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення курсантів до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ;

- педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України;

- удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

- уточнення й конкретизація критеріїв і показників оцінювання

сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Таким чином, розроблена та науково обґрунтована нами модель є схематичним відображенням мети, завдань, методологічних підходів, принципів, умов, компонентів професійної компетентності, форм, методів і засобів навчання, критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України. Всі блоки й елементи цієї моделі є взаємопов'язаними та взаємозумовленими і лише в системі забезпечують ефективне формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти.

2.4. Методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України

Сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України визначається сформованістю загальних, загально-професійних, військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей, які набуваються протягом 4-х років навчання, які умовно можна поділити на взаємозалежні і взаємодоповнювальні етапи: етап навчання на молодших курсах (1-2 курси), етап навчання на 3-му курсі і етап навчання на випускному курсі (4 курс).

На 1-му та 2-му курсах курсантам викладаються переважно навчальні дисципліни загальної підготовки, які забезпечують базове підґрунтя подальшого опанування системою військово-професійних знань, умінь і навичок, формування цінностей військово-професійної діяльності із захисту держави. Як зазначає О. Капінус, навчальні дисципліни циклу загальної підготовки через урахування професійної спрямованості та особливостей діяльності військовослужбовця та офіцера зокрема сприяють формуванню уявлення про майбутню військову професію, актуалізують стійку потребу в опануванні новими знаннями та набутті досвіду виконання обов'язків

військової служби, забезпечують активізацію особистісної позиції курсантів та належну адаптацію до умов навчання та служби [62, с. 329].

Розвиток інтересу до військово-професійної діяльності, потреби в підвищенні рівня військово-професійних знань та загалом формування системи наукових та професійних знань про діяльність військовослужбовця і офіцера забезпечують навчальні дисципліни циклу професійної підготовки.

Ключовою на цьому етапі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів є навчальна дисципліна «Статути ЗС України та їх практичне застосування (у т.ч. стройова підготовка)», основною метою якої є роз'яснення курсантам загальних обов'язків військовослужбовців, порядку взаємовідносин між начальниками і підлеглими, старшими та молодшими за військовим званням чи посадою, правил поведінки тощо. Також важливою для розуміння та усвідомлення курсантами військового обов'язку, його мети та складових, порядку проходження військової служби є навчальна дисципліна «Правознавство (у т. ч. основи військового законодавства та міжнародне гуманітарне право)». Роз'яснення місця і ролі ЗС України у забезпеченні обороноздатності держави з урахуванням історичного досвіду та сучасних викликів і загроз, історії їх становлення та перспектив розвитку, формування у майбутніх офіцерів цільової настанови на професійну діяльність із захисту територіальної цілісності та недоторканості Батьківщини, розуміння необхідності власного внеску у виконання військово-бойових задач є пріоритетним завданням навчальної дисципліни «Історія війн та воєнного мистецтва (у т. ч. історія українського війська)».

Основоположною навчальною дисципліною для майбутнього фахівця ФКіС є «Теорія і методики фізичного виховання», яка викладається з 1-го по 4-й курси і є визначальною у подальшій професійній діяльності, оскільки забезпечує опанування курсантом загальними основами теорії і методики фізичного виховання, засобами і методами фізичного виховання, формами організації занять, особливостями методик фізичного виховання людей різного віку, а також осіб із обмеженнями дієздатності, технологіями

використання різних видів рухової активності й фізичного виховання тощо.

Формування професійної компетентності майбутнього офіцера як фахівця ФКіС також забезпечує низка навчальних дисциплін, серед яких «Характеристика сфери фізичного виховання (у т. ч. вступ до спеціальності та історія фізичної культури)», «Гімнастика та методика її викладання», «Легка атлетика та оздоровчі ходьба, біг», «Спортивні ігри та методика їх викладання», «Єдиноборства та методика їх викладання», «Фізична реабілітація та адаптивне фізичне виховання» тощо.

На цьому етапі набуття військово-професійної освіти, адаптації курсантів до військової служби та специфічних умов ВВНЗ, становлення у курсантському середовищі, усвідомлення себе в новій соціальній ролі як суб'єкта військово-професійної діяльності важливим є систематичний і безперервний педагогічний вплив на мотиваційну сферу особистості курсанта методами та прийомами розвитку пізнавального інтересу. Курсант має розуміти, що корисного й нового він навчиться, де зможе застосувати засвоєне, які переваги йому дасть оволодіння змістом навчальних дисциплін, оскільки основними чинниками, що впливають на формування позитивної стійкої мотивації курсантів до навчальної діяльності є: професійна спрямованість змісту навчальних дисциплін, усвідомлення найближчих і кінцевих цілей цієї діяльності, усвідомлення теоретичної і практичної значущості набутих знань, вмінь і навичок, зміст навчального матеріалу, колективні форми навчальної діяльності, оцінювання результатів навчальної діяльності; стиль педагогічної діяльності викладача тощо.

Однією з характеристик мотиву є його сила, яка впливає не тільки на рівень активності курсанта, а й на успішність прояву цієї активності; оскільки сильномотивовані курсанти виявляють значно більшу наполегливість у виконанні завдання, ніж слабомотивовані. На силу мотиву впливають схвалення (або осуд), похвала, змагання з іншими, оцінки, рейтинги, бали, проблемне завдання, привабливість об'єкту діяльності, увага до суб'єкта навчальної діяльності (курсанта) тощо [205].

Важливою навчальною дисципліною є «Військова педагогіка та психологія (у т.ч. лідерство)», результатом опанування якої є здатність використовувати психолого-педагогічні методи, прийоми впливу на підпорядкований особовий склад, вміння створювати й підтримувати сприятливий морально-психологічний клімат у військовому підрозділі тощо.

Отже, на нашу думку, на етапі навчання на молодших курсах доцільно використовувати активні методи навчання (ситуативно-рольові, дидактичні, творчі, організаційно-діяльнісні, ділові, імітаційні ігри), які сприяють усвідомленню курсантами себе в навчальній діяльності, формують у них нові моделі поведінки, спілкування та діяльності у певних військово-професійних ситуаціях. Їх відмінність від традиційних методів навчання полягає в тому, що останні переважно спрямовані на інтелект курсанта, а активні – в цілому на особистість курсанта, на всі сфери його психіки. Ці методи значно посилюють мотивацію навчальної та майбутньої професійної діяльності курсантів шляхом активного їх залучення до участі в спільній діяльності, на відміну від традиційних методів, коли у курсантів виникає відчуття того, що вони мало впливають на процес навчання, а мають просто заучувати певну інформацію та її відтворювати. Курсанти можуть спілкуватися один з одним вербально й невербально, сперечатися, приймати рішення, тобто виступати суб'єктами дій.

Заохочення творчої суб'єкт-суб'єктної взаємодії курсантів у процесі активного заняття сприяє тому, що процес навчання стає більш інтенсивним, підвищується мотивація їх навчальної діяльності. У процесі таких занять курсанти активно себе поведуть й отримують зворотній зв'язок через власне усвідомлення, що й як вони зробили, а при традиційних методах зворотній зв'язок виражається в формі оцінки чи поняття «правильно-неправильно» з боку педагога.

Ще одним важливим аспектом використання активних методів навчання на цьому етапі є те, що вони згуртовують навчальні групи курсантів, коли кожен курсант може мобілізувати свою інтелектуальну

енергію на досягнення групових цілей, відчуває власну відповідальність за результат гри [200].

Крім навчальної діяльності, протягом 1-2 курсів навчання курсант опановує основи військово-професійної діяльності. Насамперед майбутній офіцер перебуває у спеціально створеному навчально-виховному просторі ВВНЗ, який реалізований та функціонує з метою формування як цінностей військово-професійної діяльності із захисту Батьківщини, соціально значущих та професійно важливих якостей офіцера, так і формування його професійної спрямованості [62, с. 330].

Відтак етап навчання курсантів на молодших курсах є визначальним у подальшій професійній діяльності, оскільки саме на цьому етапі через актуалізацію системи військово-професійних знань, умінь і навичок, цінностей військово-професійної діяльності відбувається самоусвідомлення суб'єктом військово-професійної діяльності та становлення професійної суб'єктності як військовослужбовця та як фахівця ФКіС ЗС України.

Наступний етап формування професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України (3 курс) спрямований на розвиток стійкої потреби в здобутті нових професійно орієнтованих знань, зростання мотивації до самостійного виконання завдань, максимально наближених до функціональних обов'язків офіцера – фахівця ФКіС, бажання спробувати себе в якісно новій ролі як військового управлінця.

На цьому етапі, після опанування циклу загальних дисциплін та отриманого досвіду виконання завдань військово-професійної діяльності під час попереднього етапу, переважну більшість складають навчальні дисципліни військово-професійної («Військова топографія», «Основи військового управління (у т.ч. штабні процедури НАТО)», «Управління повсякденною діяльністю підрозділів (у т. ч. охорона державної таємниці, безпека життєдіяльності, основи охорони праці, безпека військової діяльності)», «Організація військового зв'язку») та військово-спеціальної підготовки («Подолання перешкод та методика його викладання»,

«Військово-прикладне плавання та методика його викладання», «Рукопашний бій та методика його викладання», «Спеціальна фізична підготовка структур сектору безпеки і оборони»).

Ключовою військово-професійною навчальною дисципліною цього етапу є «Управління повсякденною діяльністю підрозділів (у т. ч. охорона державної таємниці, безпека життєдіяльності, основи охорони праці, безпека військової діяльності)», яка забезпечує розуміння порядку виконання визначених керівними документами вимог до офіцера як управлінця, сприяє опануванню курсантами знань і набуттю вмінь управління військовими підрозділами, ухвалювати обґрунтовані рішення в бойових умовах, вирішувати нетипові завдання.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка структур сектору безпеки і оборони» курсанти ознайомлюються з організацією та особливостями спеціальної фізичної підготовки в ЗС України та секторі безпеки і оборони України, опановують теоретико-методичні знання та практичні вміння з організації спеціальної фізичної підготовки в ЗС України та секторі безпеки і оборони України.

Викладання навчальної дисципліни «Рукопашний бій та методика його викладання» сприяє набуттю курсантами знань з організації та методики проведення рукопашного бою, а саме: методичні принципи проведення навчальних занять, заходи безпеки на заняттях з рукопашного бою, основи методики навчання прийомів рукопашного бою, прийоми та правила страхування і самострахування, удари та методика їх навчання, больові прийоми, задушення, звільнення від захоплень та кидки, прийоми бою зі зброєю тощо.

Навчальна дисципліна «Подолання перешкод та методика його викладання» сприяє формуванню методичних знань та вмінь у подоланні смуги перешкод, а також вдосконаленню навичок у подоланні перешкод, метанні гранат, виконанні спеціальних прийомів та дій, розвитку спритності, гнучкості, швидкості, вихованню впевненості, наполегливості, рішучості

тощо.

На цьому етапі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України доцільно використання таких активних методів як: групова дискусія, метод кейсів, метод інсценування, метод розбору ділової документації, метод інциденту, тренінг, аналіз конкретних ситуацій, імітаційні ігри тощо, які проєктують майбутню квазіпрофесійну діяльність.

У результаті опанування курсантами змістом навчальних дисциплін військово-професійної і військово-спеціальної підготовки та отримання досвіду квазіпрофесійної діяльності є сформованість системи професійно орієнтованих знань про майбутню діяльність як офіцера та як фахівця ФКіС ЗС України та їх професійно важливих якостей, відбувається координація особистісних цілей та інтересів курсантів з професійними, що сприяє подальшому розвитку ціннісно-мотиваційного, когнітивного, праксеологічного та індивідуально-психічного компонентів.

Етап навчання на випускному курсі є визначальним у формуванні його здатності успішно виконувати службово-бойові завдання, оскільки спрямований, на опанування специфічними особливостями професійної діяльності майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України, професійне самовизначення, розвиток професійно важливих якостей.

На цьому етапі завершується опанування такими військово-спеціальними навчальними дисциплінами як «Теорія та методика військово-прикладних видів спорту», «Теорія та організація фізичної підготовки військ» та ін. Результатом вивчення дисципліни «Теорія та методика військово-прикладних видів спорту» є набуття знань й опанування вмінь та навичок організації та методики проведення навчально-тренувальних занять та змагань з військово-прикладних (службово-прикладних) видів спорту (військово-прикладне семиборство, військове п'ятиборство, багатоборство військово-спортивного комплексу, літній військовий біатлон, офіцерське триборство, поліатлон, спортивне орієнтування, кросфіт, гирьовий спорт),

організації навчально-тренувального процесу в збірних командах військових частин (підрозділів) тощо.

Аналіз змісту підготовки майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України засвідчив важливість всіх навчальних дисциплін у формуванні їхньої професійної компетентності, проте однією з ключових, на нашу думку, є навчальна дисципліна «Теорія та організація фізичної підготовки військ», яка викладається з 1-го по 4-й курси й є другою за обсягом кредитів (12-ть), після навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» (13 кредитів), яка не має чітко вираженої військової специфіки. Результатом опанування курсантами змістом навчальної дисципліни «Теорія та організація фізичної підготовки військ» є сформованість системи професійно орієнтованих знань про майбутню діяльність як офіцера та як фахівця із ФКіС, професійно важливих якостей як майбутнього офіцера та керівника фізичної підготовки у військах, цілеспрямоване входження в ситуації військово-професійної діяльності та пошук шляхів вирішення притаманних їй проблем.

Успішність навчальної діяльності курсантів суттєво залежить від методик, які використовуються для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

У словниках «методика» (від дав.-гр. μέθοδος – метод, наука) визначається як сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи [13]; розділ педагогіки, що вивчає і складає правила і методи викладання якогось навчального предмета [215].

У педагогічній науці термін «методика» здебільшого вживається у контексті «методика навчання», «методика навчального предмета» тощо. Так, С. Гончаренко трактує поняття «методика навчального предмета» як галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності вивчення певного навчального предмета. До змісту методики як часткової дидактики входить: встановлення пізнавального й виховного значення даного навчального предмета і його місця в системі освіти; визначення завдань вивчення даного

предмета і його змісту; вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів і організаційних форм навчання. Термін «методика навчання» вживається й у вужчому значенні – як учення про методи навчання [37, с. 206]. На думку В. Ягупова, методика – це «конкретні форми та засоби використання методів, за допомогою яких здійснюється все більш глибоке пізнання різноманітних педагогічних проблем та їх розв'язання» [247].

Цікавою є думка О. Аксьонової, яка визначає «методику викладання» як невидиму організаційну структуру, своєрідну кристалічну решітку та канву, в яку вплетені знання та навички тих, хто навчає, і тих, хто навчається. «Методику навчання можна порівняти з мостом через річку Знання, який без взаємного педагогічного та людського співробітництва не поєднає обидва береги цієї річки» [4, с. 9].

На думку К. Пронтенка, сутність оригінальної методики полягає в упровадженні імітаційних ситуаційних завдань у навчальний процес з метою розвитку професійно важливих психологічних якостей [257].

Завдання методики як науки – дослідити закономірні зв'язки між навчальним предметом (змістом освіти), діяльністю педагога (викладання) і діяльністю того, хто навчається (учіння) і на основі пізнаних закономірностей опрацювати вимоги до навчального предмета, викладання і навчання [49, с. 495]. Отже, методика навчального предмета тісно пов'язана з дидактикою і спирається на її загальні положення, тобто процес навчання військовослужбовців підпорядковується певним правилам, має свої закони та закономірності, що визначають порядок досягнення у дидактичному процесі цілей і завдань їх навчання, сприяють ефективному управлінню навчальною діяльністю, надають можливість передбачати результати навчально-виховної роботи і науково обґрунтувати та оптимізувати зміст, методи та форми навчання військовослужбовців [206, с. 9].

Суттєвий інтерес для нашого дослідження представляють наукові праці, в яких розроблено методики формування й розвитку професійної та

фахової компетентності військових фахівців. Так, методика поетапного розвитку професійної компетентності офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення у системі післядипломної освіти шляхом поєднання оптимальних методів, методик, технологій, видів навчальних занять і засобів їхньої професійної підготовки (традиційних – словесних, наочних, практичних; інноваційних – ділових ігор, імітаційних методів, аналізу конкретних ситуацій; індивідуальних – бесід і консультацій; групових – семінарів, факультативів, конференцій, ділових ігор, командно-штабних навчань, аналізу конкретних ситуацій; індивідуально-групових – практичних) на ціннісно-мотиваційному, теоретичному, практичному і творчо-рефлексивному етапах, пропонує Р. Бакуменко [7].

Тракалюк О. представляє методику розвитку фахової компетентності посадових осіб кадрових органів ЗС України у системі післядипломної освіти у вигляді сукупності систематизованих організаційних форм, методів, прийомів, засобів навчання, принципів і правил їх творчого використання, які спрямовані на активізацію їхньої навчально-пізнавальної діяльності, актуалізацію їх фахових мотивів і цінностей, поглиблення фахових знань, розвиток фахових умінь та навичок, розвиток професійно важливих якостей, досвіду, а також фахового мислення та навичок самоосвітньої діяльності [225].

Капінусом О. розроблено комплексну методику формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів як навчальну систему, основу якої складає спільна цілеспрямовано організована та послідовна діяльність суб'єктів освітнього процесу ВВНЗ – курсантів і педагогів із використанням суб'єктно-діяльнісних, контекстних і тренінгових методик, технологій і засобів формування з урахуванням методологічних функцій їх професійної суб'єктності (самооцінювання, самопізнання, самоствердження, самодетермінації, саморегуляції, самореалізації та самоактуалізації офіцера у військовій професії), що відбувається поетапно з урахуванням притаманних кожному із етапів мети, цілей, принципів, змісту, особливостей, методів,

технологій, способів, прийомів і засобів формування компонентів професійної суб'єктності на адаптаційному, квазіпрофесійному та професійному етапах [62].

У контексті нашого дослідження важливим є розуміння О. Бойком методики формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ як навчальної системи, яка обґрунтована на провідних ідеях системного, компетентнісного, контекстного, суб'єктно-діяльнісного і ціннісного (аксіологічного) методологічних підходів до навчання майбутніх офіцерів у ВВНЗ і включає цілі, принципи, а також цілеспрямовано скомпоновані та найбільш раціональні й ефективні методи, способи, прийоми, форми та засоби формування лідерської компетентності, які реалізуються на основних етапах набуття ними військово-професійної освіти [17, с. 342].

Отже, на основі результатів наукових досліджень і досвіду навчально-методичних напрацювань науковців, трансформуючи їхні підходи щодо методики формування й розвитку різних видів компетентності військовослужбовців, робимо висновок про те, що методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є навчальною системою, яка обґрунтована на провідних ідеях системного, компетентнісного, контекстного, діяльнісного, інтегративного і суб'єктного методологічних підходів до навчання майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України і включає цілі, принципи, оптимально підібрані методи, прийоми, форми та засоби формування їхньої професійної компетентності, які реалізуються на основних етапах набуття ними військово-професійної освіти.

Оскільки формування професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України як системи реалізується сукупністю загальнонаукових, військово-професійних і військово-спеціальних навчальних дисциплін, навчання кожної з них забезпечується певною методикою.

Як зазначають науковці, сподівання на те, що кожен військовий педагог (і навіть офіцер чи сержант військової організаційної структури,

науково-педагогічні працівники ВВНЗ) завжди зможе самостійно створити нову технологію навчання, так звані випереджувальні форми організації навчання, сучасні активні методи навчання, є нереальним [36; 37; 17, с. 338]. Проте на основі обґрунтованих педагогічних умов і моделі нами зроблено спробу розробити та реалізувати авторську методику формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України на прикладі навчальної дисципліни «Теорія та організація фізичної підготовки військ», яка, на нашу думку, є ключовою у формуванні їхньої професійної компетентності, оскільки пов'язана міжпредметними зв'язками з дисциплінами циклів загальної і професійної підготовки й охоплює військову галузь і галузь фізичної культури і спорту.

В авторській методиці закладені такі цілі:

сприяти формуванню позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності;

сприяти створенню умов для цілеспрямованого формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

сприяти набуттю військово-професійних і військово-спеціальних знань, умінь і навичок у майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;

Відповідно до педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України нами розроблені завдання, а саме:

сформувати стійке ціннісно-мотиваційне ставлення до майбутньої військово-професійної діяльності, прагнення до опанування професійної діяльності, формування професійних знань, умінь і навичок;

сприяти створенню умов для цілеспрямованого формування їх професійної компетентності;

активізувати навчальну діяльність у процесі вивчення навчальних дисциплін професійного циклу;

застосувати інтерактивні методи навчання у процесі вивчення

навчальних дисциплін професійного циклу і спрямувати їх на формування професійних знань, вмінь і навичок.

Як зазначає О. Бойко, методика має відповідати таким вимогам: системності, концептуальності, науковості, контекстності, структурності, керованості, відтворюваності, алгоритмічності, оптимальності витрат часу та зусиль для досягнення поставлених цілей, можливості її повторення, тиражування та перенесення в нові педагогічні умови [17, с. 339].

Методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України реалізується через методи їх навчання.

Існують такі підходи до розуміння поняття «метод» (від грец. *methodos* – шлях дослідження, теорія, вчення) – це систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв’язання проблеми чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об’єктів [230]; сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на студентів, які спрямовані на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок і вмінь нестандартного розв’язання певних професійних проблем та вдосконалення навичок професійного спілкування [247]; спосіб спільної діяльності суб’єктів навчання, спрямованої на оволодіння тими, хто вчиться військово-професійними знаннями, навичками та уміннями [206]; упорядковані способи взаємопов’язаної діяльності вчителя й учнів, дії яких спрямовані на розв’язання навчально-виховних завдань [36] тощо.

Методи навчання виконують такі основні функції: навчальну (освітню), розвивальну, виховну, мотиваційну і контрольну-коригувальну. З метою реалізації *освітньої* функції необхідно підбирати й використовувати такі методи, які активізують пізнавальну діяльність курсантів, спрямовану на оволодіння професійними знаннями, навичками й вміннями.

Розвивальна функція реалізується певними прийомами, які

включаються в різні методи навчання: відтворення понять, правил і формул збільшує об'єм пам'яті, а оперування поняттями, законами, правилами й закономірностями фізичної культури і спорту розвиває мислення, творче застосування знань формує прийоми мисленнєвої діяльності тощо.

Виховна функція притаманна кожному методу, в процесі творчого застосування яких формується ставлення курсантів до навчальної діяльності, підвищується інтерес до процесу засвоєння знань, демонструється роль освіти у майбутній професійній кар'єрі і розвитку особистісних якостей.

Серед цих функцій надзвичайно важливу роль має *мотиваційна*, яка формує у курсантів мотивацію до учіння, створює, підтримує й закріплює пізнавальні інтереси й задовольняє їх потреби, стимулює їх роботу над самовдосконаленням, сприяє самоактуалізації у професійно-управлінській діяльності.

Контрольно-коригувальна функція спрямована на діагностування і управління процесом навчання, якістю та ефективністю навчальної діяльності курсантів і викладацької діяльності педагогів.

Однією з важливих проблем сучасної дидактики є класифікація методів навчання. Зважаючи на те, що різні автори використовують різні ознаки і підходи до їх систематизації, єдиного та цілісного підходу щодо цієї проблеми поки немає [199].

Традиційно методи навчання поділяються за:

джерелом знань – словесні; практичні та наочні (демонстрування, ілюстрування, самостійне спостереження, досліді);

характером навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається – пояснювально-ілюстративні; репродуктивні; проблемне викладання навчального матеріалу; частково-пошукові та дослідницькі;

дидактичними цілями – методи усного викладу знань і активізації пізнавальної діяльності; методи закріплення навчального матеріалу; методи самостійної роботи студентів щодо осмислення та засвоєння навчального матеріалу; методи навчальної роботи щодо застосування знань на практиці і

формування умінь та навичок; методи перевірки й оцінювання знань, умінь та навичок.

Вибір методу і методики його використання має здійснюватися на основі чіткого визначення дидактичних і виховних цілей заняття, характеру навчальних проблем, які вивчаються, рівня підготовленості курсантів, педагогічної майстерності науково-педагогічного працівника, наявності навчально-матеріальної бази, психологічної обґрунтованості доцільності власне цього методу для даного заняття та низки інших умов.

Про правильний добір методу свідчить характер діяльності та взаємовідносин педагога і курсанта, глибина і міцність опанування курсантами професійними знаннями, навичками та вміннями, і також те, якою мірою він стимулює пізнавальну, емоційну і практичну активність суб'єктів учіння, формує у них мотивацію навчальної та майбутньої професійної діяльності.

Найбільшого ефекту можна досягти лише від творчого комплексного застосування традиційних й інтерактивних методів навчання з урахуванням викладених вище умов, тобто їх використання не має бути самоціллю, а сприяти ефективному опануванню системою професійних знань, стійких практичних навичок і вмінь як основи професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з ФКіС ЗС України.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учасників. На думку О. Сіроштан [213], воно спрямоване на забезпечення спільної навчальної діяльності, отримання знань, розвитку умінь, навичок, здобуття необхідних здатностей у спільній діяльності через діалог, спілкування курсантів між собою і викладачем, а також шляхом прямої взаємодії з навчальним оточенням або освітнім середовищем, що забезпечує високий рівень мотивації курсантів до навчальної діяльності та дає можливість моделювати професійну реальність.

Застосування інтерактивних методів навчання дає можливість

організувати діяльність курсантів у парах, трійках, малих групах, використовувати педагогічні методи «карусель», «акваріум», коли реалізуються методичні елементи інтерактивних технологій групового навчання – «мікрофон», «незакінчені речення», «мозковий штурм», «кейс-метод», «дерево рішень» тощо. Військовий контекст дає можливість реалізувати інтерактивні технології ситуативного моделювання – симуляції, імітаційні та ділові ігри, а також застосовувати інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань [250].

Таким чином, використання інтерактивних методів навчання у процесі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі військової освіти сприяє ефективному формуванню та розвитку внутрішньої мотивації, стимуляції розумової діяльності, формуванню професійних навичок і вмінь, активізації навчально-пізнавальної діяльності та створенню сприятливих обставин для їх творчого професійного формування.

Також методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України ґрунтується на методичних прийомах проблемно-ситуативного та контекстного навчання, яка передбачає використання типових професійних проблем і ситуацій, під час розв'язання яких майбутні фахівці вчаться застосовувати отримані теоретичні знання на практиці, формують професійні та фахові вміння, професійно важливі якості, необхідні їм для успішної військово-професійної діяльності.

На нашу думку, методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України має реалізовуватися в три етапи: мотиваційний, пізнавально-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний (табл. 2.5). Під етапом ми розуміємо проміжок часу та сукупність навчальних і виховних заходів, спрямованих на формування їх професійної компетентності. Кожен з етапів має свою мету, завдання, методи та засоби, а також види навчальних занять.

Таблиця 2.5

**Етапи методики формування професійної компетентності майбутніх
офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України та їх зміст**

Етап	Мета	Завдання	Методи, прийоми	Результати
Мотиваційний	сформувати мотивацію до оволодіння професійною діяльністю, стимулювати вироблення потреб і бажань оволодіння новими знаннями	актуалізувати усвідомлення важливості військово-професійної діяльності; сформувати ціннісне ставлення до майбутньої діяльності як фахівця ФКіС ЗС України; сформувати мотивацію до оволодіння професійною компетентністю	мотиваційна лекція, пояснювальна бесіда, мотиваційна розповідь, дискусія, заохочення, комунікативна атака, стимулювання обов'язку і відповідальності, переконування, подолання перешкод	інтерес та мотивація до оволодіння професійною компетентністю
Пізнавально-діяльнісний	сформувати теоретичні знання, сформувати вміння та навички майбутньої професійної діяльності, стимулювати розвиток практичного мислення, удосконалювати пізнавані вміння	сформувати знання про особливості військово-професійної діяльності, забезпечити засвоєння навчального матеріалу, сформувати навички пошукової діяльності, сформувати вміння аналізувати та узагальнювати навчальний матеріал; розвивати вміння застосовувати знання на практиці	Інформаційна й проблемна лекція, лекція з «навмисними помилками», пояснювальна бесіда, інструктаж; квазіпрофесійні завдання, пояснення з елементами проблемності, дискусія, моделювання квазіпрофесійних ситуацій, кейс-метод, метод проектів, мозковий штурм, ділова й імітаційна гра, метод інцидентів	засвоєні військово-професійні знання, сформовані військово-професійні вміння, сформовані військово-професійні й спеціальні компетентності

Продовження таблиці 2.5

Оцінювально-рефлексивний	забезпечення зв'язку зворотного зв'язку щодо сформованості у майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України професійної компетентності, закріплення вміння прогнозувати результати своєї діяльності, співставити отриманий результат з очікуваним; навичок самостійної роботи, вміння оцінювати свою діяльність	сформувати вміння прогнозувати результати своєї діяльності; сформувати вміння співставити отриманий результат з очікуваним; сформувати навички самостійної роботи, вміння оцінювати свою діяльність	поточний, тематичний, усний індивідуальний контроль; самоконтроль, самооцінювання	сформовані вміння і навички військово-професійної діяльності як фахівця ФКіС
---------------------------------	--	---	---	--

Поєднання різноманітних методів навчання і видів навчальних занять у процесі формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України сприяє засвоєнню ними військово-професійного фаху, що передбачає майбутню діяльність. Формування їх професійної компетентності неможливе без педагогічно виваженого використання різноманітних видів навчальних занять.

Мотиваційний – етап, під час якого відбувається формування, закріплення цінностей та підвищення мотивації до майбутньої професійної діяльності, формування ціннісного ставлення до активної навчальної діяльності, набуття необхідних знань щодо майбутньої військово-професійної діяльності. Основні завдання етапу: створити відповідні умови з метою усвідомлення цінностей майбутньої діяльності як офіцера – фахівця із ФКіС України; сформувати позитивне ставлення до обраного фаху, прагнення набувати професійні, фахові знання; сформувати стійку мотивацію до активної навчально-пізнавальної діяльності.

Завдання викладача на цьому етапі – *викликати початкову мотивацію,*

актуалізуючи мотиви попередніх досягнень, створюючи мотиви відносної незадоволеності, підсилюючи мотиви орієнтації на майбутню професійну діяльність, мимовільні мотиви здивування, допитливості, ознайомити курсантів з основами організації фізичної підготовки і спорту та фізичним розвитком військовослужбовців тощо.

На цьому етапі важливо застосовувати пояснювально-ілюстративні методи (інформаційна лекція, мотиваційна лекція, семінар, просемінар, пояснювальна бесіда, мотиваційна розповідь щодо майбутньої військово-професійної та фахової діяльності, демонстрування, ілюстрація, інструктаж), а також методи безпосередньо спрямовані на мотивацію – комунікативна атака, переконування, заохочення, стимулювання обов'язку і відповідальності, подолання перешкод, делегування повноважень.

Найпоширеніші *інформаційні* лекції, в яких систематизований викладачем матеріал у готовому вигляді пропонується до запам'ятовування. Застосування *мотиваційних лекцій* із залученням провідних фахівців у даній галузі мають позитивний вплив на формування стійкого мотивування до майбутньої професійної діяльності, навчальна бесіда дає змогу виокремити основні потреби в майбутній професійній діяльності, які необхідні для успішного виконання професійних завдань за призначенням, характер імовірних дій у стандартних і нестандартних ситуаціях діяльності. *Пояснювальна бесіда* спрямована на організацію та засвоєння нового навчального матеріалу через діалогічне спілкування викладача з курсантами. Вона може бути побудована і у формі запитань викладача та відповідей курсантів. Неодмінною умовою її успіху є наявність у курсантів мінімуму опорних знань. *Мотиваційна розповідь* – це розповідь про видатні вчинки, події, які відбувалися з кимось, хто виконував певні військово-професійні завдання.

На нашу думку, важливим видом навчального заняття на цьому етапі – є семінар – це вид навчального заняття, під час якого науково-педагогічний (педагогічний) працівник організовує дискусію навколо попередньо

визначеної проблеми (теми), до якої курсанти готують тези виступів на підставі отриманих завдань [165].

Цільове призначення семінару – це поглиблення і закріплення знань, отриманих на лекціях та інших видах занять та в процесі самостійної роботи з навчальною і науковою літературою, а також прищеплення навичок з узагальнення, критичного аналізу навчального матеріалу, розвиток здатності формувати і аргументувати свої думки з питань, що розглядаються. Семінари є ефективною формою закріплення теоретичних знань, розвитку пізнавальної активності, самостійності.

Сформованість у курсантів систематичних знань з дисципліни, володіння загально навчальними і спеціальними вміннями, самостійність навчально-пізнавального пошуку найбільш повно і в дієвій формі виявляються під час семінару, який спрямований на самостійне опанування програмних тем і питань із відповідним представленням отриманих результатів у вигляді усного (письмового) повідомлення, виступу, звіту, доповіді, реферату, презентації тощо. Визначальною ознакою семінарського заняття є зменшення ролі викладача і підвищення активності курсантів, оскільки саме вони стають на семінарі провідною рушійною силою навчальної взаємодії (діалогу, дискусії).

На цьому етапі доцільним є проведення *просемінарів*, які мають передувати власне семінарам, відігравати вступну, підготовчу роль (Додаток Б.1). Вони передбачають аудиторну роботу курсантів під керівництвом педагога, спрямовану на оволодіння вміннями й навичками самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах.

Просемінари зазвичай проводять на початку вивчення навчального курсу, програмою якого передбачена певна кількість годин на семінарські заняття. Досить провести 2-3 просемінари, щоб допомогти курсантам оволодіти відповідним рівнем методики підготовки та участі в семінарських заняттях. Якщо курсанти перших курсів не проходять такої «школи навчання» шляхом участі в просемінарах, вони зазнають значних труднощів

на власне семінарах.

Важливими методами навчання на цьому етапі є:

демонстрування – це використання приладів, дослідів, спортивних установок в процесі навчання. Всі курсанти мають змогу сприймати предмет або процес, а викладач зосереджує їхню увагу на головному, допомагає виділити істотні сторони предмета, явища, відповідно пояснюючи їх. Демонструючи діючі моделі техніки, спортивного устаткування, слід дбати про дотримання правил техніки безпеки;

ілюстрування – це використання у навчальному процесі наочності (інтерактивних плакатів, карт, рисунків на дошці, навчальних відеофільмів та ін.) з метою оптимізації засвоєння знань. Для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України доцільно в навчальній діяльності використовувати зображення військової техніки, її деталей, схематичні зображення будови спортивного спорядження, відеофільми з демонстрацією роботи спортивного устаткування, тренажерів, різноманітні графіки, схеми, діаграми тощо;

інструктаж (лат. Instruction – настанова) – це словесний метод навчання, що передбачає ознайомлення зі способами виконання завдань, спортивним устаткуванням, тренажерами, технікою безпеки тощо. Основною перевагою інструктажу є ефективність у передаванні необхідних знань і розвитку простих навичок. Зазвичай його проводить викладач перед виконанням практичних чи самостійних робіт. Інструктаж обмежений у часі, орієнтований на засвоєння конкретних операцій і процедур, які необхідно здійснити майбутнім офіцерам – фахівцям ФКіС ЗС України під час виконання роботи.

Проведення інструктажу має відповідати таким вимогам: чіткість і лаконічність пояснення способів навчальних дій та операцій; постановка конкретного навчального завдання; пояснення правил виконання трудових прийомів і проведення самоконтролю; роз'яснення типових помилок під час виконання робіт.

На мотиваційному етапі доречним є використання *комунікативної атаки* – методу швидкого включення, зацікавлення, дія якого ґрунтується на активізації емоційної сфери курсанта: викликання його подиву, захоплення через використання ефекту новизни, несподіваності.

Комунікативна атака може здійснюватись на будь-якому етапі мотиваційного циклу в навчанні, але найбільший ефект вона дає на вступно-мотиваційному етапі (на початку вивчення дисципліни, теми, заняття).

Прийомами комунікативної атаки є ефектна цитата, незвичайна дія, цікаве запитання, особисте зацікавлення (щось, близько пов'язане з інтересами аудиторії), приклад, опис ситуації з власного життя викладача тощо.

Виробленню у курсанта впевненості в правильності того чи іншого знання, думки, переконаності у правильності ідеї сприяє *метод переконання* – усна дія на свідомість курсанта за допомогою логічних доказів, що дає змогу сформувати у нього систему знань, цінностей і ідеалів.

Особливо важливим на цьому етапі є *заохочення* – позитивне оцінювання дій курсантів, а саме: схвалення, підбадьорення, похвала, вдячність, надання почесних прав, нагородження грамотами, подарунками тощо. Заохочуючи майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України до формування професійної компетентності, необхідно розвивати їхній інтерес до обраного фаху, наводити приклади успішної кар'єри, пов'язувати високий рівень сформованості професійної компетентності з професійним успіхом фахівця.

Важливими у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є *методи стимулювання обов'язку і відповідальності*, а саме: переконання, позитивний приклад, практичне привчання до виконання вимог, створення сприятливих умов для спілкування, заохочення і пошуку, оперативний контроль за виконанням вимог, осуд, подяка, нагорода та ін.

Використовуючи методи формування обов'язку і відповідальності,

викладачі пояснюють курсантам суспільну та особистісну значущість професійної компетентності, застосовуючи підтвердження прикладами, посиленням на авторитети та авторитетні джерела, вказуванням на актуальність і необхідність професійної компетентності у діяльності за фахом.

Важливим є заохочення прояву активності і самостійності, спільна постановка навчальних цілей з курсантами та їх обговорення; варіативність умов і вимог.

Ефективними для мотивації формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є *методи подолання перешкод*, а саме: стимулювання часом і швидкістю, несподіваністю, неповною інформацією, неповними інструкціями, квестами – це призводить до заохочення самостійного пошуку та знаходження інформації, оперативного пошуку розв’язку професійно спрямованих задач, вирішення квазіпрофесійних ситуацій.

Метод делегування обов’язків дає змогу через залучення курсантів до певних етапів управління процесом навчання сформувати самостійність і відповідальність, що є важливим у формуванні їхньої професійної компетентності.

Основними видами навчальних занять з курсантами на мотиваційному етапі є лекційні, індивідуальні, групові та семінарські заняття.

Мета *пізнавально-діяльнісного* етапу – сформувати теоретичні знання, вміння та навички майбутньої професійної діяльності та навчити курсантів їх застосовувати.

Основні завдання цього етапу такі: формування військово-професійних і фахових знань відповідно до специфіки майбутньої діяльності, професійних умінь з організації фізичної підготовки і спорту у військових частинах (підрозділах) ЗС України, військово-професійних якостей щодо майбутньої професійної діяльності, професійного мислення; набуття практичного досвіду вирішення професійних задач, налагодження взаємодії з іншими

учасниками навчально-бойового процесу та вирішення інших завдань, які можуть виникати під час проходження військової служби на відповідних посадах. Особлива увага має звертатися на активізацію гнучкості та критичності практичного мислення як професіонала – організатора фізичної підготовки і спорту у військовій частині (підрозділі), формування практичних здатностей щодо роботи з особовим складом у військовій частині (підрозділі) в процесі виконання професійно-функціональних обов'язків. Зокрема, основна увага приділяється виробленню здатності до пошуку й аналізу інформації щодо професійної діяльності, її синтезу та порівняння, узагальнення та конкретизації.

Видами навчальних занять на цьому етапі є проблемні лекції, лекція-дискусія, семінарське, групове, консультація.

На відміну від інформаційної лекції, на якій курсанти отримують інтерпретовану викладачем інформацію, на *проблемній* лекції, новий теоретичний матеріал подається як невідоме, яке слід відкрити, вирішивши проблемну ситуацію. Завдання педагога полягає в необхідності прогнозувати проблемну стратегію навчання, залучати курсантів до вирішення проблемних ситуацій, вчити висувати оригінальні шляхи їх вирішення, вчити аналізувати отриману нову інформацію, висувати гіпотези і використовувати різноманітні методи для їх вирішення. На проблемній лекції залучення курсантів до активної діяльності здійснюється викладачем за допомогою створення проблемних ситуацій. Проблема ситуація – ситуація, для оволодіння якою курсанти мають знайти і застосувати нові для себе знання чи спосіб дій. У проблемному запитанні, у проблемній ситуації завжди має місце суперечність, наприклад: суперечність між теоретично можливим способом розв'язання задачі та його практичною недоцільністю, відсутністю методів аналізу і обробки реально існуючих фактів, суперечність між науковими фактами і життєвими уявленнями курсантів тощо [105, с. 114].

На цьому етапі доцільно використовувати *лекцію-дискусію*, що передбачає активний обмін думками між логічними розділами лекції, що

активізує мисленнєву діяльність курсантів шляхом обґрунтованих міркувань, стимулює до самостійного пошуку відповідей на навчальне завдання, уможлиблює ознайомлення з різними міркуванням щодо його розв'язання.

Дискусія – форма колективного обговорення, мета якої – виявити істину через зіставлення різних оглядів, правильне розв'язання проблеми. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, а емоційно-інтелектуальний поштовх пробуджує бажання активно мислити.

Заслуговує на увагу на пізнавально-діяльнісному етапі *лекція з «навмисними помилками»*, що передбачає навмисне закладення в її зміст змістовних, методичних помилок, про що повідомляється на початку лекції, причому обов'язково вказується кількість помилок. Курсанти мають виявити ці навмисні помилки, зафіксувати в конспекті й в кінці заняття звірити з оголошеним лектором повним списком помилок [206, с. 32].

В сучасній військовій педагогіці використовують значну кількість різновидів семінарських занять, що відрізняються змістом, формою та організацією навчальної діяльності. Так, у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС ЗС України на пізнавально-діяльнісному етапі пропонуємо використовувати такі види семінарських занять як:

семінар-розгорнута бесіда – методична особливість якого полягає в тому, що його тему поділяють на невеликі за обсягом, органічно пов'язані між собою, питання, вирішення одного з яких веде до вирішення наступного. Бесіда починається з постановки чітко сформульованих запитань, на які курсанти після сумлінного й самостійного вивчення дають відповіді. За необхідності викладач надає можливість бажаним доповнити відповідь товариша завдяки цьому бесіда з одним курсантом поступово переходить у бесіду з усією групою. Семінар-розгорнута бесіда не вимагає підготовки рефератів, написаних виступів та доповідей, але передбачає знання фактичного матеріалу дисципліни й уміння викладати його усно (Додаток Б.2);

семінар-доповідь покликаний розкрити певну проблему у вигляді тез та аргументів. Перед його проведенням викладач визначає опонентів, рекомендує курсантам літературу за темою, консультує під час роботи над планами і тезами виступу. Доповідач послідовно викладає свої думки, аргументує їх фактами, ілюструє різними прикладами. Схожі за змістом на семінар-доповідь семінарські заняття, на яких обговорюються реферати і творчі письмові роботи курсантів. Викладач організовує взаєморецензування письмових робіт, знайомиться з роботами і рецензіями на них, відбирає найбільш вдалі роботи для обговорення на занятті (Додаток Б.3);

семінар-дискусія є вищим рівнем евристичної бесіди. Викладачеві необхідно скласти й оприлюднити план семінару-дискусії з винесеними на обговорення питаннями, спрогнозувати можливий хід обговорення й спроектувати додаткові запитання, що його спрямовують; розробити правила ведення дискусії й створити атмосферу довіри й взаєморозуміння, уважно стежити за ходом обговорення, даючи змогу кожному курсанту висловити власну думку, уміло керувати емоціями учасників дискусії, запобігаючи можливим образам, виховувати толерантність. Підбиваючи підсумки дискусії, потрібно визначити, яка проблема викликала найжвавіше обговорення, які аргументи були найпереконливішими, якого висновку дійшли (якщо ж, звичайно, дійшли) диспутанти й де можна відшукати додаткову інформацію з обговорюваної проблеми. Під час колективної інтелектуальної дискусії відбувається активний обмін думками, що часто веде до народження цікавих ідей, оригінальних інтерпретацій вирішення професійних завдань, зіставлень з суміжними повсякденними військово-професійними завданнями, що можуть виникати під час повсякденної діяльності військ (сил). Можемо резюмувати, той факт, що під час дискусії відбувається своєрідний феномен творчого синтезу, що спонукає курсантів до значної активізації подальшого наукового пошуку (Додаток Б.4);

семінар-круглий стіл ґрунтується на обміні думками між усіма учасниками, що привчає курсантів самотійно мислити, сприяти розвитку

аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватно оцінювати себе та поважати думки інших); може проводитися шляхом розгляду питань у вигляді невеликих доповідей та подальшого обговорення учасниками семінару. Порядок підготовки і проведення «круглого столу»: завчасно повідомляється тема, тривалість семінарського заняття. Учасникам пропонується приготувати свої запитання в межах теми. Особливе значення надається забезпеченню місця проведення, сама назва методу наголошує на необхідності кола або будь-якого іншого розташування, візуально підкреслює рівність учасників.

На такому семінарському занятті викладач називає його тему мету, завдання, доводить порядок роботи. Потім пропонує ставити запитання, переадресовує їх певним учасникам, фахівцям, збуджує дискусію і управляє її перебігом. В кінці коротко підводить підсумки. «Круглий стіл» може проводитися за участю як викладачів певних навчальних дисциплін, так і запрошених фахівців фізичної культури і спорту ЗС України (Додаток Б.5);

семінар вирішення проблемних завдань (аналіз конкретних ситуацій) – проводиться на основі створення проблемних ситуацій, виділення проблемних завдань та їх розв'язанням (Додаток Б.6). Суть полягає в тому, що на семінарському занятті викладачем створюються конкретні ситуації, взяті з професійної практики. У цьому випадку курсанти мають продемонструвати вміння аналізувати і практично вирішувати поставлене завдання. Цей метод дає змогу реалізувати безліч функцій: дослідження, вивчення, оцінювання, навчання, виховання, формування, розвиток, самооцінка, самоконтроль. Під впливом роботи над конкретною ситуацією традиційні підходи поступово руйнуються, відкидаються самими учасниками як непродуктивні. Формується нова система прийомів і способів роботи, курсанти набувають здатності робити те, чого раніше не вміли. На практиці застосування такого семінару використовуються такі види конкретних ситуацій, а саме:

– *ситуація-ілюстрація* є демонстрацію конкретного прикладу з практики, в якому проявляються закономірності і механізми дій посадових осіб, типові алгоритми вирішення службових завдань, прийомів керівництва, навчання, виховання;

– *ситуація-вправа* не може бути якісно організована без звернення курсантів до спеціальної літератури, довідників, результатів дослідження. Для вирішення таких ситуацій необхідно вивчити довідкові дані, провести певні розрахунки;

– *ситуація-проблема* містить в собі проблемне завдання, яка реально була чи є в професійній практиці. Вона може демонструватись у вигляді кіно-, теле-, відеофрагменту реальної події, аудіозапису бесіди, інтерв'ю, доповіді, промови, набору документів, що відображають стан будь-якого факту, події, процесу чи у формі виступу запрошених фахівців.

Прикладами постановки завдань і питань до навчальних ситуацій незалежно від їх змісту є такі:

- Як ви оцінюєте те, що відбулося в запропонованій вам ситуації?
- Наскільки вона типова?
- Чи доводилося вам стикатися з подібними явищами?
- Які помилки і ким були допущені в даній ситуації?
- Яка причина цих помилок?
- Які норми, правила, закони порушені?
- Якими директивними документами або нормативними актами повинні були керуватися учасники даної ситуації?
- Що порадили б ви учасникам даної ситуації?
- Кому і як слід вчинити? Як реагувати? Яке рішення прийняти?
- Які рішення, дії, кроки зробили б ви в даних обставинах, якби опинилися безпосереднім учасником описуваних подій?

На пізнавально-діяльнісному етапі важливо проводити семінари з використанням ігрового навчання, оскільки такий метод організації спільної діяльності викладача і курсантів забезпечує єдність процесуальних (операції,

дії), інструментальних (методи, прийоми, види, форми і засоби) складових військово-педагогічного процесу для цілеспрямованого досягнення запланованих результатів.

Ділова гра – це ігровий метод навчання, основа мета якого полягає у відпрацюванні різноманітних умінь, способів діяльності, у накопиченні (поглибленні) досвіду спілкування та взаємодії шляхом розігрування змодельованих професійних ситуацій (подій) (Додаток Б.7). Серед основних видів ділової гри, які активно використовуються в освітньому процесі ВВНЗ, слід виокремити дидактичні та воєнні.

Практичне застосування ігрової методики потребує чіткого уявлення про процесуальну її частину, дотримання основних етапів організації ігрової діяльності:

підготовчий етап (постановка проблеми; вивчення проблемної ситуації, інструкцій, настанов і рекомендацій, сценарію; розподіл ролей, їх опрацювання);

етап проведення гри;

заключний етап (аналіз, обговорення та оцінювання результатів гри).

Підготовчий етап передбачає визначення теми, мети та основних правил гри; опрацювання конкретних завдань, обговорення організаційних питань; визначення посадових осіб, ролі яких виконуватимуться під час гри; розподіл ролей; моделювання ігрових ситуацій на основі пропонуваніх матеріалів; отримання та опрацювання учасникам гри документів і матеріалів, необхідних для розв'язання дидактичної проблеми.

На *етапі проведення гри* цілеспрямовано й послідовно реалізується сценарний план, всі учасники, задіяні в її проведенні, виконують покладені на них завдання. Слушною є пропозиція ускладнювати вихідну ігрову ситуацію, змінювати умови, послідовність, час, характер розвитку сценарних подій з метою визначення здатності учасників гри належним чином реагувати на зміни в оперативній обстановці, корегування власних дій на основі експрес-аналізу оперативних даних та ухвалення оптимального

рішення.

Під час *заключного етапу* проводиться ґрунтовний аналіз гри в цілому і діяльності всіх її учасників, обговорення й оцінювання отриманих результатів.

Різновидом інтерактивного навчання є *імітаційні ігри*, під час яких моделюється певне середовище й пропонується опис ситуації, особливості якого малознайомі гравцям, яка вимагає швидкого і правильного розв'язання шляхом колективного прийняття управлінського рішення в умовах невизначеності й відсутності вичерпної інформації. Колективному прийняттю рішення передують опрацювання індивідуальних рішень.

Дидактична мета імітаційної гри полягає в тому, щоб курсанти самостійно усвідомили сутність й доцільність колективної діяльності, необхідності співпраці, пошуку компромісу, консенсусу тощо. В їх процесі вони аналізують інформацію й опрацьовують свої варіанти розв'язання проблеми, а також здійснюють різноманітні взаємодії між собою, наприклад, проводять переговори, дискусії, презентації, що сприяє розвитку у них комунікативної культури, набуттю досвіду адаптації до нового середовища, надає можливість застосовувати отримані знання для вирішення квазіпрофесійних завдань, розвиває професійні навички й уміння.

Доцільним на цьому етапі є використання *методу кейсів*, сутність якого полягає в тому, що курсантам пропонують конкретний випадок з військово-професійної практики для аналізу з метою загострення уваги на навчальному матеріалі й подальшим обґрунтуванням зроблених висновків. Курсанти, аналізуючи зміст кейсу, отримують уяву про те, яка вихідна інформація може їм знадобитися при розв'язанні аналогічних практичних завдань у реальній військово-професійній ситуації.

Метод кейсів імітує реальні події, що сприяє оволодінню курсантами навичками й прийомами всебічного аналізу військово-професійної ситуації, набуттю вмінь самостійно приймати рішення на основі детального аналізу ситуації, формуванню навичок і вмінь застосування теоретичних знань для

аналізу практичних проблем військово-професійної діяльності, раціональної поведінки при розв'язанні багатопараметричних і комплексних проблем, в умовах неповної інформації, що є характерним для більшості військово-професійних ситуацій, сприяє набуттю впевненості в собі і в своїх силах, переконаності в тому, що в реальній військово-професійній ситуації вони зможуть впоратись з будь-якою проблемою.

Кейси класифікують за різними ознаками, а саме:

за метою використання прикладу та очікуваним результатом:

вступний – інформує про наявність проблемної ситуації;

інформативний – надає інформацію з певної теми чи проблеми;

стратегічний – розвиває навички та вміння аналізу комплексних проблем;

дослідницький – вимагає теоретичного та практичного аналізу ситуації, у результаті якого рішення подаються у формі пропозицій;

тренінговий – розвиває певні навички та вміння, спілкування, поведінки, розв'язання теоретичних і прикладних проблем на прикладі реальних ситуацій;

за формою та структурою:

комплексний – містить, як правило, великий обсяг інформації, первинних даних, зразків документів, відеороликів тощо;

ілюстративний – використовується для наведення прикладів з досліджуваної теми;

практичний – передбачає виконання практичного завдання з теми;

за структурою завдання до кейсу:

зі структурованими проблемними питаннями – містить чіткий перелік питань після основного тексту; обговорення кейсу проводиться згідно з ними;

без структурованих проблемних питань – після основного тексту пропонується проаналізувати проблемну ситуацію, виявити й запропонувати шляхи її розв'язання;

без проблемних питань – проблемні питання до прикладу формулюються науково-педагогічним працівником безпосередньо в аудиторії [196, с. 199].

Складовою семінару може бути використано *метод інциденту*, який полягає в тому, що курсанти отримують не детальний опис ситуації, а лише коротке повідомлення про інцидент, який виник у певному військовому підрозділі, що змушує їх до пошуку додаткової інформації шляхом запитань. Формулювання запитань демонструє ефективність пошуку інформації різними підгрупами курсантів. Після аналізу отриманої інформації, курсанти приймають рішення в невеликих підгрупах й виносять його на загальну дискусію.

Після дискусії аналізується раціональність запитань, які були поставлені підгрупами, що посилює мотивацію курсантів в раціональному використанні інформації, а також розвиває у них аналітичне й критичне мислення, зваженість дій, формує вміння ставити запитання, розвиває навички та вміння виявлення й формулювання проблеми, проектування, моделювання та прогнозування, системного підходу до прийняття управлінських рішень, привчає збирати інформацію цілеспрямовано й раціонально.

Основне призначення цього методу – розвиток й удосконалення навичок і вмінь курсантів приймати рішення в умовах нестачі інформації, а також раціонально збирати й використовувати інформацію, необхідну для прийняття рішення.

Важливим на пізнавально-діяльнісному етапі є проведення семінару *методом розбору ділової кореспонденції*, під час якого курсант виступає в ролі керівника військового підрозділу, який ухвалює рішення, основою якого є аналіз документів (накази, плани проведення заходів фізичної підготовки, журнали обліку занять, службові записки, доповідні тощо) певного військового підрозділу. Завданням курсанта чи підгрупи курсантів є розбір та аналіз службової документації, накладати необхідну резолюцію й адресувати

відповідному виконавцю, а потім на основі отриманої інформації з документів зробити висновки про квазіпрофесійну ситуацію й прийняти низку рішень. Після цього курсанти аналізують варіанти рішень й оцінюють їх ефективність.

Семинар методом розбору ділової кореспонденції забезпечує максимальне наближення навчальних занять до реальних умов майбутньої військово-професійної діяльності курсантів, розвиває персональну відповідальність за прийняті рішення, розвиває культуру роботи зі службовою документацією тощо.

Семинар – «мозковий штурм» курсанти завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують вирішення; під час семінару вносять конкретні пропозиції щодо розв'язання проблеми. Усі пропозиції записують, систематизують і визначають найбільш доцільні. Проблемні завдання мають конкретну наукову, професійну спрямованість. Така робота проводиться, як правило, на старших курсах за умови достатньої теоретичної підготовки (Додаток Б.8). Цей вид семінару особливо ефективно впливає на інтелектуальний розвиток майбутніх фахівців, сприяє їх соціальному становленню як учасників професійної діяльності в сфері фізичної культури і спорту ЗС України.

Вважається, що техніку мозкового штурму придумав американський рекламист А. Осборн, а допоміг йому в цьому... військовий досвід. За часів Другої світової війни А. Осборн служив капітаном вантажного судна. Одного разу він отримав радіограму про потенційну небезпеку – наближення німецького підводного човна. Роздумуючи, як вчинити, А. Осборн згадав прийом, до якого вдавалися пірати Середньовіччя: у разі небезпеки на палубі збиралася вся команда, щоб по черзі запропонувати свій варіант вирішення проблеми. А. Осборн вчинив так само: зібрав екіпаж і попросив кожного запропонувати свій варіант дій на випадок атаки. Правда, жодну з ідей використати не довелося: німецький підводний човен американським кораблем не зацікавилася. А ось А. Осборн почав розробляти теорію

мозкового штурму, яку докладно описав у своїй книзі «Прикладна уява», виданій у 1953 році.

Ідея «мозкового штурму», широко використовувалась у другій половині ХХ ст. відомими вченими, конструкторами складних технічних систем. Ефективним є застосування «мозкового штурму» в процесі проведення педагогічних консилиумів. Подібний підхід до пошуків істини особливо важливий в умовах розв'язання завдань пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю фахівця на засадах професіоналізму. Отже, в системі професійної підготовки майбутніх фахівців ФКіС ЗС України мають бути закладені основи таких умінь.

Необхідно наголосити, що на цьому етапі курсант вже усвідомлює й розуміє, якими способами він діє, вміє їх оцінити, порівняти, отримати задоволення від самого процесу становлення фахівцем. Завдання викладача на цьому етапі – *підкріплення й посилення мотивації*, використовуючи різні види стимулів і спонук, викликати інтерес до різних способів вирішення квазіпрофесійних завдань. Це важливо, оскільки викладач, здійснивши мотивацію на першому етапі, іноді перестає про неї думати, зосереджуючись на інших функціях – організаційній, корекційній, контролюючій тощо.

Метою *оцінювально-рефлексивного етапу* методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС є забезпечення зворотного зв'язку щодо її сформованості, закріплення навичок самостійної роботи, вміння прогнозувати результати своєї діяльності, вміння співставити отриманий результат з очікуваним, оцінювати свою діяльність. Курсантами здійснюється самоаналіз, самооцінювання; співставлення отриманих результатів сформованості професійної компетентності з поставленими цілями, що уможливорює за допомогою викладача визначити нові напрями та цілі подальшого формування професійної компетентності.

Наявність цього етапу є обов'язковим, тому що він дає досить повну картину процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС, сприяє виявленню рівня дійсних навчальних

досягнень курсантів, з'ясуванню недоліків цього процесу і шляхів їх подолання, внесення певних необхідних коректив у цей процес, надає дидактичному процесу логічно, змістовно, організаційно і методично завершеного вигляду.

Основною функцією цього етапу є контроль-регулювальна. Це означає, що *оцінювально-рефлексивний етап* є необхідним елементом методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС, оскільки виконує навчальні, виховні, розвивальні, спонукальні функції.

На цьому етапі особливе місце посідає *самостійна робота* курсантів, яка здійснюється з метою відпрацювання та засвоєння навчального матеріалу, закріплення та поглиблення знань, умінь та навичок; виконання індивідуальних завдань з навчальних дисциплін (курсів роботи (проєкти), розрахунково-графічні роботи, реферати тощо), воєнно-наукових і кваліфікаційних робіт; підготовки до майбутніх занять та контрольних заходів; формування в курсантів самостійності та ініціативи в пошуку та набутті знань [171].

Самостійна робота курсантів – це сукупність різноманітних навчальних прийомів і дій, за допомогою яких вони самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички та уміння, а також оволодівають новими. Вона має надзвичайно важливе значення для формування і удосконалення знань, мислення і переконань. Тому цей метод є внутрішньою основою будь-якого іншого методу навчання і необхідною передумовою дидактичного зв'язку різних методів навчання між собою.

Індивідуальні завдання з навчальної дисципліни є невід'ємною складовою самостійної роботи курсантів. Вони сприяють більш поглибленому вивченню курсантом теоретичного матеріалу, закріпленню та узагальненню отриманих знань, формуванню вміння використовувати знання для комплексного вирішення відповідних професійних завдань [171].

Також не менш важливими є результати контрольних заходів щодо

опанування теоретичних знань з професійно-важливих дисциплін. Тому на цьому етапі визначальне місце займають різні методи контролю. Так, *поточний* контроль здійснюється викладачами в повсякденному процесі навчання з метою перевірки сформованості професійних знань і вмінь, *тематичний* контроль – після вивчення нової теми.

Серед методів контролю особливе місце займає *тестування* – науково обґрунтована система тестових завдань валідних за змістом, трудністю, розпізнавальною здатністю тощо. З їх допомогою, порівняно за короткий час, можна виявити не лише обсяг і глибину засвоєння знань, рівень сформованості відповідних умінь і навичок, і на цій основі проводити диференційоване навчання [197, с. 27]. Перевагами тестового контролю є те, що скорочується час на перевірку; всі курсанти перебувають в однакових умовах, відсутній ефект суб'єктивності; вони сприяють об'єктивності оцінки, результати можна статистично обробити. Проте тестовий контроль має й певні недоліки. Так, тести виявляють знання фактів, але не здібності; заохочують механічне запам'ятовування, а не роздум; витрачається багато часу на складання програми перевірки [206, с. 26].

На цьому етапі завдання викладача полягає у створенні мотивації завершення (курсант має згадати, виявити, усвідомити й оцінити основні результати навчальної діяльності) й позитивної мотивації перспективи (у курсанта має сформуватися позитивна установка щодо майбутньої військово-професійної діяльності й виконання її у подальшому). Це досягається оцінно-рефлексивною діяльністю курсантів у поєднанні з розгорнутим диференційованим оцінювання викладача, який має акцентувати увагу курсантів на їхніх досягненнях, а також й на слабкі місця, щоб сформувати у них диференційоване розуміння своїх можливостей. Це зробить їх перспективну мотивацію більш адекватною й дієвою.

Відтак, у методиці формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС України вважаємо доцільним використання кожного з методів, запропонованих науковцями, водночас слід враховувати

специфіку дисциплін, теми, виду навчального заняття, цілей і завдань, визначених викладачем. Запровадження активних методів навчання у навчальний та виховний процес сприятиме посиленню свідомого прагнення курсантами до оволодіння новими знаннями та вміннями, реалізовувати їх у практичній діяльності, формуванню їх професійної компетентності.

Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра включає й *практичну* складову, яка уможлиблює закріпити отримані знання та вміння щодо виконання завдань за посадою на практиці. До складу практичної складової включається первинна військово-професійна підготовка, навчальні практики за фахом на кожному курсі навчання.

Військове стажування забезпечує курсантам набуття первинного досвіду виконання обов'язків на офіцерських посадах, уможлиблює ознайомлення з умовами та особливостями служби у військовій частині, сприяє сприйняттю та усвідомленню моделей і норм поведінки у військово-професійному середовищі, а також спонукає до критичного оцінювання власної готовності до виконання посадових обов'язків та актуалізації стійких мотивів до успішної військово-професійної діяльності та потреби до підвищення ефективності опанування професійними знаннями та набуття вмінь самостійної професійної діяльності на посадах офіцерського складу.

Особливо актуальним в умовах сьогодення є факультативний курс «Витримка та виживання на полі бою», який спрямований на опанування знаннями, вміннями виживання в бойових умовах, організації індивідуальних, колективних дій в екстремальних умовах бойової діяльності, розвиток навичок і вмінь переносити значні фізичні й психоемоційні навантаження, долати вплив негативних чинників зовнішнього середовища, зміцнення й загартування, набуття методичних та практичних навичок управління підрозділами в умовах постійної зміни обстановки, здійснення маршів у пішому порядку за визначеними маршрутами та орієнтирами місцевості, пошуку різноманітних об'єктів, розвідки та встановлення мінно-вибухових загороджень, евакуації поранених, подолання водних та штучних

перешкод в обмундируванні зі зброєю, прихованого розташування на місцевості тощо [29, 52, 137]. Проводиться цей курс на водноспортивній базі НУОУ імені Івана Черняхівського.

Важливим чинником формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є участь курсантів у спортивно-масовій роботі, що поєднує тренувальну функцію – надає значні можливості для підвищення рівня фізичної підготовленості, що є дуже важливим для майбутнього фахівця з ФКіС, досягти значних особистих результатів у певному виді спорту, виконати спортивний розряд чи здобути спортивне звання, а також навчальну функцію – уможливорює набуття знань та вмінь організації спортивно-масової роботи у військовому підрозділі (Додаток В).

Курсанти є членами збірних команд університету з різних видів спорту й беруть участь у багатьох змаганнях різного рівня разом з науково-педагогічними працівниками університету, що також має значний вплив на формування їхньої професійної компетентності (Додаток Д).

Відтак, послідовне виконання всіх етапів методики забезпечить комплексне формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України може бути забезпечено цілеспрямованою діяльністю всіх ланок освітнього комплексу вищої школи та всіх його суб'єктів, що передбачає адекватне відображення проблеми формування професійної компетентності в цілях, змісті, методах, організаційних формах професійної підготовки фахівців; цілеспрямоване наповнення навчальних дисциплін професійно орієнтованими практичними завданнями; визначення структурних компонентів професійної компетентності та їх поступове формування в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін.

Відтворення запропонованої методики можливе за умови системного

підходу в процесі її впровадження, який передбачає створення професійного середовища, яке характеризується наявністю мотивації, творчої спрямованості, прагнення курсантів до опанування майбутньою професією; методичне й інформаційне забезпечення навчальної та науково-методичної діяльності викладача; інноваційний педагогічний підхід; ефективну педагогічну взаємодію з курсантами; вдосконалення професійної майстерності та компетентності викладача.

Вважаємо, що методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України являє собою оптимальне поєднання загально-дидактичних методів, прийомів і засобів, які застосовуються в таких видах навчальних занять як лекції, семінари, практичні заняття, самостійна робота, виконання індивідуальних завдань, проходження військового стажування.

Викладання дисциплін професійно орієнтованого циклу передбачає підготовку відповідного програмно-методичного забезпечення. До навчально-методичного комплексу кожної з професійно орієнтованих дисциплін нормативного блоку включено навчальну програму дисципліни; робочу програму дисципліни; методичні матеріали для підготовки та практичних занять; методичні матеріали для виконання самостійної роботи курсантів; методичні матеріали для виконання індивідуальних завдань [8, 25, 28, 55, 82, 94, 106, 111, 80, 94, 133, 134, 186, 227, 229].

Основою комплексу є програма дисципліни, яка має чітку мету, логічно побудовану структуру й орієнтована на розкриття тенденцій, закономірностей, особливостей професійної діяльності в галузі фізичної підготовки і спорту та спрямована на формування у курсантів широкого світогляду, формування знань, умінь і навичок, зокрема професійних і фахових.

Сутність методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України полягає в опануванні теоретичними знаннями та їх систематизації, формуванні загальних і специфічних

професійних здатностей, що є основою їхньої професійної компетентності; методах викладання, тобто застосування активних та інтерактивних методів навчання, які було реалізовано під час лекційних, практичних, семінарських занять, шляхом побудови діалогічної взаємодії, аналізу та вирішення ситуацій, що наближені до майбутньої професійної діяльності, проведення ділових ігор, а також під час самостійної та індивідуальної роботи; формах взаємодії курсантів з викладачами, контрольних заходах.

2.5. Критерії та показники діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України у ВВНЗ

У сучасній науковій літературі поняття «критерій» (з гр. *kritērion* – засіб судження) інтерпретується як «одна з основних ознак, мірило для визначення, оцінки, класифікації чого-небудь» [216, с. 391]. Відповідно до академічного тлумачного словника української мови, критерій є підставою для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірилом [3, с. 602]. С. Гончаренко визначає поняття «критерій» як «засіб, оцінку, мірило чогось» [37, с. 181]. «У педагогічній теорії під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці», – зазначає В. Курило [92, с. 36]. «Критерії і показники якості навчальної діяльності – сукупність ознак, на основі яких здійснюється оцінювання умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідають поставленим цілям» [49, с. 576].

Також у педагогічній теорії під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінюванню. Так, О. Спірін і Т. Вакалюк характеризують поняття «критерій» як ознаку та властивість [217, с. 279]. У свою чергу, О. Резван характеризує «критерій» в якості окремого узагальненого показника, що характеризує якість явища, його параметри, особливості чи характеристики, ставлення

людини до процесу пізнання такого явища [188, с. 132].

На доцільності застосування системи міжнародних стандартів ISO, яка визначає критерій як міру відбиття цілісності властивостей об'єкта, що забезпечує його існування; методологічний інструментарій управління якістю освіти; ідеальний зразок, що відображає вищий, досконалий рівень досліджуваного явища; засіб вибору або виміру альтернатив, а показник – як конкретний вимірник критерію, що робить його доступним для спостереження, обліку й фіксування, наголошують Д. Погребняк, В. Ягупов, Є. Малахов [152, с. 46].

На нашу думку, *критерій* – це мірило, за допомогою якого діагностується професійна компетентність майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України, що безпосередньо дає можливість з'ясувати ступінь її сформованості за різними компонентами на основних етапах педагогічного експерименту, а також з'ясувати динаміку її сформованості. Критерій є важливою й визначальною системною ознакою, яка характеризує різні якісні аспекти досліджуваного явища, а в межах нашого дослідження – професійної компетентності, сприятиме з'ясуванню її сутності, допоможе конкретизувати основні вияви та об'єктивно їх оцінювати.

На думку науковців, у процесі обґрунтування критеріїв оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців слід урахувати їх функціональні обов'язки, зміст і основні напрями діяльності та завдання, які вони будуть вирішувати у професійній діяльності. Насамперед, необхідно враховувати такі аспекти:

- по-перше, їхня професія належить до групи професій «людина – людина», головним об'єктом військово-професійної діяльності яких виступає як окрема особа, так і військова частина (підрозділ) у цілому;

- по-друге, професійна компетентність є комплексним психічним утворенням, яке включає мінімум ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, фаховий, індивідуально-психічний і суб'єктний компоненти.

Ці аспекти визначають їх військово-професійну підготовленість,

здатність і готовність вирішувати військово-професійні та фахові завдання у військовій частині [147].

Для визначення критеріїв оцінювання сформованості професійної компетентності офіцера, О. Коба за основу взяв її зміст і структуру, врахував службово-бойові функції та основні його завдання за посадовим призначенням, а також сучасні наукові підходи до формування професійної компетентності. У результаті науковцем визначено ціннісний, когнітивний, діяльнісний і особистісний критерії [70].

Грибан Г. виділяє мотиваційний, когнітивний і діяльнісний критерії оцінювання готовності майбутніх фахівців до впровадження засобів фізичної культури. Мотиваційний критерій готовності майбутніх фахівців до фізкультурно-оздоровчої діяльності розуміється вченим як система усвідомлених та особисто набутих потреб і мотивів до здорового способу життя, вдосконалення життєдіяльності на засадах самореалізації особистості у сфері фізичної культури і спорту; когнітивний – характеризується як система опанування теоретичних і методичних знань з фізичного виховання, практики організації і проведення спортивно-масових заходів; діяльнісний – комплекс особистісно набутих способів дій з формування індивідуального набору необхідних рухових умінь і навичок, навчання кожного застосовувати отримані знання і навички під час професійної діяльності [41, с. 361].

Погребняк Д. вважає, що для оцінювання рівнів розвиненості фахової компетентності військових фахівців в системі післядипломної освіти необхідно використовувати такі критерії: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний і суб'єктний [152]. Юр'єв С. виділяє такі критерії оцінювання навчальних досягнень курсантів ВВНЗ у процесі занять військовим п'ятиборством: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний [241, с. 9].

Слід наголосити, що до критеріїв необхідно сформулювати чіткі вимоги. Наприклад, науковці висувають такі вимоги: «об'єктивність, тобто відображення ознак, притаманних предмету, який досліджується, незалежно

від свідомості та волі суб'єкта дослідження; відображення суттєвих ознак предмета діагностування; стійкість і постійність досліджуваних ознак; зв'язок із цілями, завданнями, функціями та змістом конкретного психологічного дослідження; безпосередній зв'язок між метою і кінцевим результатом досліджуваного явища» [44, с. 117].

У свою чергу, система критеріїв конкретизується у відповідних показниках. Так, в сучасній науковій літературі термін «показник» трактується як: свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь; дані, які свідчать про кількість чого-небудь [49, с. 415].

Досить цікавою є думка А. Кочаряна, який наголошує, що «необхідність формування єдиного освітнього й наукового простору актуалізує потребу в розробці єдиних стандартів і критеріїв оцінювання якості освітніх послуг. Україна, згідно з вимогами Болонського процесу, ще до 2010 року мала завершити модернізацію вищої освіти в цьому контексті. Дана реформа мала на меті створення європейського простору вищої освіти. Фундаментальними засадами цього простору є взаємовизнання освітніх ступенів і кваліфікацій, прозорість і європейська співпраця в напрямі забезпечення гарантій якості освіти». Відповідно він стверджує, що «критерій повинен включати дрібні одиниці вимірювання, що дозволяють практично оцінити дійсність у порівнянні з ідеалом» [84].

Зарубіжні дослідники Д. Карлесс, Г. Джоухін наголошують на необхідності точного виокремлення показників оцінювання певних якостей компетентності, що даватиме змогу визначати зміст проблемних питань для її оцінювання [258], тобто кожен критерій має містити достатню кількість показників.

На думку науковців, поняття критерій ширше, ніж показник, тому можлива ситуація, коли одному критерію відповідає ціла система показників. Разом із тим, науковці наголошують, що критерій і показник тісно взаємопов'язані: науково обґрунтований вибір критерію значною мірою

зумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує прийнятий критерій [152, с. 47].

Кожен критерій складається із сукупності показників, які консолідують та уточнюють змістове наповнення кожного критерію. Слід наголосити, що результативність формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України залежить не тільки від критеріїв, а й чіткого визначення їх показників, оскільки власне їх динаміка дає можливість з'ясувати наявність чи відсутність певних зрушень у досліджуваному педагогічному явищі, в нашому випадку – професійній компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України. Слід зазначити, що кількість показників має бути оптимальною у кожному критерії, що забезпечить об'єктивне діагностування певного компоненту. Вважаємо це однією з найбільш важливих методологічних вимог – показники мають бути зрозумілими, конкретними, достатніми та доступними для вимірювання професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України. Крім того, кожен із показників має бути достатньо містким і відображати суттєву складову, характеристику кожного критерію.

Вважаємо, що наукове визначення критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України з урахуванням специфіки їх професійної діяльності є важливим дослідницьким завданням як у теоретичному, так і практичному аспектах, а передумовою цього є взаємопов'язаність і взаємозумовленість цих понять, зокрема науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує конкретний критерій.

З урахуванням сутності критеріїв, показниками є конкретні якісні (кількісні) характеристики сформованості професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України, які уможливають

проводити їх спостереження та вимірювання. Адже, під показником розуміємо кількісну чи якісну міру ефективності, тобто конкретний прояв та якість професійної компетентності майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України.

Вважаємо, що критерії і показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України мають бути безпосередньо пов'язаними зі змістом їх діяльності та реалізацією основних функції як суб'єкта військово-професійної діяльності. Відповідно до обґрунтованих нами компонентів – ціннісно-мотиваційного, когнітивного, праксеологічного, індивідуально-психічного, суб'єктного визначено критерії – аксіологічно-спонукальний, пізнавально-знанєвий, операційно-діяльнісний, індивідуально-психічний і рефлексивний, а також показники їх діагностування (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Критерії та показники професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з ФКіС ЗС України

№	Компоненти	Критерії	Показники
1	ціннісно-мотиваційний	аксіологічно-спонукальний	прагнення опанувати обрану професію, бажання у подальшому працювати за фахом, прагнення до професійного становлення
			цінності професійної діяльності
			готовність захищати Україну
2	когнітивний	пізнавальний-знанєвий	військово-професійні знання
			військово-спеціальні знання
3	праксеологічний	операційно - діяльнісний	вміння вирішувати професійні ситуації
			організаційні вміння
			комунікативні вміння
4	індивідуально-психічний	індивідуально-психічний	фізична підготовленість
			психофізіологічний стан
			емоційний стан
5	суб'єктний	рефлексивний	рефлексивність
			стиль навчальної діяльності
			самоефективність

Зміст аксіологічно-спонукального критерію складають професійні

цінності (прагнення реалізувати в своїй діяльності професійні та особистісні настанови та цінності) і ставлення (позитивне ставлення до своєї професії), які визначають професійні інтереси (зацікавленість своєю професією, сучасними технологіями, методиками та засобами професійної діяльності) та мотивація (усвідомлення своїх потреб у діяльності як суб'єкта професійної діяльності, свідоме виконання функціональних обов'язків, прагнення оволодіти професійними знаннями, досягти високого рівня професійного зростання, задоволення інтелектуальних, духовних, професійних та особистісних потреб, бажання стати професіоналом у своїй справі) до професійної діяльності.

Пізнавально-знаннєвий критерій характеризує когнітивні процеси та досвід майбутніх фахівців з ФКіС ЗС України у військово-професійному та фаховому розумінні змісту діяльності – професійне практичне мислення; практичний інтелект; професійні системні знання, які формують когнітивну підвалину його професійної діяльності. Цей критерій виявляється в системності професійних знань, здатності до узагальнення інформації, її аналізу, відтворенні системи понять для вирішення професійних завдань; передбачає інтегрованість військово-професійних знань; практичну орієнтованість знань, розуміння сфери застосування інформації, здатність накопичувати необхідні професійні знання.

Зміст пізнавально-знаннєвого критерію:

військово-професійні знання (знання, які необхідні кожному офіцеру для виконання військово-професійних завдань, керування процесом фізичного виховання військовослужбовців);

фахові знання (знання теорії і методики фізичного виховання, теорії та організації фізичної підготовки військ; володіння поняттєвим апаратом фізичної культури і спорту; знання провідних напрямів фізкультурно-спортивної діяльності, основ фізичної реабілітації і першої медичної допомоги).

Операційно-діяльнісний критерій дає змогу з'ясувати практичну

здатність майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України успішно застосовувати набуті професійні знання у процесі реалізації посадових обов'язків. Його зміст відображає професійну поведінку, здатність відтворювати, узагальнювати і застосовувати отримані знання і вміння під час розв'язання професійних завдань; здатність успішно виконувати функціональні обов'язки. Містить такі показники:

військово-професійні навички та уміння: успішно вирішувати практичні завдання з урахуванням особливостей діяльності особового складу військової частини (підрозділу); оцінювати обстановку, приймати рішення, чітко та ясно доводити їх до відповідних посадових осіб і домагатися їх виконання; своєчасно й якісно виконувати накази та розпорядження старшого начальника; чітко визначати бойові завдання підпорядкованим підрозділам тощо;

організаційні уміння та навички: організувати діяльність особового складу, процес фізичного вдосконалення та виховання військовослужбовців; організовувати процес підготовки військовослужбовців для забезпечення їх фізичної готовності до виконання навчально-бойових завдань за призначенням; організовувати та проводити основні форми фізичної підготовки, навчально-тренувальні заняття та змагання з військово-прикладних видів спорту тощо;

комунікативні вміння та навички: формувати злагоджений бойовий підрозділ; ефективно формувати комунікаційну стратегію; узгоджувати свої дії з діями інших посадових осіб; подолання перешкод у взаєморозумінні; врегулювання конфліктних ситуацій тощо.

Індивідуально-психічний критерій дає змогу з'ясувати показники психофізіологічного й емоційного станів, а також оцінити виконання нормативів з фізичної підготовки, що є важливим фактором впливу на формування професійної компетентності майбутнього фахівця із ФКіС ЗС України. Цей критерій визначають такі показники:

фізична підготовленість уможлиблює визначити фізичний стан

майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України, який характеризується наявним рівнем розвитку фізичних, спеціальних якостей, ступенем сформованості військово-прикладних рухових навичок і вмій;

психофізіологічний стан дає можливість оцінити різні його складові, а саме: самопочуття, активність, настрій, працездатність, впевненість у своїх силах;

інтегральний показник емоційного стану характеризує емоції людини щодо об'єктів навколишнього середовища й відображає вираженість, ступінь емоційного підйому чи її виснаження, дає можливість визначити емоційний стан за такими шкалами як: «спокійність – тривожність», «енергійність – втомленість», «піднесення – пригніченість», «впевненість у собі – безпорадність».

Рефлексивний критерій. Професійна діяльність майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України включає взаємодію з іншими суб'єктами на різних етапах становлення та сприяє формуванню у нього здатності бути повноцінним суб'єктом різних видів професійного буття. Саме тому суть рефлексивного критерію полягає в усвідомленні себе суб'єктом фахової діяльності і суб'єктного ставлення до себе як до фахівця. Зміст цього критерію розкривається через рівень власної активності з чітким усвідомленням своїх дій як офіцера, особистісних і професійно важливих якостей і здатностей. Його показники такі:

рефлексивність: здатність здійснювати самоаналіз, осмислення досвіду власної роботи, професійна самооцінка: здатність до об'єктивного самооцінювання та вибору оптимальної стратегії поведінки та діяльності в типових і складних ситуаціях професійної діяльності; здатність виходити за межі власного «Я», осмислювати, вивчати, аналізувати щось за допомогою порівняння образу свого «Я» з певними подіями, особистостями; характеризує людей, які, перш ніж діяти, внутрішньо переглядають всі гіпотези, відкидаючи ті, які здаються їм мало правдоподібними, приймають рішення обдуманно, виважено, враховуючи різні варіанти вирішення

«завдання» тощо;

стиль суб'єкта навчальної діяльності характеризується такими якостями як самостійність, впевненість в собі, відповідальність, наполегливість, цілеспрямованість, самоконтроль, схильність до самостійного виконання роботи тощо;

самоефективність дає змогу вивчити впевненість (переконання) щодо потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети. Також самоефективність розуміється і як продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів задля здійснення оптимальної стратегії в різноманітних ситуаціях.

Визначення критеріїв професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з ФКіС ЗС України діагностування сформованості безпосередньо пов'язане із встановленням її рівнів. На нашу думку, доцільно виділити чотири рівні оцінювання її сформованості – *низький, посередній, достатній, високий*.

Відповідно *низький рівень* сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України характеризується такими проявами:

а) відсутність інтересу та внутрішньої мотивації до здійснення професійної діяльності, недостатня сформованість професійних цінностей, небажання самовдосконалюватись та саморозвиватись як суб'єкт професійної діяльності у ЗС України;

б) слабка орієнтація в цілях і завданнях як суб'єкта професійної діяльності, нерозуміння її сутності, поверхневий і несистематизований характер професійно важливих знань, відсутність розуміння необхідності застосовувати професійні знання при виконанні функціональних обов'язків, поверхнева обізнаність зі змістом, методами та способами виконання військово-професійних завдань;

в) незначні професійні уміння та навички управління процесом

фізичного вдосконалення військовослужбовців, несформована здатність до виконання складних військово-професійних завдань і прийняття рішення у проблемних ситуаціях, несформованість умінь працювати в колективі, налагоджувати взаємодію, відсутність умінь вибирати і застосовувати на практиці сучасні методи, способи і засоби навчання фізичним вправам.

Посередній рівень характеризується такими проявами:

а) суперечливе ставлення до здійснення військово-професійної діяльності, внутрішні мотиви до професійної діяльності сформовані частково, недостатня сформованість військово-професійних цінностей, прагнення до самовдосконалення та саморозвитку проявляється ситуативно;

б) опосередкована орієнтація в цілях і завданнях діяльності майбутнього офіцера – фахівця ФКіС ЗС України, недостатнє розуміння її сутності, наявність частково систематизованих фахових знань, недостатньо глибоке розуміння необхідності застосовувати ці знання при виконанні функціональних обов'язків, неповна обізнаність зі змістом, засобами, методами та способами виконання військово-професійних завдань;

в) неповна сформованість професійних умінь і навичок для здійснення управління процесом фізичного вдосконалення військовослужбовців, обмежена здатність до виконання складних завдань і прийняття рішення у проблемних ситуаціях, часткова сформованість умінь працювати в команді, налагоджувати взаємодію, уміння вибирати і застосовувати на практиці сучасні методи, способи і засоби фізичної підготовки виражені не в повному обсязі.

Достатній рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС ЗС України характеризується такими проявами:

а) позитивне ставлення і чітко виражені внутрішні мотиви до професійної діяльності, достатня сформованість професійних цінностей, достатнє прагнення до самовдосконалення та саморозвитку;

б) достатня орієнтація в цілях і завданнях професійної діяльності, розуміння її сутності, наявність стійкої системи професійно важливих знань,

розуміння необхідності застосовувати професійні знання при виконанні військово-професійних завдань, достатня обізнаність зі змістом, методами та способами виконання військово-професійних завдань;

в) достатньо сформовані професійні уміння та навички для здійснення управління процесом фізичного вдосконалення військовослужбовців, здатність до виконання складних військово-професійних завдань, уміння приймати рішення у проблемних ситуаціях, достатньо сформовані уміння працювати в колективі, налагоджувати взаємодію, вибирати і застосовувати на практиці сучасні методи, способи і засоби навчання та виховання.

Високий рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС ЗС України характеризується такими проявами:

а) позитивне ставлення і чітко виражені внутрішні мотиви до професійної діяльності, повна сформованість професійних цінностей, свідоме прагнення до самовдосконалення та саморозвитку;

б) впевнена орієнтація в цілях і завданнях професійної діяльності, повне розуміння її сутності, наявність стійкої системи професійно важливих знань, розуміння необхідності застосовувати фахові знання при виконанні військово-професійних завдань, повна обізнаність зі змістом, методами та способами виконання військово-професійних завдань;

в) повністю сформовані уміння та навички для здійснення управління процесом фізичного вдосконалення військовослужбовців, здатність до виконання складних військово-професійних завдань, уміння приймати рішення у проблемних ситуаціях, повна сформованість умінь працювати в команді, налагоджувати взаємодію, вибирати і застосовувати на практиці сучасні методи, способи і засоби навчання та виховання;

г) повна розвиненість професійно важливих якостей як суб'єкта військово-професійної діяльності, повне усвідомлення значущості своєї професійної діяльності, адекватна самооцінка рівня своєї професійної компетентності, наявність чітких рефлексивних дій на основі порівняння власних і зовнішніх результатів контролю, корегування та оцінювання.

Запропоновані критерії та показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України інтегрально відображають необхідний рівень їхньої професійної підготовленості, що дасть їм підстави якісно і досить успішно реалізовувати посадові обов'язки як суб'єкта професійної діяльності.

Висновки до другого розділу

Розроблено загальну методика дослідження щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України відповідно основної ідеї дослідження й передбачає аналітико-констатувальний, аналітико-пошуковий, дослідно-експериментальний та підсумково-впроваджувальний етапи.

Теоретично обґрунтовано на засадах системного, компетентнісного, діяльнісного, контекстного, інтеграційного й суб'єктного методологічних підходів педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, а саме: забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ, педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України, удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України; конкретизація та уточнення критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС ЗС України.

Спроектвано модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, що складається з взаємопов'язаних цільово-методологічного, змістовного, суб'єкт-суб'єктного, методичного та оцінно-результативного блоків й виконує ілюстративно-пояснювальну, прогностичну і координаційну

функції. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України пов'язані з кожним блоком моделі.

Обґрунтовано, що сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України визначається сформованістю загальних, загально-професійних, військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей, які набуваються протягом 4-х років навчання, які умовно можна поділити на взаємозалежні і взаємодоповнювальні етапи: етап навчання на молодших курсах (1-2 курси), етап навчання на 3-му курсі і етап навчання на випускному курсі (4 курс).

Визначено, що методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є навчальною системою, яка обґрунтована на провідних ідеях системного, компетентнісного, контекстного, діяльнісного, інтегративного і суб'єктного методологічних підходів до навчання майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України і включає цілі, принципи, оптимально підібрані методи, прийоми, форми та засоби формування професійної компетентності, які реалізуються на основних етапах набуття ними військово-професійної освіти.

Розроблено методику формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України у системі вищої військової освіти, реалізація якої відбувається в три етапи – мотиваційний, пізнавально-діяльнісний і оцінно-рефлексивний. Визначено основні форми і методи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України : мотиваційні, проблемні лекції, семінари з використанням інтерактивних методів і прийомів навчання, аналіз квазіпрофесійних ситуацій, навчальні бесіди, дискусії, ділові й імітаційні ігри тощо.

Обґрунтовано критерії оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, які охоплюють всі аспекти її прояву – асіологічно-спонукальний, пізнавально-

знаннєвий, операційно-діяльнісний, індивідуально-психічний, суб'єктний. Визначено рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС – низький, посередній, достатній, високий.

Основні положення, що висвітлені у другому розділі роботи, відображені у таких публікаціях автора [155, 156, 162, 139, 151,140].

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Програма й організація дослідно-експериментальної роботи

Дослідження проводилось у навчально-науковому інституті фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського протягом 2019–2023 рр. за *аналітико-констатувальним, аналітико-пошуковим, дослідно-експериментальним і підсумково-впроваджувальним етапами*. Програму проведення дослідження представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

ПРОГРАМА проведення експериментального дослідження

Назва етапу	Зміст дослідження
Аналітико-пошуковий (2019–2020 рр.)	Складання програми дослідження; формулювання наукового завдання та з'ясування актуальності дослідження; виявлення суперечностей і мети дослідження; визначення об'єкта та предмета дослідження; формулювання робочої гіпотези та постановка дослідницьких завдань; прогнозування очікуваних результатів; уточнення поняттєво-категоріального апарату; визначення вибіркової сукупності; обґрунтування критеріїв і показників формування професійної компетентності майбутніх офіцерів; визначення методів оброблення результатів.
Аналітико-констатувальний (2020–2021 рр.)	Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів; здійснення педагогічного моделювання її формування; вдосконалення методики формування їх професійної компетентності; розроблення методики проведення педагогічного експерименту; визначення методів оброблення результатів; проведення вхідного діагностування; аналіз та узагальнення отриманих результатів.
Дослідно-експериментальний (2021–2022 рр.)	Експериментальна перевірка результативності впровадження педагогічних умов, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Продовження таблиці 3.1

Підсумково-впроваджувальний (2021–2023 рр.)	Статистичне обґрунтування результатів дослідно-експериментального етапу; визначення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС; узагальнення, систематизація і оформлення отриманих результатів дослідження; формулювання загальних висновків за результатами експериментального дослідження; впровадження результатів дослідження у систему військової освіти.
---	--

1 етап – аналітико-констатувальний (2019–2020 рр.).

Основними завданнями даного етапу були такі:

- формулювання наукових задач, з’ясування його актуальності, виявлення суперечностей у досліджуваному педагогічному явищі;
- визначення мети, об’єкта і предмета дослідження;
- формулювання робочої гіпотези і завдань дослідження;
- дослідження змісту й особливостей військово-професійної діяльності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- визначення поняття «професійна компетентність майбутнього офіцера – фахівця із ФКіС ЗС України» та її структурних компонентів, дослідження особливостей підготовки курсантів – майбутніх фахівців ФКіС, які безпосередньо будуть проходити військову службу та організовувати заходи фізичної підготовки та спортивної діяльності у системі ЗС України;
- визначення вибіркової сукупності, добір учасників експерименту;
- підбір діагностувального інструментарію для оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- визначення вимірювальних величин, методів оброблення експериментальних результатів;
- з’ясування стану сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України (проведення інтерв’ювання, анкетування, тестування).

2 етап – аналітико-пошуковий (2020–2021 рр.).

Основними завданнями етапу визначені такі:

- обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- здійснення педагогічного моделювання формування професійної компетентності офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- вдосконалення методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- обґрунтування критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України;
- складання програми проведення експериментального дослідження;
- розроблення методики проведення педагогічного експерименту.

3 етап – дослідно-експериментальний (2021–2023 рр.).

Основним завданням цього етапу визначено експериментальну перевірку результативності теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти. Дослідно-експериментальна перевірка цих умов здійснювалася за допомогою педагогічного експерименту.

Педагогічний експеримент – це своєрідний процес дослідження, організований так, щоб можна було спостерігати педагогічні явища в контрольованих умовах. Основними ознаками педагогічного експерименту, які водночас становлять і його суть, є такі:

удосконалення освітнього процесу шляхом внесення певних змін у відповідності з планом і гіпотезою дослідження;

створення умов, при яких можна найбільш чітко з'ясувати зв'язки між різними елементами навчального процесу;

облік результатів навчального процесу і формулювання остаточних висновків.

У педагогіці вчені класифікують декілька видів педагогічного експерименту.

«Експеримент дає можливість робити спостереження в такій кількості й протягом такого часу, як це потрібно для досконалого вивчення явища. ...в експерименті є змога розкласти явище на його складові елементи і вивчати кожен з них окремо» [21, с.123]. Сфера застосування експериментального методу в сучасних педагогічних дослідженнях за останні десятиріччя значно розширилась, проте ефективність його використання залежить від глибини теоретичних знань про об'єкт та особливо активного застосування сучасних методів і технічних засобів проведення експерименту [104].

Педагогічне дослідження, С. Гончаренко розуміє, як процес і результат наукової діяльності, спрямовані на одержання нових знань про закономірності процесу навчання, виховання і розвитку особистості, про структуру, теорію, методику і технологію організації навчально-виховного процесу, його зміст, принципи, організаційні методи і прийоми [36, с. 23].

Науковцем висунуто певні вимоги щодо проведення науково-педагогічного дослідження, зокрема такі:

має ґрунтуватися на точно встановлених фактах, які допускають його емпіричну перевірку;

має спиратися на вже відомі філософські, соціологічні, психологічні чи педагогічні теорії, бути цілеспрямованим, систематичним, мати взаємозв'язок всіх елементів, процедур, методик;

має відображати предмет дослідження в його власній внутрішній логіці;

у ньому обов'язковим має бути застосування методів або системи методів, які б повністю відповідали внутрішній логіці явища чи процесу, що досліджується.

За С. Гончаренком, педагогічний експеримент – це загальнонауковий метод пізнання, який дає можливість одержати нові знання про причинно-наслідкові відношення між педагогічними факторами, умовами, процесами за рахунок маніпулювання однією або кількома дійсними (факторами) і реєстрації відповідних змін в поведінці об'єкта чи системи, які вивчаються,

та більш узагальнене: це дослідна перевірка гіпотези. За умовами проведення педагогічні експерименти класифікують на природні та лабораторні [37].

Природний експеримент проводиться в реальних для досліджуваних умовах діяльності, в яких створюється або відтворюється явище, яке підлягає дослідженню. Шляхом ізолювання явища, яке досліджується, до такого ступеня, який дає змогу найповніше з'ясувати дію активного чинника педагогічного впливу, здійснюється лабораторний експеримент. На фоні деяких його переваг, таких як можливість маніпулювати з незалежними явищами та ізолювати деякі педагогічні явища, щоб вони найчіткіше виявилися, такий вид експерименту має і свої недоліки: штучність та умови його проведення не дають змоги переносити отримані результати до навчально-виховного процесу без додаткової їх перевірки у природних експериментах [36, с. 198].

Незважаючи на складність і трудомісткість експерименту, в науці і практиці без нього обійтися не можливо. Але найбільш доказові результати можна отримати тільки в ретельно продуманому, правильно організованому і проведеному експерименті [116].

Ефективність експерименту залежить від уміння чітко сформулювати його задачі [6, с. 102].

С. Сисоєва виділяє такі види педагогічного експерименту:

за умовами проведення – природний і лабораторний;

за характером втручання в навчально-виховний процес – констатувальний, формувальний [210].

Специфіка підготовки та умов навчання майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС спонукала нас до пошуку більш конкретизованих визначень, що відображають і враховують навчання у ВВНЗ, саме тому нас цікавить більш вузькопрофесійні визначення, а саме: військово-педагогічний експеримент – це метод дослідження, який полягає у спеціальній організації експериментальної діяльності дослідників (наприклад, викладачів і курсантів (студентів, слухачів), командирів, вихователів і різних категорій

військовослужбовців з метою перевірки й обґрунтування наперед розроблених теоретичних педагогічних припущень чи гіпотез. Якщо гіпотеза знаходить своє підтвердження в військово-педагогічній практиці, то офіцер-дослідник робить відповідні теоретичні узагальнення і висновки [251].

У нашому дослідженні педагогічний експеримент розглядається як спеціально організоване наукове дослідження впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України, метою якого є з'ясування взаємозв'язку між чинниками їх впливу (педагогічних умов) на формування професійної компетентності та виявленими результатами, узгодженими з гіпотезою дослідження.

У залежності від логічної структури доведення гіпотези виокремлюють *паралельний* і *послідовний* експерименти. При паралельному експерименті створюється експериментальна група, на яку впливають незалежною змінною, а відтак порівнюють стан цієї групи з контрольною групою, яка такого впливу не зазнавала.

При послідовному експерименті вивчають стан тієї самої групи до й після введення незалежної змінної. Відбір контрольної групи найчастіше здійснюють або за частотою розподілу ознак, або попарним способом. При частотному розподілі відбір до контрольної групи здійснюють шляхом наближення частот розподілу ознак, які цікавлять дослідника, у контрольній та експериментальній групах. Попарний відбір полягає в тому, що експериментальну й контрольну групу добирають з пар учасників на підставі схожості ознак – один учасник потрапляє до експериментальної групи, а інший – до контрольної.

Паралельний експеримент, в якому є як експериментальна, так і контрольна групи і в якому доведення або спростування експериментальної гіпотези спирається на порівняння стану двох цих груп в один і той же час, одними і теми ж критеріями і показниками діагностування досліджуваного експериментального військового педагогічного явища. Їх склад, тобто критерії та показники та якісні їх характеристики мають бути ідентичними за

всіма компонентами та змістом.

Послідовний експеримент чи лінійний експеримент характеризується тим, що аналізу піддається одна і та ж група досліджуваних, яка одночасно є і контрольною (її первинний стан на констатувальному етапі), і експериментальною: її стан після формувального етапу експерименту» [251].

Експериментальна перевірка результативності педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України здійснювалась за допомогою послідовного педагогічного експерименту.

Якщо вибірка дослідження порівняно невелика, то вона вся підлягає вивченню, тобто суцільному дослідженню. У зв'язку з цим, при формуванні вибірки застосовувався суцільний вибірковий метод (у деяких джерелах – метод основного масиву), суть якого полягає у суцільному обстеженні відносно невеликої генеральної сукупності [90, с. 320]. З урахуванням цих особливостей був проведений послідовний педагогічний експеримент. Його суть полягала у встановленні достовірних відмінностей у рівнях сформованості професійної компетентності однієї групи до та після дослідно-експериментального етапу. Загалом на формувальному етапі дослідження в експерименті взяли участь 46 майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України – генеральна сукупність.

З метою якісного діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС за обґрунтованими критеріями відібрано та розроблено інструментарій, що охоплює валідні діагностувальні методики, запропоновані іншими авторами [19, 48, 59, 65, 73, 185], а також авторські опитувальники та практичні завдання (табл. 3.2). Для визначення сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України застосовували ідентичний діагностувальний інструментарій на всіх етапах експерименту.

Таблиця 3.2

Критерії, показники та методики діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України

Критерії	Показники	Методики діагностування
Аксіологічно-спонукальний	прагнення опанувати обрану професію, бажання у подальшому працювати за фахом, прагнення до професійного формування	тест-опитувальник для визначення професійної спрямованості (Н. Дубовицької) (Додаток Е.1)
	цінності професійної діяльності	діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості (за С. Бубновим) (Додаток Е.2)
	готовність захищати Україну як цінність	експрес-опитувальник вивчення основних складових готовності військовослужбовців захищати Україну від військової агресії (Додаток Е.3)
Пізнавально-знаннєвий	військово-професійні знання, що відображають підготовку військового фахівця – офіцера тактичного рівня	тест-опитувальник для з'ясування рівнів знань із дисциплін військово-професійної підготовки (Додаток Ж.1)
	військово-спеціальні знання, що відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності (спеціалізації)	тест-опитувальник для з'ясування рівнів знань із дисциплін військово-спеціальної підготовки (Додаток Ж.2)
Операційно-діяльнісний	уміння вирішувати практичні професійні ситуації (проблемні завдання)	квзіпрофесійні ситуації (Додаток И.1)
	організаторські, комунікативні вміння	методика оцінювання комунікативних і організаторських схильностей (В. Синявського і Б. Федоришина) (Додаток И.2)
Індивідуально-психічний	психофізіологічний стан	методика шкалованої самооцінки психофізіологічного стану. (О. Кокуна) (Додаток К.1)
	емоційний стан	методика самооцінка емоційного стану Уессмана-Рікса (Додаток К.2)
	фізична підготовленість	комплекс контрольних вправ відповідно до Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 05 серпня 2021 року № 225 (Додаток К.3)
Рефлексивний	рефлексивність	оцінка рефлексивності А.Карпова (Додаток Л.1)
	стиль навчальної діяльності	методики діагностики «автономності-залежності» особистості в навчальній діяльності (Г. Пригіна). (Додаток Л.2)
	самоефективність	шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема (Додаток Л.3)

У процесі підбору методик для діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України

спирались на положення системного, компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого, контекстного та суб'єктного методологічних підходів, а також враховували принципи системності, надійності, валідності, концептуальності, відносної простоти у використанні та опрацюванні отриманих емпіричних та експериментальних даних.

Для оцінювання сформованості *ціннісно-мотиваційного* компонента, використовували методики та опитувальники, що дають можливість об'єктивно його оцінити, а саме:

тест-опитувальник Н. Дубовицької для визначення професійної спрямованості (Додаток Е.1), який складається з 20 тверджень, де «так» – позитивні відповіді, «ні» – заперечні. За кожен збіг із ключем нараховується один бал; чим вище сумарний бал, тим вище рівень професійної спрямованості. *Високі* результати за тестом свідчать про те, що курсант прагне опанувати обрану професію, обраний фах подобається йому; він бажає у подальшому працювати за обраною професією, вдосконалювати майстерність, прагне до професійного розвитку; у вільний час займається справами, які мають відношення до майбутньої професії; має коло знайомих – фахівців у обраній галузі; вважає обрану професію справою свого життя. *Низькі* результати свідчать про те, що курсант вимушено вчиться у ВНЗ; вступ до навчального закладу обумовлений не інтересом до майбутньої професії і бажанням працювати за обраною спеціальністю, а іншими причинами, наприклад, вимоги батьків, близькістю до місця проживання батьків, друзів та ін.; курсант не бачить нічого доброго для себе у майбутній професії; обрана професія йому малоцікава, при нагоді хоче змінити її, отримати іншу спеціальність;

методика С. Бубнової «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (додаток Е.2) містить 66 закритих питань, спрямованих на вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності. Ступінь виразності кожної, визначається за допомогою ключа, представленого у бланку відповідей. Відповідно до

цього підраховується кількість позитивних відповідей у всіх стовпчиках цінностей:

- приємне проведення часу, відпочинку;
- високий матеріальний добробут;
- пошук і насолода прекрасним;
- допомога і милосердя до інших людей;
- любов;
- пізнання нового у світі, природі, людині;
- високий соціальний статус і управління людьми;
- пізнання і повага людей та вплив на оточуючих;
- соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві;
- спілкування;
- здоров'я.

За результатами опрацювання індивідуальних даних будується графічний профіль, що відображає вираженість кожної цінності. Для цього по вертикалі фіксується кількісна вираженість цінностей, а по горизонталі – види цінностей;

експрес-опитувальник вивчення основних складових готовності військовослужбовців захищати Україну від військової агресії (додаток Е.3). Складається з реєстраційного бланку, де вказані анкетні дані та 5 запитань, в яких респондентам запропоновано обвести один із номерів варіанта відповіді, який співпадає з їхньою думкою. Кожному варіанту відповіді присвоюється певний бал:

- 3 – повністю готовий;
- 2 – швидше готовий, ніж не готовий;
- 1 – швидше не готовий, ніж готовий;
- 0 – не готовий.

Аналіз результатів експрес-опитувальника дає можливість визначити

основні складові готовності військовослужбовця захищати Україну від військової агресії.

Загалом визначені методики дали змогу оцінити сформованість ціннісних орієнтацій, інтересів, потреб, мотивацію майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України до військово-професійної діяльності, а також з'ясувати їхню готовність захищати Україну від військової агресії, що і є змістом ціннісно-мотиваційного компонента.

Для оцінювання сформованості *когнітивного* компонента використовували авторські тести-опитувальники для з'ясування знань з дисциплін військово-професійної підготовки та дисциплін військово-спеціальної підготовки (додаток Ж-1, Ж-2). Опитувальники складаються з 20 тестових завдань з 4-ма варіантами відповідей, одна з яких правильна. За кожну правильну відповідь нараховується 5 балів. Рівень знань визначається за 100-бальною шкалою та відповідає таким значенням (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Визначення рівнів та нарахування балів

№	Бали	Рівень
1.	1-49	низький
2.	50-64	середній
3.	65-89	достатній
4.	90-100	високий

Тести-опитувальники дали змогу виявити сформованість військово-професійних і військово-спеціальних знань майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

Оцінювання сформованості *праксеологічного* компоненту діагностували за допомогою методики «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей» В. Сиявського, Б. Федоришина (Додаток И.2), яка дає змогу оцінити розвиток комунікативних та

організаторських вмінь, що проявляються в різних сферах діяльності, поведінки та міжособистісного спілкування. Методика складається з 40 питань, на які можливі відповіді «згоден», «не згоден». Відповіді зіставляються з «ключем», підраховується кількість збігів окремо за комунікативними та організаторськими вміннями. Обчислюються оціночні коефіцієнти комунікативних (K_k) і організаторських (K_o) вмінь як відношення кількості співпадаючих відповідей за комунікативними (K_x) та організаторськими вміннями (O_x) до максимально можливого числа збігів (20) за формулами:

$$1) K_k = K_x/20; \quad 2) K_o = O_x/20$$

Для якісного оцінювання результатів необхідно зіставити отримані коефіцієнти зі шкальними оцінками (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Шкала оцінок комунікативних та організаторських вмінь

K_k	K_o	Шкала оцінок
0,10-0,45	0,20-0,55	1
0,46-0,55	0,56-0,65	2
0,56-0,65	0,66-0,70	3
0,66-0,75	0,71-0,80	4
0,76-1,00	0,81-1,00	5

Для аналізу результатів враховували таке:

респонденти, які отримали оцінку 1, характеризуються низьким рівнем прояву комунікативних і організаторських вмінь;

респондентам, що отримали оцінку 2, комунікативні та організаторські вміння притаманні на рівні нижче середнього. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто в новій компанії, колективі, вважають за краще проводити час наодинці з собою, обмежують свої знайомства, відчувають труднощі у встановленні контактів із людьми та, виступаючи

перед аудиторією, погано орієнтуються в незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи; прояв ініціативи в громадській діяльності вкрай занижений, у багатьох справах вони вважають за краще уникати прийняття самостійних рішень;

для респондентів, які отримали оцінку 3, характерний середній рівень прояву комунікативних та організаторських вмінь. Вони прагнуть до контактів з людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відстоюють свою думку, планують свою роботу, проте потенціал їх вмінь не відрізняється високою стійкістю. Ця група респондентів потребує подальшої серйозної та планомірної виховної роботи з формування й розвитку комунікативних та організаторських вмінь;

респонденти, які отримали оцінку 4, належать до групи з високим рівнем прояву комунікативних і організаторських вмінь. Вони не розгублюються в новій обстановці, швидко знаходять друзів, постійно прагнуть розширити коло знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким, друзям, виявляють ініціативу в спілкуванні, із задоволенням беруть участь в організації громадських заходів, здатні прийняти самостійне рішення у важкій ситуації. Все це вони роблять не з примусу, а згідно з внутрішніми прагненнями;

респонденти, які отримали оцінку 5, володіють дуже високим рівнем прояву комунікативних і організаторських вмінь. Вони відчують потребу в комунікативній і організаторській діяльності й активно прагнуть до неї. Швидко орієнтуються у важких ситуаціях, невимушено поводять себе в новому колективі, ініціативні, воліють у важливій справі чи в складній ситуації, що створилася, приймати самостійні рішення, відстоюють свою думку та домагаються, щоб вона було прийнята товаришами, можуть внести позитивний внесок в незнайому компанію, люблять організовувати різні ігри, заходи, наполегливі в діяльності, яка їх приваблює. Вони самі шукають такі справи, які б задовольняли їх потребу в комунікації та організаторській діяльності.

Для оцінювання уміння вирішувати професійні ситуації в майбутній військово-професійній діяльності нами були розроблена анкета квазіпрофесійних ситуацій (додаток И.1), яка включає 10 практичних проблемних ситуацій, що найчастіше виникали під час організації військово-професійної діяльності у фахівців ФКіС ЗС України. Запропоновано 4 варіанта відповіді на вирішення ситуації, за кожен правильну відповідь нараховується 10 балів. Оцінювання уміння вирішувати військово-професійні практичні ситуації визначається за 100-бальною шкалою та відповідає таким значенням: 1-49 балів – низький рівень; 50-64 балів – середній; 65-89 балів – достатній; 90-100 балів – високий.

Сформованість *індивідуально-психічного* компонента встановлювали за допомогою шкалою самооцінки психофізіологічного стану О. Кокуна (додаток К.1), методики дослідження самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса (додаток К.2) і комплексу контрольних вправ оцінювання фізичної підготовленості відповідно до Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України (додаток К.3).

Методика шкалою самооцінки на зорово-аналогових шкалах уможливорює швидко і досить точно оцінювати респондентами складові їх психофізіологічного стану. Найважливішими перевагами даної методики є її зручність, універсальність, інформативність, надійність, експрес-характер, можливість класифікації та зіставлення отриманих результатів, що робить її однією з найбільш придатних методик для вирішення завдань моніторингу психофізіологічного стану військовослужбовців. Методика уможливорює достатньо легко діагностувати параметри не тільки «традиційних» станів самопочуття, активності й настрою, а й інших показників, що характеризують специфічні психофізіологічні стани людини за певної діяльності, в тому числі емоційний, мотиваційний та інші. Діагностувальна процедура полягає в тому, що респонденту пропонується оцінити різні характеристики свого стану на даний момент, відмітивши відповідне місце на неградуированій шкалі (яка являє собою пряму лінію довжиною 100 мм)

вертикальною рисою, з урахуванням того, що лівий край шкали означає мінімальне, а правий – максимально можливе для респондента виявлення певної характеристики. Оброблення результатів полягає в кількісних показниках (від 1 до 100), які отримуються за допомогою прикладання на неградуйовану шкалу лінійки і визначення відстані (у міліметрах) від лівого краю шкали до позначеного респондентом місця. Інтерпретація результатів: від 1 до 20 – низький рівень; від 21 до 40 – нижче середнього; від 41 до 60 – середній; від 61 до 80 – вище середнього; від 81 до 100 – високий. Слід зауважити, що методика, насамперед, призначена для багаторазової фіксації і порівняння індивідуальних для кожного респондента результату, а не для порівняння результатів, отриманих різними особами.

Методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса складається з таких шкал: «Спокійність – тривожність», «Енергійність – втомленість», «Піднесення – пригніченість», «Впевненість у собі – безпорадність» (Додаток К.2). Респонденти мають обрати одне твердження з 10-и в кожній шкалі. Після цього рахується інтегральний показник емоційного стану за формулою 3.1:

$$EC = (I_1 + I_2 + I_3 + I_4) / 4 \quad (3.1)$$

де EC – інтегральний результат емоційного стану; I_1 , I_2 , I_3 та I_4 – індивідуальні результати за відповідними шкалами.

Інтегральний результат може змінюватися від 1 до 10 (1 – низький рівень, 10 – високий). Якщо результат перебуває в межах 8...10 балів, його можна інтерпретувати як «дуже добрий» (високий рівень) емоційний стан респондента, у межах 6...7 балів – як «добрий» (достатній рівень), 4...5 балів – як «погіршений» (середній рівень), 1...3 бали – як «поганий» і «дуже поганий» (низький рівень).

Оцінювання рівня фізичної підготовленості проводилось відповідно до вимог Наказу Міністерства оборони України від 05 серпня 2021 року № 225 «Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України», зареєстрованій у Міністерстві юстиції України 01 жовтня

2021 року №1289/36911.[172]. Оцінювання фізичної підготовленості проводилась комплексом контрольних вправ, а саме:

вправа № 14 – підтягування на перекладині. Вправа виконується на гімнастичних чи багатопротітних перекладинах на максимальну кількість повторень. Вихідне положення: вис хватом зверху на прямих руках, голова прямо, ноги разом (або схрещені). Згинаючи руки, підняти тіло одним рухом до положення – підборіддя вище перекладини. Опуститися у вихідне положення не розхитуючись. Забороняється: чіплятися за перекладину підборіддям, робити махові та ривкові рухи тулубом та ногами. Рахунок оголошується кожного разу у положенні вису. Дозволяється: незначне згинання, розведення ніг та їх схрещування, перехоплюватись кистями вздовж перекладини, відхиляти тіло від нерухомого (вертикального) положення. Рахунок оголошується після фіксації вихідного положення 1-2 с і є дозволом на продовження виконання вправи;

вправа № 3 – біг на 3 км, проводяться на стадіоні або будь-якій рівній місцевості із загального чи роздільного старту;

вправа № 25 – біг на 100 м. Вправа проводиться на доріжці стадіону чи рівному майданчику з будь-яким покриттям. За командою – НА СТАРТ! підійти до стартової лінії та, не наступаючи на неї, поставити одну ногу вперед, а другу відставити на півкроку назад. За командою – УВАГА! перенести вагу тіла на ногу, що виставлена вперед, тулуб та голову нахилити вниз, руки зігнути у ліктях та зайняти нерухоме положення. За командою – РУШ! почати біг.

Оцінювання фізичної підготовленості майбутніх офіцерів – фахівців з ФКіС ЗС України проводиться за сумою балів, які нараховуються за виконання нормативів фізичних вправ з урахуванням статі (Додаток К.3).

Сформованість *суб'єктного* компоненту професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України нами діагностовано за методиками А. Карпової «Оцінка рефлексивності» (Додаток Л.1), «Автономності-залежності» особистості в навчальній діяльності Г. Пригіна

(Додаток Л.2), а також самоефективності (Додаток Л.3).

Так, методика А. Карпової «Оцінка рефлексивності» призначена для визначення розвиненості рефлексії в особистості та складається з 27 тверджень, за якими респондентам пропонується у бланку відповідей навпроти номерів запитань поставити «відмітку», відповідну варіанту відповіді: «абсолютно неправильно»; «неправильно»; «швидше неправильно»; «не знаю»; «швидше правильно»; «правильно»; «абсолютно правильно». Із 27-и тверджень – 15 є прямими, решта 12 – зворотні твердження, що необхідно враховувати при обробленні результатів для отримання підсумкового балу. Для визначення рівнів рефлексивності необхідно підсумувати бали із запитань певних номерів, а потім до отриманої суми потрібно додати суму балів із визначених запитань. Сума балів за цими запитаннями розраховується таким чином: проставлений бал «перевертається» і сума вираховується з отриманих значень. Для визначення окремого результату рефлексивності їх можна згрупувати у чотири групи:

- 1) ретроспективна рефлексія діяльності;
- 2) ситуативна рефлексія твердження;
- 3) рефлексія майбутньої діяльності;
- 4) рефлексія спілкування і взаємодії з іншими людьми.

При інтерпретації результатів доцільно виходити з диференціації отриманих результатів на три основні категорії. Результати методики, рівні або більше, ніж 7 стенів, свідчать про високорозвинену рефлексивність (відповідає 90-100 балам загальної шкали); від 4 до 7 стенів – індикатори середнього рівня рефлексивності (відповідає 70-89 балам загальної шкали); менші 4-х стенів – свідчать про низький рівень розвиненості рефлексивності (відповідає 50-69 балам загальної шкали).

Методика діагностики «Автономності-залежності» особистості в навчальній діяльності Г. Пригіна дає змогу визначити, який тип навчально-професійної діяльності є домінуючим у курсантів: «автономний», «залежний» чи «невизначений». Методика діагностує обидва типи курсантів:

«автономних» і «залежних», а також виділяє третю групу – «невизначених». Це такі, яких не можна віднести з достатнім ступенем визначеності ні до «автономним», ні до «залежним», оскільки у них приблизно в рівній мірі виражені особливості, властиві як першого, так і другого типу. В даній методиці респондентам пропонується прочитати нижчеперелічені твердження, якщо з ними згодні – відповідь «так»; якщо не згодні, то – «ні».

Оброблення та інтерпретація результатів проводиться таким чином: за кожне співпадіння відповіді з ключем випробовуваному нараховується 1 бал. Респонденти, які отримали 11 балів і більше, характеризуються «автономним» стилем навчально-професійної діяльності. Результат, який складає менше 7 балів, свідчить про «залежний» стиль навчально-професійної діяльності. Якщо показник знаходиться в діапазоні 8-10 балів, то таких курсантів слід зачислити до групи «невизначених». «Автономний» стиль в навчально-професійній діяльності проявляється через такі якості як наполегливість, цілеспрямованість, розвинений самоконтроль, упевненість в собі, схильність до самостійного виконання роботи тощо. Для «залежних» характерне те, що ці якості у них майже не виявляються, їх навчальна діяльність пов'язана, в основному, з опорою на вказівки з боку викладача, з орієнтацією на поради, підказки. «Невизначені» – це ті, яких неможливо віднести до певного типу, адже у них рівною мірою виражені особливості, які властиві як першій, так і другій групі.

Одним з важливих показників оцінювання суб'єктного компонента є самоефективність, яку було виміряно за допомогою «Шкали самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема» (Додаток Л.3). Дана методика застосовується для вивчення самоефективності – впевненості (переконань) людини щодо її потенційної здатності організувати та здійснювати власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети. Самоефективність розуміється і як продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних і поведінкових компонентів задля вибору оптимальної стратегії в різноманітних ситуаціях. Шкала самоефективності

складається з 10-ти тверджень, які респонденту пропонується співвідносити з ефективністю своєї діяльності та пропонується вказати в реєстраційному бланку одну найбільш слушну відповідь стосовно ефективності військово-професійної діяльності під час виконання завдань за призначенням позначення знаком «+». Позначення «абсолютно неправильно» оцінюється 1 балом; «швидше неправильно» – 2 бали; «швидше правильно» – 3 бали; «абсолютно правильно» – 4 бали. Отримання підсумкового результату здійснюється шляхом складання балів за всіма 10-ма твердженнями. Отримані результати інтерпретуються таким чином: 36-40 балів – висока самоефективність; 30-35 балів – вища за середню; 25-29 балів – середня; 20-24 бали – нижча за середню; 19 і менше балів – низька.

Методики оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України мають різні шкали. У зв'язку з цим для визначення об'єктивних результатів педагогічного експерименту всі результати оцінювання за обраними методиками співвідносилися з узагальноною 100-бальною шкалою оцінювання. Рівень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з ФКіС ЗС України за певним компонентом залежить від кількісних значень усіх його шкал. Для приведення результатів респондентів до загальної оцінної шкали у 100 балів використано формулу 3.2:

$$x_i = \frac{\sum_j^n a_j}{max} \cdot 100 \quad (3.2)$$

де $\sum_j^n a_j$ – сумарна кількість балів, отримана за шкалою опитування;

max – максимальна кількість балів, передбачена методикою опитування.

Кожен компонент професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з ФКіС ЗС України обраховувався декількома методиками (k), тому варто використовувати середньоарифметичне значення результатів дослідження компоненту за формулою 3.3:

$$\overline{x_k} = \frac{\sum_i^k x_i}{k} \quad (3.3)$$

Інтегральний коефіцієнт сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України залежить від коефіцієнту сформованості її компонентів – ціннісно-мотиваційного, когнітивного, праксеологічного, індивідуально-психічного та суб'єктного, які взаємопов'язані між собою та зумовлюють формування один одного. Загальну оцінку сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України за обраними методиками обчислимо за формулою 3.4:

$$O = K_1\bar{x}_1 + K_2\bar{x}_2 + K_3\bar{x}_3 + K_4\bar{x}_4 + K_5\bar{x}_5, \quad (3.4)$$

де K_1, K_2, K_3, K_4, K_5 – вагові коефіцієнти.

Врахуємо, що вага кожного компонента є однаковою і рівна 0,2. Тоді

$$O = 0,2(\bar{x}_1 + \bar{x}_2 + \bar{x}_3 + \bar{x}_4 + \bar{x}_5)$$

Кожен компонент інтегрований до цілісної системи формування та змісту професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України і проявляється у чотирьох рівнях її сформованості:

100-90 балів – високий;

89-70 балів – достатній;

69-50 балів – середній;

49-30 балів – низький.

Отримані результати проаналізовано за допомогою програми опрацювання статистичних даних Excel та Statistika 10.

У нашому дослідженні педагогічний експеримент розглядається як спеціально організоване наукове дослідження результативності впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, метою якого є з'ясування взаємозв'язку між чинниками їх впливу (педагогічних умов) на формування професійної компетентності та виявленими результатами, узгодженими з гіпотезою дослідження.

Слід зазначити, що формувальний етап педагогічного експерименту є найбільш важливим у дослідженні, оскільки передбачає експериментальну

перевірку результативності теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України. На цьому етапі було апробовано методика її формування, впроваджено методичні рекомендації.

Завершальна стадія цього етапу експерименту передбачала проведення діагностування сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України за визначеними критеріями після впровадження педагогічних умов та статистичне опрацювання отриманих експериментальних результатів. Здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з ФКіС ЗС України до і після експериментального дослідження (підрозділ 3.3).

4 етап – підсумково-впроваджувальний (2021–2023 рр.)

Основними завданнями етапу є такі:

- статистичне обґрунтування результатів експерименту;
- визначення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України після впровадження обґрунтованих педагогічних умов;
- узагальнення, систематизація – оформлення результатів наукового дослідження;
- формулювання загальних висновків за результатами дослідження;
- впровадження результатів дисертації у систему вищої військової освіти.

Оформлено рукопис дисертації, зроблено загальні висновки дослідження, розроблено методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

3.2. Аналіз результатів констатувального етапу експерименту

На констатувальному етапі нами було оцінено сформованість професійної компетентності курсантів 1-4 курсів (46 осіб), які проходять

навчання у навчально-науковому інституті фізичної культури і спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України за спеціальністю «017 Фізична культура і спорт» спеціалізацією «Фізичне виховання і спорт у Збройних Силах» рівень вищої освіти – перший (бакалаврський).

Відтак стан сформованості ціннісно-мотиваційного компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України на констатувальному етапі експерименту представлено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Стан сформованості ціннісно-мотиваційного компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС на констатувальному етапі

Рівень	Курс							
	1-курс		2-курс		3-курс		4-курс	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
низький	-	-	1	9,0	1	7,1	-	
посередній	4	40,0	4	36,6	4	28,5	2	18,1
достатній	4	40,0	6	54,4	7	50,0	6	54,4
високий	2	20,0	-	-	2	14,2	3	27,2
Середньо арифметичне значення	3,8		3,45		3,21		3,54	

Отже, високий рівень мотивації можемо спостерігати у курсантів 1-го курсу навчання – 3,8. Швидше за все такий рівень пов'язаний з перебуванням у піднесеному стані з приводу вступу до ВВНЗ та очікуваннями, що збулися.

Курсанти 2-го курсу за середньо груповим результатом 3,45 за результатами дослідження мають достатньо стійкі цінності та мотивацію, проте набутий досвід проходження військової служби та особливості навчання у ВВНЗ могли вплинути на показник.

У курсантів 3-го курсу спостерігається найнижчий середньогруповий результат, що, на нашу думку, можна пояснити певною накопиченою «втомленістю» від навчання.

У курсантів випускного курсу, після проходження військових практик та стажування у військовому підрозділі, на нашу думку, посилилось

усвідомлення себе суб'єктом військово-професійної діяльності, що вплинуло на стан ціннісно-мотиваційного компонента.

Таблиця 3.7

Стан сформованості когнітивного компонента професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС на констатувальному етапі

Рівень	Курс							
	1-курс		2-курс		3-курс		4-курс	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
низький	-	-	1	9,0	-	-	-	-
посередній	6	60,0	6	54,4	2	14,2	3	26,8
достатній	4	40,0	4	36,6	9	64,2	4	36,6
високий	-	-	-	-	3	21,6	4	36,6
Середньо арифметичне значення	3,4		3,6		4,0		4,1	

За результатами діагностування когнітивного компонента між групами молодших і старших курсів спостерігаються значні відмінності (група 1-го курсу – 3,4; 2-го курсу – 3,6; 3-го курсу – 4,0; 4-го курсу – 4,1). На нашу думку, пояснюється тим, що на перших курсах навчання курсанти проходять складний процес адаптації, процес входження в нові умови навчання, становлення у колективі, що негативно позначається на якості засвоєння професійних знань. З 2-го курсу спостерігається стійка тенденція до підвищення особисто значимого результату власної діяльності незалежно від зовнішніх обставин: міжособистісних відносин, колективних норм та цінностей, особистісних якостей викладачів та ін.

Також результати діагностування когнітивного компоненту є логічними, на нашу думку, оскільки оцінювались військово-професійні та військово-спеціальні знання, що опановуються поетапно та засвоюються протягом навчання у ВВНЗ.

Таблиця 3.8

Стан сформованості праксеологічного компонента професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС на констатувальному етапі

Рівень	Курс							
	1-курс		2-курс		3-курс		4-курс	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
низький	4	40	2	18,1	1	7,3	-	
посередній	6	60	9	81,9	4	28,5	1	9,0
достатній	-		-	-	4	28,5	4	36,4
високий	-		-	-	5	35,7	6	54,6
Середньо арифметичне значення	2,5		2,8		3,78		4,45	

Відтак між курсантами 1-го і 2-го курсів суттєвих відмінностей не спостерігалось, от між молодшими і старшими курсами відмінність є значимою. На нашу думку, отриманні результати зумовлені здатністю до відповідальності за власну діяльність та суб'єкту активність. На молодших курсах більшість курсантів не усвідомлюють зв'язку між власними діями і значимими подіями, які вони сприймають як наслідок випадковості або дій інших людей. Низький рівень вказує на схильність курсантів надавати вагоме значення зовнішнім обставинам – викладачам, однокурсникам, везінню, суб'єкт не схильний брати на себе відповідальність за свої стосунки з оточуючими та наслідки своєї діяльності. На старших курсах спостерігається підвищення рівня праксеологічного компонента професійної компетентності, що проявляється в усвідомленні власної відповідальності за більшість значимих подій їхнього життя та розуміння того, що вони можуть ними керувати, і відповідно беруть на себе відповідальність за своє життя в цілому і за результати власних професійних дій зокрема, тобто, вважають себе, свої дії важливим чинником в організації власної навчально-професійної діяльності, професійно-особистісного росту.

Таблиця 3.9

Стан сформованості індивідуально-психічного компонента професійної компетентності у майбутніх фахівців із ФКіС на констатувальному етапі

Рівень	Курс							
	1-курс		2-курс		3-курс		4-курс	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
низький	1	10	-	-	-	-	-	
посередній	7	70	2	18,2	4	28,5	3	27,2

Продовження таблиці 3.9

достатній	2	20	9	81,8	8	57,4	7	63,6
високий	-	-	-	-	2	14,1	1	9,2
Середньо арифметичне значення	3,1		3,45		3,28		3,8	

Результати діагностування індивідуально-психічного компонента демонструють незначну відмінність у середньоарифметичних значеннях досліджуваних груп: 1-й курс – 3,1; 2-й – 3,45; 3-й – 3,28; 4-й – 3,8. На нашу думку, для курсантів молодших курсів стресом-чинниками, що постійно діють, є: постійний контроль, дефіцит часу, обмеженість простору, відрив від сім'ї, підвищена вимогливість та ін. Для курсантів-старшоккурсників процеси адаптації вже не мають настільки потужного травмуючого впливу. Також важливим чинником незначного підвищення індивідуально-психологічного компоненту є усталені взаємостосунки в колективі, розуміння процесів що відбуваються у ВВНЗ, пристосованість до вимог керівництва. Проте все ж на випускному курсі показники індивідуально-психічний компоненту доволі не високі.

Таблиця 3.10

Стан сформованості суб'єктного компонента професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС на констатувальному етапі

Рівень	Курс							
	1-курс		2-курс		3-курс		4-курс	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
низький	2	20	2	18,2	-	-	-	-
посередній	6	60	5	45,5	4	28,5	4	36,3
достатній	2	20	4	36,3	9	64,4	4	36,3
високий	-	-	-	-	1	7,1	3	27,4
Середньо арифметичне значення	3,0		3,2		3,8		3,9	

Отримані результати вказують на динаміку досліджуваної характеристики у бік зростання, що пов'язане з тим, що в процесі навчання у

курсантів збільшується впевненість у собі, у своїх знаннях, формується індивідуальний стиль діяльності. Вони більш сміливі у взаємодії з оточуючими, а саме однолітками, викладачами, керівництвом підрозділів тощо. При цьому показники свідчать про те, що таким курсантам властива соціальна сміливість, активність, готовність мати справу з незнайомими обставинами й людьми. Вони схильні до ризику, тримаються вільно. Але варто зазначити, що деяким майбутнім військовим фахівцям ФКіС з високими показниками за шкалою сміливість властиво переоцінювати себе і власні можливості. Результати діагностування сформованості суб'єктного компоненту професійної компетентності майбутніх – офіцерів фахівців із ФКіС ЗС України свідчать про розвиток рефлексії особистості та усвідомлення себе повноцінним суб'єктом педагогічного процесу у ВВНЗ.

В таблиці 3.11 та на рис. 3.1, 3.2 подано узагальнену інформацію за кожним компонентом професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Таблиця 3.11

Усереднені результати оцінювання професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України за компонентами

Компоненти ПК	Навчальні групи			
	1-й курс	2-й курс	3-й курс	4-й курс
Ціннісно-мотиваційний	70,86	68,33	69,04	65,99
Когнітивний	68,75	65	74,34	80,00
Праксеологічний	57	60	70	71
Індивідуально-психічний	66	77	72,27	76,01
Суб'єктний	50,46	51,98	58,19	58,57
Середньоарифметичне	62,64	64,46	68,76	70,31
Рівень	посередній	посередній	посередній	достатній

Відтак стан сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України за визначеними компонентами згідно з середньоарифметичними показниками свідчить про її динаміку з кожним курсом. Хоча курсанти перших 3-х курсів показали лише посередній рівень

сформованості професійної компетентності.

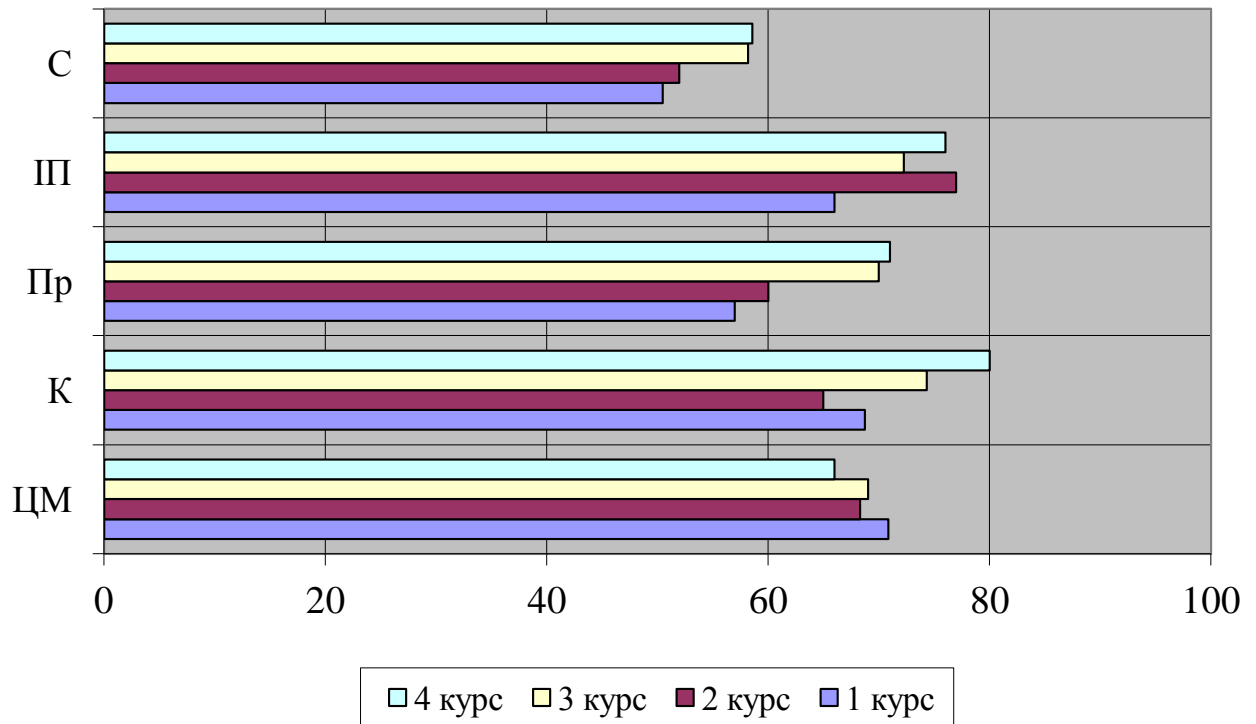


Рис. 3.1. Сформованість компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України
С – суб’єктивний, П – індивідуально-психічний, Пр – праксеологічний, К – когнітивний, ЦМ – ціннісно-мотиваційний.

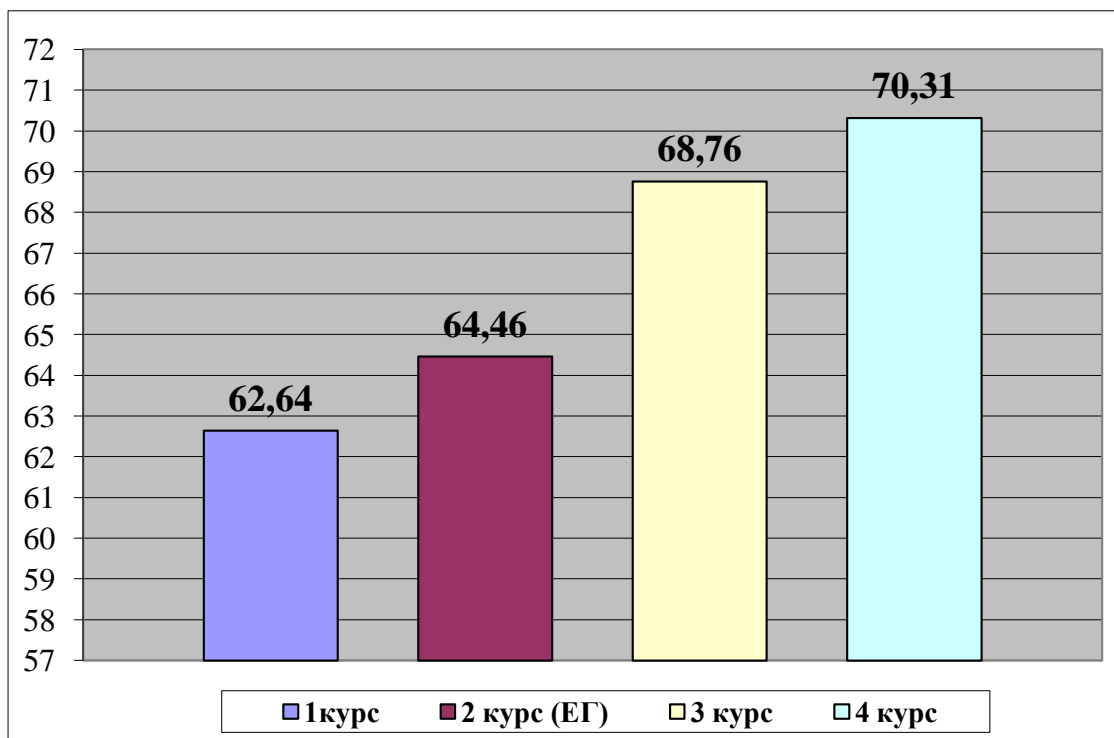


Рис. 3.2. Стан сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України на констатувальному етапі експерименту (за курсами)

Так, у ході проведення констатувального етапу експерименту педагогічного дослідження на основі опрацьованих даних і врахування термінів підготовки майбутніх офіцерів нами було прийнято рішення щодо визначення ЕГ у складі навчальної групи курсантів II курсу. Відповідно дана група та умови її навчально-службової діяльності максимально відповідає критеріям відбору ЕГ педагогічного експерименту. Були також враховані терміни плану навчального процесу за програмою їх підготовки, та можливість якісного проведення підсумково-впроваджувального етапу дослідження.

3.3. Статистична інтерпретація результатів формувального етапу експерименту

З метою визначення динаміки сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України нами проведено два вимірювання. Перше – на аналітико-констатувальному етапі, суть якого полягала у визначенні за обґрунтованими критеріями і показниками сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС до впровадження розроблених педагогічних умов. Друге вимірювання проведено на підсумково-впроваджувальному етапі, на якому експериментально перевірено вплив педагогічних умов на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС. Порівняльний аналіз результатів експериментальних даних свідчить про результативність упроваджених педагогічних умов у процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у системі військової освіти.

Проаналізуємо динаміку її формування професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС у системі військової освіти за усіма компонентами до і після формувального етапу педагогічного експерименту.

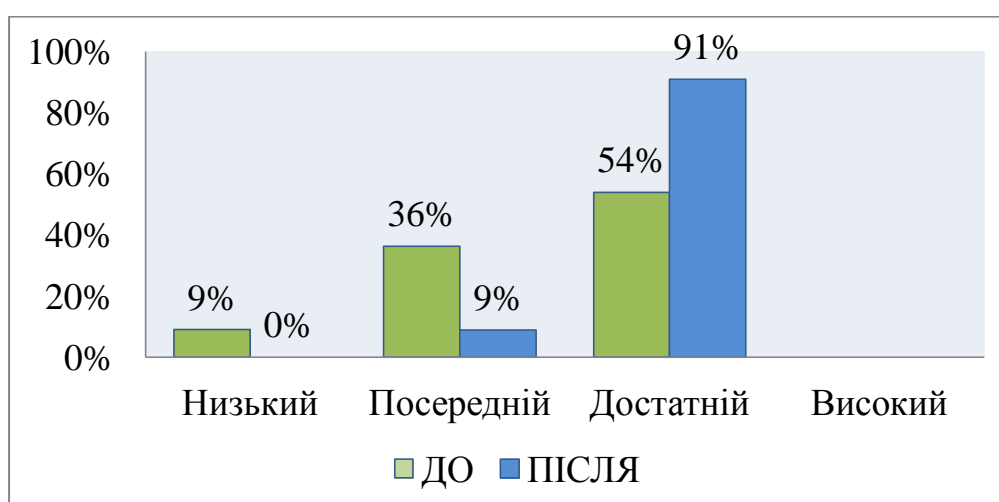
Так, динаміку сформованості ціннісно-мотиваційного компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України показано в таблиці 3.12 і на рисунку 3.3

Таблиця 3.12

Сформованість ціннісно-мотиваційного компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС до та після формувального етапу педагогічного експерименту

Рівень	Кількість (n=11)				Різниця %
	До експерименту		Після експерименту		
	осіб	%	осіб	%	
низький	1	9,09	0	0	-9,09
посередній	4	36,36	1	9,09	-27,27
достатній	6	54,54	10	90,91	36,37
високий	0	0	0	0	0

Так, на рисунку 3.1. можна побачити зменшення на 9,09 % низького рівня сформованості професійної компетентності за ціннісно-мотиваційним компонентом. Крім цього, виділяємо також позитивну динаміку – зменшення кількості курсантів із посереднім рівнем на 27,27% та особливо зростання достатнього рівня на 36,37 %. На жаль, за результатами педагогічного експерименту не зазнав змін високий рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців.



Умовні позначки: зелені – кількість майбутніх ФізФКіС (%) з рівнем сформованості професійної компетентності за ціннісно-мотиваційним компонентом на констатувальному етапі; сині – після формувального етапу експерименту.

Рис. 3.3. Сформованість ціннісно-мотиваційного компоненту професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України до та після формувального етапу педагогічного експерименту

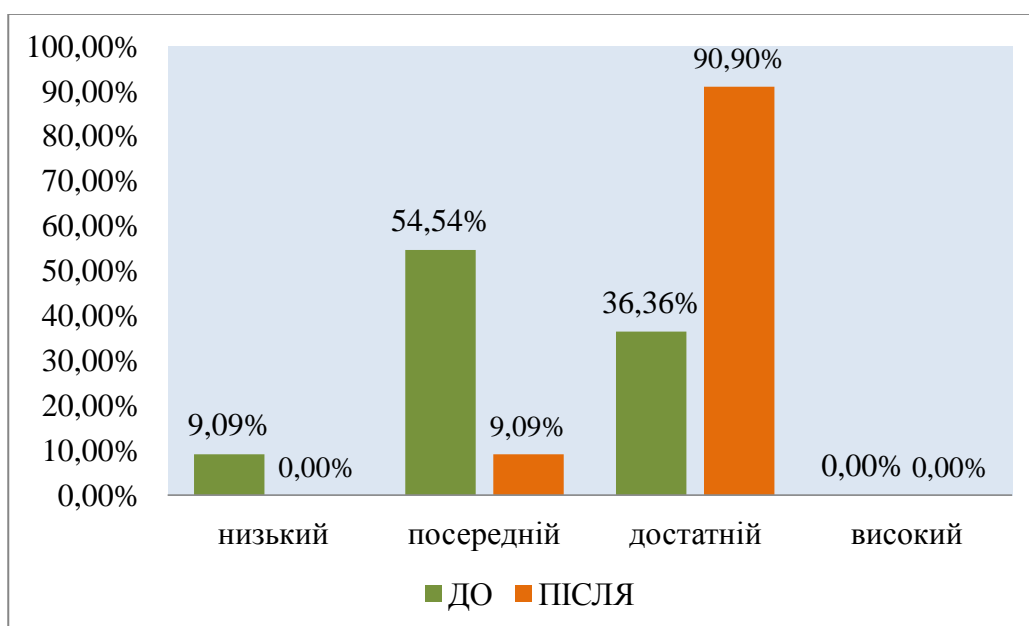
Аналіз стану сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС за когнітивним компонентом відображено в таблиці 3.13 і на рисунку 3.4.

Таблиця 3.13

Сформованість когнітивного компонента професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС до та після формувального етапу педагогічного експерименту

Рівень	Кількість (n=11)				Різниця %
	До експерименту		Після експерименту		
	осіб	%	осіб	%	
низький	1	9,09	0	0	-9,09
посередній	6	54,54	1	9,09	-45,45
достатній	4	36,36	10	90,90	54,54
високий	0	0	0	0	0

На рисунку 3.4 спостерігаємо зменшення на 9,09% кількості курсантів з низьким показником рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за визначеним компонентом. Показник посереднього рівня з 45,45% значно зменшився до 9,09% з відчутною різницею на 54,54%. А достатній рівень з найвищим показником, що становить 36,36% змінився з 54,54% та отримав найбільш значущий результат 90,90% рівня сформованості професійної компетентності у майбутніх фахівців ФКіС за когнітивним компонентом після формувального етапу педагогічного експерименту.



Умовні позначки: зелені – кількість майбутніх ФізФКіС (%) з рівнем сформованості професійної компетентності за когнітивним компонентом на констатувальному етапі експерименту; жовті – після формувального етапу педагогічного експерименту.

Рис. 3.4. Сформованість когнітивного компонента професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС до та після формувального етапу педагогічного експерименту

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЕГ за діяльнісним компонентом відображено в таблиці 3.14 і на рисунку 3.5.

Таблиця 3.14

Сформованість праксеологічного компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС до та після формувального етапу педагогічного експерименту

Рівень	Кількість (n=11)				Різниця
	До експерименту		Після експерименту		
	осіб	%	осіб	%	
Низький	2	18,18	0	0	-18,18
Посередній	9	81,81	3	27,27	-54,54
Достатній	0	0	7	63,63	63,63
Високий	0	0	1	9,09	9,09

На рисунку 3.5 відображена динаміка сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС за праксеологічним компонентом їх професійної компетентності. Можемо побачити, що результат низького рівня складає 18,18%, який зазнав суттєвих змін в наслідку зменшився до 0%. А найбільш чисельна кількість респондентів з посереднім рівнем, що складає 81,81% зазнала значних змін після впровадження відповідних педагогічних умов та зменшилась до 27,27% і показала суттєву різницю що становить 54,54%. Результат достатнього рівня сформованості за визначеним компонентом просто вражає своєю значною позитивною динамікою від 0% аж до 63,63%, значно меншою, але позитивною динамікою може похвалитись максимальний, тобто високий рівень оцінювання професійної компетентності за праксеологічним

компонентом професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС від 0% до 9,09%.

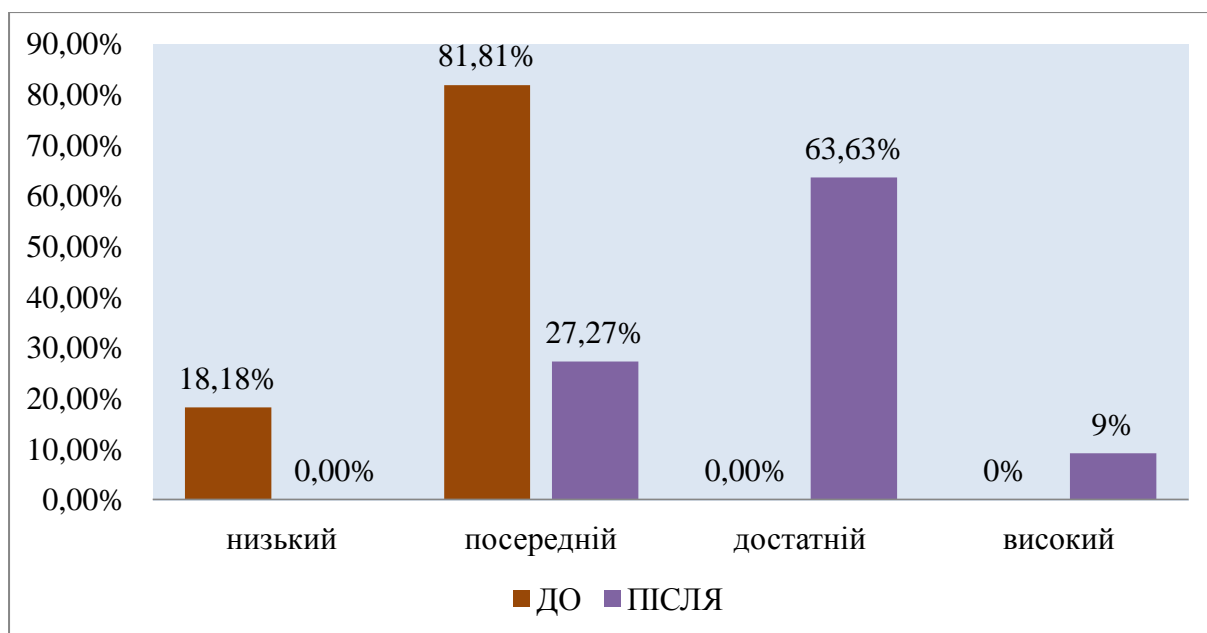


Рис. 3.5. Сформованість праксеологічного компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС до та після формувального етапу педагогічного експерименту

Умовні позначки: коричневі – кількість майбутніх ФізФКіС (%) з рівнем оцінювання сформованості професійної компетентності за праксеологічним компонентом на констатувальному етапі; фіолетові – після формувального етапу педагогічного експерименту.

Сформованість індивідуально-психічного компонента професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЕГ за показано в таблиці 3.15 на рисунку 3.6.

Таблиця 3.15

Сформованість індивідуально-психічного компонента професійної компетентності майбутні офіцерів – фахівців із ФКіС до та після формувального етапу педагогічного експерименту

Рівень	Кількість (n=11)				Різниця
	До експерименту		Після експерименту		
	осіб	%	осіб	%	
низький	0	0	0	0	0
посередній	2	18,18	1	9,09	9,09
достатній	9	81,81	9	81,81	0
високий	0	0	1	9,09	9,09

На рисунку 3.6 бачимо абсолютно нульовий результат низького рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС протягом усього педагогічного експерименту. Посередній рівень був зафіксований на констатувальному етапі експерименту на відмітці 18,18% і зменшився рівно в половину, відповідно різниця та сам результат склав 9,09%. Результат достатнього рівня сформованості професійної компетентності залишився без змін 81,81%. А от кількість респондентів які отримали високий результат за індивідуально-психічним компонентом отримав значні зміни які становлять 9,09%, що суттєво вплинули на середньо груповий результат рівня сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

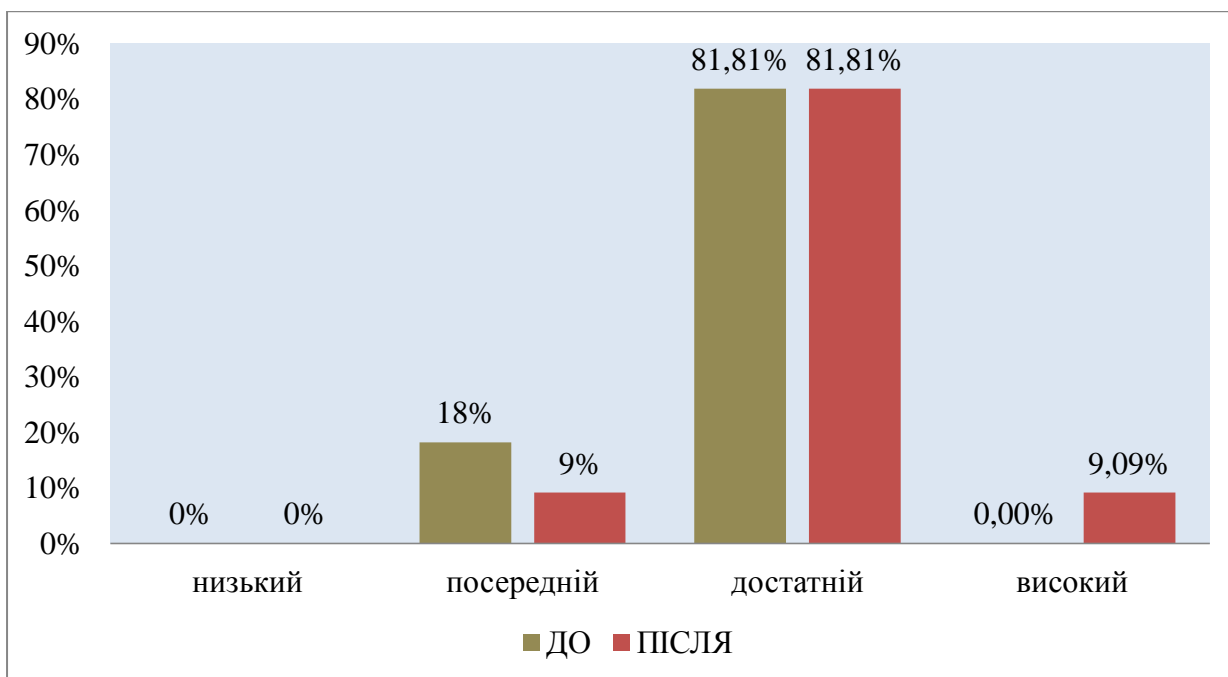


Рис. 3.6. Сформованість індивідуально-психічного компонента професійної компетентності майбутні офіцерів – фахівців із ФКіС до та після формувального етапу педагогічного експерименту

Умовні позначки: зелений – кількість майбутніх фахівців із ФКіС (%) з рівнем оцінювання сформованості професійної компетентності за індивідуально-психологічним компонентом на констатувальному етапі; червоні – після формувального етапу експерименту.

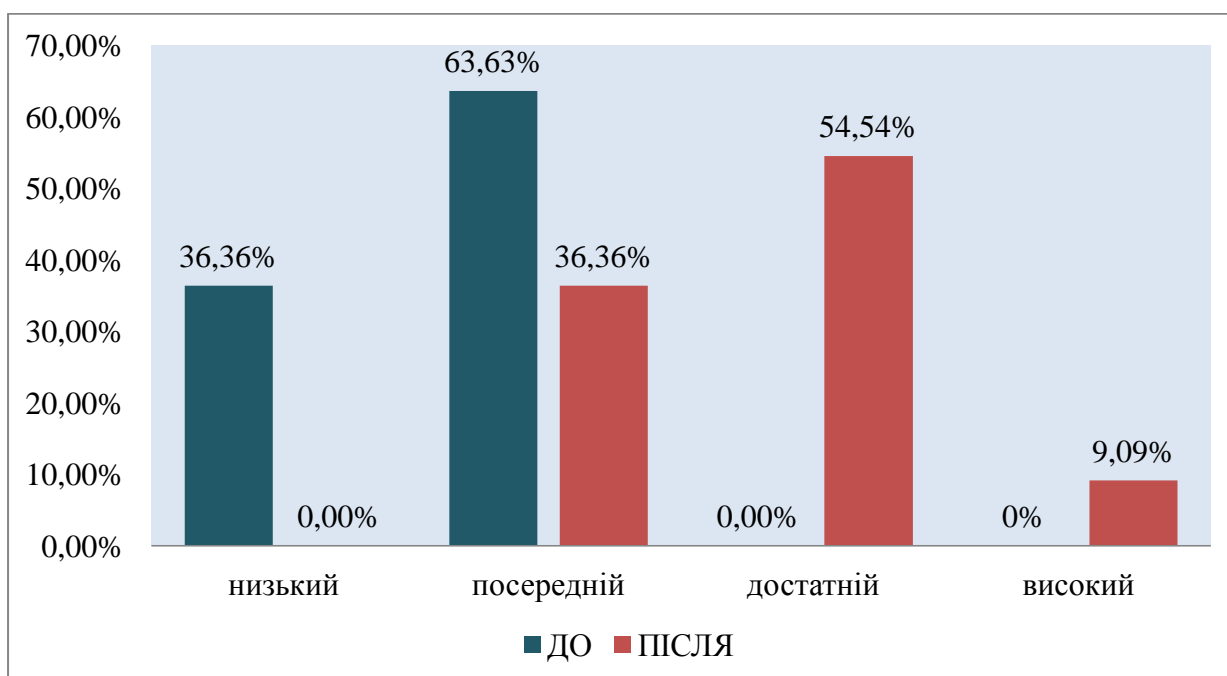
Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЕГ за суб'єктивним компонентом показано в таблиці 3.16 і на рисунку 3.7

Таблиця 3.16

**Сформованість суб'єктного компонента професійної компетентності
майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС до та після формувального етапу
педагогічного експерименту**

Рівень	Кількість (n=11)				Різниця
	До експерименту		Після експерименту		
	осіб	%	осіб	%	
низький	4	36,36	0	0	-36,36
посередній	7	63,63	4	36,36	-27,27
достатній	0	0	6	54,54	54,54
високий	0	0	1	9,09	9,09

На рис. 3.7 спостерігаємо, що в ЕГ на початку експерименту жоден з респондентів не мав високого рівня сформованості професійної компетентності суб'єктного компонента професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС, тоді як після формувального етапу педагогічного експерименту результат підвищився до 9,09%. Крім цього відбулося значне зростання достатнього на 54,54% та зменшення відсотку низького результату на 36,36% рівня його сформованості.



**Рис. 3.7. Сформованість суб'єктного компонента професійної
компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС до та після
формувального етапу педагогічного експерименту**

Умовні позначки: сині – кількість майбутніх фахівців із ФКіС (%) з рівнем оцінювання сформованості професійної компетентності за суб'єктним компонентом на констатувальному етапі; червоні – після формульовального етапу педагогічного експерименту.

Порівнюємо розподіл коефіцієнту рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС до та після формульовального етапу педагогічного експерименту за визначеними компонентами (табл. 3.17 і рис. 3.8).

Таблиця 3.17

Коефіцієнт сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС за її компонентами до та після педагогічного експерименту

Компоненти	Середньогрупові значення (бал)		
	До	Після	Різниця
ціннісно-мотиваційний	68,34	78,78	+10,44
когнітивний	65,00	77,04	+12,04
праксеологічний	60,15	75,74	+15,59
індивідуально-психічний	76,79	80,64	+3,86
суб'єктний	51,99	64,46	+12,47
K_{Σ}	64,45	75,33	10,88

На рисунку 3.8 можемо спостерігати що мінімальних змін під впливом впроваджуваних педагогічних умов зазнав тільки індивідуально-психічний компонент професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України та продемонстрував позитивну динаміку з результатом 3,86 від попереднього результату. В свою чергу незначний приріст отримав ціннісно-мотиваційний компонент з плюсовим результатом 10,44 від констатувального етапу педагогічного експерименту, незважаючи на низьку динаміку даний результат при оцінці рівнів сформованості з посереднього перейшов до достатнього рівня оцінювання професійної компетентності за ціннісно-мотиваційним компонентом що підтверджує результативність впровадження педагогічних умов які безпосередньо впливають на результат оцінювання даного компоненту. Спостерігаємо, що найбільшого зростання

досягли когнітивний (+12,04), суб'єктний (+12,47) та праксеологічний (+15,59) компоненти професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС ЗС України.

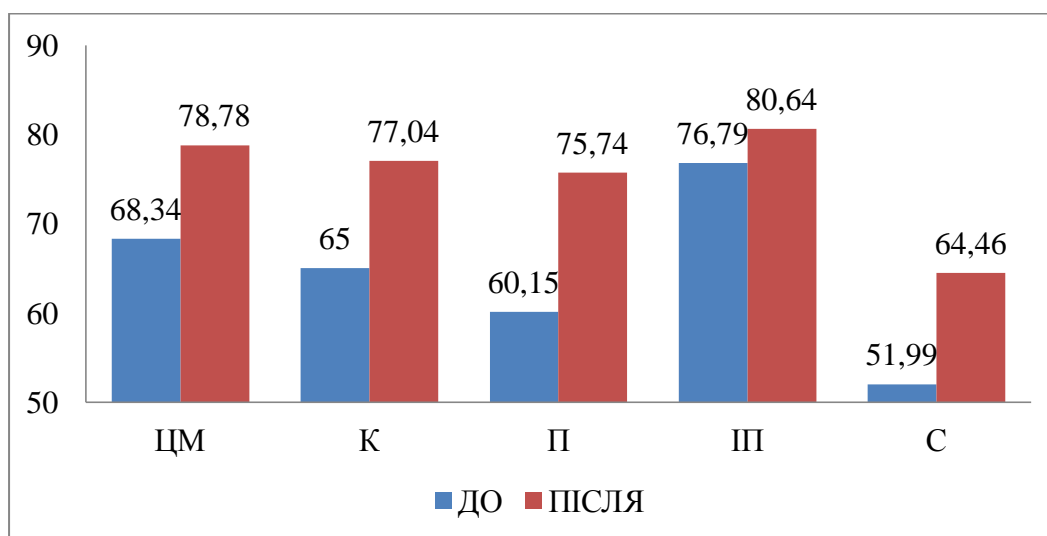


Рис. 3.8. Коефіцієнт сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС за компонентами до і після формульовального експерименту

Умовні позначки: сині – коефіцієнт сформованості професійної компетентності за компонентами на констатувальному етапі; червоні – після формульовального етапу експерименту.

Визначення інтегрального рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС ЗС України проводилося за формулою 3.5:

$$K_{\Sigma} = \frac{K_{\text{ЦМ}} + K_{\text{К}} + K_{\text{П}} + K_{\text{Ш}} + K_{\text{С}}}{5} \quad (3.5)$$

де $K_{\text{ЦМ}}$ – результати оцінювання ціннісно-мотиваційного компонента; $K_{\text{К}}$ – результати оцінювання когнітивного компонента; $K_{\text{П}}$ – результати оцінювання праксеологічного компонента; $K_{\text{Ш}}$ – результати оцінювання індивідуально-психічного компонента; $K_{\text{С}}$ – результати оцінювання суб'єктного компонента.

На рисунку 3.9 спостерігаємо зростання інтегрального коефіцієнта рівня сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця із ФКіС ЗС України.

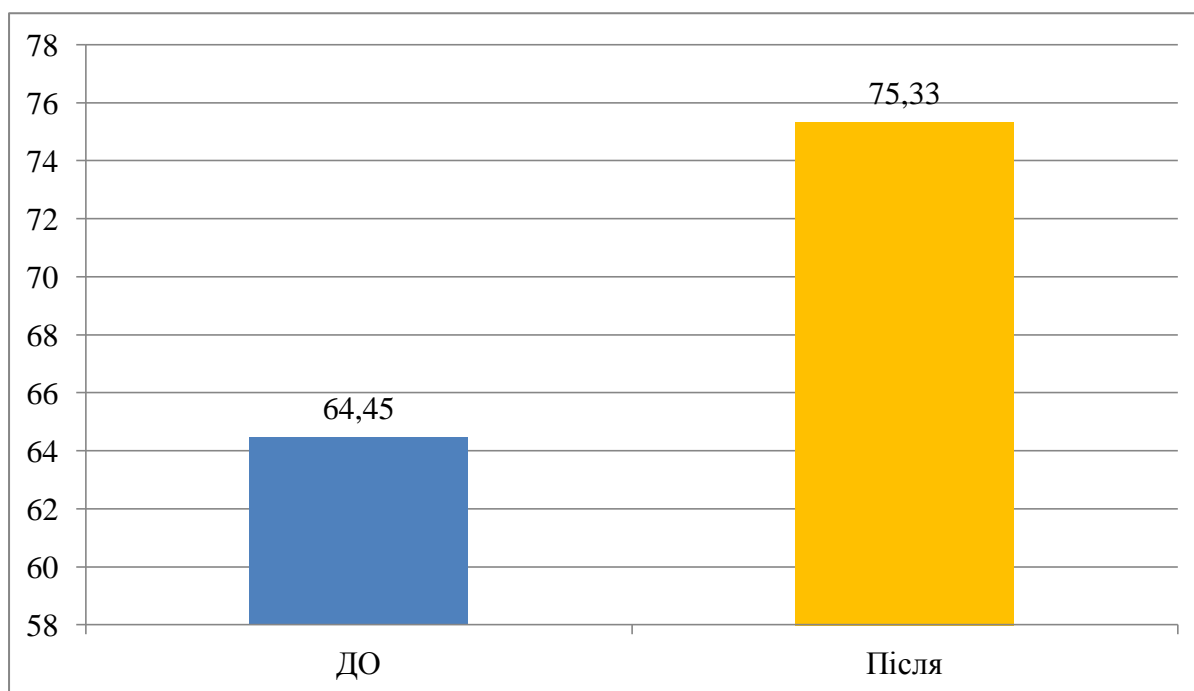


Рис. 3.9. Інтегральний коефіцієнт сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС за компонентами до і після формувального експерименту.

Умовні позначки: сині – коефіцієнт сформованості професійної компетентності за компонентами на констатувальному етапі; жовті – після формувального експерименту

Сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС за компонентами на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту

Таблиця 3.18

№	Компоненти	Рівні сформованості							
		Низький		Посередній		Достатній		Високий	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Констатувальний етап експерименту									
1	Ціннісно-мотиваційний	1	9,09	4	36,36	6	54,54	0	0
2	Когнітивний	1	9,09	6	54,54	4	36,36	0	0
3	Праксеологічний	2	18,18	9	81,81	0	0	0	0
4	Індивідуально-психічний	0	0	2	18,18	9	81,81	0	0
5	Суб'єктний	4	36,36	7	63,63	0	0	0	0
Формувальний етап експерименту									
1	Ціннісно-мотиваційний	0	0	1	9,09	10	90,91	0	0
2	Когнітивний	0	0	1	9,09	10	90,90	0	0
3	Праксеологічний	0	0	3	27,27	7	63,63	1	9,09
4	Індивідуально-психічний	0	0	1	9,09	9	81,81	1	9,09
5	Суб'єктний	0	0	4	36,36	6	54,54	1	9,09

Таблиця 3.19

Рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України до та після проведення формувального етапу експерименту (n=11)

Рівні сформованості професійної компетентності								Всього	
низькій		посередній		достатній		високий			
кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
До проведення етапу									
1	9,09%	8	72,72%	2	18,18%	0	0	11	100
Після проведення формувального етапу експерименту									
0	0	3	27,27%	7	72,72%	1	9,09%	11	100

Отже, за результатами формувального етапу експерименту (рис. 3.10) спостерігається позитивна динаміка формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС, які проходять навчання в ННІФК та СОТ.

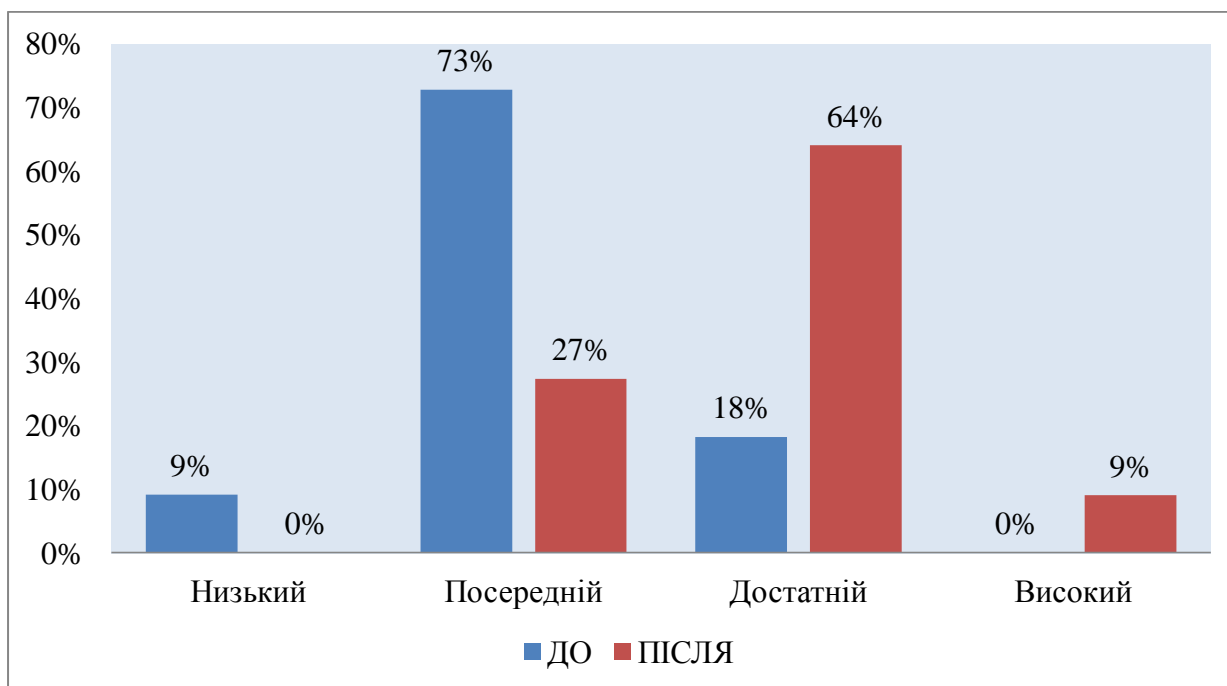


Рис. 3.10. Динаміка сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС на констатувальному та формувальному етапах експерименту

Умовні позначки: сині – кількість майбутніх ФФКіС (%) із відповідним рівнем сформованості професійної компетентності на констатувальному етапі експерименту, а червоні – після формувального етапу експерименту.

Так, відсоток майбутніх – офіцерів фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України з достатнім і високим рівнем сформованості професійної компетентності збільшився: кількість із високим рівнем зросла на 9%, достатнім – на 46%. А у свою чергу, суттєво зменшилась кількість респондентів з посереднім – на 46% та низьким рівнем – на 9%. Результативність впровадження педагогічних умов підтверджується підвищенням рівня сформованості професійної компетентності у 10 з 11 курсантів (90%) по завершенню формувального етапу експерименту. Підтвердження достовірності експериментальних даних проведено за Т-критерієм Вілкоксона для пов'язаних вибірок [195] Т-критерій Вілкоксона викориснуноктовується для оцінювання відмінностей між двома рядами вимірювань, виконаних для однієї і тієї ж сукупності досліджуваних, але в різних умовах або в різний час. Критерій Вілкоксона є непараметричним. Кількість осіб, що підлягає дослідженню при викориснуоктанні Т-критерію Вілкоксона має бути не менше 5 і не більше 50. Цей критерій викориснуноктовується тільки для порівняння двох рядів вимірювань. Для того, щоб обрахувати Т-критерій Вілкоксона для пов'язаних вибірок, необхідно зробити наступні статистичні дії:

1) обчислити різницю між значеннями парних вимірів для кожного досліджуваного, нульові зрушення далі не враховуються;

2) визначити, які з різниць є типовими, тобто відповідають переважному за частотою напрямку зміни числових значень;

3) проранжувати різниці пар за їх абсолютними значеннями (тобто, без урахування знаку) у порядку зростання, меншому абсолютному значенню різниці приписується менший ранг;

4) розрахувати суму рангів, що відповідають нетиповим змінам.

Отже, Т-критерій Вілкоксона для пов'язаних вибірок розраховується за формулою 3.6:

$$T = \sum R_r, \quad (3.6)$$

де $\sum R_r$ – сума рангів, які відповідають нетиповим змінам числових

значень. Якщо розрахункове (емпіричне) значення $T_{\text{емп.}}$ менше табличного $T_{\text{кр}}$ або дорівнює йому, то визнається статистична значимість змін числових значень у типову сторону (приймається альтернативна гіпотеза). Достовірність відмінностей тим вища, чим менше значення T .

Якщо $T_{\text{емп.}}$ більше $T_{\text{кр}}$, приймається нульова гіпотеза про відсутність статистичної значущості змін числових значень.

Для перевірки результативності впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС висунемо дві гіпотези:

– перша: H_0 – відмінності між характеристиками ЕГ (до та після впровадження педагогічних умов формування) випадкові, отже, формувальний експеримент не вдався;

– друга: це H_1 – відмінності між характеристиками ЕГ (до та після впровадження педагогічних умов формування) достовірні, таким чином, позитивна динаміка формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС зумовлена запровадженням педагогічних умов її формування.

Розрахуємо достовірність експериментальних даних за T -критерієм Вілкоксона за *ціннісно-мотиваційним* компонентом професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС. Перша дія у підрахунку T -критерію Вілкоксона – це віднімання кожного індивідуального значення «до» від значення «після» (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Різниця числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за ціннісно-мотиваційним компонентом до та після формувального експерименту

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
1.	55	71	16	16

Продовження таблиці 3.20

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
2.	81	89	8	8
3.	60	73	13	13
4.	58	72	14	14
5.	72	85	13	13
6.	48	55	7	7
7.	65	80	15	15
8.	79	87	8	8
9.	81	88	7	7
10.	74	86	12	12
11.	76	86	10	10

Нульові зміщення відсутні. Оскільки в матриці є пов'язані ранги (однаковий ранговий номер) першого ряду, здійснимо їх переформування (табл. 3.21). Переформування рангів здійснюється без зміни важливості рангу, тобто між ранговими номерами мають зберегтися відповідні співвідношення (більше, менше або дорівнює). Не рекомендується також ставити ранг вище одиниці і нижче значення, яке є рівним кількості параметрів (у цьому випадку $n = 11$).

Таблиця 3.21

Присвоєння нових рангів різниці числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за ціннісно-мотиваційним компонентом

Номери місць в упорядкованому ряду	Розташування факторів за оцінкою експертів	Нові ранги
1	7	1,5
2	7	1,5
3	8	3,5
4	8	3,5
5	10	5
6	12	6
7	13	7,5
8	13	7,5
9	14	9
10	15	10
11	16	11

Різницю числових значень за ціннісно-мотиваційним компонентом та їх рангові номери відображено в табл. 3.22.

Таблиця 3.22

Різниця числових значень та їх рангові номери сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за ціннісно-мотиваційним компонентом

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці	Ранговий номер різниці
1.	55	71	16	16	11
2.	81	89	8	8	3,5
3.	60	73	13	13	7,5
4.	58	72	14	14	9
5.	72	85	13	13	7,5
6.	48	55	7	7	1,5
7.	65	80	15	15	10
8.	79	87	8	8	3,5
9.	81	88	7	7	1,5
10.	74	86	12	12	6
11.	76	86	10	10	5

Як бачимо, сума по стовпцю рангових номерів дорівнює $\sum = 66$.

Перевіримо достовірність складання матриці на основі обчислення контрольної суми за формулою 3.7:

$$\sum_{xij} = (1+n) \times n / 2 = (1+11) \times 11 / 2 = 66 \quad (3.7)$$

Сума за стовпцем і контрольна сума рівні між собою, тобто ранжування проведено правильно. Далі відзначимо ті напрями, які є нетиповими, в цьому разі – від’ємними, їх нема, сума = 0. Сума рангів цих «рідкісних» напрямів становить емпіричне значення критерію T, що обчислюється за формулою 3.8:

$$T_{\text{емп}} = \sum Rt = 0 \quad (3.8)$$

Відповідно до таблиці критичних значень знаходимо критичні значення для T-критерію Вілкоксона для n = 11:

$$T_{\text{кр}} = 13 \quad (p \leq 0,05)$$

Емпіричне значення T потрапляє в зону значущості – $T_{\text{емп}} < T_{\text{кр}} (0,05)$, оскільки обчислене значення T-критерію Вілкоксона ($T_{\text{емп}} = 0$) менше

критичного значення ($T_{кр} = 13$), приймаємо гіпотезу H_1 про статистичну значимість відмінностей у групі після формувального етапу експерименту. Отже, запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС вплинуло на зростання рівня її сформованості за ціннісно-мотиваційним компонентом.

Розрахуємо достовірність експериментальних даних за Т-критерієм Вілкоксона за *когнітивним компонентом* професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС. Перша дія у підрахунку Т-критерію Вілкоксона – це віднімання кожного індивідуального значення «до» від значення «після» (табл. 3.23).

Таблиця 3.23

Різниця числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за когнітивним компонентом до та після формувального експерименту

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
1.	53	73	20	20
2.	80	88	8	8
3.	63	76	13	13
4.	55	74	19	19
5.	74	87	13	13
6.	49	57	8	8
7.	67	79	12	12
8.	67	80	13	13
9.	82	89	7	7
10.	68	78	10	10
11.	74	82	8	8

Нульові зміщення відсутні. Оскільки в матриці є пов'язані ранги (однаковий ранговий номер) першого ряду, здійснимо їх переформування (табл. 3.24). Переформування рангів здійснюється без зміни важливості рангу, тобто між ранговими номерами мають зберегтися відповідні співвідношення (більше, менше або дорівнює). Не рекомендується також ставити ранг вище одиниці і нижче значення, яке є рівним кількості

параметрів (у цьому випадку $n = 11$).

Таблиця 3.24

Присвоєння нових рангів різниці числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за когнітивним компонентом

Номери місць в упорядкованому ряду	Розташування факторів за оцінкою експертів	Нові ранги
1	7	1
2	8	3
3	8	3
4	8	3
5	10	5
6	12	6
7	13	8
8	13	8
9	13	8
10	19	10
11	20	11

Різницю числових значень за ціннісно-мотиваційним компонентом та їх рангові номери відображено в табл. 3.25.

Таблиця 3.25

Різниця числових значень та їх рангові номери сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за когнітивним компонентом

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці	Ранговий номер різниці
1.	53	73	20	20	11
2.	80	88	8	8	3
3.	63	76	13	13	8
4.	55	74	19	19	10
5.	74	87	13	13	8
6.	49	57	8	8	3
7.	67	79	12	12	6
8.	67	80	13	13	8
9.	82	89	7	7	1
10.	68	78	10	10	5
11.	74	82	8	8	3

Як бачимо, сума по стовпцю рангових номерів дорівнює $\Sigma = 66$.

Перевіримо достовірність складання матриці на основі обчислення контрольної суми за формулою:

$$\sum_{x_{ij}} = (1+n) \times n / 2 = (1+11) \times 11 / 2 = 66.$$

Сума за стовпцем і контрольна сума рівні між собою, тобто ранжування проведено правильно. Далі відзначимо ті напрями, які є нетиповими, в цьому разі – від’ємними, їх нема, сума = 0. Сума рангів цих «рідкісних» напрямів становить емпіричне значення критерію T, що обчислюється за формулою:

$$T_{\text{емп}} = \sum R_t = 0$$

Відповідно до таблиці критичних значень знаходимо критичні значення для T-критерію Вілкоксона для $n = 11$:

$$T_{\text{кр}} = 13 \quad (p \leq 0,05)$$

Емпіричне значення T потрапляє в зону значущості – $T_{\text{емп}} < T_{\text{кр}} (0,05)$, оскільки обчислене значення T-критерію Вілкоксона ($T_{\text{емп}} = 0$) менше критичного значення ($T_{\text{кр}} = 13$), приймаємо гіпотезу H_1 про статистичну значимість відмінностей у групі після формувального етапу експерименту. Отже, запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС вплинуло на зростання рівня її сформованості за когнітивним компонентом.

Розрахуємо достовірність експериментальних даних за T-критерієм Вілкоксона за *праксеологічним компонентом* професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС. Перша дія у підрахунку T-критерію Вілкоксона – це віднімання кожного індивідуального значення «до» від значення «після» (табл. 3.26).

Таблиця 3.26

Різниця числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за праксеологічним компонентом до та після формувального експерименту

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
1.	48	68	20	20
2.	69	93	24	24

Продовження таблиці 3.26

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
3.	61	82	21	21
4.	60	80	20	20
5.	67	89	22	22
6.	46	67	21	21
7.	54	69	15	15
8.	59	72	13	13
9.	67	88	21	21
10.	58	78	20	20
11.	57	76	19	19

Нульові зміщення відсутні. Оскільки в матриці є пов'язані ранги (однаковий ранговий номер) першого ряду, здійснимо їх переформування (табл. 3.27). Переформування рангів здійснюється без зміни важливості рангу, тобто між ранговими номерами мають зберегтися відповідні співвідношення (більше, менше або дорівнює). Не рекомендується також ставити ранг вище одиниці і нижче значення, яке є рівним кількості параметрів (у цьому випадку $n = 11$).

Таблиця 3.27

Присвоєння нових рангів різниці числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за праксеологічним компонентом

Номери місць в упорядкованому ряду	Розташування факторів за оцінкою експертів	Нові ранги
1	13	1
2	15	2
3	19	3
4	20	5
5	20	5
6	20	5
7	21	8
8	21	8
9	21	8
10	22	10
11	24	11

Різницю числових значень за ціннісно-мотиваційним компонентом та їх рангові номери відображено в табл. 3.28.

Таблиця 3.28

Різниця числових значень та їх рангові номери сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за праксеологічним компонентом

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці	Ранговий номер різниці
1.	48	68	20	20	5
2.	69	93	24	24	11
3.	61	82	21	21	8
4.	60	80	20	20	5
5.	67	89	22	22	10
6.	46	67	21	21	8
7.	54	69	15	15	2
8.	59	72	13	13	1
9.	67	88	21	21	8
10.	58	78	20	20	5
11.	57	76	19	19	3

Як бачимо, сума по стовпцю рангових номерів дорівнює $\sum = 66$.

Перевіримо достовірність складання матриці на основі обчислення контрольної суми за формулою:

$$\sum_{x_{ij}} = (1+n) \times n / 2 = (1+11) \times 11 / 2 = 66.$$

Сума за стовпцем і контрольна сума рівні між собою, тобто ранжування проведено правильно. Далі відзначимо ті напрями, які є нетиповими, в цьому разі – від’ємними, їх нема, сума = 0. Сума рангів цих «рідкісних» напрямів становить емпіричне значення критерію T, що обчислюється за формулою:

$$T_{\text{емп}} = \sum Rt = 0$$

Відповідно до таблиці критичних значень знаходимо критичні значення для T-критерію Вілкоксона для n = 11:

$$T_{\text{кр}} = 13 (p \leq 0,05)$$

Емпіричне значення T потрапляє в зону значущості – $T_{\text{емп}} < T_{\text{кр}} (0,05)$, оскільки обчислене значення T-критерію Вілкоксона ($T_{\text{емп}} = 0$) менше

критичного значення ($T_{кр} = 13$), приймаємо гіпотезу H_1 про статистичну значимість відмінностей у групі після формувального етапу експерименту. Отже, запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС вплинуло на зростання рівня її сформованості за праксеологічним компонентом.

Розрахуємо достовірність експериментальних даних за Т-критерієм Вілкоксона за *індивідуально-психічним компонентом* професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС. Перша дія у підрахунку Т-критерію Вілкоксона – це віднімання кожного індивідуального значення «до» від значення «після» (табл. 3.29).

Таблиця 3.29

Різниця числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за індивідуально-психічним компонентом до та після формувального експерименту

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
1.	61	76	15	15
2.	89	96	7	7
3.	72	79	7	7
4.	77	81	4	4
5.	79	86	7	7
6.	59	67	8	8
7.	73	82	9	9
8.	81	88	7	7
9.	87	87	0	0
10.	83	89	6	6
11.	85	85	0	0

Не беремо до уваги нульові зміщення (їх є 2). Оскільки в матриці є пов'язані ранги (однаковий ранговий номер) першого ряду, здійснимо їх переформування (табл. 3.30). Переформування рангів здійснюється без зміни важливості рангу, тобто між ранговими номерами мають зберегтися відповідні співвідношення (більше, менше або дорівнює). Не рекомендується також ставити ранг вище одиниці і нижче значення, яке є рівним кількості параметрів (у цьому випадку $n = 9$).

Таблиця 3.30

Присвоєння нових рангів різниці числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за індивідуально-психічним компонентом

Номери місць в упорядкованому ряду	Розташування факторів за оцінкою експертів	Нові ранги
1	4	1
2	6	2
3	7	4,5
4	7	4,5
5	7	4,5
6	7	4,5
7	8	7
8	9	8
9	15	9

Різницю числових значень за індивідуально-психічним компонентом та їх рангові номери відображено в табл. 3.31.

Таблиця 3.31

Різниця числових значень та їх рангові номери сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за індивідуально-психічним компонентом

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці	Ранговий номер різниці
1.	61	76	15	15	9
2.	89	96	7	7	4,5
3.	72	79	7	7	4,5
4.	77	81	4	4	1
5.	79	86	7	7	4,5
6.	59	67	8	8	7
7.	73	82	9	9	8
8.	81	88	7	7	4,5
9.	83	89	6	6	2

Як бачимо, сума по стовпцю рангових номерів дорівнює $\sum = 45$.

Перевіримо достовірність складання матриці на основі обчислення контрольної суми за формулою:

$$\sum_{xij} = (1+n) \times n / 2 = (1+9) \times 9 / 2 = 45.$$

Сума за стовпцем і контрольна сума рівні між собою, тобто ранжування проведено правильно. Далі відзначимо ті напрями, які є нетиповими, в цьому разі – від’ємними, їх нема, сума = 0. Сума рангів цих «рідкісних» напрямів становить емпіричне значення критерію T, що обчислюється за формулою:

$$T_{\text{емп}} = \sum R_t = 0$$

Відповідно до таблиці критичних значень знаходимо критичні значення для T-критерію Вілкоксона для $n = 9$:

$$T_{\text{кр}} = 8 \quad (p \leq 0,05)$$

Емпіричне значення T потрапляє в зону значущості – $T_{\text{емп}} < T_{\text{кр}} (0,05)$, оскільки обчислене значення T-критерію Вілкоксона ($T_{\text{емп}} = 0$) менше критичного значення ($T_{\text{кр}} = 8$), приймаємо гіпотезу H_1 про статистичну значимість відмінностей у групі після формувального етапу експерименту. Отже, запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС вплинуло на зростання рівня її сформованості за індивідуально-психічним компонентом.

Розрахуємо достовірність експериментальних даних за T-критерієм Вілкоксона за *суб’єктним компонентом* професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС. Перша дія у підрахунку T-критерію Вілкоксона – це віднімання кожного індивідуального значення «до» від значення «після» (табл. 3.32).

Таблиця 3.32

**Різниця числових значень сформованості професійної компетентності
майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за суб’єктним до та після
формувального експерименту**

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
1.	48	57	9	9
2.	68	90	22	22
3.	49	60	11	11
4.	48	56	8	8
5.	54	71	17	17

Продовження таблиці 3.32

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
6.	45	54	9	9
7.	58	79	21	21
8.	65	84	19	19
9.	67	87	20	20
10.	57	78	21	21
11.	64	83	19	19

Нульові зміщення відсутні. Оскільки в матриці є пов'язані ранги (однаковий ранговий номер) першого ряду, здійснимо їх переформування (табл. 3.33). Переформування рангів здійснюється без зміни важливості рангу, тобто між ранговими номерами мають зберегтися відповідні співвідношення (більше, менше або дорівнює). Не рекомендується також ставити ранг вище одиниці і нижче значення, яке є рівним кількості параметрів (у цьому випадку $n = 11$).

Таблиця 3.33

Присвоєння нових рангів різниці числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за суб'єктним компонентом

Номери місць в упорядкованому ряду	Розташування факторів за оцінкою експертів	Нові ранги
1	8	1
2	9	2,5
3	9	2,5
4	11	4
5	17	5
6	19	6,5
7	19	6,5
8	20	8
9	21	9,5
10	21	9,5
11	22	11

Різницю числових значень за суб'єктним компонентом та їх рангові

номери відображено в табл. 3.34.

Таблиця 3.34.

Різниця числових значень та їх рангові номери сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за суб'єктивним компонентом

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці	Ранговий номер різниці
1.	48	57	9	9	2,5
2.	68	90	22	22	11
3.	49	60	11	11	4
4.	48	56	8	8	1
5.	54	71	17	17	5
6.	45	54	9	9	2,5
7.	58	79	21	21	9,5
8.	65	84	19	19	6,5
9.	67	87	20	20	8
10.	57	78	21	21	9,5
11.	64	83	19	19	6,5

Як бачимо, сума по стовпцю рангових номерів дорівнює $\sum = 66$.

Перевіримо достовірність складання матриці на основі обчислення контрольної суми за формулою:

$$\sum_{x_{ij}} = (1+n) \times n / 2 = (1+11) \times 11 / 2 = 66.$$

Сума за стовпцем і контрольна сума рівні між собою, тобто ранжування проведено правильно. Далі відзначимо ті напрями, які є нетиповими, в цьому разі – від'ємними, їх нема, сума = 0. Сума рангів цих «рідкісних» напрямів становить емпіричне значення критерію T, що обчислюється за формулою:

$$T_{\text{емп}} = \sum Rt = 0$$

Відповідно до таблиці критичних значень знаходимо критичні значення для T-критерію Вілкоксона для n = 11:

$$T_{\text{кр}} = 13 (p \leq 0,05)$$

Емпіричне значення T потрапляє в зону значущості – $T_{\text{емп}} < T_{\text{кр}} (0,05)$, оскільки обчислене значення T-критерію Вілкоксона ($T_{\text{емп}} = 0$) менше критичного значення ($T_{\text{кр}} = 13$), приймаємо гіпотезу H_1 про статистичну

значимість відмінностей у групі після формувального етапу експерименту. Отже, запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС вплинуло на зростання рівня її сформованості за суб'єктивним компонентом.

Розрахуємо достовірність експериментальних даних за Т-критерієм Вілкоксона за *інтегральним коефіцієнтом* професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС. Перша дія у підрахунку Т-критерію Вілкоксона – це віднімання кожного індивідуального значення «до» від значення «після». Різницю округлимо до цілих значень (табл. 3.35).

Таблиця 3.35

Різниця числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за інтегральним коефіцієнтом до та після формувального експерименту

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці
1.	53	69	16	16
2.	77,4	91,2	14	14
3.	61	74	13	13
4.	59,6	72,6	13	13
5.	69,2	83,6	14	14
6.	49,4	60	11	11
7.	63,4	77,8	14	14
8.	70,2	82,2	12	12
9.	76,8	87,8	11	11
10.	68	81,8	14	14
11.	71,2	82,4	11	11

Нульові зміщення відсутні. Оскільки в матриці є пов'язані ранги (однаковий ранговий номер) першого ряду, здійснимо їх переформування (табл. 3.36). Переформування рангів здійснюється без зміни важливості рангу, тобто між ранговими номерами мають зберегтися відповідні співвідношення (більше, менше або дорівнює). Не рекомендується також ставити ранг вище одиниці і нижче значення, яке є рівним кількості параметрів (у цьому випадку $n = 11$).

Таблиця 3.36

Присвоєння нових рангів різниці числових значень сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за інтегральним коефіцієнтом

Номери місць в упорядкованому ряду	Розташування факторів за оцінкою експертів	Нові ранги
1	11	2
2	11	2
3	11	2
4	12	4
5	13	5,5
6	13	5,5
7	14	8,5
8	14	8,5
9	14	8,5
10	14	8,5
11	16	11

Різницю числових значень за інтегральним коефіцієнтом та їх рангові номери відображено в табл. 3.37.

Таблиця 3.37

Різниця числових значень та їх рангові номери сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за інтегральним коефіцієнтом

№ з/п	До початку, t до	Після, t після	Різниця, (t після – t до)	Абсолютне значення різниці	Ранговий номер різниці
1.	53	69	16	16	11
2.	77,4	91,2	14	14	8,5
3.	61	74	13	13	5,5
4.	59,6	72,6	13	13	5,5
5.	69,2	83,6	14	14	8,5
6.	49,4	60	11	11	2
7.	63,4	77,8	14	14	8,5
8.	70,2	82,2	12	12	4
9.	76,8	87,8	11	11	2
10.	68	81,8	14	14	8,5
11.	71,2	82,4	11	11	2

Як бачимо, сума по стовпцю рангових номерів дорівнює $\sum = 66$.

Перевіримо достовірність складання матриці на основі обчислення контрольної суми за формулою:

$$\sum_{xij} = (1+n) \times n / 2 = (1+11) \times 11 / 2 = 66.$$

Сума за стовпцем і контрольна сума рівні між собою, тобто ранжування проведено правильно. Далі відзначимо ті напрями, які є нетиповими, в цьому разі – від’ємними, їх нема, сума = 0. Сума рангів цих «рідкісних» напрямів становить емпіричне значення критерію T, що обчислюється за формулою:

$$T_{\text{емп}} = \sum Rt = 0$$

Відповідно до таблиці критичних значень знаходимо критичні значення для T-критерію Вілкоксона для $n = 11$:

$$T_{\text{кр}} = 13 \quad (p \leq 0,05)$$

Емпіричне значення T потрапляє в зону значущості – $T_{\text{емп}} < T_{\text{кр}} (0,05)$, оскільки обчислене значення T-критерію Вілкоксона ($T_{\text{емп}} = 0$) менше критичного значення ($T_{\text{кр}} = 13$), приймаємо гіпотезу H_1 про статистичну значимість відмінностей у групі після формувального етапу експерименту. Отже, запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС вплинуло на зростання рівня її сформованості за інтегральним коефіцієнтом.

Значення T-критерію Вілкоксона, що підтверджують достовірність результативності запровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за всіма компонентами та інтегральним коефіцієнтом, подано в табл. 3.38.

Таблиця 3.38

Достовірність результативності впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців ФКіС за всіма компонентами та інтегральним коефіцієнтом до та після формувального етапу експерименту

№ з/п	Компоненти	$T_{\text{емп}}$	< >	$T_{\text{кр}}$	Статистична значущість p
1.	Ціннісно-мотиваційний	0	<	13	0,05
2.	Когнітивний	0	<	13	0,05

№ з/п	Компоненти	$T_{\text{емп}}$	< >	$T_{\text{кр}}$	Статистична значущість p
3.	Праксеологічний	0	<	13	0,05
4.	Індивідуально-психічний	0	<	8	0,05
5	Суб'єктний	0	<	13	0,05
6.	<i>Інтегральний коефіцієнт</i>	0	<	13	0,05

Перевірка статистичної вірогідності результатів формувального етапу експерименту дає змогу констатувати позитивну динаміку щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС. Отримані результати доведені статистично достовірним підвищенням рівнів її сформованості за визначеними компонентами після формувального етапу експерименту у порівнянні зі значеннями констатувального етапу експерименту. Результати формувального експерименту підтверджують висунуту гіпотезу про те, що покращення оцінок рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців ФКіС може бути забезпечено шляхом впровадження в систему вищої військової освіти відповідних педагогічних умов її формування.

Можемо підсумувати що мету науково-педагогічного дослідження досягнуто. Ми обґрунтували, що визначені в дисертаційному дослідженні педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх ФізФКіС у системі вищої військової освіти суттєво вплинули на її формування.

Загалом, теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови сприяють удосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців із ФКіС, забезпечують цілеспрямований і послідовний формування їх професійної компетентності у системі вищої військової освіти, що проявляється у підвищенні рівнів її сформованості за всіма компонентами.

У ході дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців із ФКіС у системі вищої військової освіти були визначені

наступні перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі: психологічні особливості її формування, які залишаються недостатньо вивченими; методологічні, теоретичні й методичні засади формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти.

3.4. Методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України

Проведений нами теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, використання попередньо визначеного діагностувального інструментарію, результати експериментального дослідження, запропоновані нами педагогічні умови спонукають нас до активної наукової діяльності та дають можливість розробити методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам ВВНЗ щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України.

1. Для оптимізації професійної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України, у системі вищої військової освіти доцільно розробити відповідне навчально-методичне забезпечення, зокрема таке:

навчальний план-програму професійної підготовки, затверджений у встановленому порядку на основі кваліфікаційних вимог замовника;

навчально-методичні матеріали для виконання практичних завдань;

сучасні підручники, навчальні та інші посібники, довідкову та іншу навчальну літературу.

Відповідно вимоги до їх змісту мають бути такі:

навчальний матеріал має бути доступним для курсантів, враховувати наявні знання та вміння, викликати інтерес у них, містити елементи новизни й проблемності;

навчальний матеріал має відображати теоретичні і практичні аспекти компонентів професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, праксеологічного, індивідуально-психічного та суб'єктного;

для самостійного опрацювання й вивчення навчальної літератури запропонувати комплекси контекстних навчальних завдань різного рівня складності, для вирішення яких курсанти зобов'язані опанувувати матеріал, знайти додаткові програмні компоненти, визначати раціональні способи вирішення завдань, порівняти вивчений матеріал за декількома джерелами та запропонувати свій варіант рішення.

2. Звернути увагу на належну підготовку наукових і науково-педагогічних працівників, які залучаються до проведення навчальних занять. Для цього необхідно забезпечувати обмін досвідом на методичних нарадах, засіданнях кафедр, а також стимулювати їх участь у наукових, науково-практичних, науково-технічних та інших конференціях, брифінгах, круглих столах, міжнародних зустрічах щодо питань професійної підготовки офіцерів – фахівців ФКіС. Ці заходи передбачають ознайомлення з особливостями виконання функціональних обов'язків та вивчення і узагальнення досвіду їх військово-професійної діяльності в бойових умовах, необхідно також враховувати досвід професійної підготовки військових фахівців у провідних країнах світу.

Не менш важливого значення набуває опанування викладачами сучасними інформаційними технологіями та їх використання на заняттях; ознайомлення з новими дидактичними підходами, методами, способами, прийомами та засобами організації різних педагогічних заходів у ВВНЗ. До проведення навчальних занять рекомендовано додатково залучати відповідних посадових осіб структур фізичної підготовки і спорту Міністерства оборони України, які мають досвід організації та здійснення цього виду діяльності під час участі ЗС України в повномасштабних бойових діях. Наголошуємо про необхідність постійного розвитку і вдосконалення

професійного рівня (із залученням їх до участі в різних спортивних заходах) наукових і науково-педагогічних працівників, які працюють у системі підготовки майбутніх фахівців.

3. Налагоджувати і дотримуватися суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками процесу навчання, що є основою для розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України. Це зумовлено значенням особистісної взаємодії для організації освітнього процесу у навчальній групі та взаєморозуміння курсантів із педагогічним складом. Досвід попередньої підготовки фахівців підтверджує той факт, що налагодження суб'єкт-суб'єктних відносин і диференціація навчальної діяльності суттєво покращує якість військово-професійної підготовки. Рівність позицій викладача і курсанта має визначати принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії у межах гуманістичної парадигми освітнього процесу.

4. Дотримуватися загальнодидактичних і специфічних принципів формування професійної компетентності (науковості, системності та послідовності, доступності викладання, свідомості і активності, контекстності, зв'язку професійної підготовки з військовою практикою тощо). Навчальні заняття на їх початку спрямовувати на засвоєння військово-професійних і фахових теоретичних знань, після цього – на формування військово-професійних і фахових умінь, практичних навичок і здатностей, необхідних у військово-професійній діяльності. Забезпечувати поетапне формування професійної компетентності за загальновідомою схемою – від простого до складного, від теорії до практики, від проведення занять у звичайних умовах до їх моделювання в екстремальних (бойових) умовах військово-професійної діяльності, від простого моделювання до імітаційного моделювання різних видів діяльності військових підрозділів.

5. Дотримуватися обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України під час підготовки на першому бакалаврському рівні вищої військової освіти:

забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення до формування їхньої професійної компетентності в процесі професійної підготовки у ВВНЗ;

педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України;

удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України;

конкретизація та уточнення критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України.

Методологічними основами реалізації визначених та обґрунтованих педагогічних умов стали системний, компетентнісний, діяльнісний, інтегрований, контекстний і суб'єктний підходи.

Успішне формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України значною мірою залежить від педагогічної моделі її формування, яка складається з цільово-методологічного, змістовного, суб'єкт-суб'єктного, методичного та оцінно-результативного блоків.

Особливо необхідним є упровадження в систему підготовки майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України на бакалаврському рівні методики формування їхньої професійної компетентності, яка являє собою комплекс цілей, завдань, принципів, методів навчання, видів навчальних занять, організаційних форм навчання і засобів її формування, що сприяє систематизації, поглибленню теоретичних і практичних військово-професійних знань, формуванню фахових умінь та навичок, розвитку здатностей і професійно важливих якостей. Реалізувати методику пропонуємо впродовж трьох етапів – мотиваційного, пізнавально-діяльнісного, оцінно-рефлексивного, які можна адаптувати та вдосконалювати для конкретної групи фахівців.

Досягнення цілей методики забезпечується шляхом використання

практичних занять, інформаційних технологій, інтерактивного і проблемно-ситуативного навчання, а також застосування контекстних і суб'єктно-діяльнісних методів навчання.

Важливими аспектами актуалізації навчальної діяльності має стати внутрішня вмотивованість майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України до формування професійної компетентності, особисте прагнення стати професіоналами своєї справи, ефективного формування системних військово-професійних знань, здатностей, умінь вирішувати завдання військово-професійної діяльності в повсякденних та бойових умовах діяльності військ.

Використання сучасного діагностичного інструментарію сприяє об'єктивному оцінюванню сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України і дає змогу вносити відповідні корективи у подальший процес їх підготовки у ВВНЗ.

6. Використовувати методи проблемного та контекстного навчання з метою активізації пізнавальної діяльності курсантів – майбутніх фахівців ФКіС, засвоєння військово-професійних знань, формування їх фахових навичок, умінь і здатностей. Важливість їх використання зумовлена специфікою військово-професійної діяльності майбутніх фахівців, які досить часто мають вирішувати різноманітні нестандартні професійні завдання. Зокрема досить ефективними є заняття, що передбачають колективне вирішення отриманого від викладача теоретичного та практичного завдання. Такий вид занять формує у курсантів комунікативні здатності, уміння працювати в команді, лідерські якості, а також дають їм можливість обмінятися набутим у процесі професійної діяльності. Для активізації пізнавальної діяльності важливо звертати увагу на максимальне створення в процесі проведення занять реальних ситуацій і умов майбутньої військово-професійної діяльності.

Таким чином, зазначені методи дають змогу формувати вміння та здатності швидко орієнтуватись у різноманітних військово-професійних і ситуаціях, знаходити оптимальне і швидке вирішення складних проблемних

завдань як у повсякденній діяльності, так і в бойових умовах. Використання методів активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів сприятиме формуванню творчої моделі наукового пошуку, яку можна використовувати у подальшій військово-професійній діяльності.

7. Враховувати основні цінності, інтереси, потреби і мотиви майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України, а також його ціннісне ставлення до військово-професійної діяльності. У процесі проведення занять викладач має налагоджувати тісну двосторонню взаємодію як із кожним окремим індивідом, так і всією навчальною групою, загалом із суб'єктами освітнього процесу. Важливого значення для налагодження стосунків мають стати особистісні, професійно важливі та суб'єктні якості викладача, його особистий і професійний досвід щодо здійснення професійної діяльності в даній сфері діяльності, здатність зацікавити навчальним предметом та впливати на курсантів, тобто бути справжнім суб'єктом професійної діяльності.

Відтак вагомою є мотиваційна складова суб'єктів освітнього процесу, оскільки мотивований до засвоєння нових знань, формування і вдосконалення військово-професійних вмінь і здатностей завжди досягатиме кращих результатів у навчальній діяльності.

Отже, основними методичними аспектами формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України під час навчання у ВВНЗ є:

удосконалення навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС в процесі навчання у ВВНЗ;

урахування цінностей, інтересів, потреб, мотивів і мотивації їх майбутньої військово-професійної діяльності;

впровадження обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС в процесі навчання у ВВНЗ;

належна підготовка наукових і науково-педагогічних працівників до проведення занять з майбутніми фахівцями;

дотримання загальнодидактичних і специфічних принципів навчання у процесі формування професійної компетентності офіцерів – фахівців із ФКіС;

використання методів проблемного та контекстного навчання;

дотримання суб'єкт-суб'єктної взаємодії між курсантами та викладачами в освітньому процесі;

встановлення конструктивних відносин між всіма учасниками освітнього процесу на етапі підготовки тощо.

Дотримання пропонованих методичних рекомендацій науковими і науково-педагогічними працівниками сприятиме більш ефективному формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС в процесі підготовки у ВВНЗ, що дасть їм можливість бути більш якісно підготовленим до безпосереднього виконання функціональних обов'язків у процесі здійснення військово-професійної діяльності.

Висновки до третього розділу

1. Проведено, відповідно до програми дослідно-експериментальної роботи, емпіричне та експериментальне дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, яке було організовано в чотири етапи: аналітико-констатувальний, аналітико-пошуковий, дослідно-експериментальний і підсумково-впроваджувальний.

2. Проведено послідовний педагогічний експеримент, що зумовлено генеральною сукупністю майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС та незначною вибіркою, а також специфікою професійної підготовки на етапі здобуття першого «бакалаврського» рівня вищої освіти. Дослідження спрямовано на встановлення достовірних відмінностей у рівнях

сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС в ЕГ до та після формувального етапу педагогічного експерименту. Під час формування вибірки застосовувався суцільний вибірковий метод, суть якого полягає в суцільному обстеженні відносно невеликої генеральної сукупності досліджуваних.

3. Згідно з результатами експериментального етапу дослідження встановлено позитивний вплив обґрунтованих педагогічних умов на динаміку формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС в експериментальній групі. Після їх впровадження кількість курсантів з високим рівнем сформованості професійної компетентності зріс на 9%, достатнім – на 54%. В свою чергу, суттєво зменшилась кількість респондентів з посереднім (на 46%) та низьким (на 9%) рівнями. Результативність впровадження педагогічних умов підтверджується підвищенням рівня сформованості професійної компетентності курсантів (90%) по завершенню формувального етапу експерименту.

Коефіцієнт сформованості професійної компетентності після формувального етапу експерименту був зафіксований з результатом 75,33 на відміну з констатувальним етапом 64,45 тобто різниця між зазначеними показниками в цілому склала 10,88.

4. Підтвердження достовірності експериментальних даних проводилося за непараметричним Т-критерієм Вілкоксона для пов'язаних вибірок (кількість осіб, що підлягали дослідженню має бути не менше 5 і не більше 50). Припущення полягало в тому, що типова різниця між значеннями парних вимірів (значення до впровадження педагогічних умов віднімали від значень після їх застосування) для кожного досліджуваного має бути переважно додатною за інтегральним коефіцієнтом сформованості професійної компетентності. Розрахунок достовірності експериментальних даних за Т-критерієм Вілкоксона для коефіцієнта сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів фахівців із ФКіС у ЕГ ($T_{кр}=11$ ($p\leq 0,05$), $T_{емп} = 0$, $T_{емп} < T_{кр}$ (0,05)) дає підстави стверджувати, що його числові значення

після формувального етапу експерименту перевищують числові значення констатувального етапу. Впровадження обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у процес підготовки у ВВНЗ позитивно вплинуло на зростання рівня її сформованості.

5. Отримані експериментальні результати дали змогу розробити методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти.

Зміст цього розділу знайшов відображення у наукових роботах дисертанта [154, 157, 158, 151].

ВИСНОВКИ

1. З'ясовано в результаті теоретичного аналізу та узагальнення наукових джерел, що суттєву увагу науковці приділяють педагогічним аспектам формування й розвитку професійної компетентності різних фахівців, зокрема й військових. Водночас поза увагою дослідників залишилася проблема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України. Аналіз емпіричних результатів щодо стану її сформованості на констатувальному етапі експерименту засвідчив недостатню їх теоретичну та практичну підготовленість до ефективної реалізації майбутніх посадових компетенцій, що негативно позначається на якості виконання ними функціональних обов'язків. Такий стан зумовлений недостатньою обґрунтованістю педагогічних умов формування їхньої професійної компетентності у процесі підготовки у ВВНЗ.

Доведено, що професійна компетентність майбутніх офіцерів фахівців ФКіС ЗС України – це складне інтегративне професійно важливе утворення, що є результатом професійної підготовки у ВВНЗ і проявляється у його підготовленості, здатності та готовності успішно виконувати функціональні обов'язки щодо організації фізичної підготовки і спорту у військово-професійному середовищі, що ґрунтується на його позитивному ставленні і схильності до цієї діяльності, мотивації, професійно важливих якостях, професійних знаннях, вміннях і навичках.

Обґрунтовано структуру професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України, яка охоплює ціннісно-мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, індивідуально-психічний і суб'єктний компоненти.

2. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти до яких увійшли: забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення до формування професійної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів –

фахівців із ФКіС ЗС України у ВВНЗ; педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України; удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України; уточнення і конкретизація критеріїв і показників оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України, які були реалізовані за допомогою системного, компетентнісного, діяльнісного, контекстного, інтегрованого і суб'єктного методологічних підходів.

3. Спроектовано педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти, що складається з таких взаємопов'язаних блоків – цільово-методологічного, змістовного, суб'єкт-суб'єктного, методичного та оцінно-результативного. Дана модель, в першу чергу, виконує ілюстративно-пояснювальну, прогностичну і координаційну функції, що схематично відображають структуру і доволі щільний взаємозв'язок всіх елементів, які входять до її складу.

4. Удосконалено професійно-орієнтовану методику формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти. В ході роботи над якою нами з'ясовано, що методика формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України є навчальною системою, яка обґрунтована на провідних ідеях системного, компетентнісного, контекстного, діяльнісного, інтегративного і суб'єктного методологічних підходів до навчання майбутніх офіцерів – фахівців ФКіС ЗС України і включає цілі, принципи, оптимально підібрані методи, прийоми, форми та засоби формування їхньої професійної компетентності, які реалізуються на основних етапах набуття ними військово-професійної освіти.

Реалізація методики проведена в три етапи: мотиваційний, пізнавально-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний. З'ясовано, що досягнення цілей

методики забезпечується шляхом активного використання методів інтерактивного і проблемно-ситуативного навчання.

Удосконалено діагностувальний інструментарій оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України в системі вищої військової освіти: аксіологічно-спонукальний (професійні цінності, ставлення до обраного фаху, професійні інтереси та мотивація); пізнавально-знаннєвий (військово-професійні, військово-спеціальні знання); операційно-діяльнісний (уміння вирішувати практичні професійні ситуації (проблемні завдання), організаційні й комунікативні вміння); індивідуально-психічний (психофізіологічний стан, емоційний стан, фізична підготовленість); суб'єктний (рефлексивність, самоефективність, стиль навчальної діяльності). Охарактеризовано рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС, а саме: низький, посередній, достатній, високий.

5. Експериментально перевірено результативність та встановлено позитивний вплив обґрунтованих педагогічних умов на динаміку формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС в експериментальній групі. Після їх впровадження кількість курсантів з високим рівнем сформованості професійної компетентності зросла на 9%, достатнім – на 54%. А у свою чергу, суттєво зменшилась кількість респондентів з посереднім (на 46%) та низьким (на 9%) рівнями. Результативність впровадження педагогічних умов підтверджується підвищенням рівня сформованості професійної компетентності курсантів (90%) по завершенню формувального етапу експерименту. Коефіцієнт сформованості професійної компетентності після формувального етапу експерименту був зафіксований з результатом 75,33 на відміну з констатувальним етапом 64,45 тобто різниця між зазначеними показниками в цілому склала 10,88.

Розрахунок достовірності експериментальних даних підтверджено за Т-критерієм Вілкоксона для коефіцієнта сформованості професійної

компетентності майбутніх офіцерів фахівців із ФКіС у ЕГ ($T_{кр}=11$ ($p \leq 0,05$), $T_{емп} = 0$, $T_{емп} < T_{кр}$ ($0,05$)) дає підстави стверджувати, що його числові значення після формувального етапу експерименту перевищують числові значення констатувального етапу. Впровадження обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у процес підготовки у ВВНЗ позитивно вплинуло на зростання рівня її сформованості.

6. На основі отриманих експериментальних результатів розроблено методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти. Основними методичними аспектами визначено: розроблення навчально-методичного забезпечення з метою ефективного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України; урахування цінностей, інтересів, потреб, мотивів і мотивації майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС у процесі обґрунтування змісту формування їх професійної компетентності; творче впровадження обґрунтованих педагогічних умов формування їх професійної компетентності; якісна підготовленість наукових і науково-педагогічних працівників та офіцерів залучених до виховного процесу та проведення основних видів навчальних занять і організації заходів повсякденної діяльності; дотримання загальнодидактичних і специфічних принципів формування їх професійної компетентності; використання методів проблемного та контекстного навчання; дотримання суб'єкт-суб'єктної взаємодії між суб'єктами навчальної та виховної діяльності, встановлення конструктивних взаємин між усіма учасниками освітнього процесу.

У ході дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти були визначені перспективи подальших наукових розвідок: психологічні особливості її формування; методологічні, теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх

офіцерів – фахівців із ФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : дис д-ра пед. наук: 13.00.04 Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2013. 494 с.
2. Азаров І. С. Підготовка майбутніх офіцерів до прогностичної діяльності у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 20 с.
3. Академічний тлумачний словник : в 11 томах. 1973. том 4, С.602. URL: <http://sum.in.ua/s/mina>. (дата звернення: 28.01.2023).
4. Аксьонова О. В. Методика викладання економіки : навч. посіб. К.: КНЕУ, 1998. 280 с.
5. Ашерев А. Т. Подготовка, экспертиза и защита диссертаций: курс лекций для будущих профессионалов в области педагогики высшей школы и управления учебным заведением. Харьков, 2007. 112 с.
6. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований. М. Педагогика, 1982. 192 с.
7. Бакуменко Р. О. Розвиток професійної компетентності офіцерів інформаційно-аналітичного забезпечення у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 21 с.
8. Барков В. І. Гімнастика та методика її викладання : навч.-метод. посіб. Київ : НУОУ, 2019. 80 с.
9. Березовська І. В. Особливості розвитку вольових якостей студентів у навчально-професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Одеса, 2007. 23 с.
10. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.

11. Беліков І. О. Методика формування організаційної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України. *Молодь і ринок*. 2022. №3-4(201-202). С. 164–172.

12. Беліков І. О., Ягупов В. В. Організаційна компетентність фахівців фізичної культури і спорту Збройних сил України: поняття, зміст і структура. *Role of science and education for sustainable development : monograph 44 / Edited by Magdalena Wierzbik-Strońska and Iryna Ostopolets. Katowice : Publishing House of University of Technology, 2021. S. 682–690. <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/f8b2328a3dbfcf8d510300259fb8a101>.*

13. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків: Фоліо, 2006. 623 с.

14. Бігун І. І., Михайлов В. В. Стан розвитку швидкості майбутніх фахівців з фізичної підготовки і спорту військ. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.)*. Київ : НУОУ, 2022. С. 205–206 с.

15. Бойко О. В. Теоретико-методичні проблеми формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України : монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2014. 544 с.

16. Бойко О. В. Теоретичні та методичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 40 с.

17. Бойко О. В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 668 с.

18. Бородієнко О. Теорія і практика розвитку професійної компетентності керівників структурних підрозділів підприємств сфери

зв'язку : монографія. Біла Церква : Видавець Пшонківський О. В., 2017. 422 с.

19. Бубнова С. С. Методика діагностики цінностей орієнтацій личности. М. : Книга, 1995. 49 с.

20. Будагьянц Л. М., Осьодло В. І. Гібридна війна в освітньому вимірі. Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій: зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, О. М. Ічанської. Київ : ТОВ «Альфа-ПК», 2020. С. 3–22.

21. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання. Підручник для педагогів. Київ : Всеукраїнське Педагогічне Товариство ім. Г.Ващенка, 1997. 410 с.

22. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2005. 1728 с.

23. Вербин Н. Б. Моделирование развития профессиональной выносливости будущих магистров военного управления на этапе оперативно-тактического уровня подготовки. Central European journal for Science and Research “Středoevropský věstník pro vědu a výzkum”. Praha : Publishing house Education and Science, 2017. Vol. 7 (43). P. 38–52.

24. Вербин Н. Б. Розвиток професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління у процесі оперативно-тактичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00. 04. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, 2018. 20 с.

25. Вербин Н. Б., Петрачков О. В., Жембровський С. М., Шемчук В. А. Організація та методика проведення занять із подолання перешкод : навч.-метод. посіб. Київ : НУОУ, 2019. 97 с.

26. Вербин Н. Б., Свистун В. І. Педагогічні умови розвитку професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління. *Фізичне виховання: проблеми та перспективи*: монографія. Житомир: Рута, 2020. С. 308–322.

27. Вербин Н. Б., Шемчук В. А. Підготовка керівників форм фізичної

підготовки Збройних Сил України за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 175–180.

28. Витривалість військовослужбовців та методика її розвитку : навч.-метод. посіб. / [автори-укладачі : Н. Б. Вербин, Н. Л. Височіна, С. Ф. Костів та ін.]. К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 120 с.

29. Витримка та виживання на полі бою : підручник / Н. Б. Вербин, С. М. Жембровський, О. Петрачков та ін. К.: Національний університет оборони України ім. Івана Черняхівського, 2020. 190 с.

30. Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2005. Вип. 21. С. 8–12.

31. Волков В. Л. Теоретико-методичні засади розвитку фізичних здібностей студентів у системі фізичної підготовки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.0002. Київ, 2011. 44 с.

32. Воронцов О. С. Розвиток фахової компетентності молодших офіцерів органів виховної та соціально-психологічної роботи Збройних сил України в системі підвищення кваліфікації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.

33. Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 20 с.

34. Глазунов С. І. Експрес-контроль спеціальної фізичної підготовленості військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ : автореф. дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02. Київ, 2003. 17 с.

35. Гнатієнко Г. М., Снитюк В. Є. Експертні технології прийняття рішень : монографія. К.: Маклаут, 2008. 444 с.
36. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
37. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 366 с.
38. Гончаренко С. У., Козловська І. М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції у професійній середній школі. *Педагогіка і психологія*. 1997. Вип. 2. С. 9–18.
39. Гончаренко С., Кушнір В., Кушнір Г. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес. *Шлях освіти*. 2008. № 4. С. 2–10.
40. Грибан Г. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи – гостра вимога сьогодення. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. № 14. С.18–23.
41. Грибан Г. П. Фізичне виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів : монографія. Житомир : Рута, 2012. 517 с.
42. Грищенко Д. С., Петрачков О. В. Перспективи навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій НУОУ імені Івана Черняхівського. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14-15 лют. 2019 р.). Київ : НУОУ, 2019. С. 42–47.
43. Гупан Н. М. Принципи інтеграції змісту історії та громадянської освіти у контексті вимог Державного стандарту базової середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу* : зб. тез доповідей. Київ: Педагогічна думка, 2022. С. 122–124.
44. Гуревич Р., Кадемія М. Професійна компетентність майбутнього

педагога: як її формувати? *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки.* 2012. Вип. 10. С. 66–70. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2012_10_18 (дата звернення 18.01.2023).

45. Гусак О. Д. Формування психофізичної готовності військовослужбовців аеромобільних підрозділів до професійної діяльності у процесі фізичної підготовки : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Львів, 2012. 20 с.

46. Дем'янюк Ю. А. Формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2010. 21 с.

47. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.

48. Дубовицкая Т. Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов. *Психологическая наука и образование.* 2004. № 2. С. 82–86.

49. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

50. Євсюков О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2007. 21 с.

51. Жембровський С. М. Методика організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативно-тактичного рівня : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2013. 240 с.

52. Жембровський С. М. Особливості організації курсу витримки та виживання на полі бою під час підготовки майбутніх магістрів військового управління. Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні науки. [Електронний ресурс]. 2017. Вип. 134. С. 104–114.

53. Жембровський С. М. Теоретичні основи удосконалення функцій

управління фізичною підготовкою в умовах переходу Збройних Сил на стандарти НАТО. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ : НУОУ, 2020. С. 42–45.

54. Жупінський П. О., Ягупов В. В. Зміст і структура фахової компетентності операторів радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби. *Військова освіта*. 2016. № 2. С. 289–302.

55. Забезпечення фізичної підготовки військовослужбовців : навч. посіб. / авт.-упор. Глазунов С. І., Жембровський С. М., Петрачков О. В. та ін. Київ : НУОУ ім. І. Черняхівського, 2015. 88 с.

56. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Либідь, 2005. 464 с.

57. Заїка Л. А. Системи імітаційного моделювання як засіб удосконалення підготовки магістрів військового управління. *Застосування космічних та геоінформаційних систем в інтересах національної безпеки та оборони* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7 квіт. 2016 р. Київ, 2016. С. 83–84.

58. Заїка Л. А. Формування професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління із застосуванням технології імітаційного моделювання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с.

59. Збірник методик для діагностування негативних психічних станів військовослужбовців : метод. посіб. / Агаєв Н. А. та ін. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.

60. Зміна № 11 ДК 003:2010 Класифікатор професій : видання офіційне : наказ Мін-ва економіки України від 29 грудня 2022 року №5573. Київ : Мінекономіки, 2022. С. 8.

61. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом : системи, процеси, технології : монографія. К.:

Інформавтодор, 2008. 472 с.

62. Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 600 с.

63. Капінус О. С. Теоретико-методичні основи формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2021. 44 с.

64. Каплун С. О. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служб тилу у процесі вивчення спеціальних дисциплін: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Республіканський вищий навчальний заклад „Кримський гуманітарний університет”. Ялта, 2010. 23 с.

65. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический журнал*. 2003. Т. 24. № 5. С. 45–57.

66. Кириченко М. О. Інноваційні підходи до професійного розвитку педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівних кадрів освіти у відкритому суспільстві. *Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України*: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ: УМО НАПН України, 2016. С. 16–30.

67. Кирпенко В. М. Оптимізація спеціальної фізичної підготовки курсантів-льотчиків у період льотного навчання : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02. Львів, 2014. 20 с.

68. Кісілюк О. М. Методика розвитку силових якостей курсантів військових закладів вищої освіти засобами армспорту у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2021. 20 с.

69. Климович В. Б. Оптимізація системи фізичної підготовки курсантів-артилеристів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02. Київ, 2016. 20 с.

70. Коба О. В. Критерії, показники та рівні сформованості

професійної компетентності у курсантів внутрішніх військ МВС України. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2010. Вип. 33. С. 272–276.

71. Козловська І. М., Пайкуш М. А. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя як єдність інтегративного та диференційованого підходів в умовах ступеневої освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2003. Вип. 13. С. 66–71.

72. Кокун О. М. Психофізіологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 184 с.

73. Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Копаниця О. В., Малхазов О. Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів : метод. посіб. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.

74. Комп'ютерна техніка та методи математичної статистики: навч. посіб. / Кошуба В. О., Денисова Л. В., Усиченко В. В., та ін. Київ, 2015. 213 с.

75. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 18.01.2023)

76. Концепція трансформації системи військової освіти : постанова КМУ від 30 груд. 2022 р. № 1490.

77. Корчагін М. В. Оптимізація спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців-операторів Повітряних сил у циклі бойового чергування : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і с. : 24.00.02. Дніпро, 2018. 19 с.

78. Кос М. В. Професійна підготовка майбутніх офіцерів тактичного рівня засобами імітаційного моделювання у вищих військових навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 20 с.

79. Костів С. Ф. Розвиток психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони оперативно-

тактичного рівня в системі післядипломної освіти: дис. ... доктора філос.: . Київ, 2020. 267 с.

80. Костів С. Ф., Муштатов Ю. В. Рукопашний бій та методика його викладання : навч.-метод. посіб. Київ : НУОУ, 2019. 80 с.

81. Костів С. Ф., Ягупов В. В. Педагогічне моделювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління на етапі оперативно-тактичної підготовки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28. Т. 2. С. 172–180.

82. Котляренко Л. Т. Анатомія людини (змістовий блок “Опорно-руховий апарат”) : конспект лекцій : метод. реком. Київ : НУОУ, 2019. 60 с.

83. Котляренко Л. Т. Науково-правове забезпечення розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14-15 лют. 2019 р.). Київ : НУОУ, 2019. С. 123–125.

84. Кочарян А. Б. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників гуманітарних спеціальностей класичних університетів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10. Київ, 2016. 280 с.

85. Крикун В. Д. Формування іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 19 с.

86. Кувшинов О. В. Модель педагогічної діяльності інструкторів з фізичної підготовки і спорту в Збройних Силах України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 75–76.

87. Кувшинов О. В. Особливості розробки стандартів вищої освіти

для військових фахівців фізичної підготовки і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29-30 лист. 2017 р.). Київ : НУОУ, 2017. С. 165–167.

88. Кувшинов О. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В., Журавльов Ю. Г., Костюшко І. А., Діденко О. В. Теоретичні основи проектування освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020. Вип. 6 (126). С. 59–62.

89. Кузнецов М. В. Удосконалення фізичної підготовки кандидатів у підрозділи сил спеціальних операцій Збройних сил України : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і с. : 24.00.02. Дніпро, 2018. 21 с.

90. Кузьменко Т. М. Соціологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 320 с.

91. Кулішов В. С. Теоретичні і методичні аспекти проведення інтегрованих занять у закладі професійної освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 68 с.

92. Курило В. С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні. *Педагогіка і психологія*. Київ, 1999. № 2. С. 35–39.

93. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллинн : Валгус, 1980. 334 с.

94. Легка атлетика та прискорене пересування: навч. посіб. / [О. Корнієнко, О. Петрачков, В. Шемчук та ін.]. К. : Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2023. 224 с.

95. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.

96. Лісніченко Ю. М. Підготовка майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 20 с.
97. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. 5-те вид., стер. К.: Вища шк., 2006. 487 с.
98. Мартинюк Т. С. Методика реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання географії України учнів 8 – 9 класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Інститут НАПН України. Київ, 2016. 270 с.
99. Марченков С. М. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2021. 21 с.
100. Маслій О. М. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2020. 592 с.
101. Мась Н. М. Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності у майбутніх військових психологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Хмельницький, 2011. 238 с.
102. Мельник Н. І. Феномен «професійної компетентності» в українській та європейській педагогічній теорії: порівняльний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. № 28. С. 54–59.
103. Мельніков А. В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до фізичного виховання особового складу : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2020. 40 с.
104. Методи педагогічних досліджень // Бібліотека он-лайн [Електронний ресурс] – Київ, МОН, 2007. – Режим доступу: <http://www.readbookz.com/bo>
105. Методика викладання у вищій школі : навч.-метод. посіб. / Уклад. В. І. Кобаль. Мукачево : Вид-во МДУ, 2016. 203 с.
106. Методика проведення практичних занять з фізичної підготовки:

[навч.-метод. посіб.] / С. І. Глазунов, О. В. Молоков, С. М. Жембровський, Г. І. Сухорада; за ред. С. І. Глазунова. Київ : НАОУ, 2009. 151 с.

107. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. / Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська та ін.; вид. 2-ге, допов. Вінниця, 2010. 484 с.

108. Михайлов В. В. Науково-методичні основи формування нормативної бази багатоборства військово-спортивного комплексу : автореф. ... дис. канд. з фіз. культ. і спорту : 24.00.01. Львів, 2007. 20 с.

109. Михайлов В. В. Точність шкал оцінювання результатів у тестових вправах за рівняннями лінійної регресії і за рівнями фізичної підготовки студентів закладів вищої освіти. *Спортивні ігри*. 2020. № 4 (18). С. 44–59.

110. Михайлов В. В., Коростильова Ю. С. Точність оцінювання фізичної підготовленості студенток закладів вищої освіти. *Спортивні ігри*. 2022. № 3 (25). С. 97–112.

111. Михайлов В. В., Коростильова Ю. С., Петрачков О. В. Теорія і методика стрільби кульової (пістолет) : навч.-метод. посіб. Київ : НУОУ, 2023. 168 с.

112. Михайлов В. В., Коростильова Ю. С., Михайлов В. В. Застосування рівнянь регресії для оцінювання ефективності фізичного виховання студентів закладів вищої освіти. *Спортивні ігри*. 2019. № 4 (14). С. 35–47.

113. Михайлов В. В., Михайлов В. В. Математичне моделювання нормативів у бігу на 100 м офіцерів різних вікових груп. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 7. С. 121–124.

114. Мірошніченко А. А. Методика формування фахових командирських компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення загальновійськових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2018. 284 с.

115. Назола О. В. Педагогічні умови підвищення якості навчання іноземних мов курсантів вищих військових навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Хмельницький, 2005. 20 с.
116. Немов Р. С. Психологія : учебн. для студентів высш. пед. учебн. заведений: В 3 кн. Кн. 3: Психодіагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 3-е изд. М.: Гуманит. изд. центр Владос, 1998. 632 с.
117. Нестуля С. І. Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту: монографія. Полтава : ПУЕТ, 2019. 798 с.
118. Нехаєнко С. І. Розвиток професійної компетентності офіцерів-організаторів морально-психологічного забезпечення в процесі оперативно-тактичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 21 с.
119. Нецадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. 852 с.
120. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Видання друге, виправлене. Київ, 2006. Т. 3. П–Я. 862 с.
121. Овчарук І. С., Сидорченко К. М., Ворона В. В., Ольховий О. М. Пропозиції для впровадження в систему підготовки інструкторів фізичної підготовки і спорту та бойової армійської системи ЗС України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 194–196.
122. Одеров А. М. Обґрунтування тесту фізичної підготовленості військовослужбовців : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту :

24.00.02. ДВНЗ "Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника". Івано-Франківськ, 2016. 20 с.

123. Окіпняк Д. А. Види професійної компетентності фахівців з розмінування та їх основні професійні вміння. *Збірник наукових праць Національної академії державної Прикордонної служби України*. Серія: педагогічні та психологічні науки. 2014. № 3(72). С. 176–186.

124. Оленєв Д. Г. Методичні засади формування здоров'язберезувальної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). Київ, 2020. 42 с.

125. Оленєв Д. Г., Поливанюк В. В. Сучасний стан сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С.76–80.

126. Оленєв Д. Г., Присяжнюк С. І. Курс лекцій з фізичного виховання : навч. посіб. / за ред. С.І. Присяжнюка. Київ, 2015. 420 с.

127. Оленєв Д. Г., Присяжнюк С. І., Краснов В. П. Фізичне виховання студентів як компонент професійної освіти : навч. посіб. / за ред. С. І. Присяжнюка. Київ, 2018. 571 с.

128. Оленєв Д. Г., Присяжнюк С. І., Парчевський Ю. М. Оздоровча фізична культура студентів вищих навчальних закладів ІТ-технологій : підручник / за ред. С. І. Присяжнюка. Київ, 2016. 506 с.

129. Олійник Л. В. Методика формування методичної компетентності майбутніх офіцерів військ зв'язку в процесі практичної підготовки (на прикладі загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 20 с.

130. Олійник Л. В. Теоретичні та методичні засади навчання

військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2021. 42 с.

131. Ольховий О. М. Модульно-рейтингова система підготовки офіцерів-керівників занять з фізичної підготовки : автореф. дис... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Львів, 2005. 20 с.

132. Ольховий О. М., Фіногенов Ю. С., Бойко С. С., Чічкан О. М. Експериментальна модель організації фізичної підготовки у Збройних Силах України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 лист. 2020 р.). Київ : НУОУ, 2020. С. 21–23.

133. Організація та методика проведення занять із подолання перешкод : навч.-метод. посіб. / В. Шемчук, О. Петрачков, Н. Вербин, С. Жембровський. Київ: Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2021. 72 с.

134. Організація фізичної підготовки в особливий період : метод. посіб. / кол. авт. ; за ред. Ю. С. Фіногенова. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2016. 68 с.

135. Осьодло В. І. Психологія професійного становлення офіцера : монографія. Київ : ПП «Золоті ворота», 2012. 463 с.

136. Пальчевський С. С. Акмеологія: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2008. 398 с.

137. Пам'ятка військовослужбовцям щодо виживання в екстремальних умовах / авт. кол.; за заг. ред. О. В. Петрачкова. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2015. 64 с.

138. Петрачков О. В., Дубровська О. М. Ціннісно-мотиваційний компонент діагностувальної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку*

фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 82–87.

139. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Військова освіта*. 2021. № 1(43). С. 234–245.

140. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Критерії та показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 102–103.

141. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців фізичної культури та спорту у науковій літературі. *Фізичне виховання: проблеми та перспективи* : монографія / за заг. ред. Г. П. Грибан. Житомир: Рута, 2020. С. 218–231.

142. Петрачков О. В., Поливанюк В. В., Шостак Р. Г. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листопада 2021 р.). Київ, 2021. С. 53–56.

143. Петрачков О. В., Ярмак О. М. Аналіз функціонального стану вегетативної регуляції у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту

Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 315–317.

144. Петрачков О., Ярмак О., Михайлов В. Зміни у показниках морфологічного статусу курсантів ВВЗО в умовах правового режиму воєнного стану. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023. № 1. С. 55–59.

145. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О. М. Пехота та ін.; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2003. 240 с.

146. Плавання та методика його викладання : навч. посіб. / Д. Оленев, О. Юденко, В. Шемчук та ін. Київ: НУОУ імені І. Черняхівського, 2022. 124 с.

147. Погребняк Д. В. Організаційно-педагогічні умови розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин Збройних Сил України в системі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 4 (95). С. 160–165.

148. Погребняк Д. В. Педагогічне моделювання розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин Збройних сил України в системі післядипломної освіти. *Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти*. 2019. Вип. 18. Т. 2. С. 67–72.

149. Погребняк Д. В. Розвиток фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 317 с.

150. Погребняк Д. В. Розвиток фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин у системі післядипломної

освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 19 с.

151. Погребняк Д. В., Поливанюк В. В., Сотніченко А. І. Методичні рекомендації щодо розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин Збройних Сил України у системі післядипломної освіти. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8–9 трав. 2020 р.). Харків, 2020. С. 103–106.

152. Погребняк Д. В., Ягупов В. В., Малахов Є. В. Система критеріїв оцінювання розвиненості фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин Збройних Сил України у системі післядипломної освіти. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. VII (82), Issue: 202, 2019. Sept. P. 45–51.

153. Поливанюк В. В. Аспекти формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів структур фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України в процесі професійної підготовки. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 лист. 2019 р.). Київ, 2019. С. 293–295.

154. Поливанюк В. В. Експериментальні результати впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 58. Том 3. С. 272–282.

155. Поливанюк В. В. Зміст мотиваційного компоненту в структурі професійного компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 19-20 листоп. 2021 р.). Запоріжжя, 2021. С. 210–213.

156. Поливанюк В. В. Критерії та показники оцінювання

сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Science and Education a New Dimension Pedagogy and Psychology*. 2021. IX (99), Issue. 252. С. 42–47. DOI: 10.31174/SEND-PP2021-252IX99.

157. Поливанюк В. В. Методика формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України у системі військової освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 56. Том 4. С.240–248. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-2-38>

158. Поливанюк В. В. Методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С.110–112.

159. Поливанюк В. В. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтер.-конф. зб.наук. праць. (м. Переяслав, 29 січня. 2021р.). Переяслав, 2021. Вип. 67. С. 274–277.

160. Поливанюк В. В. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців у науковій літературі. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених*: зб. мат. всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 14 трав. 2020 р.). Харків, 2020. С. 268–270.

161. Поливанюк В. В. Професійна компетентність майбутніх військових фахівців як науково-теоретична проблема. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28. Т. 3. С. 165–176.

162. Поливанюк В. В. Суть, зміст і структура професійної компетентності майбутніх офіцерів фахівців із фізичної культури і спорту

Збройних сил України. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матер. всеукр. наук.-практ. інтернет-конф (м. Переяслав, 24 січ. 2023 р.). Переяслав, 2023. Вип. 84. С. 34–37.

163. Поливанюк В. В., Шемчук В. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми розвитку службово-прикладних, традиційних та східних одноборств*: зб. наук. пр. за матеріалами XV Міжнар. наук.-метод. конф., присвяч. пам'яті д-ра пед. наук, професора Бізіна Віктора Петровича (Харків, 30 листоп. 2021 р.). Харків, 2021. С. 112–116.

164. Поливанюк В. В., Шостак Р. Г. Зміст когнітивного критерію в структурі професійного компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Фізична культура в університетській освіті: інновації, досвід та перспективи розвитку в умовах сучасності* : зб. матер. V всеукр. наук.-практ. конф. з міжн. участю (Дніпро, 11 трав. 2022 р.). Дніпро, 2022. С. 351–354.

165. Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти : наказ Міністра оборони України від 09.01.2020 р. № 4.

166. Полторак С. Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 3. С. 70–73.

167. Присяжнюк С. І., Оленєв Д. Г., Краснов В. П. Фізичне виховання студентів як компонент професійної освіти: навч. посіб. Київ : ДУТ, 2018. 572 с.

168. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення 12.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

169. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. Дата оновлення 23.04.2022. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

170. Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки: Закон України від 17.12.2021 р. № 1986-IX. Дата оновлення 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#top> (дата звернення: 01.10.2022).

171. Про затвердження «Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» : наказ Міністерства оборони України від 09.01.2020 р. № 4. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/4_nm.pdf (дата звернення: 18.01.2023).

172. Про затвердження інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 05.08.2021 р. № 225.

173. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. Дата оновлення: 25.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.01.2023).

174. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 05.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.01.2023).

175. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : Указ Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008. Дата оновлення 12.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> (дата звернення: 18.01.2023).

176. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України (зі змінами). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#n431>.

177. Про створення єдиної системи військової освіти : Постанова

Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 року № 1410. Дата оновлення: 04.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text> (дата звернення : 18.01.2023).

178. Про Стратегічний оборонний бюлетень України : Указ Президента України від 17.09.2021. № 473/2021. Дата оновлення: 19.09.2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121> (дата звернення: 18.01.2023).

179. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення: 18.01.2023).

180. Про фізичну культуру і спорт : Закон України https://urst.com.ua/pro_fizychnu_kulturu_i_sport/st-30

181. Пронтенко К. В. Вимоги військової практики та бойового досвіду Збройних Сил України до підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 лист. 2020 р.). Київ : НУОУ, 2020. С. 29–30.

182. Пронтенко К. В. Вимоги нормативних документів до розроблення освітніх програм підготовки військових фахівців з фізичної підготовки і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ : НУОУ, 2020. С. 71–73.

183. Пронтенко К. В. Теоретичні і методичні засади навчання гирьового спорту курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018.

42 с.

184. Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних сил України. Спеціалізація «Фізичне виховання і спорт Збройних сил» (ВОС 320100): затв. нач. Гол. упр-ня доктр. та підг. ГШ ЗСУ від 30.12.20 р. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/profesiinyi-standart-017-2020.pdf> (дата звернення: 18.01.2023).

185. Прыгин Г. С. Проявление феноменов «автономности-зависимости» в учебной деятельности. *Новые исследования в психологии*. 1984. № 2. С. 48–52.

186. Психологічне забезпечення військовослужбовців у системі фізичного виховання і спорту : підручник / кол. авт. ; за заг. ред. Н. Л. Височіної. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 164 с.

187. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / пер. с англ. М.: Когито-Центр, 2002. 396 с.

188. Резван О. О. Формування професійно-рефлексивної позиції майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі. Харків : Точка, 2014. 400 с.

189. Рибчук О. О. Педагогічна модель розвитку фахової компетентності викладачів ВВНЗ у системі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки*. Житомир, 2017. Вип. 2 (88). С. 231–236.

190. Рибчук О. О. Розвиток фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих військових навчальних закладів у системі післядипломної освіти: дис. ... здоб. наук. ступеня доктора філос. Хмельницький, 2020. 314 с.

191. Ролюк О. В. Удосконалення фізичної підготовки військовослужбовців розвідників Збройних Сил України засобами військового пентатлону: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і с. : 24.00.02. Івано-Франківськ, 2016. 22 с.

192. Романчук С. В. Теоретико-методологічні засади фізичної

підготовки курсантів військових навчальних закладів Сухопутних військ Збройних сил України : автореф. дис... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Львів, 2013. 38 с.

193. Романчук С. В. Фізична підготовка курсантів військових навчальних закладів Сухопутних військ Збройних Сил України : монографія. Львів : АСВ, 2012. 367 с.

194. Романюк О. А., Горбач О. О., Івченко А. О. Особливості формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної підготовки і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 лист. 2020 р.). Київ : НУОУ, 2020. С. 154–158.

195. Руденко В. М., Руденко Н. М. Математичні методи в психології. Київ : «Академвидав», 2009. 378 с.

196. Рудік Н. М. Метод ситуативного навчання в процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Новітні технології навчання. 2003. Спецвипуск. С. 197–201.

197. Свистун В. І. Економічна підготовка фахівців-аграріїв : монографія. Житомир : Полісся, 1999. 80 с.

198. Свистун В. І. Зміст поняття «компетентність» у контексті професійної підготовки фахівців як управлінців. *Науковий вісник Національного аграрного університету*. 2005. № 88. С. 180–189.

199. Свистун В. І. Методичні основи управлінської підготовки майбутніх фахівців-аграрників у вузі. Зб. наук. пр. Нац. академії держ. прикорд. служби України ім. Хмельницького, 2005. № 34. Ч. II. С. 67–71.

200. Свистун В. І. Методичні особливості інтерактивних методів навчання в підготовці студентів аграрних ВНЗ до управлінської діяльності. *Військова освіта*. 2006. № (1) 17. С. 111–125.

201. Свистун В. І. Методологічні підходи до управління розвитком

професійно-технічної освіти в умовах ринкової економіки. *Науковий вісник ІПТО НАПН України. Професійна педагогіка*. 2015. № 9. С. 35–41.

202. Свистун В. І. Мотивація досягнень як важливий чинник успіху в управлінській діяльності. *На допомогу керівникові професійно-технічного навчального закладу* : [Електронний ресурс]. 2011. № 2. URL: [мотивація.pdf \(iitta.gov.ua\)](http://motivacia.pdf(iitta.gov.ua))

203. Свистун В. І. Педагогічні умови професійного навчання персоналу на виробництві. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2012. Вип. 3. С. 31–36.

204. Свистун В. І. Полікультурна компетентність військовослужбовця як суб'єкта діяльності з підтримання міжнародного миру і безпеки. *Проблеми освіти*. 2019. Вип. 92. С. 154–158.

205. Свистун В. І. Психолого-педагогічні аспекти мотивування учнів професійних навчальних закладів до проектної діяльності. *Теорія і методика професійної освіти: електронний науковий фаховий журнал*. № 11 (3). 2016.

206. Свистун В. І. Теорія і методика викладання фізичного виховання : метод. реком. К.: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2020. 60 с.

207. Свистун В. І. Термінологічні проблеми нормативних документів щодо фізичної підготовки і спорту в Збройних Силах України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.)*. Київ : НУОУ, 2022. С. 28–31.

208. Свистун В. І., Зуєва А. Б., Луговська Е. М. Професійне мислення фахівців як проблема професійної педагогіки. Професійна підготовка фахівців: креативний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. Євенок О.О., 2017. С. 298–318.

209. Серветник Р. М. Моделювання військово-професійної діяльності фахівців інформаційно-пропагандистського забезпечення у навчальному

процесі вищого військового навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 23 с.

210. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. *Методологія науково-педагогічних досліджень* : підручник. Рівне : Волин. обереги, 2013. 360 с.

211. Сисоєва С. О. *Основи педагогічної творчості* : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

212. *Системний підхід і моделювання в наукових дослідженнях* : підручник / за заг. ред. Бутка М. П. [М. П. Бутко, І. М. Бутко, М. Ю. Дітковська та ін.]. Київ : Центр учбової л-ри, 2014. 360 с.

213. Сіроштан О. В. *Інтерактивні методи навчання в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Соціальна педагогіка: теорія та практика.* 2012. № 1. С. 85–90.

214. *Словник – довідник з професійної педагогіки* / за ред.: Семенової А. В. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с.

215. *Словник іншомовних слів* / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Гол. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, 1977. 775 с.

216. *Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень* / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 772 с.

217. Спірін О. М., Вакалюк Т. А. *Критерії добору відкритих web-орієнтованих технологій навчання основ програмування майбутніх учителів інформатики. Інформаційні технології і засоби навчання.* 2017. № 60(4). С. 275–287.

218. Стеценко І. В. *Моделювання систем: навч. посіб.* Черкаси : ЧДТУ, 2010. 399 с.

219. Сурмін Ю. П. *Майстерня вченого* : підручник. Київ : НМЦ «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні». 2006. 302 с.

220. Сухорада Г. І., Нізов Р. М., Бойко С. С. *Підготовка концепції розвитку фізичної підготовки і спорту у системі Міністерства оборони України на період до 2028 року. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних*

органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 54–56.

221. Сухорада Г. І., Попович О. І. Врахування вимог євроатлантичних інтеграційних процесів у керівних документах з фізичної підготовки і спорту військовослужбовців системи Міністерства оборони України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 57–59.*

222. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 439 с.

223. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении : монография. Київ : Видавничий центр «Просвіта». 1996. 404 с.

224. Торічний О. В. Теоретико-методичні засади формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Хмельницький, 2013. 36 с.

225. Тракалюк О. Л. Розвиток фахової компетентності посадових осіб кадрових органів Збройних сил України у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 19 с.

226. Федак С. С. Фізична підготовка військовослужбовців у період адаптації до військово-професійної діяльності в міжнародних операціях : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і с. : 24.00.02. Львів, 2015. 20 с.

227. Фізична підготовка у військах : практичні рекомендації / Барков В. М., Глазунов С. І. та ін., за заг. ред. Петрачкова О. В. 2-е вид., перер. та допов. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2017. 272 с.

228. Фізичне виховання військовослужбовців: навч. посіб. / М. Ф. Пічугін, Г. П. Грибан, В. М. Романчук та ін.; за ред. Г. П. Грибана. Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. 820 с.

229. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / кол. авторів; за ред. Ю. С. Фіногорова. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. 468 с.

230. Філософський енциклопедичний словник / ред. Шинкарук В.І., Бистрицький Є. К., Булатов М.О., та ін. Київ : Абрис, 2002. 751 с.

231. Фіногенов Ю. С., Сухорада Г. І. Підготовка інструкторів з фізичної підготовки і спорту – важлива форма розвитку професійного сержантського корпусу у системі Міністерства оборони України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: тези VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 61–64.

232. Хриков Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11–14.

233. Чернявський О. А. Формування фахової компетентності офіцерського складу Збройних сил України зі спеціальної фізичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 16 с.

234. Шалигіна Н. П. Розвиток комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів у процесі військово-професійної підготовки до участі в міжнародних миротворчих операціях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с.

235. Шевченко А. В. Формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 20 с.

236. Шевченко О. О. Удосконалення професійної працездатності військових фахівців протиповітряної оборони сухопутних військ засобами

фізичної підготовки : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 Львівський держ. ун-т фізичної культури. Львів, 2010. 20 с.

237. Шемчук В. А., Гутченко О. А., Шемчук О. М. Конструювання педагогічної моделі формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій сектору безпеки і оборони до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2021. № 32. Т. 1. С. 166–170.

238. Шемчук В., Поливанюк В., Муштатов Ю., Федоренко О., Одеров А. Модель формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 29. Том 4. С. 241–248

239. Шлямар І. Л. Удосконалення спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ Збройних сил України.: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Львів, 2016. 20 с.

240. Шостак Р. Г. Загальнонаукові засади обґрунтування структури управлінської компетентності майбутніх начальників фізичної підготовки і спорту військової частини. *Фізичне виховання : проблеми та перспективи* : монографія; за заг. ред. Г. П. Грибана. Житомир : Рута, 2020. С. 362–374.

241. Юр'єв С. О. Методика розвитку рухових якостей курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2020. 22 с.

242. Ягодзінський В. П. Методика розвитку фізичних якостей курсантів-десантників засобами кросфіту у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2020. 19 с.

243. Ягупов В. В. Військова дидактика : навч. посіб. Київ : Київський університет, 2000. 400 с.

244. Ягупов В. В. Забезпечення якості професійно-технічної освіти: суб'єктний підхід. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7226/1/.pdf> (дата звернення: 18.01.2023). С. 1–3.

245. Ягупов В. В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних сил України : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 34 с.

246. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної підготовки і спорту в системі військової освіти. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листоп. 2020 р). Київ. 2020. С. 39–42.

247. Ягупов В. В. Методи навчання військовослужбовців. *Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту Національної академії оборони України*. 2000. № 4(17). С. 80–85.

248. Ягупов В. В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. *Проблеми освіти*. 2019. № 92. С. 239–245.

249. Ягупов В. В. Методологія визначення основних видів компетентності випускників професійно-технічної освіти. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України*: IV всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 18 лист. 2011 р.). Хмельницький : вид-во Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2011. С. 373–376.

250. Ягупов В. В. Творче використання ділових ігор у навчанні військовослужбовців. *Збірник наукових праць. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошук*. 2000. №16. С. 124–127.

251. Ягупов В. В. Теорія і методологія військово-педагогічних досліджень: підручник. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 444 с.

252. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки (педагогічні науки)*. Київ, 2007. Т. 71. С. 3–8.

253. Ягупов В. В., Свистун В. І., Погребняк Д. В. Методи фізичного виховання майбутніх фахівців у закладах вищої освіти та їх класифікація. *Військова освіта*. Київ, 2021. № 44. С. 328–343.

254. Ягупов В. В., Шостак Р. Г. Педагогічне моделювання формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України на адаптивних засадах. *Адаптивне управління: теорія і практика*. Серія «педагогіка». 2022. Вип. 14 (27). С. 1–18.

255. Bielikov I. Pedagogical modeling of the formation of organizational competence in future specialists in physical culture and sports of the Armed Forces of Ukraine. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2022. 5 (50). P. 4–8. <http://doi.org/10.15587/2519-4984.2022.265102>

256. Bloschynskyi I., Griban G., Okhrimenko I., Stasiuk V., Suprun D., Nedvyha O., Neurova A., Dovgan N., Dikhtiarenko Z., Yeromenko E., Malynskyi I., Prontenko K. Formation of psychophysical readiness of cadets for future professional activity. *The Open Sports Sciences Journal*. 2021. 14. P. 1–8.

257. Bondarenko V., Okhrimenko I., Tverdokhvalova I., Mannapova K., Prontenko K. Formation of the professionally significant skills and competencies of future police officers during studying at higher educational institutions. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 2020. 12(3). P. 246–267.

258. Carless D. R., Joughin G. R., Mok M. C. Learning-oriented assessment: principles and practice. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2006. 31(4). P. 395–398.

259. Goodwin G., Johnston J., Sottolare R., Brawner K., Sinatra A. Individual Learner and Team Modeling for Adaptive Training and Education in Support of the US Army Learning Model: Research Outline. *Human Research and Engineering Directorate*. 2015. 48 p.

260. Griban G., Bosenko A., Asauliuk I., Topchii M., Vysochan L., Zamrozevuch-Shadrina S., Orlyk N., Pilipchuk P., Skyrda T., Bloschynskyi I., Shcherbatiuk N. Professional and Communicative competence of physical

education instructors in postmodern education. *Postmodern Openings*. 2022. 13(4). 158-186.

261. Griban G., Kuznietsova O., Tkachenko P., Oleniev D., Khurtenko O., Dikhtiarenko Z., Yeromenko E., Lytvynenko A., Khatko A., Pustoliakova L. Formation of the students' volitional qualities in the process of physical education. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*. 2020. 8 (6). P. 505–517.

262. Griban G., Vasylieva S., Falvey V., Svystun V., Khurtenko O., Starchuk O., Vysochan L., Alieksieieva I., Ivanitskyi R., Solohub O., Kurillo T., Biloskalenko T., Hres M., Bloschynskyi I. The Role of Physical Education in the Professional Activity of Teaching Staff. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Том 9. Вип. 5. С. 56–65.

263. Griban G., Yahupov V., Svystun V., Dovgan N., Yeromenko E., Udych Z., Zhuravlov I., Kushniriuk S., Semeniv B., Konovalska L., Skoruy O., Grokhova G., Hres M., Khrystencko D., Bloschynskyi I. Dynamics of the students' physical fitness while studying at higher educational institutions. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. 9(9). 147–156.

264. Griban G., Zhembrovskyi S., Yahodzinskyi V., Fedorchenko T., Viknianskyi V., Tkachenko P., Samolenko T., Malynoshevskyi R., Solohubova S., Otravenko O., Hres M., Prontenko V. Characteristics of morphofunctional state of paratrooper cadets in the process of crossfit training. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*. 2021. 9 (4). P. 772–780.

265. Griban G., Kobernyk O., Terentieva N., Shkola O., Dikhtiarenko Z., Mychka I., Yeromenko E., Savchenko L., Lytvynenko A., & Prontenko K. Formation of health and fitness competencies of students in the process of physical education. *Sport Mont*. 2020. 18 (3), 73–78.

266. Johnson E. B. Contextual Teaching and Learning. Corw in Press, INC. A Sage Publications Company. Thous and Oaks, California. 2002, 196 p., c. 3.

267. Petrachkov O., Yarmak O., Shostak R., Andrieieva O., Yahupov V.,

Chepurnyi V., Drozdovska S. The effect of stress factors on cognitive and management functions of cadets of higher military educational institutions. *Home - Journal of Physical Education and Sport*. 2023. Vol. 23(1). P. 170–178.

268. Petrachkov O., Yarmak O., Biloshitskiy V., Andrieieva O., Mykhaylov V., Chepurnyi V., Malakhova O. The influence of morphofunctional condition on the physical fitness level of Ukrainian soldiers. *Journal of Physical Education and Sport*. 2022. Vol. 22 (issue 9), Art 278, pp. 2182–2189.

269. Prontenko K., Bloschynskiy I., Griban G., Prontenko V., Loiko O., Andreychuk V., Tkachenko P., Dzenzeliuk D., Novitska I., Zhukovskyi Ye., Baldetskiy A. (2019). Current state of cadets' physical training system at the technical higher military educational institutions. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*. Año: VII, Número: 1, Artículo no.:11, Período: 1 de Septiembre al 31 de Diciembre, 2019.

270. Prontenko K., Bloschynskiy I., Griban G., Zhukovskyi Ye., Yavorska T., Tkachenko P., Dzenzeliuk D., Dovgan N., Bezpaliy S., Andreychuk V. Formation of readiness of future physical culture teachers for professional activity. *Universal Journal of Educational Research*. 2019. 7(9). 1860–1868.

271. Shalyhina N., Svystun V. The model of multinational staff officers' communicative competence development during the military training for taking part in international peacekeeping and security operations. *Wybrane aspekty dotyczące człowieka współczesnej cywilizacji*. Nauka – Edukacja – Rynek pracy; pod red. Czesława Plewki. Koszalin, 2017. S. 327–336.

272. Yahupov V., Svystun V., Kyva V. The Results of the Summative Stage of the Experiment on the Development of the Informational and Communication Competence of Teachers in the System of Military Education. *TEM Journal (Technology, Education, Management, Informatics)*. February 2020. Vol. 9, Issue 1, P. 367–372.

273. Yahupov V., Zastelo O., Svystun V., Korchynska N., Chorna O., Krykun V. Development of Foreign Language Teachers' Diagnostic Competence in

the System of Military Education. *TEM Journal*. 2020. Т. 9. Вип. 3. С. 1213–1220.

274. Kostiv S., Oderov A., Klymovych V., Yagupov V., Romanchuk S., Matveiko O., Baidala V., Lesko O., Ostrovskyi M., Kuprinenko O. Experimental results of the psychophysical endurance development of military professionals. *Journal of Physical Education and Sport*. Apr. 2021. Vol 21 (Suppl. issue 2), Art 135. Pp. 1076–1083.

Додаток А

Лист з експертної оцінки фахівця з фізичної культури і спорту в Збройних силах України

Прізвище, ім'я ,по батькові _____

Вік _____

Посада _____

Науковий ступінь _____

Стаж військової служби (в системі фізичної підготовки і спорту ЗС України) _____

Загальний стаж військової служби _____

Просимо відповісти на запитання, що стосуються ефективності педагогічних умов, які матимуть істотний вплив на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України на першому бакалаврському рівні підготовки у системі вищої військової освіти. Вашу думку Ви можете висловлювати присвоюючи ранг кожній педагогічній умові, які наведені в таблиці (найвищий ранг – «1», найнижчий – «10»).

№	Педагогічні умови	Ранг
1	Врахування індивідуальних особливостей майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту (далі ФізФКіС) ЗС України у процесі навчання у ВВНЗ	
2	Забезпечення здатності наукових та науково-педагогічних працівників формувати професійну компетентність майбутніх ФізФКіС під час навчання у ВВНЗ	
3	Удосконалення професійно орієнтованої методики формування професійної компетентності майбутніх – офіцерів ФізФКіС у системі вищої військової освіти	
4	Запровадження індивідуального підходу та диференціації при розробленні навчально-методичних матеріалів щодо професійної компетентності майбутніх ФізФКіС у системі вищої військової освіти	
5	Застосування методики поетапного формування професійної компетентності майбутніх ФізФКіС у системі вищої військової освіти	
6	Систематичне діагностування рівня сформованості професійної компетентності майбутніх ФізФКіС у системі вищої військової освіти	
7	Педагогічне моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – ФізФКіС ЗС України у системі вищої військової освіти	
8	Формування професійної компетентності майбутніх ФізФКіС у системі вищої військової освіти на основі компетентнісного підходу	
9	Розроблення об'єктивних критеріїв і показників оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – ФізФКіС у системі вищої військової освіти.	
10	Забезпечення ціннісно-мотиваційного ставлення майбутніх – офіцерів ФізФКіС до опанування професійно значущих дисциплін під час навчання у ВВНЗ	

Варіант методичної розробки просемінару

Заняття проведені		
№ навч. групи	Дата	Час

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри

“ ___ ” 2020 року

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

для проведення семінарського заняття

з курсантами навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій

з навчальної дисципліни: **“ТЕОРІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬК”**

Тема № 1. Загальнотеоретичні основи фізичної підготовки військ**Заняття № 4: Загальні відомості про теорію та організацію фізичної підготовки військ**

Метод проведення заняття: просемінар

Навчальний час: 90 хвилин.

Навчальна мета: оволодіння вміннями й навичками самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах, формувати вміння працювати з навчальними джерелами (підручник, посібник), скласти план параграфу, скласти конспект, систематизувати знання з теми семінару,

Виховна мета: прищепити інтерес до вивчення навчальної дисципліни; стимулювати вироблення потреб і бажань оволодіння новими знаннями; намагатися виховати почуття відповідальності за доручену справу

Література:

1. Овчарук І. С. Теорія та організація фізичної підготовки військ : навч.-метод. посіб. в 2-х частинах. Одеса : Військова академія, 2014. Ч. 1. 266 с.

2. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник /кол. авт.; за ред. Ю. С. Фіногенова: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. 468 с.

Матеріально-технічне забезпечення: ПЕОМ, інфокус, слайди.

Розподіл часу для проведення заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Примітки
I.	Вступна (організаційна) частина	5 хв.	
	Організація курсантів: доповідь командира (чергового) про готовність курсантів (слухачів) до занять, привітання, оголошення теми і задач заняття, перевірка наявності особового складу та готовності до заняття. Постановка завдань і оголошення плану семінару.	5 хв.	
II.	Основна частина	80 хв	
1.	Проведення усного опитування з ключових питань пройденого матеріалу на лекціях.	10 хв.	
2.	Витоки формування теорії і організації фізичної підготовки військ (фізична підготовка армій Спарти, Афін, древнього Риму).	35 хв.	
3.	Витоки формування теорії і організації фізичної підготовки військ (українське козацтво)	15 хв.	
4.	Витоки формування теорії і організації фізичної підготовки військ (системи фізичного виховання в Європі)	20 хв.	
III	Заключна частина	5 хв.	
1.	Узагальнення результатів семінару: нагадати тему, мету заняття, особливо звернути увагу на пройдений матеріал та зроблені висновки.	3 хв.	
	Визначити завдання для самостійної роботи.	2 хв.	

Методика проведення заняття

Панове курсанти, відповідно теми та мети заняття сьогодні ми продовжимо роботу над успішним оволодінням вміннями й навичками самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах. Продовжимо роботу щодо формування готовності до використання дидактичних, методичних умінь та навичок під час проведення семінарських занять.

Доводжу інформацію щодо форми проведення заняття **просемінар** передують власне семінару, відіграють вступну, підготовчу роль. Передбачає аудиторну роботу під керівництвом педагога, спрямовану на оволодінням вміннями й навичками самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах.

Організую заняття відповідно плану.

1. Проведення усного опитування з ключових питань пройденого матеріалу на лекціях.
2. Організація та планування навчальної діяльності (самостійної роботи) в рамках підготовки до семінарського заняття.
(Відпрацювання індивідуального плану підготовки до семінарського заняття).
3. Методи і прийоми роботи з науковими джерелами під час підготовки до семінарського заняття.
4. Загальна методика підготовки до семінарського заняття.

Узагальнюю результатів семінару: нагадую тему, мету заняття, особливо звертаю на форму проведення та загострю уваго на основних елементах проведення. Оголошую оцінки за результатами заняття. Визначаю завдання для самостійної роботи.

Керівник заняття _____

Варіант методичної розробки семінар-розгорнута бесіда

Заняття проведені			ЗАТВЕРДЖУЮ _____ _____ _____ “ ___ ” 2021 року
№ навч. групи	Дата	Час	

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
для проведення семінарського заняття**

з курсантами навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно оздоровчих технологій

з навчальної дисципліни: **“ТЕОРІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬК”**

Тема № 5. Загальна характеристика системи управління фізичною підготовкою в Збройних Силах України. Керівництво фізичною підготовкою у військовій частині

Заняття № 6: Особливості керівництва фізичною підготовкою

Метод проведення заняття: семінар-розгорнута бесіда

Навчальний час: 90 хвилин.

Навчальна мета: систематизувати та поглибити знання щодо особливостей керівництва фізичною підготовкою в Збройних силах України, удосконалювати пізнавальні вміння (порівнювати, припускати, виділяти головне серед другорядного та узагальнювати)

Виховна мета: стимулювати вироблення потреб і бажань оволодіння новими знаннями; намагатися виховати почуття відповідальності за доручену справу; сприяти вихованню почуття гордості за обрану професію

Література:

1. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / колектив авторів; за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. – С.11-99.

2. Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. / С. І. Глазунов та ін. – К. : НУОУ, 2012. – С.105-114.

3. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації: навч. посіб. / В.І. Барков та ін. / за заг. ред. О.В. Петрачкова. 2-е вид., перероб. і доп. – К.: НАОУ імені Івана Черняхівського, 2017. – С. 5-8.

4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11 лютого 2014 № 35 “Про затвердження Тимчасової Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України”.

Матеріально-технічне забезпечення: ПЕОМ, інфофокус, слайди.

Розподіл часу для проведення заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Примітки
I.	Вступна (організаційна) частина	5 хв.	
	Організація курсантів: доповідь командира (чергового) про готовність курсантів (слухачів) до занять, привітання, оголошення теми і задач заняття, перевірка наявності особового складу та готовності до заняття. Постановка завдань і оголошення плану семінару.	5 хв.	
II.	Основна частина	80 хв	
1.	Загальна характеристика лінійної частини керівництва фізичною підготовки.	15 хв.	
2.	Загальна характеристика функціональної частини керівництва фізичною підготовки.	15 хв.	
3.	Загальна характеристика суспільної частини керівництва фізичною підготовки.	15 хв.	
4.	Загальна характеристика послідовності прийняття інформаційно-аналітичного рішення.	15 хв.	
5.	Проведення усного опитування з визначених питань пройденого матеріалу на лекціях, обговорення ключових моментів пройденого матеріалу на попередніх заняттях.	20 хв.	
III	Заключна частина	5 хв.	
1.	Узагальнення результатів семінару: нагадати тему, мету заняття, особливо звернути увагу на пройдений матеріал та зроблені висновки. Визначити завдання для самостійної роботи.	3 хв. 2 хв.	

Методика проведення заняття

Панове курсанти, відповідно теми та мети заняття сьогодні ми

поглибимо та закріпимо ваші знання щодо управління процесом фізичного удосконалення військовослужбовців. Сформуємо відповідальне ставлення до концептуальних положень процесу управління фізичним удосконаленням військовослужбовців.

Організую заслуховування доповідей завчасно визначеними курсантами, після кожної доповіді спікер відповідає на запитання, допомагаю роз'яснити ключові моменти зазначеної проблеми.

- Загальна характеристика лінійної частини керівництва фізичною підготовки.
- Загальна характеристика функціональної частини керівництва фізичною підготовки.
- Загальна характеристика суспільної частини керівництва фізичною підготовки.
- Загальна характеристика послідовності прийняття інформаційно-аналітичного рішення.
- Загальна характеристика послідовності реалізації інформаційно-аналітичного рішення

Проводжу усне фронтальне опитування всього особового складу навчальної групи, органіжую розгорнуте обговорення складних питань.

Орієнтовні питання для обговорення:

1. Загальна характеристика видів керівництва ФП
2. Обов'язки посадових осіб військової частини щодо керівництва ФП.
3. Обов'язки НФПіС військової частини.

Узагальнюю результатів семінару: нагадую тему, мету заняття, особливо звертаю на форму проведення та загострю уваго на основних елементах проведення. Оголошую оцінки за результатами заняття. Визначаю завдання для самостійної роботи.

Керівник заняття _____

Варіант методичної розробки проведення семінару-доповіді

Заняття проведені		
№ навч. групи	Дата	Час

ЗАТВЕРДЖУЮ

“___” 2021 року

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
для проведення семінарського заняття**

з курсантами навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно оздоровчих технологій

з навчальної дисципліни: **“ТЕОРІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬК”**

Тема № 6. Загальна характеристика системи управління фізичною підготовкою в Збройних Силах України. Керівництво фізичною підготовкою у військовій частині

Заняття № 5: Документи планування фізичної підготовки

Метод проведення заняття: семінар-доповідь

Навчальний час: 90 хвилин.

Навчальна мета: завершити вивчення та сформувати чітке уявлення про послідовність відпрацювання керівних документів щодо планування фізичної підготовки у документах планування бойової підготовки

Виховна мета: формувати відповідальне ставлення до планування заходів фізичної підготовки у документах планування бойової підготовки, удосконалювати професійну увагу (зосередженість, активність, стійкість) під час роботи з документами.

Література:

1. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / колектив авторів; за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. – С.11-99.
2. Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. /

С. І. Глазунов та ін. – К. : НУОУ, 2012. – С.105-114.

3. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації: навч. посіб. / В.І. Барков та ін. / за заг. ред. О.В. Петрачкова. 2-е вид., перероб. і доп. – К.: НАОУ імені Івана Черняхівського, 2017. – С. 5-8.

4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11 лютого 2014 № 35 “Про затвердження Тимчасової Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України”.

Матеріально-технічне забезпечення: ПЕОМ, інфокус, слайди.

Розподіл часу для проведення заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Примітки
I.	Вступна (організаційна) частина	5 хв.	
	Організація курсантів: доповідь командира (чергового) про готовність курсантів (слухачів) до занять, привітання, оголошення теми і задач заняття, перевірка наявності особового складу та готовності до заняття. Постановка завдань і оголошення плану семінару.	5 хв.	
II.	Основна частина	80 хв	
1.	Захист виконання індивідуальних завдань	70 хв.	
2.	Проведення тестування з визначених питань пройденного матеріалу на лекціях.	10 хв.	
III	Заключна частина	5 хв.	
1.	Узагальнення результатів семінару: нагадати тему, мету заняття, особливо звернути увагу на пройдений матеріал та зроблені висновки.	3 хв.	
	Визначити завдання для самостійної роботи.	2 хв.	

Методика проведення заняття

Панове курсанти, відповідно теми та мети заняття сьогодні ми завершимо етап формування чіткого уявлення про послідовність відпрацювання керівних документів щодо планування фізичної підготовки у документах планування бойової підготовки.

1. Вказати документи стратегічного планування та їх вимоги стосовно змісту індивідуального завдання.

2. Вказати документи планування бойової підготовки військової частини в яких відображені питання щодо змісту індивідуального завдання та їх вимоги.

3. Вказати документи планування фізичної підготовки військової частини в яких відображені питання щодо змісту індивідуального завдання та їх вимоги.

4. Вказати документи організаційно-виконавчі (накази, розпорядження) які стосуються змісту індивідуального завдання.

5. Вказати документи планування визначених в індивідуальному завданні заходів в підрозділах військової частини.

ЗАХИСТ ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ПІД ЧАС ДОПОВІДІ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРЕЗЕНТАЦІЇ (У ВИГЛЯДІ СХЕМИ, АЛГОРИТМУ) УПРОДОВЖ 5 ХВ.

Індивідуальні завдання:

1. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації навчальних занять з військовослужбовцями управління військової частини.
2. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації навчальних занять з військовослужбовцями підрозділу (роти).
3. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення ранкової фізичної зарядки.
4. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення супутніх фізичних тренувань.
5. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та виконання фізичних вправ під час бойового чергування.
6. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та виконання фізичних вправ під час пересування транспортними засобами.
7. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення змагань на першість військової частини з виду спорту.
8. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення навчально-тренувальних занять з виду спорту у військовій частині.
9. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для підготовки до участі у змаганнях на першість Сухопутних військ з виду спорту.
10. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення показового заняття з керівниками навчальних занять в підрозділах.
11. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення навчально-методичних зборів зі спортивними організаторами підрозділів.
12. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для

участі в організації та проведення комплексної перевірки підрозділу офіцерами управління військової частини.

13. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для вдосконалення та підтримання у належному стані навчально-матеріальної бази з фізичної підготовки.
14. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення спортивно-масової роботи у підрозділі.
15. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення вихідного дня.
16. Розробіть послідовність відпрацювання плануючих документів для організації та проведення індивідуальної підготовки.

Проводжу тестування всього особового складу навчальної групи, організую вибіркоче обговорення складних питань.

Узагальнюю результатів семінару: нагадую тему, мету заняття, особливо звертаю на форму проведення та загострю уваго на основних елементах проведення. Оголошую оцінки за результатами заняття. Визначаю завдання для самостійної роботи.

Керівник заняття _____

Варіант методичної розробки проведення семінару-дискусії

Заняття проведені		
№ навч. групи	Дата	Час

ЗАТВЕРДЖУЮ

“ ___ ” _____ 2022 року

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
для проведення семінарського заняття**

з курсантами навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно
оздоровчих технологій

з навчальної дисципліни: **“ТЕОРІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬК”**

Тема № 6. Планування фізичної підготовки.

Заняття № 3: Особливості планування фізичної підготовки у військовій частині, підрозділі.

Метод проведення заняття: семінар-дискусія

Навчальний час: 90 хвилин.

Навчальна мета: закріпити знання щодо особливостей планування фізичної підготовки у військовій частині, сприяти формуванню вмінь аргументувати, пояснити, охарактеризувати

Виховна мета: формувати відповідальне ставлення до процесу планування фізичної підготовки у військовій частині; виховувати професійні риси майбутнього фахівця фізичної культури і спорту ЗС України, відчуття самостійності, прагнення до самовдосконалення

Література:

1. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / колектив авторів; за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. – С.11-99.

2. Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. / С. І. Глазунов та ін. – К. : НУОУ, 2012. – С.105-114.

3. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації: навч. посіб. / В.І. Барков та ін. / за заг. ред. О.В. Петрачкова. 2-е вид., перероб. і доп. – К.: НАОУ імені Івана Черняхівського, 2017. – С. 5-8.

4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11 лютого 2014 № 35 “Про затвердження Тимчасової Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України”.

Матеріально-технічне забезпечення: ПЕОМ, інфофокус, слайди.

Розподіл часу для проведення заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Примітки
I.	Вступна (організаційна) частина	5 хв.	
	Організація курсантів: доповідь командира (чергового) про готовність курсантів (слухачів) до занять, привітання, оголошення теми і задач заняття, перевірка наявності особового складу та готовності до заняття. Постановка завдань і оголошення плану семінару.	5 хв.	
II.	Основна частина	80 хв	
1.	Проведення опитування з визначених питань пройденого матеріалу на лекціях.	20 хв.	
2.	Особливості видів планування фізичної підготовки	15 хв.	
3.	Зміст принципів планування фізичної підготовки	15 хв.	
4.	Функціональні обов'язки посадових осіб щодо планування фізичної підготовки у військовій частині.	30 хв.	
III	Заключна частина	5 хв.	
1.	Узагальнення результатів семінару: нагадати тему, мету заняття, особливо звернути увагу на пройдений матеріал та зроблені висновки. Визначити завдання для самостійної роботи.	3 хв. 2 хв.	

Методика проведення заняття

Панове курсанти, відповідно теми та мети заняття сьогодні ми закріпимо ваші знання щодо управління процесом фізичного удосконалення військовослужбовців. Сформуємо відповідальне ставлення до концептуальних положень процесу управління фізичним удосконаленням військовослужбовців. Особливу увагу звертаю на форму проведення заняття, а саме **семінар-дискусія** є вищим рівнем евристичної бесіди. Дискусія (від лат. *discussio* – дослідження) – це основний метод диспуту який доволі активно та часто використовується на семінарських заняттях. Під час

колективної інтелектуальної дискусії відбувається активний обмін думками, що часто веде до народження цікавих ідей, оригінальних інтерпретацій вирішення професійних завдань, зіставлень з суміжними повсякденними військово-професійними завданнями що можуть виникати під час повсякденної діяльності військ (сил). Можемо резюмувати, той факт, що під час дискусії відбувається своєрідний феномен творчого синтезу що спонукає суб'єктів навчально-наукової діяльності до значної активізації подальшого наукового пошуку.

Проводжу опитування всього особового складу навчальної групи, органіжую вибіркоче обговорення складних питань.

Контрольні питання:

- Дайте визначення поняттю планування ФП і розкрийте її значення в процесі організації ФП.
- Дайте коротку характеристику видам планування ФП і назвіть вимоги до планування.
- Назвіть основні принципи планування ФП, дайте коротку характеристику кожному з них.
- Розкрийте зміст і порядок (етапи) планування ФП у військовій частині.
- Назвіть основні документи бойової підготовки в яких відображено питання фізичної підготовки (структура, зміст, терміни та відповідальний за відпрацювання).
- Назвіть основні документи планування ФП військової частини і дайте їм коротку характеристику (структура, зміст, терміни та відповідальний за відпрацювання).

Органіжую дискусійне обговорення визначених питань з дотриманням правил проведення занять, хронометражу та максимальної толерантності всіх учасників:

- особливості видів планування фізичної підготовки
- зміст принципів планування фізичної підготовки
- функціональні обов'язки посадових осіб щодо планування фізичної підготовки у військовій частині.

Узагальнюю результатів семінару: нагадую тему, мету заняття, особливо звертаю увагу на те яка проблема викликала найжвавіше обговорення, які аргументи були найпереконливішими, якого висновку дійшли (якщо ж, звичайно, дійшли) диспутанти й де можна відшукати додаткову інформацію з обговорюваної проблеми, загострюю увагу на основних елементах проведення. Оголошую оцінки за результатами заняття. Визначаю завдання для самостійної роботи.

Керівник заняття _____

**Варіант методичної розробки проведення семінарського заняття-
круглий стіл**

Заняття проведені		
№ навч. групи	Дата	Час

ЗАТВЕРДЖУЮ

“ ___ ” _____ 2022 року

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
для проведення семінарського заняття**

з курсантами навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно
оздоровчих технологій

з навчальної дисципліни: **“ТЕОРІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬК”**

Тема № 9. Види забезпечення фізичної підготовки.

**Заняття № 4: Зміст і загальний порядок матеріального забезпечення
фізичної підготовки. Роль начальника фізичної підготовки і спорту
частини в матеріальному забезпеченні фізичної підготовки..**

Метод проведення заняття: семінар - круглий стіл

Навчальний час: 90 хвилин.

Навчальна мета: закріпити знання щодо особливостей матеріального забезпечення фізичної підготовки у військовій частині; поглибити уявлення про роль та місце начальника фізичної підготовки і спорту частини щодо матеріальному забезпечення фізичної підготовки.

Виховна мета: формувати відповідальне ставлення до організації матеріального забезпечення фізичної підготовки і спорту у військовій частині; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / колектив авторів; за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. – С.11-99.

2. Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. / С. І. Глазунов та ін. – К. : НУОУ, 2012. – С.105-114.

3. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації: навч. посіб. / В.І. Барков та ін. / за заг. ред. О.В. Петрачкова. 2-е вид., перероб. і доп. – К.: НАОУ імені Івана Черняхівського, 2017. – С. 5-8.

4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11 лютого 2014 № 35 “Про затвердження Тимчасової Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України”.

Матеріально-технічне забезпечення: ПЕОМ, інфокус, слайди.

Розподіл часу для проведення заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Примітки
I.	Вступна (організаційна) частина	5 хв.	
	Організація курсантів: доповідь командира (чергового) про готовність курсантів (слухачів) до занять, привітання, оголошення теми і задач заняття, перевірка наявності особового складу та готовності до заняття. Постановка завдань і оголошення плану семінару.	5 хв.	
II.	Основна частина	80 хв	
1.	Контрольне опитування	10 хв.	
2.	Роль начальника фізичної підготовки і спорту частини у плануванні і витребуванні табельного спортивного інвентарю і майна	20 хв.	
3	Роль начальника фізичної підготовки і спорту частини в отриманні, розподілі, зберіганні та списанні спортивного інвентарю і майна.	25 хв.	
4	Роль начальника фізичної підготовки і спорту частини в будівництві, обладнанні й утриманні об'єктів навчально-матеріальної бази з фізичної підготовки	25 хв.	
III	Заключна частина	5 хв.	
1.	Узагальнення результатів семінару: нагадати тему, мету заняття, особливо звернути увагу на пройдений матеріал та зроблені висновки. Визначити завдання для самостійної роботи.	3 хв. 2 хв.	

Методика проведення заняття

1.Контрольне опитування

Панове курсанти, відповідно теми та мети заняття сьогодні ми закріпимо знання щодо особливостей матеріального забезпечення фізичної підготовки у

військовій частині; поглибимо уявлення про роль та місце начальника фізичної підготовки і спорту військової частини щодо матеріальному забезпечення фізичної підготовки. Особливо хочу звернути вашу увагу на форму проведення заняття «круглий стіл» яка базується на обміні думками між усіма учасниками, що спонукає процесу самостійного мислення, сприяє розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватно оцінювати себе та поважати думки інших). Особливе значення надається забезпеченню місця проведення, сама назва методу наголошує на необхідності кола або будь-якого іншого розташування, візуально підкреслює рівність учасників

Визначеним курсантам (слухачам) пропонується приготувати доповідь по актуальним питанням які будуть розглядатись. Після чого кожен зможе задати свої запитання в межах теми.

1. Роль начальника фізичної підготовки і спорту частини у плануванні і витребуванні табельного спортивного інвентарю і майна.
2. Роль начальника фізичної підготовки і спорту частини в отриманні, розподілі, зберіганні та списанні спортивного інвентарю і майна.
3. Роль начальника фізичної підготовки і спорту частини в будівництві, обладнанні й утриманні об'єктів навчально-матеріальної бази з фізичної підготовки

Узагальнюю результати семінару: нагадую тему, мету заняття, особливо звертаю на форму проведення та загострю увагу на основних елементах проведення. Оголошую оцінки за результатами заняття. Визначаю завдання для самостійної роботи.

Керівник заняття _____

**Варіант методичної розробки проведення семінарського заняття
вирішення проблемних завдань**

Заняття проведені		
№ навч. групи	Дата	Час

ЗАТВЕРДЖУЮ

“ ___ ” _____ 2022 року

**ПЛАН
ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ**

з навчальної дисципліни
“ТЕОРІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬК”
(назва навчальної дисципліни) (шрифт 12, усі літери малі)

Тема № 8. Контроль та облік фізичної підготовки.

Заняття № 6: Вимоги до видів перевірок та оцінки фізичної підготовки.

Вид заняття: семінарське заняття

Метод проведення заняття: семінар-вирішення проблемних завдань

Навчальна група: № 6102.

Час: 90 хвилин.

Місце проведення: методичний клас.

Навчальна мета: засвоїти уміння самостійно використовувати знання, навички щодо оцінювання фізичної підготовки залучити до самостійного оперативного рішення.

Виховна мета: виховувати професійні риси почуття відповідальності, поваги; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / колектив авторів; за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. – С.11-99.

2. Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. / С. І. Глазунов та ін. – К. : НУОУ, 2012. – С.105-114.

3. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації: навч. посіб. / В.І. Барков та ін. / за заг. ред. О.В. Петрачкова. 2-е вид., перероб. і доп. – К.: НАОУ імені Івана Черняхівського, 2017. – С. 5-8.

4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11 лютого 2014 № 35 “Про затвердження Тимчасової Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України”.

5. Забезпечення фізичної підготовки військовослужбовців: навч. посіб. / Барков В. І. та ін. – К.: НУОУ, 2016 р. – 88 с.(інв. № 8290).

6. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації : навч.-метод. посіб. / за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НАОУ, 2005. – 170 с.

7. Методичні рекомендації з організації фізичної підготовки в особливий період: навч. посіб. / Вербин Н.Б. та ін. – К.: НУОУ, 2015. – 68 с.

Матеріально-технічне забезпечення: ПЕОМ, інфокус, слайди.

План проведення заняття

№ з/п	Навчальні питання, та їх короткий зміст	Час, хв.	Методичні прийоми та методичні вказівки щодо відпрацювання кожного питання
I.	Вступна <i>(організаційна)</i> частина		
	Доповідь командира (чергового) про готовність курсантів до занять, привітання, оголошення теми і задач заняття, перевірка наявності особового складу та готовності до заняття. Постановка завдань і оголошення плану семінару.	5 хв.	Приймаю доповідь командира (чергового), перевіряю наявність та готовність особового складу до проведення заняття.
II.	Основна частина	80 хв.	
	1. Мета, строки та вимоги до здійснення перевірок в системі фізичної підготовки.	10 хв.	Опитування курсантів у вигляді тестових завдань.
	2. Порядок перевірки та оцінки фізичної підготовленості військовослужбовців.	20 хв.	Розгляд конкретної проблемної ситуації з професійної діяльності майбутнього фахівця фізичної підготовки і спорту ЗС України. Спільне

	3. Порядок перевірки та оцінки методичної підготовленості військовослужбовців.	20 хв.	обговорення шляхів її вирішення. Розгляд конкретної проблемної ситуації з професійної діяльності майбутнього фахівця фізичної підготовки і спорту ЗС України. Спільне обговорення варіантів та шляхів її вирішення.
	4. Порядок визначення загальної оцінки фізичної підготовки підрозділів, військових частин і ВВНЗ.	30 хв.	Розгляд конкретної проблемної ситуації з професійної діяльності майбутнього фахівця фізичної підготовки і спорту ЗС України. Спільне обговорення конкретних варіантів її вирішення.
III	Заключна частина	5 хв.	
	Узагальнення результатів семінару: нагадати тему, мету заняття, особливо звернути увагу на пройдений матеріал та зроблені висновки. Визначити завдання для самостійної роботи.	3 хв. 2 хв.	Підвожу підсумки заняття.

Керівник заняття _____

Сценарій проведення ділової гри «Проблемна нарада»

Тема 10. Загальна характеристика службової діяльності офіцера-спеціаліста з фізичної підготовки.

Ділова гра: “Проблемна нарада”

Мета гри:

формувати у курсантів навички та вміння проведення наради;
розвивати у них вміння слухати співрозмовника, ведення діалогу,
слухно формулювати запитання, оптимально вести дискусію, конструктивно співпрацювати;

виховувати культуру ділового спілкування.

Сутність гри:

1. **Проблема: “Вибір кандидатури претендента на посаду секретаря спортивного комітету військової частини”.**

2. **Учасники гри та їх функції:**

2.1. Модель керівника гри – науково-педагогічного працівника

Науково-педагогічний працівник:

пояснює сутність гри, її правила та регламент;

формує команди;

пропонує перелік критеріїв відбору кандидатури на посаду;

призначає експертну групу;

підбиває підсумки.

Модель учасників гри

Учасники команди:

вибирають претендентів на посаду;

кожен учасник команди відповідно до критеріїв відбору оцінює претендентів;

обговорюють і приймають командний варіант кандидатури на посаду;

презентують командну кандидатуру на визначену посаду

Експерти:

оцінюють ведення наради в командах та представлення кожною командою кандидатури на посаду;

визначають команду-переможницю.

3. **Порядок проведення ділової гри:** до участі у грі залучаються усі присутні курсанти. З них науково-педагогічний працівник формує команди та експертну групу з найбільш підготовлених курсантів. Він пропонує перелік критеріїв відбору кандидатури на посаду:

Комунікаційні навички (20):

пише так, що кожний може його зрозуміти – 3,9;

підготовлені ним розпорядження чи накази інколи вимагають переробки – 3,6;

його виступи завжди ретельно обдумані – 2,8;

наради завжди організовує змістовно й оперативно – 2,7;

уміє завжди виділяти основне, не потопає в подробицях – 2,5;

результати обґрунтовує стисло, ясно, вичерпно – 2,3;
дає вичерпні відповіді і пояснення – 2,2.

Взаємини (20):

терплячий до тих, хто має менший обсяг знань, досвід – 4,5;
контактує з усіма типами людей – 4,4;
поважає думку інших людей – 3,9;
готовий прийняти пораду – 3,6;
прислухається до думок інших – 3,6.

Мотивація (20):

при потребі готовий працювати понаднормово – 4,6;
прикладає всі зусилля й здібності для вирішенню поставленого завдання – 3,7;

якщо є вільний час, активно шукає роботу – 3,1;
часто виконує роботу понад норми – 3,1;
роботу доводить до кінця – 2,8;
прагне виконати завдання бездоганно – 2,7.

Спеціальні навички (20):

надає перевагу спонуканню підлеглих, а не примушуванню їх – 3,6;
уміє організовувати роботу інших – 3,6;
витрачає час на читання спеціальної літератури – 3,1;
вимагає доказів, перш ніж погоджується із пропозицією – 2,9;
уміє застосовувати на практиці свої теоретичні знання – 2,4;
уміє знайти ефективний шлях для рішення наявної проблеми – 2,4;
уміє послідовно проаналізувати складну проблему – 2,0.

Самостійність (20):

не втрачає рівноваги при несподіванках у роботі – 3,8;
урівноважений, не зважаючи на перевтому, терміновість вирішення справ тощо – 3,8;

приймає рішення не вагаючись – 2,5;
проявляє самостійність у вирішенні проблем – 2,2;
легко переносить критичні зауваження і несуттєві докори – 2,2;
без вагання ставить запитання – 2,1;
приймаючи рішення, керується інтуїцією – 1,9;
визнає помилки, допущенні при прийнятті рішень – 1,5.

Завдання учасникам команди – вибрати із трьох кандидатур, обраних командою, кращого претендента члена спортивного комітету військової частини.

Команди визначають три кандидатури, які оцінюються за критеріями. Кожний учасник команди самостійно аналізує якості претендентів за переліком та виставляє бали.

Наступний етап – обговорення результатів, оцінювання кожної кандидатури, вибір кращого претендента від команди, його представлення.

Для вирішення поставленого завдання командам надається 20-25 хв.

Науково-педагогічний працівник призначає експертів, які оцінюють презентації команд. Експерти оцінюють представлення кандидатур кожної

команди, коментують його і оголошують переможця.

На завершення науково-педагогічний працівник коментує проведення нарад командами, підбиває підсумки гри.

4. *Підбиття підсумків гри*: ведення наради в командах – 2-6 балів; представлення кожною командою кандидатури на посаду – 3-5 балів.

Варіант методичної розробки проведення семінарського заняття з використання методу мозковий штурм

Заняття проведені		
№ навч. групи	Дата	Час

ЗАТВЕРДЖУЮ

“ ___ ” _____ 2022 року

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
для проведення семінарського заняття**

з курсантами навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій

з навчальної дисципліни:

“ТЕОРІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬК”

Тема № 8. Контроль та облік фізичної підготовки.

Заняття № 3: Особливості контролю форм фізичної підготовки.

Метод проведення заняття: семінар-мозковий штурм

Навчальний час: 90 хвилин.

Навчальна мета: засвоїти уміння самостійно використовувати знання, навички щодо оцінювання фізичної підготовки залучити до самостійного оперативного рішення.

Виховна мета: виховувати професійні риси почуття відповідальності, поваги; сприяти формуванню правової грамотності.

Література:

1. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка та спорт : підручник / колектив авторів; за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. – С.11-99.

2. Фізичне виховання та спеціальна фізична підготовка : навч. посіб. / С. І. Глазунов та ін. – К. : НУОУ, 2012. – С.105-114.

3. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації: навч. посіб. /

В.І. Барков та ін. / за заг. ред. О.В. Петрачкова. 2-е вид., перероб. і доп. – К.: НАОУ імені Івана Черняхівського, 2017. – С. 5-8.

4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11 лютого 2014 № 35 “Про затвердження Тимчасової Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України”.

5. Забезпечення фізичної підготовки військовослужбовців: навч. посіб. / Барков В. І. та ін. – К.: НУОУ, 2016 р. – 88 с.(інв. № 8290).

6. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації : навч.-метод. посіб. / за ред. Ю.С. Фіногенова. – К : НАОУ, 2005. – 170 с.

7. Методичні рекомендації з організації фізичної підготовки в особливий період: навч. посіб. / Вербин Н.Б. та ін. – К.: НУОУ, 2015. – 68 с.

Матеріально-технічне забезпечення: ПЕОМ, інфокус, слайди.

Розподіл часу для проведення заняття

№ з/п	Навчальне питання (проблема)	Час, хв.	Примітки
I.	Вступна (організаційна) частина	5 хв.	
	Організація курсантів: доповідь командира (чергового) про готовність курсантів (слухачів) до занять, привітання, оголошення теми і задач заняття, перевірка наявності особового складу та готовності до заняття. Постановка завдань і оголошення плану семінару.	5 хв.	
II.	Основна частина	80 хв	
1.	Зміст, види і строки проведення контролю фізичної підготовки.	10 хв.	
2.	Принципи контролю фізичної підготовки.	25 хв.	
3.	Контроль якості керівництва, організації, забезпечення і проведення фізичної підготовки	20 хв.	
4.	Проведення усного опитування з визначених питань пройденного матеріалу на лекціях.	25 хв.	
III	Заключна частина	5 хв.	
1.	Узагальнення результатів семінару: нагадати тему, мету заняття, особливо звернути увагу на пройдений матеріал та зроблені висновки. Визначити завдання для самостійної роботи.	3 хв. 2 хв.	

Організація та методика проведення заняття

Панове курсанти, відповідно теми та мети заняття сьогодні ми розглянемо ряд проблемних питань які можуть виникнути під час військово-професійної діяльності а особливо в контексті обліку та контролю фізичної

підготовки. Особливу увагу звернемо на форму проведення заняття як «мозковий штурм» унікальність якого полягає у тому що курсанти (слухачі) завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують вирішення; під час семінару вносять конкретні пропозиції щодо розв'язання проблеми. Усі пропозиції записують, систематизують і визначають найбільш доцільні. Проблемні завдання повинні мати конкретну наукову, професійну, спрямованість. Цей вид семінару особливо ефективно впливає на інтелектуальний розвиток майбутніх фахівців, сприяє їх соціальному становленню як учасників професійної діяльності в сфері фізичної культури і спорту ЗС України.

Вважається, що техніку мозкового штурму придумав американський рекламист Алекс Осборн, а допоміг йому в цьому... військовий досвід. За часів Другої світової війни Осборн служив капітаном вантажного судна. Одного разу він отримав радіограму про потенційну небезпеку — наближення німецького підводного човна. Роздумуючи, як вчинити, Осборн згадав прийом, до якого вдавалися пірати Середньовіччя: у разі небезпеки на палубі збиралася вся команда, щоб по черзі запропонувати свій варіант вирішення проблеми. Осборн вчинив так само: зібрав екіпаж і попросив кожного запропонувати свій варіант дій на випадок атаки. Правда, жодну з ідей використати не довелося: німецький підводний човен американським кораблем не зацікавилася. А ось Осборн почав розробляти теорію мозкового штурму, яку докладно описав у своїй книзі «Прикладна уява», виданій у 1953 році.

Ідея "мозкового штурму", широко використовувалась у другій половині ХХ ст. відомими вченими, конструкторами складних технічних систем. Ефективним є застосування «мозкового штурму» в процесі проведення педагогічних консиліумів. Подібний підхід до пошуків істини особливо важливий в умовах розв'язання завдань пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю фахівця на засадах професіоналізму.

Першим розглянемо питання зміст, види і строки проведення контролю фізичної підготовки. Пропоную всім учасникам озвучити свою думку з даного питання колективно визначаємо найбільш актуальні в кінці обговорення повертаємось до першоджерела та спів ставляємо результати.

(Змістом контролю фізичної підготовки є перевірка, аналіз й оцінка певних критеріїв, а тому **у ході контролю перевіряються, аналізуються і оцінюються:**

- повнота і якість засвоєння особовим складом програм з фізичної підготовки;
- якість керівництва, організації, забезпечення і проведення фізичної підготовки;
- ефективність процесу фізичної підготовки;
- рівень підготовки керівників форм фізичної підготовки.
- готовність навчально-спортивної бази)

Друге питання принципи контролю фізичної підготовки під час розгляду якого пропоную всім учасникам озвучити свою думку. Потім

колективно визначаємо найбільш актуальні відповіді після обговорення повертаємось до першоджерела та спів ставляємо результати роботи.

(Для того, щоб будь-який контроль забезпечував досягнення поставлених цілей, тобто відповідав своєму призначенню, він має відповідати певним вимогам. Контроль повинен бути систематичним і об'єктивним та завжди поєднуватись з наданням допомоги. Основними вимогами до системи контролю ФП є наступні:

- спрямованість на вирішення завдань і досягнення мети ФП;
- своєчасність;
- систематичність;
- об'єктивність;
- гнучкість;
- конкретність;
- простота з погляду цілей, для яких застосовується.

Спрямованість контролю на вирішення завдань і досягнення мети фізичної підготовки означає, що будь-які його заходи мають сприяти підвищенню фізичної готовності військовослужбовців.

Своєчасність передбачає проведення контролю лише тоді, коли він може покращити процес фізичної підготовки і сприяти підвищенню фізичної підготовленості військовослужбовців.

Систематичність передбачає перевірку рівня фізичної підготовленості військовослужбовців на всіх етапах бойової підготовки, що дозволяє командирам завжди знати стан ФП в частині і підрозділі та ефективно керувати процесом фізичного вдосконалення військовослужбовців.

Об'єктивність полягає у всебічному вивченні й оцінці показників фізичної підготовки, що характеризують фактичний стан та кінцеві результати функціонування системи ФП військовослужбовців. Без об'єктивності контроль втрачає свій сенс.

Конкретність контролю полягає у вивченні, фіксації й аналізі конкретних і точних показників, які наочно і просто, але повно й об'єктивно відбивають окремі кількісні та якісні сторони стану фізичної підготовки.

Простота контролю з погляду цілей, для яких він застосовується, означає, що всі заходи, пов'язані з контролем процесу фізичної підготовки, а також система перевірки фізичної підготовленості військовослужбовців не повинні бути надмірно ускладнені і мають відповідати рівню підготовленості посадових осіб, що здійснюють контроль.)

Третє питання контроль якості керівництва, організації, забезпечення і проведення фізичної підготовки. Розділяю навчальні групи на підгрупи по 2-3 чоловіки визначаю кожній групі проблемні питання для розгляду та надання пропозицій їх вирішення. Після активного обговорення в підгрупах заслуховую спікерів та надаю можливість висловити свою думку членам інших груп. Такий підхід організую по кожному питанню.

Під час перевірки військової частини старшим начальником здійснюється комплексна оцінка якості керівництва, організації, забезпечення і проведення фізичної підготовки:

1. Планування фізичної підготовки відповідає вимогам керівних документів;
2. Документи, що регламентують організацію і проведення фізичної підготовки, відпрацьовані;
3. Планово проводяться теоретичні, інструкторсько-методичні і показові заняття;
4. Систематично здійснюється контроль за проведенням фізичної підготовки в підрозділах, аналізується її стан та регулярно підбиваються підсумки;
5. Дані обліку фізичної підготовки відповідають її дійсному стану;
6. Навчально-спортивна база забезпечує проведення фізичної підготовки;
7. Оцінка фізичної підготовки військової частини (установи) ВНЗ не нижче “задовільно”.

Не виконано три і більше з перелічених елементів керівництва, організації і забезпечення фізичної підготовки або загальна оцінка фізичної підготовки військової частини – “незадовільно”.

ПІД ЧАС КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ:

- досягнення мети та виконання поставлених завдань;
- якість планування навчальних занять у розкладі занять підрозділу;
- своєчасний початок і кінець заняття;
- підготовленість керівника та помічників до проведення заняття (уміння показати та пояснити вправу, вибрати раціональну методику навчання, правильно подавати команди, попереджати та виправляти помилки, надавати допомогу та страховку, наявність і якість плану-конспекту, забезпечення занять);
- дотримання заходів безпеки і запобігання травматизму;
- підтримання військової дисципліни та емоційності заняття;
- підбиття підсумків заняття.

ПІД ЧАС КОНТРОЛЮ ФІЗИЧНОГО ТРЕНУВАННЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ:

- планування та зміст супутнього фізичного тренування в розкладі занять підрозділу;
- підготовленість керівників та помічників до проведення супутнього фізичного тренування;
- якість розроблення методичних матеріалів щодо організації і проведення інших видів фізичного тренування в процесі навчально-бойової діяльності.

ПІД ЧАС КОНТРОЛЮ РФЗ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ:

- якість відпрацювання та планування варіантів;
- своєчасний початок та кінець заняття;
- наявність військовослужбовців, дисципліна строю, відповідність форми одягу;

- підготовленість керівника, організація, послідовність і якість виконання вправ;

- відповідність змісту РФЗ варіанту проведення;
- ступінь фізичного навантаження;
- відповідність форми одягу умовам її застосування.

ПІД ЧАС КОНТРОЛЮ СМР ВИЗНАЧАЄТЬСЯ:

- планування, зміст та якість проведення спортивних та спортивно-масових заходів;

- охоплення військовослужбовців спортивно-масовою роботою;
- підготовленість керівників та їх помічників;
- ефективність використання навчально-спортивної бази;

- кількість військовослужбовців, які виконали норми ВСК, військовослужбовців, які отримали спортивну кваліфікацію “Воїн-спортсмен”;

- спортивні рекорди і досягнення;

- обладнання місць для занять фізичною підготовкою та спортивного стенду в підрозділах.

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ВВАЖАЄТЬСЯ: “ЕФЕКТИВНОЮ” –

якщо збільшився чи залишився без змін відсоток позитивних оцінок та їх

якісних показників або виконання спортивних розрядів порівняно з вихідним

рівнем, визначеним не раніше трьох останніх місяців, за умови позитивної

оцінки підрозділу;

“НЕ ЕФЕКТИВНОЮ” –

якщо відсоток позитивних оцінок або виконання спортивних розрядів зменшився більше, ніж на 10% порівняно з вихідним 70 (останнім) рівнем,

визначеним не раніше трьох останніх місяців, або військова частина (підрозділ) оцінена “незадовільно”.

Окремі військовослужбовці, які мали відмінні та добрі оцінки з фізичної підготовки та зберегли їх на попередньому рівні, вважаються такими, що підвищили показники фізичної підготовленості.

ПІД ЧАС КОНТРОЛЮ ОЦІНЮЄТЬСЯ ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКІВ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ:

як “готовий до проведення”, якщо:

- зміст проведення відповідає темі згідно з розкладом занять;
- план-конспект проведення заняття складений та затверджений;
- способи організації навчання та методика тренування фізичних вправ ефективно застосовуються;
- керівник особисто здатний показати вправи для навчання;
- команди подаються правильно і послідовно, вправи називаються;
- заходи безпеки та попередження травматизму виконуються;

- дисципліна та емоційність заняття підтримується;
- правильно здійснюється допомога та страхівка помічниками керівника заняття;
- навчально-спортивна база раціонально використовується;
- керівник спроможний оцінити практичну та методичну підготовленість особового складу;
- підбиті підсумки заняття.

“не готовий до проведення”.

Проводжу усне опитування всього особового складу навчальної групи.

Перелік контрольних питань:

- що дозволяє виявити правильно організований контроль?
- дайте характеристику видам контролю. Які основні вимоги до системи контролю фізичної підготовки?
- які види перевірок фізичної підготовки ви знаєте.

Узагальнюю результатів семінару: нагадую тему, мету заняття, особливо звертаю увагу на форму проведення та загострю уваго визначених типових завданнях. Оголошую оцінки за результатами заняття. Визначаю завдання для самостійної роботи.

Керівник заняття _____

Додаток В

**Витяг з додатку до наказу начальника НУОУ імені Івана
Черняхівського “Про організацію фізичної підготовки та спортивно-
масової роботи”**

Перелік
збірних команд університету з видів спорту

№	Вид спорту	Кількість курсантів які входять до складу
1.	Збірна команда з бадмінтону	1
2.	Збірна команда з боксу	3
3.	Збірна команда з волейболу	2
4.	Збірна команда з військово-спортивного багатоборства (розділ бойове двоборство)	5
5.	Збірна команда з військового п'ятиборства	5
6.	Збірна команда з гирьового спорту	4
7.	Збірна команда зі спортивного орієнтування	1
8.	Збірна команда з настільного тенісу	3
9.	Збірна команда з плавання	3
10.	Збірна команда з рукопашного бою	5
11.	Збірна команда з пауерліфтингу	3
12.	Збірна команда зі стрільби кульової	6
13.	Збірна команда з футболу (футзалу)	7
14.	Збірна команда з шахів	2
15.	Збірна команда з легкої атлетики	4

Додаток Д

**Звіт щодо участі курсантів ННІФК та СОТ у міжнародних змаганнях
у період з 2020 по 2023 роки**

Вид спорту	Вид змагань	Країна, місто, рік проведення змагань	Зайняте місце
Гирьовий спорт	Чемпіонаті Світу з гирьового спорту	місто Штольберг Федеративна Республіка Німеччина (2021)	III командне місце
	Чемпіонат Європи з гирьового спорту	місто Нови-Сад Республіка Сербія (2021)	III місце
	Чемпіонат світу з гирьового спорту серед юнаків та дівчат U-16/U-18.	місто Каунас Литовської республіки (2021)	III Командне місце
Бойове Джуа-Джицу	Чемпіонат світу з бойового Джуа-Джицу	місто Київ Україна (2021)	II місце
Аеронафтичне багатоборство	Чемпіонат світу з аеронафтичного багатоборство	місто Тіка-Коски Фінляндія (2022)	III командне місце
Військово-спортивне багатоборство розділ «бойове двоборство»	Чемпіонат світу з військово-спортивного багатоборства	місто Харків Україна (2021)	III місце
Військово-спортивне багатоборство розділ «бойове двоборство»	Міжнародний турнірі з військово-спортивного багатоборства	місто Харків Україна (2021)	I
Військово-спортивне багатоборство розділ «бойове двоборство»	Міжнародний турнірі з військово-спортивного багатоборства	місто Харків Україна (2021)	I

Додаток Е.1

Тест-опитувальник Н. Д. Дубовицької для визначення рівня професійної спрямованості студентів

Відповідаючи на кожне питання опитувальника, оберіть відповідь “Так” чи “Ні”

1. Кожна людина повинна мати можливість отримати ту професію, яка їй подобається, відповідає її інтересам та здібностям.

2. Якби я мав(ла) можливість почати навчатися заново, то обрав(ла) би ту ж професію, за якою зараз навчаюсь.

3. Мій професійний вибір зумовлений не стільки бажанням отримати дану професію, скільки певними обставинами.

4. Моє бажання отримати дану професію є досить стійким та обґрунтованим.

5. Я навчаюсь перш за все для того, щоб отримати вищу освіту, отримувана професія мене мало цікавить.

6. В обраній професії я бачу мало хорошого.

7. Мої захоплення та заняття в вільний час пов'язані певним чином з обраною професією.

8. У світі існує багато інших професій, які подобаються мені значно більше, ніж моя майбутня професія.

9. Із власної ініціативи я читаю додаткову літературу, шукаю інформацію, яка стосується моєї майбутньої професії.

10. Після закінчення навчання в університеті я буду і надалі вдосконалювати та підвищувати кваліфікацію з отримуваної зараз спеціальності, щоб працювати ще продуктивніше.

11. Обрана професія та робота за фахом навряд чи принесуть мені у майбутньому моральне задоволення.

12. Намагатимусь вжити всіх заходів, щоб не працювати за отримуваною спеціальністю.

13. Навіть, якщо це буде важко, після закінчення навчання буду прагнути знайти роботу (і працювати) за обраною спеціальністю.

14. У даний час працюю (або хочу працювати) паралельно з навчанням за обраною спеціальністю.

15. У мене немає бажання в майбутньому працювати за обраною спеціальністю.

16. За будь-якої нагоди буду прагнути познайомитися із досвідом спеціалістів у галузі моєї майбутньої професії.

17. Якщо я буду в майбутньому працювати за обраною професією, то недовго.

18. Робота за обраною професією дозволить мені в майбутньому повною мірою проявити себе, свої здібності.

19. Після закінчення навчання набуду іншої спеціальності і буду працювати за нею.

20. У житті людини не все залежить від неї самої і їй доводиться інколи зважати на обставини.

Обробка результатів.

Підрахунок показників проводиться відповідно до ключа, де «Так» означає позитивні відповіді а «Ні» - негативні заперечні. За кожен збіг з ключем нараховується один бал. Чим вище сумарний бал, тим вище рівень професійної спрямованості.

Ключ

«Так» 2, 4, 7, 9, 10, 13, 14, 16, 18

«Ні» 3, 5, 6, 8, 12, 15, 17, 19

Відповіді на питання 1 і 20 при обробці результатів не враховуються.

Високі показники по тесту свідчать про те, що студент прагне опанувати обрану професію, обраний фах подобається йому; він бажає у подальшому працювати за обраною професією, вдосконалювати свою майстерність, прагне до професійного розвитку; у

вільний час займається справами, які мають відношення до майбутньої професії; має коло знайомих – фахівців (спеціалістів) у обраній галузі; враховує свою професію справою свого життя.

Низькі показники свідчать про те, що студент вимушено вчиться на даному факультеті; вступ до навчального закладу обумовлений не інтересом до майбутньої професії і бажанням працювати за обраною спеціальністю, а іншими причинами, наприклад вимоги батьків, близькістю до дому та ін.; студент не бачить нічого гарного для себе у своїй майбутній професії; обрана професія йому малоцікава при нагоді хоче змінити її, отримати іншу спеціальність і працювати за нею.

Методика С. Бубнова «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості»

Інструкція: Вам пропонується розглянути певну кількість тверджень, спрямованих на з'ясування ваших ціннісних орієнтацій та їх реалізації в реальних умовах Вашої життєдіяльності. Відповідайте, по можливості, швидко, довго не замислюючись над кожним запитанням. Пам'ятайте, що поганих чи хороших відповідей немає, є тільки Ваша власна думка. Відповідати потрібно «так» або «ні». У бланку відповідей це, відповідно, «+» чи «-», які потрібно поставити поруч із номером запитання.

Запитання методики

1. Чи любите Ви лежати на дивані, нічого не роблячи?
2. Чи любите Ви заробляти гроші й отримувати від цього задоволення?
3. Чи часто Вас навідує думка, що хочеться сходити в театр чи на виставу?
4. Чи часто Ви допомагаєте близьким по господарству?
5. Чи вважаєте Ви, що любов – визначальне почуття в житті?
6. Чи любите Ви читати військові книги про щось нове і невідоме Вам?
7. Чи хочете Ви стати начальником, рангом вищим, ніж Ви?
8. Чи хочете Ви, щоб Вас поважали друзі за Ваші особисті якості?
9. Чи хочете Ви самі брати участь у будь-яких громадських заходах (мітингах) на користь близьких Вам людей?
10. Чи вважаєте Ви, що без спілкування з друзями Ваше життя буде тьмяним та безрадіним?
11. Чи вважаєте Ви, що було би здоров'я, а все інше докладеться?
12. Чи часто Вам хочеться розслабитися (наприклад, послухати легку музику)?
13. Ви обрали свою професію, в основному, тому, що вона може приносити великий матеріальний зарібок?
14. Чи вважаєте Ви, що в житті важливо вміти грати на музичних інструментах, малювати?
15. Якщо хтось з Ваших знайомих захворів, чи знайдете час, щоб його відвідати?
16. Ваш шлюб укладено (буде укладено) по любові?
17. Чи зі всіма керівними документами Ви ознайомлюєтесь?
18. Чи хотіли Ви у школі бути організатором?
19. Якщо Ви зробили непорядний вчинок по відношенню до друзів чи співробітників, чи будите Ви переживати з цього приводу?
20. Чи вважаєте Ви, що шляхом громадських дій (мітингів, зборів) можна що-небудь змінити в суспільному житті?
21. Чи можете Ви спокійно обійтися без частого спілкування зі своїми знайомими?
22. Чи вважаєте Ви, що необхідно будь-яким чином зміцнювати своє здоров'я (плавати, бігати, грати в теніс)?
23. Головне для Вас – Ваш настрій на даний момент, а що буде потім – не важливо?
24. Чи вважаєте Ви, що головне – це придбати житло, машину та інші матеріальні блага?
25. Чи любите Ви прогулюватися у лісі, в парку?
26. Як Ви вважаєте, чи потрібно допомагати матеріально тим, хто просить милостиню, чи ні?
27. Любов – це почуття, яке народжується і вмирає?
28. Хотіли би Ви стати військовим вченим чи науковим співробітником?
29. Влада – це почесно і значимо, чи від неї більше клопоту і всіляких неприємностей?
30. Чи хотіли б Ви, щоб у Вас було більше друзів?
31. Чи спадало Вам на думку зайнятися перебудовою будь-якої громадської організації (клубу, консультаційного пункту, інституту)?
32. Чи багато вільного часу Ви бажали би приділяти спілкуванню?

33. Чи часто Ви замислюєтеся про своє здоров'я?
34. Чи вважаєте Ви, що дуже важливо вміти отримувати задоволення?
35. Якби все почати спочатку, чи вибрали б Ви тепер більш високооплачувану роботу, ніж ту, яка є?
36. Чи хотіли б Ви зайнятися фотографією?
37. Чи вважаєте Ви, що потрібно обов'язково допомогти людині, яка впала?
38. Почуття любові для Вас – це першооснова життя, чи ні?
39. Чи часто Ви задаєте собі запитання: “А чому саме так?”
40. Хотіли б Ви «робити» політику?
41. Чи часто Ваш внутрішній голос задає вам запитання: “А чи поважають мене оточуючі?”
42. Чи є для Вас суспільні явища предметом обговорення на роботі чи вдома?
43. Якщо Ви три дні проведете на безлюдному острові, чи помрете від самотності?
44. Чи катаєтесь Ви на лижах, щоб зміцнити своє здоров'я?
45. Чи часто Ви довго мрієте, лежачи із закритими очима?
46. Головне в житті – це заробляти гроші, створювати власний бізнес?
47. Чи часто Ви купуєте картини та інші художні твори, а чи хотіли б їх купити?
48. Якщо хтось із Ваших близьких надовго захворів, чи будете Ви без його прохання виконувати обов'язки по господарству?
49. Чи любите Ви маленьких дітей?
50. Хотіли б Ви досягти значних успіхів у військовій професії?
51. Хотіли б Ви бути схожим на будь-яку відому людину (актора, політика, бізнесмена)?
52. Чи важливо Вам, щоб Вас поважали товариші по службі за Ваші професійні знання?
53. Хотіли б Ви у даний час що-небудь самі зробити в політиці?
54. Ви рішуча людина?
55. Чи ходите Ви у сауну, до басейну, у лазню, чи займаєтеся аеробікою для підтримки хорошого фізичного стану?
56. Нормальний відпочинок – це надзвичайно важливо, чи не так?
57. Чи вважаєте Ви, що дуже важливо накопичувати матеріальні засоби і передавати їх дітям?
58. Хотілося б Вам коли-небудь самому намалювати картину чи створити музику?
59. Коли маленька дитина плаче – це «крик про допомогу»?
60. Для Вас важливіше любити самому, ніж бути коханим?
61. «У всьому хочеться дійти до самої суті» – це про Вас?
62. Ви хотіли б, щоб Ваші діти стали знаменитими людьми?
63. Хотіли б Ви, щоб товариші по службі зверталися до Вас за допомогою в особистих питаннях, як до людини?
64. У суспільному житті нехай залишається все, так як є?
65. Спілкування – це лише марна трата часу?
66. Здоров'я – це не найголовніше в житті, чи не так?

Номер запитання										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55
56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
Σ										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Перерахуємо ці цінності в узагальненому вигляді:

- стовбець 1 – приємне проведення часу, відпочинок;
- стовбець 2 – високий матеріальний добробут;
- стовбець 3 – пошук і насолода прекрасним;
- стовбець 4 – допомога і милосердя до інших людей;
- стовбець 5 – любов, кохання;
- стовбець 6 – пізнання нового у світі, природі, людині;*
- стовбець 7 – високий соціальний статус і управління людьми;*
- стовбець 8 – визнання і повага людей і вплив на оточуючих;*
- стовбець 9 – соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві;*
- стовбець 10 – спілкування;*
- стовбець 11 – здоров'я.

Оброблення та інтерпретація результатів. Ступінь виразності кожної з поліструктурності ціннісних орієнтацій особистості визначається за допомогою ключа, представленого в бланку відповідей. Відповідно до цього підраховується кількість позитивних відповідей у всіх одинадцяти шпальтах цінностей (описані нижче по тексту). За результатами обробки персональних даних будується графічний профіль, що відображає вираженість кожної цінності. Для цього по вертикалі фіксується кількісна вираженість цінностей (за 6-бальною системою), а по горизонталі - види цінностей.

Додаток Е.3

Експрес-опитувальник вивчення основних складових готовності військовослужбовців захищати Україну від військової агресії

П.І.Б.(повністю) _____

№ групи _____

Інструкція: “Шановні військовослужбовці! Відповідаючи на питання анкети, достатньо обвести номер того варіанта відповіді, який співпадає з Вашою думкою, чи написати власну відповідь на вільних рядках.

1. Чи вважаєте Ви зовнішніх ворогів України своїм особистим ворогом?

- 1 – так
- 2 – ні
- 3 – важко відповісти

2. Як Ви оцінюєте свою особисту готовність захищати Україну від військової агресії?

- 1 – повністю готовий
- 2 – скоріше готовий, ніж не готовий
- 3 – скоріше не готовий, ніж готовий
- 4 – не готовий
- 5 – важко відповісти

3. Якщо готові (скоріше готові), то вкажіть чим це обумовлено?

- 1 – захист Батьківщини – мій обов’язок
- 2 – прагну захищати територіальну цілісність України
- 3 – прагну захищати свій народ, свою культуру
- 4 – прагну захищати свою родину, свій дім
- 5 – інше

(напишіть) _____

4. Чим обумовлені Ваші сумніви щодо готовності захищати Україну від військової агресії?

- 1 – держава погано піклується про своїх захисників (низький рівень соціальних гарантій)
- 2 – не впевнений у здатності командирів (начальників) приймати вірні рішення в бойовій обстановці (його професійній компетенції)
- 3 – не впевнений у професійній підготовленості підлеглих до ведення бойових дій
- 4 – Збройні Сили України не достатньо забезпечені (озброєні) для повної впевненості у перемозі
- 5 – не впевнений в обіцянках держави піклуватись про мене (мою сім’ю) у випадку загибелі (каліцтва)
- 6 – не хочу ризикувати своїм здоров’ям та життям
- 7 – інше

(напишіть) _____

5. Як би Ви оцінили рівень боєготовності Вашого військового підрозділу за 10-ти бальною шкалою (1 – найнижчий рівень, 10 – найвищий рівень)?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Тест-опитувальник для з'ясування рівня знань із військово-професійної підготовки

1. Збройні Сили України – це військова державна структура, призначена для оборони України і захисту її:
 - a) незалежності, громадян, територіальної цілісності;
 - b) суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності;
 - c) суверенітету, територіальної цілісності інтересів держави;
 - d) самостійності, незалежності і внутрішньої безпеки;
 - e) суверенітету, самостійності і незалежності.
2. Начальники яким військовослужбовці підпорядковані за службою, у тому числі й тимчасово, є:
 - a) прямими;
 - b) безпосередніми;
 - c) не прямими начальниками;
 - d) сторонніми начальниками;
 - e) тимчасовими начальниками.
3. У разі спільного виконання службових обов'язків військовослужбовцями, що не підпорядковані один одному, якщо їх службові відносини не визначені командиром, начальником є :
 - a) старший за посадою, а за рівних посад - старший за військовим званням,
 - b) старший прапорщик, старший сержант, полковник;
 - c) той, у кого більший військовий досвід;
 - d) той, хто має безпосередній досвід у веденні бойових дій;
 - e) той, хто має досвід участь в миротворчій операції.
4. Для розміщення особового складу військовослужбовців в спальних приміщеннях відводиться площа на кожного з розрахунком:
 - a) 1.5 – 2 кв.м.
 - b) 2.5 – 4 кв.м.
 - c) 4 – 5 кв.м.
 - d) 6 – 7 кв.м.
 - e) 8 – 9 кв.м.
5. Військовослужбовці рядового складу першого року служби одержують право на звільнення з розташування військової частини:
 - a) по закінченню 20 денного перебування на військовій службі;
 - b) по закінченню 30 денного перебування на військовій службі;
 - c) по закінченню виконання вправ із стрілецької зброї;
 - d) після перебування в військовій частині 14 днів;
 - e) після прийняття ними Військової присяги.
6. Молодші офіцери за своїми військовими званнями є начальниками для:
 - a) прапорщиків, мічманів, сержантів, старшин, рядових і матросів;
 - b) сержантів, старшин, рядових і матросів;
 - c) сержантів, старшин, рядових і матросів однієї із ними військової частини;
 - d) тільки для прапорщиків однієї з ними військової частини;
 - e) тільки для мічманів флоту.

7. Військовослужбовцями Збройних сил України можуть бути:
- будь яка особа, яка прагне захищати суверенітет і незалежність України;
 - особа одне з громадянств, якої є українське;
 - лише громадяни України;
 - громадянин любої держави, який знаходиться у відрядженні в Україні;
 - громадянин любої держави, який досконало володіє українською мовою.
8. Чистота приміщень під час занять підтримується:
- спеціальними штатними прибиральниками із цивільного населення;
 - військовослужбовцями, які звільнені від занять по хворобі;
 - черговими;
 - днювальними;
 - черговими.
9. Прийом молодого поповнення в військовій частині і комплекс заходів, які проводяться з ними окремим підрозділом здійснюється на протязом:
- одного тижня;
 - двох тижнів;
 - трьох тижнів;
 - чотирьох тижнів;
 - 10 днів.
10. Військові звання поділяються згідно з Статутом на:
- армійські, корабельні і повітряні;
 - армійські і корабельні;
 - армійські і повітряні;
 - армійські і внутрішні;
 - єдині армійські військові звання.
11. У разі розташування в одному приміщенні кількох підрозділів, командири яких не мають спільного безпосереднього начальника, керівництво внутрішньою службою покладається на :
- старшого за званням командира;
 - на одного з цих командирів, наказом командира військової частини;
 - старшого за званням, з присутніх офіцерів;
 - на начальника гарнізону;
 - на першого заступника командира частини.
12. Черговий підрозділ призначається для посилення варті або термінового виклику у разі виникнення:
- пожежі, стихійного лиха та в інших випадках;
 - страйку у населеному пункті;
 - приїзду іноземної делегації;
 - організації масових заходів виховного плану
 - критичної обстановки з постачанням продуктів харчування
13. На заняттях виконуються фізичні вправи з використанням різних способів тренування і дозування фізичного навантаження:
- з урахуванням належності військовослужбовців до видів Збройних сил і родів військ, віку і стану здоров'я;
 - не залежно від роду військ;
 - не залежно від військового звання;

- d) залежно від кліматичного району місця призову військово службовців;
 - e) для всіх однакові не залежно від стану здоров'я і належності до видів і родів військ.
14. Медичний контроль за фізичною підготовкою особового складу бригади повинний здійснювати:
- a) начальник медичної служби бригади;
 - b) начальник фізичної підготовки;
 - c) начальник служби військ;
 - d) командири підрозділів;
 - e) начальник гарнізону.
15. Виконання фізичних вправ проводиться:
- a) під час ранкової фізичної зарядки, спортивно-масової роботи, і під час самостійних тренувань, навчальних занять;
 - b) під час розводу на заняття;
 - c) під час стройового огляду;
 - d) під час ранкового огляду;
 - e) через 1 годину після обіду.
16. Поглиблені медичні обстеження проводяться з метою оцінювання фізичного розвитку, стану здоров'я для офіцерів, прапорщиків та військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом:
- a) двічі на рік;
 - b) раз у квартал;
 - c) раз на рік;
 - d) за потребою;
 - e) перед оголошенням епідемічного стану.
17. Заходи щодо загартування військовослужбовців проводяться:
- a) їх командирами під систематичним контролем начальника медичної служби;
 - b) заступником командира полку з фізичної підготовки;
 - c) начальником фізичної культури і спорту полку;
 - d) заступник командира полку з бойової підготовки;
 - e) заступником командира полку з виховної роботи.
18. Якщо кілька військових частин або підрозділів різних з'єднань (військових частин) об'єднуються в один табір, територія й приміщення між ними:
- a) розподіляються наказом старшого командира або начальника табірної збору;
 - b) стає спільною для цих військових частин або підрозділів;
 - c) поділяється згідно до спеціалізації військових частин або підрозділів;
 - d) розподіляється спеціальними розпізнавальними знаками;
 - e) обволочується між підрозділами земляним валом.
19. Стрілецька зброя особового складу підрозділу та боєприпаси до неї зберігаються:
- a) на спеціальних складах;
 - b) на квартирах особового складу підрозділу;
 - c) у кімнатах для зберігання зброї;
 - d) в медичних пунктах;
 - e) в їдальнях в спеціально відведених для неї місцях.
20. Проміжок між харчуванням у військовій частині не може перевищувати:
- a) 5 годин;

- b) 6 годин;
- c) 7 годин;
- d) 8 годин;
- e) 9 годин.

Обробка та інтерпретація результатів. За кожну вірну відповідь нараховується 5 балів. Рівень знань зі статутів Збройних Сил України визначається за 100 бальною шкалою та відповідає наступним значенням:

- 1-49 балів – низький рівень;
- 50-64 балів – посередній рівень;
- 65-89 балів – достатній рівень;
- 90-100 балів – високий рівень.

Додаток Ж.2**Тест-опитувальник для з'ясування рівня знань із військово-професійної підготовки.**

Шановний респондент, Вам пропонується визначення - виберіть правильний варіант відповіді. Час на кожне питання надається не більше 30 секунд.

1. Складова частина загальної системи навчання та виховання військовослужбовців, що спрямована на забезпечення їх фізичної готовності до професійної діяльності – це:

- а) фізична культура;
- б) фізична готовність;
- в) фізична підготовка;
- г) лікувальна фізична культура.

2. Забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до бойової діяльності, виконання службових завдань за призначенням, сприянні вирішення інших завдань їх навчання та виховання це мета:

- а) бойової підготовки;
- б) фізичної підготовки;
- в) індивідуальної підготовки;
- г) комплексної підготовки.

3. Фізичний стан військовослужбовця, який характеризується наявним рівнем розвитку фізичних, спеціальних якостей, ступенем сформованості військово-прикладних рухових навичок і вмінь – це:

- а) фізична готовність;
- б) фізична підготовленість;
- в) готовність до виконання завдань за призначенням;
- г) результат виконання фізичних вправ та впливу відповідних сприятливих умов.

4. Фізичний стан військовослужбовця, який що уможливорює виконання бойових та інших завдань за призначенням відповідно до вимог сучасного бою – це:

- а) фізична підготовленість;
- б) фізичне вдосконалення;
- в) фізична готовність;
- г) процес покращення фізичної готовності.

5. Процес покращення фізичного стану військовослужбовців, формування пов'язаних з ним переконань, потреб, знань і вмінь у результаті систематичного виконання фізичних вправ та впливу відповідних сприятливих умов – це:

- а) фізична підготовленість;
- б) фізичне готовність;
- в) фізичне вдосконалення;
- г) фізичний розвиток.

6. Сукупність антропометричних (морфологічних) показників, пов'язаних із особливостями організму військовослужбовця – це:

- а) фізичний стан;
- б) фізичний розвиток;
- в) функціональний стан організму;
- г) фізичні якості.

7. Сукупність показників, які характеризують фізичний розвиток, функціональний стан організму та фізичну підготовленість військовослужбовця – це:

- а) фізичні якості;
- б) фізичний стан;
- в) фізична готовність;
- г) фізична підготовленість.

8. Властивості (особливості) організму військовослужбовця, що забезпечують його рухову діяльність – це... .

- а) фізична готовність;
- б) сукупність показників, які характеризують фізичний розвиток;
- в) фізичний стан;
- г) фізичні якості

9. Спроможність військовослужбовця протистояти стомленню у процесі рухової діяльності – це :

- а) здатність військовослужбовця діяти в умовах нестачі кисню;
- б) доведена до автоматизму практична дія, що виконуються відповідно до поставлених завдань;
- в) витривалість;
- г) вміння виконувати рухові дії координовано і точно.

10. Спроможність військовослужбовця долати зовнішній опір або протидіяти йому за рахунок м'язових зусиль – це:

- а) здатність діяти в умовах нестачі кисню;
- б) здатність протистояти стомленню у процесі рухової діяльності;
- в) сила (силові здібності);
- г) витривалість.

11. Спроможність військовослужбовця виконувати рухові дії координовано і точно, своєчасно і раціонально вправлятися з новими несподіваними завданнями – це:

- а) спритність (координаційні здібності);
- б) сила (силові здібності);
- в) витривалість;
- г) здатність діяти в умовах нестачі кисню.

12. Навчальні заняття, фізичне тренування в процесі навчально-бойової діяльності, ранкова фізична зарядка, спортивно-масова робота, самостійна підготовка є:

- а) основними формами колективної підготовки;
- б) основними формами фізичної підготовки;
- в) основними формами індивідуальної підготовки;
- г) основними формами загальновійськової підготовки.

13. Проводиться з метою систематичного фізичного тренування військовослужбовців, сприяє швидкому приведенню організму після сну в бадьорий стан, є обов'язковим елементом розпорядку – це:

- а) систематичне тренування;
- б) ранкова фізична зарядка;
- в) систематичне фізичне тренування з метою приведення організму після сну в стан готовності до виконання завдань за призначенням;
- г) вдосконалення фізичної підготовленості військовослужбовців.

14. Виберіть розділи фізичної підготовки (відповідно до діючої Інструкції №225)
- а) загальна фізична підготовка, рукопашний бій, військово-прикладна фізична підготовка;
 - б) легка атлетика та прискорене пересування, гімнастика, рукопашна бій, спортивні та рухливі ігри, подолання перешкод, лижна підготовка, військово-прикладне плавання;
 - в) загальна фізична підготовка, рукопашна підготовка, спеціальна (військово-прикладна) фізична підготовка;
 - г) прискорене пересування, вправи на витривалість, військово-прикладні види спорту.
15. Види забезпечення фізичної підготовки:
- а) матеріальне, фінансове-господарське, медичне, науково-методичне, інформаційне, правове;
 - б) матеріально-технічне, фінансове, медичне, наукове, методичне;
 - в) матеріально-технічне, фінансове, медичне, наукове, методичне, інформаційне, правове.
 - г) матеріальне, фінансове-господарське.
16. Кількість категорій військовослужбовців (у тому числі резервістів) Збройних Сил України за рівнем вимог до їх фізичної підготовленості для складання навчальних нормативів з фізичної підготовки:
- а) 2; б) 3; в) 4; г) 5.
17. Кількість вікових груп для складання навчальних нормативів з фізичної підготовки чоловіками особами офіцерського рядового, сержантського і старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом (згідно Інструкції з фізичної підготовки № 225 від 05.08.2021 року):
- а) 5; б) 7; в) 6; г) 9.
18. Відновлення функцій організму та працездатності військовослужбовців засобами фізичної культури і спорту після перенесених захворювань, профілактики можливих ускладнень та загострень патологічних процесів, що відбуваються в їх організмі – це:
- а) процес відновлення функцій організму засобами фізичної підготовки під час захворювань;
 - б) спеціальна фізична підготовка;
 - в) процес відновлення функцій організму військовослужбовців засобами фізичної підготовки та медицини після перенесених захворювань;
 - г) лікувальна фізична культура.
19. Практичні навчальні заняття з фізичної підготовки з групою ЛФК проводяться за спеціальними програмами, які розробляються спільно фахівцями:
- а) медичної служби, фізичної підготовки і спорту, морально-психологічного забезпечення;
 - б) медичної служби, фізкультурно-спортивної реабілітації, фізичної підготовки і спорту;
 - в) фізкультурно-спортивної реабілітації, фізичної підготовки і спорту, морально-психологічного забезпечення;
 - г) морально-психологічного забезпечення, фізкультурно-спортивної реабілітації, матеріально-технічного забезпечення.
20. Способами організації військовослужбовців під час виконання фізичних вправ є такі:

- а) індивідуальний, груповий, фронтальний, поточний, коловий, змагально-груповий;
- б) індивідуальний, фронтальний, поточний, груповий, круговий, змагальний;
- в) індивідуальний, груповий, загально – груповий, одиночний, дуальний;
- г) індивідуальний, груповий, фронтальний, поточний, загально – груповий.

Обробка та інтерпретація результатів. За кожну вірну відповідь нараховується 5 балів. Рівень знань за військово-спеціальних знань визначається за 100 бальною шкалою та відповідає наступним значенням:

- 1-49 балів – низький рівень;
- 50-64 балів – посередній рівень;
- 65-89 балів – достатній рівень;
- 90-100 балів – високий рівень.

Анкета «Квазіпрофесійні ситуації»

Інструкція: уважно прочитати ситуації та відмітьте відповідь, що співпадає з Вашою думкою, позицією.

Ситуація 1.

Ви здійснюєте контроль за проведенням спортивно-масової роботи в підрозділах частини. Виявляєте, що особовий склад 3 механізованої роти не займається відповідно до плану проведення зазначеного заходу й з боку командира підрозділу відсутній контроль. Ви зробили зауваження вказали на недоліки молодшому сержанту Петренко (керівнику заняття), але він проігнорував ваші зауваження.

Ваші дії:

- А. зупинити проведення заняття, викликати командира підрозділу;
- Б. не звертати увагу на поведінку керівника заняття, проігнорувати дану ситуацію;
- В. доповісти черговому частини про даний випадок;
- Г. зробити зауваження керівнику заняття та доповісти заступнику командира військової частини про виявлені недоліки.

Ситуація 2.

Відповідно до плану ранкової фізичної зарядки на місяць підрозділи військової частини, загальною чисельністю 350 осіб, займаються за трьома визначеними варіантами. Завтра до військової частини будуть прикомандировані ще 250 військовослужбовців які будуть займатись відповідно розпорядку дня. Пропускна спроможність об'єктів НСБ військової частини складає 400 осіб за годину.

Ваші дії:

- А. не вживати жодних заходів, командири підрозділів розберуться самостійно;
- Б. надати пропозиції командирі військової частини щодо черговості проведення РФЗ по дням тижня між підрозділами;
- В. не допускати особовий склад який прибув у відрядження до експлуатації НСБ під час проведення РФЗ;
- Г. внести зміни до графіку проведення ранкової фізичної зарядки.

Ситуація 3.

За результатами перевірки фізичної підготовки військової частини 60% особового складу частини отримали незадовільні оцінки. Командир військової частини поставив завдання підготувати пропозиції щодо покращення стану результатів з фізичної підготовки.

Ваші дії:

- А. визначити додатковий час для проведення заходів фізичної підготовки щоденно з залученням всього особового складу військової частини, які отримали незадовільні оцінки під керівництвом командирів;
- Б. не вживати жодних заходів, надати можливість кожному індивідуально підготуватись до наступного контрольного заняття;
- В. провести роз'яснювальну роботу серед військовослужбовців щодо важливості підтримання належного фізичного стану кожного військовослужбовця;
- Г. посилити контроль за спортивно-масовою роботою.

Ситуація 4.

Деякі офіцери керівного складу вашої військової частини систематично уникають заняття з фізичної підготовки, та не прибувають для здачі нормативів з фізичної підготовки контрольної перевірки, пояснюючи це службовою завантаженістю.

Ваші дії:

- А. повністю проігнорувати таке відношення офіцерів до проведення занять;
- Б. провести індивідуально-мотивуючу бесіду з офіцерами;
- В. доповісти заступнику командира військової частини щодо проблемної ситуації яка склалася та діяти за його вказівкою;
- Г. подати командирі військової частини відомість з результатами перевірки особового складу з фізичної підготовки, та клопотати перед ним про накладення стягнення на відповідних офіцерів.

Ситуація 5.

Ви отримали завдання від командира військової частини щодо проведення змагань з плавання серед підрозділів частини. На жаль спеціально обладнаного місця для цього заходу в частині немає. В свою чергу, міський плавальний басейн готовий допомогти у вирішенні цього питання, але тільки на платній основі та у чітко визначений час. Коштів на цей захід у військовій частині у поточному році не заплановано.

Ваші дії:

- А. вирішити питання з міською адміністрацією щодо можливості виділення коштів для проведення змагань;
- Б. доповісти командирі військової частини про ситуацію, яка склалася;
- В. перенести проведення змагань на наступний рік коли будуть кошти;
- Г. провести змагання на відкритій водоймі.

Ситуація 6

Командир частини визначив вам завдання щодо проведення найближчі вихідні спільних спортивно-масових заходів разом зі школою №27 населеного пункту, в якому дислокується частина.

Ваші дії:

- А. зв'язатись з керівництвом школи, відпрацювати спільний сценарій заходу. Залучити кращих спортсменів для показових виступів з видів спорту;
- Б. відпрацювати план заходу, затвердити у командира військової частини;
- В. передати інформацію заступнику командира військової частини з морально-психологічного забезпечення;
- Г. підготувати спортивну команду та прибути у визначений час до школи №27.

Ситуація 7

Під час організації спортивних змагань з легкої атлетики один з учасників травмувався та скаржить на сильний біль в правій руці після падіння.

Ваші дії:

- А. самостійно надати медичну допомогу травмованому;
- Б. викликати швидку медичну допомогу;
- В. відправити травмованого військовослужбовця до медичного закладу;
- Г. направити чергового медичного працівника, який призначений наказом командира військової частини для забезпечення проведення змагань.

Ситуація 8

Командир визначив завдання відпрацювати накази по військовій частини з метою організації та проведення спортивних змагань передбачених планом спортивних заходів фізичної підготовки, який саме наказ будете відпрацьовувати:

- А. наказ про організацію та проведення змагань, наказ про підведення підсумків змагань;
- Б. наказ про призначення суддівської бригади для проведення змагань;
- В. наказ про організацію матеріального та морально-психологічного забезпечення змагань;
- Г. наказ про медичне, матеріально технічне та морально-психологічне забезпечення змагань.

Ситуація 9

У військовій частині проводиться розробка документів планування бойової підготовки, до яких саме документів будете подавати пропозиції як фахівець фізичної культури і спорту ЗС України:

- А. план бойової підготовки, план удосконалення навчально-матеріальна база;
- Б. план морально-психологічного забезпечення;
- В. план організації дозвілля офіцерів та військовослужбовців за контрактом;
- Г. план медичного забезпечення військової частини.

Ситуація 10

Під час організації та проведення контрольних занять з фізичної підготовки з офіцерами управління військової частини різко погіршилися погодні умови, які не дають можливості організувати здачу нормативів на вулиці:

Ваші дії:

- А. перенести контрольні заняття на інший день;
- Б. почекати коли покращаться погодні умови і продовжити захід;
- В. замінити визначені контрольні вправи на інші та продовжувати заняття в спортивній залі;
- Г. продовжувати заняття незважаючи ні на що.

Обробка та інтерпретація результатів. За кожен вірну відповідь нараховується 10 балів.

Рівень знань за військово-спеціальних знань визначається за 100 бальною шкалою та відповідає наступним значенням:

- 1-49 балів – низький рівень;
- 50-64 балів – посередній рівень;
- 65-89 балів – достатній рівень;
- 90-100 балів – високий рівень.

Додаток И.2

**«Оцінка комунікативних і організаторських схильностей КОС»
(В. Синявського, Б. Федоришина)**

Інструкція: “Вам необхідно відповісти на всі запропоновані питання. Вільно висловлюйте свою думку з кожного питання й відповідайте так: якщо Ваша відповідь на питання позитивна (Ви згодні), то у відповідній клітинці реєстраційного бланка поставте плюс (+), якщо ж Ваша відповідь негативна (Ви не згодні) – поставте знак мінус (-). Слідкуйте, щоб номер питання та номер клітинки, в яку Ви записуєте свою відповідь, співпадали. Майте на увазі, що питання мають загальний характер і не можуть містити всіх необхідних подробиць. Тому уявіть собі типові ситуації та не замислюйтеся над деталями. Не слід витратити багато часу на обмірковування, відповідайте швидко. Можливо, на деякі питання Вам буде важко відповісти. Тому намагайтеся дати ту відповідь, якій Ви вважаєте, що можете віддати перевагу. При відповіді на будь-яке з цих питань звертайте увагу на його перші слова. Ваша відповідь має бути точно узгоджена з ними. Відповідаючи на питання, не намагайтеся справити заздалегідь приємне враження. Для нас важлива не конкретна відповідь, а сумарний бал за серією питань”.

Текст опитувальника

1. Чи багато у Вас друзів, з якими Ви постійно спілкуєтеся?
2. Чи часто Вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними Вашої думки?
3. Чи довго Вас турбує почуття образи, завдане Вам кимось із Ваших товаришів?
4. Чи завжди Вам важко орієнтуватися в критичній ситуації, що створилася?
5. Чи є у Вас прагнення до встановлення нових знайомств із різними людьми?
6. Чи подобається Вам займатися громадською роботою?
7. Чи вірно, що Вам приємніше й простіше проводити час із книгами або за будь-якими іншими заняттями, ніж із людьми?
8. Якщо виникли будь-які перешкоди в здійсненні Ваших намірів, то чи легко Ви відступаєте від них?
9. Чи легко Ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за віком?
10. Чи любляете Ви придумувати та організовувати зі своїми товаришами різні ігри і розваги?
11. Чи важко Ви включаєтеся в нову для Вас компанію?
12. Чи часто Ви відкладаєте на інші дні ті справи, які потрібно було б виконати сьогодні?
13. Чи легко Вам вдається встановлювати контакти з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете Ви домагатися, щоб Ваші товариші діяли згідно з Вашою думкою?
15. Чи важко Ви освоюєтеся в новому колективі?
16. Чи правда, що у Вас не буває конфліктів із товаришами через невиконання ними своїх обов'язків, зобов'язань?
17. Чи прагнете Ви при слушній нагоді познайомитись і поговорити з новою людиною?
18. Чи часто у вирішенні важливих справ Ви приймаєте ініціативу на себе?
19. Чи дратують Вас оточуючі люди, і чи хочеться Вам побути на самоті?
20. Чи правда, що Ви зазвичай погано орієнтуєтеся в незнайомій для Вас обстановці?
21. Чи подобається Вам постійно знаходитися серед людей?
22. Чи виникає у Вас роздратування, якщо Вам не вдається закінчити розпочату справу?
23. Чи Ви вагаєтеся, відчуваєте незручність або сором'язливість, якщо доводиться проявити ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правда, що Ви втомлюєтеся від частого спілкування з товаришами?
25. Чи любляете Ви брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто Ви проявляєте ініціативу при вирішенні питань, які зачіпають інтереси Ваших товаришів?

27. Чи правда, що Ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих Вам людей?
28. Чи правда, що Ви рідко прагнете до доказу своєї правоти?
29. Чи гадаєте Ви, що Вам не завдає особливого клопоту внести пожвавлення в малознайому Вам компанію?
30. Чи берете Ви участь у громадській роботі?
31. Чи прагнете Ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю людей?
32. Чи правда, що Ви не прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо воно не було відразу прийняте Вашими товаришами?
33. Чи відчуваєте Ви себе невимушено, потрапивши в незнайому компанію?
34. Чи охоче Ви беретеся до організації різних заходів для своїх товаришів?
35. Чи правда, що Ви не відчуваєте себе достатньо впевненим і спокійним, коли доводиться говорити що-небудь великій групі людей?
36. Чи часто Ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?
37. Чи правда, що у Вас багато друзів?
38. Чи часто Ви опиняєтеся в центрі уваги своїх товаришів?
39. Чи часто Ви бентежитесь, відчуваєте незручність при спілкуванні з незнайомими людьми?
40. Чи правда, що Ви не дуже впевнено почуваєте себе в оточенні великої групи своїх товаришів?

“Ключ”

Схильності	Відповіді	Номери питань
Комунікативні	(+) так	1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37
	(-) ні	3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39
Організаторські	(+) так	2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38
	(-) ні	4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40

Обробка результатів проводиться зіставленням відповіді респондента з «ключем» і підрахунку кількості збігів окремо за комунікативними та організаторськими схильностями. Обчислюється оціночні коефіцієнти комунікативних (K_k) і організаторських (K_o) схильностей як відношення кількості співпадаючих відповідей за комунікативними схильностями (K_x) та організаторськими схильностями (O_x) до максимально можливого числа збігів (20) за формулами:

$$1) K_k = K_x / 20; \quad 2) K_o = O_x / 20$$

Для якісної оцінки результатів необхідно зіставити отримані коефіцієнти зі шкальними оцінками (Табл. 3.5).

Шкала оцінок комунікативних та організаторських схильностей

K_k	K_o	Шкала оцінок
0,10-0,45	0,20-0,55	1
0,46-0,55	0,56-0,65	2
0,56-0,65	0,66-0,70	3
0,66-0,75	0,71-0,80	4
0,76-1,00	0,81-1,00	5

При аналізі отриманих результатів враховували такі необхідні параметри:

1. Респонденти, які отримали оцінку 1, характеризуються низьким рівнем прояву комунікативних і організаторських схильностей.

2. Респондентам, що отримали оцінку 2, комунікативні та організаторські схильності притаманні на рівні нижче середнього. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто в новій компанії, колективі, вважають за краще проводити час наодинці з собою,

обмежують свої знайомства, відчують труднощі у встановленні контактів із людьми та, виступаючи перед аудиторією, погано орієнтуються в незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи; прояв ініціативи в громадській діяльності вкрай занижений, у багатьох справах вони вважають за краще уникати прийняття самостійних рішень.

3. Для респондентів, які отримали оцінку 3, характерний середній рівень прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони прагнуть до контактів з людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відстоюють свою думку, планують свою роботу, проте потенціал їх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Ця група респондентів потребує подальшої серйозної та планомірної виховної роботи з формування й розвитку комунікативних та організаторських схильностей.

4. Респонденти, які отримали оцінку 4, належать до групи з високим рівнем прояву комунікативних і організаторських схильностей. Вони не розгублюються в новій обстановці, швидко знаходять друзів, постійно прагнуть розширити коло своїх знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким, друзям, виявляють ініціативу в спілкуванні, із задоволенням беруть участь в організації громадських заходів, здатні прийняти самостійне рішення у важкій ситуації. Все це вони роблять не з примусу, а згідно з внутрішніми прагненнями.

5. Респонденти, які отримали вищу оцінку 5, володіють дуже високим рівнем прояву комунікативних і організаторських схильностей. Вони відчують потребу в комунікативній і організаторській діяльності й активно прагнуть до неї. Швидко орієнтуються у важких ситуаціях, невимушено поводять себе в новому колективі, ініціативні, воліють у важливій справі або в складній ситуації, що створилася, приймати самостійні рішення, відстоюють свою думку та домагаються, щоб вона було прийнята товаришами, можуть внести пожвавлення в незнайому компанію, люблять організовувати всякі ігри, заходи, наполегливі в діяльності, яка їх приваблює. Вони самі шукають такі справи, які б задовольняли їх потребу в комунікації та організаторській діяльності.

Методика шкалованої самооцінки психофізіологічного стану (О.М. Кокуна)

Методика шкалованої самооцінки на зорово-аналогових шкалах дає можливість швидко і досить точно отримувати оцінку респондентами різних складових їх ПФС. Найважливішими перевагами даної методики є її зручність, універсальність, інформативність, надійність, експрес-характер, можливість класифікації та зіставлення отриманих показників, що робить її однією з найбільш придатних методик для вирішення завдань моніторингу ПФС. Методика дає можливість достатньо легко діагностувати параметри не тільки “традиційних” станів самопочуття, активності й настрою, але й інших показників, які характеризують специфічний ПФС людини за певної діяльності, в тому числі емоційний, мотиваційний та інші компоненти. Інструкція: “За допомогою нижченаведених шкал, будь ласка, оцініть різні показники свого стану на даний момент, поставивши вертикальну риску у відповідному місці, враховуючи те, що ліва сторона шкали означає найгірший можливий для Вас показник стану, а права – найкращий”.

БЛАНК ОПИТУВАННЯ

Інструкція: “За допомогою нижченаведених шкал, будь ласка, оцініть різні показники свого стану на даний момент, поставивши вертикальну риску у відповідному місці, враховуючи те, що ліва сторона шкали означає найгірший можливий для Вас показник стану, а права – найкращий”.

найгірше _____	САМОПОЧУТТЯ	_____ найкраще
найнижча _____	АКТИВНІСТЬ	_____ найвища
найгірший _____	НАСТРІЙ	_____ найкращий
найнижча _____	ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ	_____ найвища
найнижча _____	ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЬ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	_____ найвища
найнижче _____	БАЖАННЯ ПРОХОДИТИ ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ЗА ФАХОМ	_____ найвище
найнижча _____	ВПЕВНЕНІСТЬ У СВОЇХ СИЛАХ	_____ найвища

Діагностична процедура полягає в тому, що респонденту пропонується оцінити різні характеристики свого стану на даний момент, відмітивши відповідне місце на неградуєваній шкалі (яка являє собою пряму лінію довжиною 100 мм) вертикальною рискою, з урахуванням того, що лівий край шкали означає мінімальне, а правий – максимально можливе для респондента виявлення певної характеристики. Обробка результатів. Кількісні показники (від 1 до 100) отримуються за допомогою прикладання на неградуєвану шкалу лінійки і визначення відстані (у міліметрах) від лівого краю шкали до позначеного респондентом місця.

Інтерпретація результатів

- Від 1 до 20 – низький показник;
- від 21 до 40 – нижче середнього;
- від 41 до 60 – середній;
- від 61 до 80 – вище середнього;
- від 81 до 100 – високий.

Додаток К.2

Методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса

Реєстраційний бланк

П.І.Б. (повністю) _____

“Спокійність – тривожність”										“Енергійність – втомленість”									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

“Піднесення – пригніченість”										“Впевненість у собі – безпорадність”									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Список тверджень за всіма шкалами

„Спокійність – тривожність”

10. Цілковита спокійність. Непохитно впевнений у собі.
9. Виключно холоднокровний, на рідкість впевнений і не хвилююся.
8. Відчуття повного благополуччя. Впевнений і почуваю себе невимушено.
7. В цілому впевнений і вільний від стурбованості.
6. Ніщо особливо мене не турбує. Почуваю себебільш-менш невимушено.
5. Дещо занепокоєний, почуваю себе скуто, трохи стривожений.
4. Переживаю деяку занепокоєність, страх, неспокій або невизначеність. Знервований, хвилююся, роздратований.
3. Значна невпевненість. Вельми травмований невизначеністю. Відчуваю страхи.
2. Величезна тривожність, занепокоєність. Знищений страхом.
1. Повністю збожеволів від страху. Втратив розум. Наляканий труднощами, які не розв’язати.

„Енергійність – втомленість”

10. Поривання, що не знає перешкод. Життєва сила виплескується через край.
9. Життєздатність, величезна енергія, що б’є через край, сильне прагнення до діяльності.
8. Багато енергії, сильна потреба у дії.
7. Почуваю себе свіжим, у запасі значна енергія.
6. Почуваю себе досить свіжим, у міру бадьорий.
5. Злегка втомився. Лінощі. Енергії не вистачає.
4. Доволі стомлений. У запасі не дуже багато енергії.
3. Велика стомленість. Млявий. Мізерні ресурси енергії.
2. Жахливо стомлений. Майже виснажений і практично не здатний до дії. Майже не залишилося запасів енергії.
1. Абсолютно видихався. Нездатний навіть до самого незначного зусилля.

„Піднесення – пригніченість”

10. Сильний підйом, запальні веселощі.
9. Збуджений, у піднесеному стані. Сприймає все із захватом.
8. Збуджений, у доброму настрої.
7. Почуваю себе дуже добре. Життєрадісний.
6. Почуваю себе доволі добре, “в порядку”.
5. Почуваю себе трохи пригніченим, “так собі”.
4. Настрій пригнічений і дещо сумний.
3. Пригноблений і почуваю себе дуже пригніченим.
Настрій безумовно сумний.
2. Дуже пригнічений. Почуваю себе просто жахливо.
1. Крайня депресія і зневір’я. Пригнічений. Усе чорно й сіро.

„Впевненість у собі – безпорадність”

10. Для мене немає нічого неможливого. Зможу зробити все, що захочу.
9. Відчуваю велику впевненість у собі. Впевнений у своїх звершеннях.
8. Дуже впевнений у своїх здібностях.
7. Відчуваю, що моїх здібностей достатньо й мої перспективи хороші.
6. Почуваю себе доволі компетентним.
5. Відчуваю, що мої вміння й здібності дещо обмежені.
4. Почуваю себе доволі нездібним.
3. Пригнічений своєю слабкістю й нестатком здібностей.
2. Почуваю себе жалюгідним і нещасним. Втомився від своєї некомпетентності.
1. Давить почуття слабкості й марності зусиль. У мене нічого не виходить.

Обробка результатів

Спочатку визначаються показники за кожною зі шкал “Спокійність-тривожність”, “Енергійність-втомленість”, “Піднесення- пригніченість”, “Впевненість у собі- безпорадність”, які відповідають обраному респондентом номеру твердження. Далі обчислюють інтегральний показник емоційного стану респондента за формулою:

$$ЕС = (I1 + I2 + I3 + I4) / 4,$$

де ЕС – інтегральний показник емоційного стану;

I1, I2, I3 та I4 – індивідуальні показники за відповідними шкалами.

Інтерпретація результатів

ЕС може змінюватися від 1 до 10.

Якщо він знаходиться в межах 8-10 балів, то його можна інтерпретувати як дуже добрий;

у межах 6-7 балів – як добрий; 4-5 балів – як погіршений;

1-3 бали – як поганий і дуже поганий.

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ

Оцінювання рівня фізичної підготовленості проводиться відповідно до вимог Наказу Міністерства оборони України від 05 серпня 2021 року № 225 “Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України”, зареєстрованій у Міністерстві юстиції України 01 жовтня 2021 року №1289/36911.

Для перевірки та оцінки з фізичної підготовки усі військовослужбовці залежно від вимог службової діяльності до рівня їх фізичної підготовки та віку поділяються на категорії та вікові групи (таблиця 1).

Таблиця К.3.1

Вікові групи військовослужбовців

Вікові групи	Чоловіки	Жінки
перша	до 25 років	до 25 років
друга	до 30 років	до 30 років
третья	до 35 років	до 35 років
четверта	до 40 років	до 40 років
п'ята	до 45 років	до 45 років
шоста	до 50 років	до 50 років
сьома	до 55 років	до 55 років
восьма	до 60 років	до 60 років
дев'ята	понад 60 років	понад 60 років

Категорії військовослужбовців

перша категорія – військовослужбовці розвідувальних частин і підрозділів, частин і підрозділів Десантно-штурмових військ Збройних Сил України, Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, Морської піхоти Військово-Морських Сил Збройних Сил України, частин і підрозділів спеціального призначення Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (крім підрозділів забезпечення, обслуговування та ремонту);

друга категорія – військовослужбовці військових частин і підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України, Військ зв'язку та кібербезпеки Збройних Сил України, Сил підтримки Збройних Сил України, Служби правопорядку, крім тих, які відносяться до першої та третьої категорій; військових частин і підрозділів, які безпосередньо підпорядковані органам військового управління (структурним підрозділам Міноборони, Генерального штабу Збройних Сил України), крім підрозділів забезпечення, обслуговування та ремонту; підрозділів охорони об'єктів Держспецтрансслужби; 1–3 вікових груп військових частин і підрозділів, які відносяться до третьої категорії;

третья категорія – військовослужбовці структурних підрозділів Міноборони, Апарату Головнокомандувача Збройних Сил, Генерального штабу, Адміністрації Держспецтрансслужби, інших органів військового управління та військових частин Міноборони та Збройних Сил (крім тих, які відносяться до другої категорії); військових частин і підрозділів Сил логістики Збройних Сил України, Медичних сил Збройних Сил України; військових частин і підрозділів забезпечення, обслуговування та ремонту видів, окремих родів військ, сил Збройних Сил, Держспецтрансслужби; постійного складу (крім

командирів (начальників) навчальних підрозділів), докторантів, ад'юнктів, слухачів, підрозділів забезпечення освітнього процесу ВВНЗ, ВНП ЗВО, ЗФПВО, ВЛ; наукового складу науково-дослідних установ.

Перевірка та оцінка фізичної підготовленості проводиться відповідно до комплексу контрольних вправ для перевірки та оцінки загальної фізичної підготовленості військовослужбовців 1, 2 та 3 категорій (таблиця 2) та умов виконання вправ.

Таблиця К.3.2

Комплекс контрольних вправ для перевірки та оцінки загальної фізичної підготовленості військовослужбовців 1, 2 та 3 категорій

Вікові групи, роки	Фізичні вправи	
	номер вправи	назва
Чоловіки		
1–4 (до 40 р.)	14	Підтягування на перекладині
	25	Біг на 100 м
	3	Біг на 3 км
5 (40–44 рр.)	14	Підтягування на перекладині
	21	Згинання та розгинання тулуба
	2	Біг на 2 км
6 (45–49 р.)	14 (20)	Підтягування на перекладині (згинання та розгинання рук в упорі лежачи)
	21	Згинання та розгинання тулуба
	2	Біг на 2 км
7–9 (50 р. і більше)	14 (20)	Підтягування на перекладині (згинання та розгинання рук в упорі лежачи)
	21	Згинання та розгинання тулуба
	1	Біг на 1 км
Жінки		
1–2 (до 30 р.)	20	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи
	21	Згинання та розгинання тулуба
	3	Біг на 3 км
3–4 (30–39 рр.)	20	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи
	21	Згинання та розгинання тулуба
	2	Біг на 2 км
5–9 (40 р. і більше)	20	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи
	21	Згинання та розгинання тулуба
	1	Біг на 1 км

Перелік та умови виконання комплексу контрольних вправ

Вправа № 1 – Біг на 1 км.

Вправа № 2 – Біг на 2 км.

Вправа № 3 – Біг на 3 км. Вправи №№ 1, 2, 3 проводяться на стадіоні або будь-якій рівній місцевості із загального чи роздільного старту.

Вправа № 14 – підтягування на перекладині. Вправа виконується на гімнастичних чи багатопролітних перекладинах на максимальну кількість повторень. Вихідне положення: вис хватом зверху на прямих руках, голова прямо, ноги разом (або схрещені). Згинаючи руки, підняти тіло одним рухом до положення – підборіддя вище перекладини.

Опуститися у вихідне положення не розхитуючись. Забороняється: чіплятися за перекладину підборіддям, робити махові та ривкові рухи тулубом та ногами. Рахунок оголошується кожного разу у положенні вису. *Дозволяється:* незначне згинання, розведення ніг та їх схрещування, перехоплюватись кистями вздовж перекладини, відхилити тіло від нерухомого (вертикального) положення. Рахунок оголошується після фіксації вихідного положення 1-2 с і є дозволом на продовження виконання вправи.

Вправа № 20 – згинання та розгинання рук в упорі лежачи. Вихідне положення: упор лежачи (ноги разом, тіло пряме, руки на ширині плечей). Згинання рук виконується до положення торкання грудями підлоги. Після розгинання рук положення упору фіксувати кожного разу упродовж 1-2 с. *Не дозволяється:* згинання ніг у колінних суглобах та їх розведення, згинання та розгинання тулуба, піднімання тільки самих плечей з відставанням від них ніг та тулуба; опускання ніг та живота на підлогу; лягання на підлогу. Рахунок оголошується кожного разу у положенні упору лежачи. Зараховується правильна кількість повторень. Час на виконання вправи – до 2 хв.

Вправа № 21 – згинання та розгинання тулуба. Вихідне положення: лежачи на спині, руки притиснуті до голови, ноги прямі або зігнуті у колінних суглобах під зручним кутом (не закріплені), п'яти на підлозі. Згинання тулуба у тазостегнових суглобах проводиться до положення дістання ліктями до однойменних колін (положення торкання лопатками до підлоги, а також ліктями до колін фіксується упродовж 1-2 с; п'яти весь час притиснуті до підлоги або ковзають по ній). *Дозволяється:* зводити лікті без відриву рук від голови для торкання ними колін та змінювати кут у колінних суглобах. *Забороняється* відривати п'яти та таз від підлоги. Рахунок оголошується кожного разу у вихідному положенні. Зараховується кількість правильних повторень. Час на виконання вправи – до 2 хв.

Вправа № 25 – Біг на 100 м. Вправа проводиться на доріжці стадіону чи рівному майданчику з будь-яким покриттям. За командою – НА СТАРТ! підійти до стартової лінії та, не наступаючи на неї, поставити одну ногу вперед, а другу відставити на півкроку назад. За командою – УВАГА! перенести вагу тіла на ногу, що виставлена вперед, тулуб та голову нахилити вниз, руки зігнуті у ліктях та зайняти нерухоме положення. За командою – РУШ! почати біг. Оцінювання фізичної підготовленості військовослужбовців за контрактом та слухачів ВВНЗ, ВНП ЗВО проводиться за сумою балів, які нараховуються за виконання нормативів фізичних вправ з урахуванням статі (таблиця 3).

Таблиця К.3.3.

ТАБЛИЦЯ
нарахування балів за виконання вправ з фізичної підготовки

Бали	Чоловіки							Жінки					
	№ 25	№ 14	№ 20	№ 21	№ 1	№ 2	№ 3	№ 20	№ 21	№ 1	№ 2	№ 3	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
100	13,80	28,0	17	60	50	3.20	7.30	12.00	32	50	4.20	8.30	16.00
99	13,85	28,1	-	-	-	3.22	7.33	12.04	-	-	4.22	8.33	16.04
98	13,90	28,2	-	59	49	3.24	7.36	12.08	-	49	4.24	8.36	16.08
97	13,95	28,3	-	-	-	3.26	7.39	12.12	-	-	4.26	8.39	16.12
96	14,00	28,4	-	58	48	3.28	7.42	12.16	-	48	4.28	8.42	16.16
95	14,05	28,5	16	-	-	3.30	7.45	12.20	31	-	4.30	8.45	16.20
94	14,10	28,6	-	57	47	3.32	7.48	12.24	-	47	4.32	8.48	16.24

93	14,15	28,7	-	-	-	3.34	7.51	12.28	-	-	4.34	8.51	16.28
92	14,20	28,8	-	56	46	3.36	7.54	12.32	-	46	4.36	8.54	16.32
91	14,25	28,9	-	-	-	3.38	7.57	12.36	-	-	4.38	8.57	16.36
90	14,30	29,0	15	55	45	3.40	8.00	12.40	30	45	4.40	9.00	16.40
89	14,35	29,1	-	-	-	3.42	8.03	12.44	-	-	4.42	9.03	16.44
88	14,40	29,2	-	54	44	3.44	8.06	12.48	-	44	4.44	9.06	16.48
87	14,45	29,3	-	-	-	3.46	8.09	12.52	29	-	4.46	8.09	16.52
86	14,50	29,4	-	53	43	3.48	8.12	12.56	-	43	4.48	9.12	16.56
85	14,55	29,5	14	-	-	3.50	8.15	13.00	-	-	4.50	9.15	17.00
84	14,60	29,6	-	52	42	3.52	8.18	13.04	28	42	4.52	9.18	17.06
83	14,65	29,7	-	-	-	3.54	8.21	13.08	-	-	4.54	9.21	17.12
82	14,70	29,8	-	51	41	3.56	8.24	13.12	-	41	4.56	9.24	17.18
81	14,75	29,9	-	-	-	3.58	8.27	13.16	27	-	4.58	9.27	17.24
80	14,80	30,0	13	50	40	4.00	8.30	13.20	-	40	5.00	9.30	17.30
79	14,85	30,1	-	-	-	4.02	8.33	13.24	-	-	5.02	9.33	17.36
78	14,90	30,2	-	49	39	4.04	8.36	13.28	26	39	5.04	9.36	17.42
77	14,95	30,3	-	-	-	4.06	8.39	13.32	-	-	5.06	9.39	17.48
76	15,00	30,4	-	48	38	4.08	8.42	13.36	-	38	5.08	9.42	17.54
75	15,05	30,5	12	-	-	4.10	8.45	13.40	25	-	5.10	9.45	18.00
74	15,10	30,6	-	47	37	4.12	8.48	13.44	-	37	5.12	9.48	18.06
73	15,15	30,7	-	-	-	4.14	8.51	13.48	-	-	5.14	9.51	18.12
72	15,20	30,8	-	46	36	4.16	8.54	13.52	24	36	5.16	9.54	18.18
71	15,25	30,9	-	-	-	4.18	8.57	13.56	-	-	5.18	9.57	18.24
70	15,30	31,0	11	45	35	4.20	9.00	14.00	-	35	5.20	10.00	18.30
69	15,35	31,1	-	-	-	4.22	9.03	14.06	23	-	5.22	10.03	18.36
68	15,40	31,2	-	44	34	4.24	9.06	14.12	-	34	5.24	10.06	18.42
67	15,45	31,3	-	-	-	4.26	9.09	14.18	-	-	5.26	10.09	18.48
66	15,50	31,4	-	43	33	4.28	9.12	14.24	22	33	5.28	10.12	18.54
65	15,55	31,5	10	-	-	4.30	9.15	14.30	-	-	5.30	10.15	19.00
64	15,60	31,6	-	42	32	4.32	9.18	14.36	-	32	5.32	10.18	19.06
63	15,65	31,7	-	-	-	4.34	9.21	14.42	21	-	5.34	10.21	19.12
62	15,70	31,8	-	41	31	4.36	9.24	14.48	-	31	5.36	10.24	19.18
61	15,75	31,9	-	-	-	4.38	9.27	14.54	-	-	5.38	10.27	19.24
60	15,80	32,0	9	40	30	4.40	9.30	15.00	20	30	5.40	10.30	19.30

59	15,85	32,1	-	-	-	4.42	9.33	15.06	-	-	5.42	10.33	19.36
58	15,90	32,2	-	39	29	4.44	9.36	15.12	-	29	5.44	10.36	19.42
57	15,95	32,3	-	-	-	4.46	9.39	15.18	19	-	5.46	10.39	19.48
56	16,00	32,4	-	38	28	4.48	9.42	15.24	-	28	5.48	10.42	19.54
55	16,05	32,5	8	-	-	4.50	9.45	15.30	-	-	5.50	10.45	20.00
54	16,10	32,6	-	37	27	4.52	9.48	15.36	18	27	5.52	10.48	20.08
53	16,15	32,7	-	-	-	4.54	9.51	15.42	-	-	5.54	10.51	20.16
52	16,20	32,8	-	36	26	4.56	9.54	15.48	-	26	5.56	10.54	20.24
51	16,25	32,9	-	-	-	4.58	9.57	15.52	17	-	5.58	10.57	20.32
50	16,30	33,0	7	35	25	5.00	10.00	16.00	-	25	6.00	11.00	20.40
49	16,35	33,1	-	-	-	5.03	10.04	16.06	-	-	6.03	11.04	20.48
48	16,40	33,2	-	34	24	5.06	10.08	16.12	16	24	6.06	11.08	20.56
47	16,45	34,3	-	-	-	5.09	10.12	16.18	-	-	6.09	11.12	21.04
46	16,50	33,4	-	33	23	5.12	10.16	16.24	-	23	6.12	11.16	21.12
45	16,55	33,5	6	-	-	5.15	10.20	16.30	15	-	6.15	11.20	21.20
44	16,60	33,6	-	32	22	5.18	10.24	16.36	-	22	6.18	11.24	21.28
43	16,65	33,7	-	-	-	5.21	10.28	16.42	-	-	6.21	11.28	21.36
42	16,70	33,8	-	31	21	5.24	10.32	16.48	14	21	6.24	11.32	21.44
41	16,75	33,9	-	-	-	5.27	10.36	16.52	-	-	6.27	11.36	21.52
40	16,80	34,0	5	30	20	5.30	10.40	17.00	-	20	6.30	11.40	22.00
39	16,85	34,1	-	-	-	5.33	10.44	17.06	13	-	6.33	11.44	22.08
38	16,90	34,2	-	29	19	5.36	10.48	17.12	-	19	6.36	11.48	22.16
37	16,95	34,3	-	-	-	5.39	10.52	17.18	-	-	6.39	11.52	22.24
36	17,00	34,4	-	28	18	5.42	10.56	17.24	12	18	6.42	11.56	22.32
35	17,05	34,5	4	-	-	5.45	11.00	17.30	-	-	6.45	12.00	22.40
34	17,10	34,6	-	27	17	5.48	11.04	17.36	-	17	6.48	12.04	22.48
33	17,15	34,7	-	-	-	5.51	11.08	17.42	11	-	6.51	12.08	22.56
32	17,20	34,8	-	26	16	5.54	11.12	17.48	-	16	6.54	12.12	23.04
31	17,25	34,9	-	-	-	5.57	11.16	17.52	-	-	6.57	12.16	23.12
30	17,30	35,0	3	25	15	6.00	11.20	18.00	10	15	7.00	12.20	23.20
29	17,35	35,1	-	-	-	6.03	11.24	18.08	-	-	7.03	12.24	23.28
28	17,40	35,2	-	24	14	6.06	11.28	18.16	-	14	7.06	12.28	23.36
27	17,45	35,3	-	-	-	6.09	11.32	18.24	9	-	7.09	12.32	23.44
26	17,50	35,4	-	23	13	6.12	11.36	18.32	-	13	7.12	12.36	23.52

25	17,55	35,5	2	-	-	6.15	11.40	18.40	-	-	7.15	12.40	24.00
24	17,60	35,6	-	22	12	6.18	11.44	18.48	8	12	7.18	12.44	24.12
23	17,65	35,7	-	-	-	6.21	11.48	18.56	-	-	7.21	12.48	24.24
22	17,70	35,8	-	21	11	6.24	11.52	19.04	-	11	7.24	12.52	24.36
21	17,75	35,9	-	-	-	6.27	11.56	19.12	7	-	7.27	12.56	24.48
20	17,80	36,0	-	20	10	6.30	12.00	19.20	-	10	7.30	13.00	25.00
19	17,85	36,1	-	19	-	6.33	12.04	19.28	-	-	7.33	13.04	25.12
18	17,90	36,2	-	18	9	6.36	12.08	19.36	6	9	7.36	13.08	25.24
17	17,95	36,3	-	17	-	6.39	12.12	19.44	-	-	7.39	13.12	25.36
16	18,00	36,4	-	16	8	6.42	12.16	19.52	-	8	7.42	13.16	25.48
15	18,05	36,5	1	15	-	6.45	12.20	20.00	5	-	7.45	13.20	26.00
14	18,10	36,6	-	14	7	6.48	12.24	20.12	-	7	7.48	13.24	26.12
13	18,15	36,7	-	13	-	6.51	12.28	20.24	-	-	7.51	13.28	26.24
12	18,20	36,8	-	12	6	6.54	12.32	20.36	4	6	7.54	13.32	26.36
11	18,25	36,9	-	11	-	5.57	12.36	20.48	-	-	7.57	13.36	26.48
10	18,30	37,0	-	10	5	7.00	12.40	21.00	-	5	8.00	13.40	27.00
9	18,35	37,1	-	9	-	7.03	12.44	21.12	3	-	8.03	13.44	27.12
8	18,40	37,2	-	8	4	7.06	12.48	21.24	-	4	8.06	13.48	27.24
7	18,45	37,3	-	7	-	7.09	12.52	21.36	-	-	8.09	13.52	27.36
6	18,50	37,4	-	6	3	7.12	12.56	21.48	2	3	8.12	13.56	27.48
5	18,55	37,5	-	5	-	7.15	13.00	22.00	-	-	8.15	14.00	28.00
4	18,60	37,6	-	4	2	7.18	13.04	22.12	-	2	8.18	14.04	28.06
3	18,65	37,7	-	3	-	7.21	13.08	22.24	1	-	8.21	14.08	28.12
2	18,70	37,8	-	2	1	7.24	13.12	22.36	-	1	8.24	14.12	28.18
1	18,75	37,9	-	1	-	7.27	13.16	22.48	-	-	8.27	14.16	28.24

ТАБЛИЦЯ
нормативів для визначення рівня фізичної підготовленості

Категорії військовослужбовців	Бальний еквівалент з однієї вправи на оцінку задовільно	Оцінка з трьох/чотирьох вправ		
		5	4	3
Військовослужбовці за контрактом 1 вікової групи (до 25 років)				
1 категорії	85	295/390	95275/360	255/340
2 категорії	80	280/370	260/340	240/320
3 категорії	80	280/370	260/340	240/320
Військовослужбовці за контрактом 2 вікової групи (до 30 років)				
1 категорії	85	295/390	275/360	255/340
2 категорії	75	265/350	245/320	225/300
3 категорії	75	265/350	245/320	225/300
Військовослужбовці за контрактом 3 вікової групи (до 35 років)				
1 категорії	80	280/370	260/340	240/320
2 категорії	70	250/330	230/300	210/280
3 категорії	70	250/330	230/300	210/280
Особи офіцерського складу 4 вікової групи (до 40 років)				
1 категорії	80	280/370	260/340	240/320
2 категорії	65	235/310	215/280	195/260
3 категорії	60	220/290	200/260	180/240
Особи офіцерського складу 5 вікової групи (до 45 років)				
1 категорії	65	235/310	215/280	195/260
2 категорії	55	205/270	185/240	165/220
3 категорії	45	175/230	155/200	135/180
Особи офіцерського складу 6 вікової групи (до 50 років)				
1 категорії	55	205	185	165
2 категорії	45	175	155	135
3 категорії	35	145	125	105
Особи офіцерського складу 7 вікової групи (до 55 років)				
1 категорії	45	175	155	135
2 категорії	35	145	125	105
3 категорії	25	115	95	75
Особи офіцерського складу 8 вікової групи (до 60 років)				
1 категорії	35	145	125	105
2 категорії	25	115	105	75
3 категорії	15	85	65	45
Особи офіцерського складу 9 вікової групи (понад 60 років)				
1 категорії	25	115	95	75
2 категорії	15	85	65	45
3 категорії	5	55	35	15

Для перевірки фізичної підготовки встановлюється форма одягу:
військовослужбовцям 1–4 вікових груп – військова польова (службова морська). За рішенням особи, яка проводить перевірку, дозволяється

виконувати фізичні вправи у спортивній формі (крім вправ, для виконання яких передбачена тільки військова польова (службова морська);

військовослужбовцям 5–9 вікових груп – спортивна (крім вправ, для виконання яких передбачена тільки військова польова (службова морська).

Обробка та інтерпретація результатів. Висновок про рівень фізичної підготовленості робиться за відповідно до вимог діючої Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України.

Додаток Л.1

Методика А. Карпова «Оцінка рефлексивності»

Інструкція. Вам належить дати відповіді на кілька тверджень анкети. У бланку відповідей навпроти номерів запитань поставте «галочку», відповідну варіанту Вашої відповіді: абсолютно неправильно; неправильно; швидше неправильно; не знаю; швидше правильно; правильно; абсолютно правильно.

Не замислюйтеся довго над відповідями. Пам'ятайте, що правильних чи неправильних відповідей у даному разі бути не може.

Текст опитувальника

1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з кимось обговорити.
2. Коли мене несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що спало на думку.
3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити у справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.
4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.
5. Коли я розмірковую над чимось чи розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком алгоритму думок.
6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.
8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому хтось мною незадоволений.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.
10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.
11. Мені було б важко написати серйозного листа, якби я заздалегідь не склав план.
12. Я віддаю перевагу діям, а не розмірковуванням над причинами своїх невдач.
13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.
14. Як правило, коли я щось задумав, то прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, та розглядаю всі варіанти.
15. Я турбуюсь про своє майбутнє.
16. Думаю, що в більшості ситуацій треба діяти швидко, керуючись думкою, що першою прийшла в голову.
17. Часом я приймаю необдумані рішення.
18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові й нові аргументи на захист своєї точки зору.
19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я насамперед починаю з себе.
20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обміркувати і зважити.
21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки чекають від мене оточуючі.
22. Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я ніби подумки веду з нею діалог.
23. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людей мої слова і вчинки.
24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб її не образити.
25. Вирішуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами.
26. Якщо я з кимось посварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винуватим.

27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Бланк відповідей

№ з/п твердження	абсолютно неправильно	неправильно	швидше невірно	не знаю	скоріше правильно	правильно	абсолютно правильно
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							

Опрацювання даних. Із цих 27-и тверджень 15 є прямими (номери запитань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Решта 12 – зворотні твердження, що необхідно враховувати при обробці результатів для отримання підсумкового балу.

Для визначення рівнів рефлексивності необхідно підсумувати бали із запитань 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25, а потім до отриманої суми потрібно додати суму балів із запитань 2, 6, 7, 8, 12, 13, 16, 17, 21, 23, 26, 27. Сума балів із цих запитань розраховується таким чином: проставлений бал «перевертається» і сума вираховується з отриманих значень.

Поставлений бал										
Отриманий в результаті інверсірування бал										

Ключ до тесту-опитувальника рефлексивності Карпова.

3. Переведіть бали у стени по таблиці:

Стени	0										0
Тестові бали	0 і нижче	1- 100	01- 107	08- 113	14- 122	23- 130	31- 139	40- 147	48- 156	57- 171	72 і вище

Для визначення окремого показника рефлексивності їх можна згрупувати у чотири групи:

- 1) ретроспективна рефлексія діяльності – 1, 4, 5, 12, 17, 18, 25, 27;
- 2) ситуативна рефлексія твердження – 2, 5, 13, 14, 16, 17, 18, 26;
- 3) рефлексія майбутньої діяльності – 3, 6, 7, 10, 11, 14, 15, 20;
- 4) рефлексія спілкування і взаємодії з іншими людьми – 8, 9, 19, 21, 22, 23, 24, 26.

При інтерпретації результатів доцільно виходити з диференціації отриманих результатів на три основні категорії.

Результати методики, рівні або більше, ніж 7 стенив, свідчать про високорозвинену рефлексивність (відповідає 90-100 балам загальної шкали); від 4 до 7 стенив – індикатори середнього рівня рефлексивності (відповідає 70-89 балам загальної шкали); менші 4-х

стенів – свідчать про низький рівень розвитку рефлексивності (відповідає 50-69 балам загальної шкали).

Методика діагностики рефлексивності (опитувальник Карпова А.В., тест на рефлексію) призначена для визначення рівня розвитку рефлексії в особистості. Рефлексивність - це здатність людини виходити за межі власного "Я", осмислювати, вивчати, аналізувати щось за допомогою порівняння образу свого "Я" з якими подіями, особистостями. Рефлексивність, як протилежність імпульсивності, характеризує людей, які, перш ніж діяти, внутрішньо переглядають всі гіпотези, відкидаючи ті, які здаються їм малоправдоподібними, приймають рішення обдуманно, виважено, враховуючи різні варіанти вирішення " завдання " .

Методики діагностики «автономності-залежності» особистості в навчальній діяльності (Г.С. Пригін)

Інструкція досліджуваному: «Прочитайте нижчеперелічені твердження. Якщо ви з ними згодні, то відповідайте «так»; якщо не згодні — «ні». Відповідь «не знаю» у роботі з опитувальником не використовуйте».

Перелік тверджень.

1. Навколишні люди вважають мене упевненою у собі людиною.
2. Перед початком роботи я звик аналізувати умови, в яких мені необхідно буде працювати.
3. При виконанні будь-якої роботи я звик оцінювати не лише її кінцевий результат, але і ті результати, які отримую в процесі роботи.
4. Я схильний відмовитися від задуманого, якщо іншим здається, що я почав не так.
5. Навіть при виконанні відповідальної роботи мені не потрібний контроль з боку.
6. Я з однаковим старанням виконую як цікаву так і не цікаву для мене роботу.
7. Для успішного виконання відповідальної роботи необхідно, щоб мене контролювали.
8. Зазвичай мій робочий день проходить безсистемно.
9. При нагоді вибору я вважаю за краще робити роботу менш відповідальну, але і менш цікаву.
10. Після того, як я завершив яку-небудь роботу, я звик обов'язково перевірити, чи правильно я її зробив.
11. Я обов'язково повертаюся до початої справи навіть тоді, коли мене ніхто не контролює.
12. Сумніви у досягненні успіху часто заставляють мене відмовлятися від наміченої справи.
13. Мені часто не вистачає завзятості для досягнення поставленої мети.
14. Мої плани ніколи не розходяться з моїми можливостями.
15. Як правило, будь-які рішення я приймаю порадившись з ким-небудь.
16. Мені часто буває важко змусити себе зосередитися на якому-небудь завданні або роботі.
17. Коли я поглинений якою-небудь роботою, мені важко буває перемкнутися на виконання іншої роботи.
18. Я схильний відмовитися від роботи, яка «не клеїться».

Обробка та інтерпретація результатів За кожне спів падіння відповіді з ключем випробовуваному нараховується 1 бал.

Ключ до методики Так: 1, 5, 11, 14.

Ні: 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18.

Респонденти, які отримали 11 балів і більше, характеризуються «автономним стилем учбово-професійної діяльності». Результат, який складає менше 7 балів, свідчить про «залежний стиль учбово-професійної діяльності. Якщо показник знаходяться в діапазоні 8-10 балів, то таких студентів слід зачислити до групи «невизначених»

Важливими характеристиками учня і як особистості, і як суб'єкта навчальної діяльності є такі якості, як самостійність, впевненість в собі, відповідальність і т.п. У деяких випадках бажано розглядати всі ці якості не ізольовано, а в комплексі, що не абстрактно, а конкретно - стосовно специфіки їх прояву у навчальній діяльності. У зв'язку з цим по стилю навчальної діяльності можна виділити дві полярні групи учнів, яких умовно можна назвати «автономними» і «залежними». «Автономні» виявляють у навчальній діяльності такі якості, як: наполегливість, цілеспрямованість, розвинений самоконтроль, впевненість в собі, схильність до самостійного виконання роботи і т.д. Для «залежних» ж характерно те, що ці якості у них майже не виявляються, а їх навчальна

діяльність пов'язана в основному з опорою на вказівки з боку педагога, з орієнтацією на поради, підказки. Успішність діяльності педагога залежить від обліку їм цих типів ставлення до навчальної діяльності, від адекватного вибору способів педагогічної взаємодії з учнями в залежності від ступеня вираженості у них «автономності-залежності». Наприклад, застосування по відношенню до учня явно вираженого «залежного» типу стратегії «поширеною опіки» (назвемо це так) може виявитися ефективним способом педагогічного

взаємодії, сприятиме успішному виконанню ним навчальної діяльності. Однак по відношенню до учня «автономного» типу підхід, заснований на поетапній регламентації (в тому числі і контролю) діяльності учня педагогом, постійної «видачі» порад, вказівок, підказок, є не тільки неефективним, але швидше за все буде мати явні негативні наслідки.

Хоча слід зазначити, що питання про вибір ефективних стратегій педагогічної взаємодії - це велика самостійна проблема, яку тут ми докладно розглядати не збираємося. Шляхи її вирішення не такі прості. Ми вважаємо, зокрема, що і для «залежних» учнів взаємодія по типу «поширеною опіки» слід використовувати лише як тимчасовий захід, постійно думаючи про переведення учня з рівня «залежності» на рівень «автономності». Очевидна зв'язок між формуванням у учнів рис «залежного» типу і широким використанням педагогом способів авторитарного керівництва.

Все це призводить до розуміння того, що адекватне уявлення педагога про таких стильових характеристиках навчальної діяльності учнів, як «автономність-залежність» має надзвичайно велике практичне значення. Від адекватності цієї оцінки залежить ефективність діяльності самого педагога, здійснення ним індивідуального підходу в процесі навчання, а також успішність навчальної діяльності учня.

Для діагностики стилю навчальної діяльності учнів і віднесення їх до групи «автономних» або «залежних» можна використовувати спеціальної тестовий опитувальник (Г. С. Пригін). Дана методика представляється нам цілком обґрунтованою, має високу валідність (валідність за змістом і критеріальну валідність) і надійність. Методика діагностує обидва основні типи учнів: «автономних» і «залежних», а також виділяє третю групу - «невизначених». Це такі учні, яких не можна віднести з достатнім ступенем визначеності ні до «автономним», ні до «залежним», так як у них приблизно в рівній мірі виражені особливості, властиві як першого, так і другого типу.

Додаток Л.3

Методика “Шкала самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема”

Методика застосовується для вивчення самоефективності – впевненості (переконань) людини щодо її потенційної здатності організувати та здійснити власну діяльність, необхідну для досягнення певної мети. Також самоефективність розуміється і як продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів задля здійснення оптимальної стратегії в різноманітних ситуаціях.

П.І.Б.

(повністю)

№ групи _____

Інструкція: “Прочитайте, будь ласка, кожне твердження та вкажіть в реєстраційному бланку одну найбільш слушну відповідь стосовно ефективності Вашої військово-професійної діяльності при виконанні завдань (позначивши знаком “+” відповідну клітину)”.

№ з/п	Твердження	Абсолютно невірно	Скоріш невірно	Скоріш вірно	Абсолютно вірно
1.	Якщо я добре постараюсь, то завжди знайду вирішення навіть складних проблем				
2.	Якщо мені щось заважає, то я все ж знаходжу шляхи досягнення своєї мети				
3.	Мені достатньо легко досягати своїх цілей				
4.	В несподіваних ситуаціях я завжди знаю, як поводитись				
5.	Я вірю, що можу упоратися з непередбаченими труднощами				
6.	Якщо я докладу достатньо зусиль, то зможу упоратися з більшістю проблем				
7.	Я готовий(а) до будь-яких труднощів, оскільки покладаюся на власні здібності				
8.	Якщо переді мною постає якась проблема, то я звичайно знаходжу кілька варіантів її вирішення				
9.	Я можу щось вигадати навіть у безвихідній, на перший погляд, ситуації				
10.	Я звичайно здатен(а) тримати ситуацію під контролем				

Обробка результатів

Шкала самоефективності складається з 10-ти тверджень, які респонденту пропонується співвіднести з ефективністю своєї діяльності. Позначення респондентом клітини “абсолютно невірно” дає 1 бал; “скоріш невірно” дає 2 бали; “скоріш вірно” – 3 бали;

“абсолютно вірно” – 4 бали.

Отримання підсумкового результату здійснюється шляхом складання балів за всіма 10-ма твердженнями.

Інтерпретація результатів. Отримані результати інтерпретуються таким чином:

36-40 балів – висока самоефективність;

30-35 балів – вища за середню;

25-29 балів – середня;

20-24 бали – нижча за середню;

19 і менше балів – низька

Продовження додатку М

„Енергійність – втомленість”

10. Поривання, що не знає перешкод. Життєва сила виплескується через край.

9. Життєздатність, величезна енергія, що б'є через край, сильне прагнення до діяльності.

8. Багато енергії, сильна потреба у дії.

7. Почуваю себе свіжим, у запасі значна енергія.

6. Почуваю себе досить свіжим, у міру бадьорий.

5. Злегка втомився. Лінощі. Енергії не вистачає.

4. Доволі стомлений. У запасі не дуже багато енергії.

3. Велика стомленість. Млявий. Мізерні ресурси енергії.

2. Жахливо стомлений. Майже виснажений і практично не здатний до дії.

Майже не залишилося запасів енергії.

1. Абсолютно видихався. Нездатний навіть до самого незначного зусилля.

„Піднесення – пригніченість”

10. Сильний підйом, запальні веселощі.

9. Збуджений, у піднесеному стані. Сприймає все із захватом.

8. Збуджений, у доброму настрої.

7. Почуваю себе дуже добре. Життєрадісний.

6. Почуваю себе доволі добре, “в порядку”.

5. Почуваю себе трохи пригніченим, “так собі”.

4. Настрій пригнічений і дещо сумний.

3. Пригноблений і почуваю себе дуже пригніченим.

Настрій безумовно сумний.

2. Дуже пригнічений. Почуваю себе просто жахливо.

1. Крайня депресія і зневір'я. Пригнічений. Усе чорно й сіро.

„Впевненість у собі – безпорадність”

10. Для мене немає нічого неможливого. Зможу зробити все, що захочу.

9. Відчуваю велику впевненість у собі. Впевнений у своїх звершеннях.
8. Дуже впевнений у своїх здібностях.
7. Відчуваю, що моїх здібностей достатньо й мої перспективи хороші.
6. Почуваю себе доволі компетентним.
5. Відчуваю, що мої вміння й здібності дещо обмежені.
4. Почуваю себе доволі нездібним.
3. Пригнічений своєю слабкістю й нестатком здібностей.
2. Почуваю себе жалюгідним і нещасним. Втомився від своєї некомпетентності.
1. Давить почуття слабкості й марності зусиль. У мене нічого не виходить.

Обробка результатів

Спочатку визначаються показники за кожною зі шкал “Спокійність-тривожність”, “Енергійність-втомленість”, “Піднесення-пригніченість”, “Впевненість у собі-безпорадність”, які відповідають обраному респондентом номеру твердження. Далі обчислюють інтегральний показник емоційного стану респондента за формулою:

$$ЕС = (I1 + I2 + I3 + I4) / 4,$$

де ЕС – інтегральний показник емоційного стану;

I1, I2, I3 та I4 – індивідуальні показники за відповідними шкалами.

Інтерпретація результатів

ЕС може змінюватися від 1 до 10.

Якщо він знаходиться в межах 8-10 балів, то його можна інтерпретувати як дуже добрий; у межах 6-7 балів – як добрий; 4-5 балів – як погіршений; 1-3 бали – як поганий і дуже поганий.

Акт про впровадження результатів дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Харківського національного
університету Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

бригадний генерал

Андрій БЕРЕЖНИЙ

2023 року

АКТ

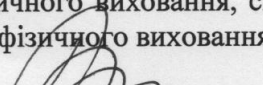
**про впровадження основних результатів дисертаційного дослідження
ад'юнкта Національного університету оборони України імені Івана
Черняхівського підполковника ПОЛИВАНЮКА Віталія Васильовича
на тему “Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з
фізичної культури і спорту Збройних сил України” в освітній процес
Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана
Кожедуба**

Комісія у складі: голови – начальника кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента полковника КИРПЕНКА Віталія Миколайовича та членів комісії – старшого викладача кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, доктора філософії підполковника ПАЛЕВИЧА Сергія Володимировича, старшого викладача кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, кандидата педагогічних наук, доцента підполковника ЗОЛОЧЕВСЬКОГО Віталія Вікторовича.

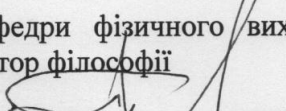
Комісія ухвалила рішення: результати дисертаційного дослідження підполковника ПОЛИВАНЮКА Віталія Васильовича на тему “Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України” впровадити в освітню діяльність Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

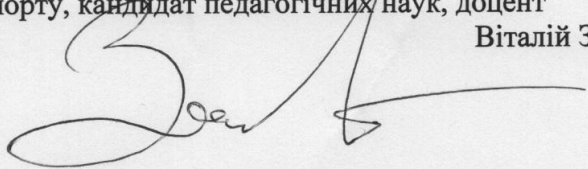
Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p>Діагностувальний апарат щодо визначення рівнів сформованості професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України, який був розроблений дисертантом, впроваджений у систему наукового визначення результатів освітньої діяльності університету.</p>	<p>Діагностувальний апарат щодо визначення рівнів сформованості професійної компетентності у майбутніх військових фахівців розроблений згідно з вимогами компетентнісного підходу, який дає можливість системно оцінювати результат професійної підготовленості випускників університету. Рекомендовано адаптувати цей діагностувальний апарат для діагностування сформованості основних видів компетентності випускників університету.</p>	<p>Дає можливість системно та водночас контекстно оцінювати результативність освітньої діяльності структурних підрозділів університету.</p>
<p>Обґрунтовані в дисертаційному дослідженні компоненти професійної компетентності у майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту ЗС України використані при формуванні кваліфікаційних вимог до випускників Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба та змістовної частини навчальних план-програм проведення занять.</p>	<p>Контекстність визначення компонентів професійної компетентності у майбутніх офіцерів згідно з вимогами суб'єктно-діяльнісного підходу до їх діагностування. Такий підхід рекомендовано використовувати при опрацюванні діагностувального апарату для визначення сформованості основних видів компетентності випускників.</p>	<p>Дає можливість контекстно оцінювати результативність освітньої діяльності структурних підрозділів університету.</p>

Голова комісії:

Начальник кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
полковник  Віталій КИРПЕНКО

Члени комісії:

Старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, доктор філософії
підполковник  Сергій ПАЛЕВИЧА

Старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, кандидат педагогічних наук, доцент
підполковник  Віталій ЗОЛОЧЕВСЬКИЙ

необхідності формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів у військово-професійній діяльності, вдосконаленню практичних умінь і здатностей щодо застосування методів і технологій її формування.

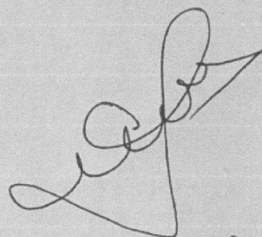
2. Авторські розробки, представлені у дисертації, використані у процесі формування змісту програм навчальних дисциплін.

3. Підготовлені Поливанюком В.В., методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів використовуються педагогічним вкладом ВВНЗ при викладанні навчальних дисциплін.

Результати дисертаційного дослідження розглянуті на засіданні кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту ВІТВ НТУ «ХП» (протокол № 23 від 13 березня 2023 року).

Голова комісії:

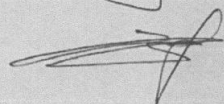
КПН, доцент, полковник



Станіслав ЮР'ЄВ

Члени комісії:

підполковник



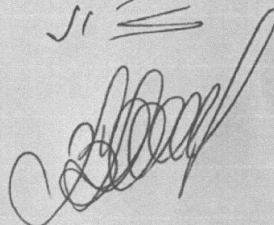
Олександр ЗОНОВ

підполковник



Олександр БОЛЬШАКОВ

працівник ЗС України



Вячеслав ГУНЧЕНКО

Акт про впровадження результатів дослідження



**МІНОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА
ЧЕРНЯХОВСЬКОГО**

Повітрофлотський проспект, 28
Київ, 03049
Тел.: (044) 271-06-97, (044) 248-10-78
E-mail: info@nuou.org.ua
Код ЄДРПОУ 07834530

від "09" 10 2022 р. №
182/55/21

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника університету
з навчальної роботи
кандидат військових наук, професор
генерал-лейтенант

Віктор ТАРАСОВ

АКТ

про впровадження в освітній процес результатів дисертаційного дослідження Поливанюка Віталія Васильовича за темою "Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України"

Комісія у складі: голови – начальника кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій кандидата педагогічних наук, доцента полковника Жембровського С.М.;

членів комісії: заступника начальника науково-методичного центру організації освітньої діяльності, кандидата педагогічних наук, полковника Торчевського Р.Б., начальника кафедри теорії, методики та організації фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій кандидата педагогічних наук, доцента полковника Вербина Н.Б., начальника науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання спеціальної фізичної підготовки і спорту науково-дослідного центру проблем фізичного виховання спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій кандидата педагогічних наук, старшого дослідника полковника Шемчука В.А., встановила:

1. Результати наукового дослідження сприяли поглибленню та систематизації теоретичних знань курсантів, слухачів, зокрема, усвідомленні необхідності розвитку професійної компетентності та її актуалізації у військово-професійній діяльності, вдосконаленню практичних умінь і здатностей щодо застосування методів і технологій її розвитку.

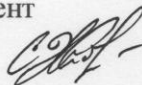
2. Обґрунтовані автором організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України, розробка сучасної комплексної методики формування їх професійних компетентностей у системі освіти (забезпечення

їх саморозвитку у процесі навчальної діяльності; використання об'єктивних критеріїв її оцінювання, забезпечення міжпредметних зв'язків під час підготовки майбутніх начальників фізичної підготовки і спорту військових частин) були враховані при розробці змісту навчальних дисциплін базової, загально-професійної та військово-спеціальної підготовки та впроваджені в освітній процес.

3. Результати дисертаційного дослідження Поливанюка В.В., вважати реалізованим у освітньому процесі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Голова комісії:

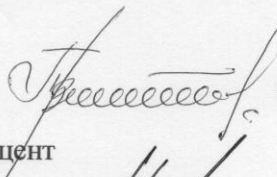
кандидат педагогічних наук, доцент
полковник



Сергій ЖЕМБРОВСЬКИЙ

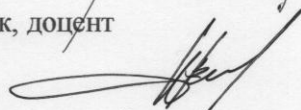
Члени комісії:

кандидат педагогічних наук
полковник



Руслан ТОРЧЕВСЬКИЙ

кандидат педагогічних наук, доцент
полковник



Назарій ВЕРБИН

кандидат педагогічних наук, старший дослідник
полковник



Вадим ШЕМЧУК

Список публікацій здобувача за темою дисертації***Колективна монографія, навчальний посібник:***

1. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців фізичної культури та спорту у науковій літературі. *Фізичне виховання: проблеми та перспективи* : монографія / за заг. ред. Г. П. Грибана. Житомир : Рута, 2020. С. 334–341.
2. Плавання та методика його викладання : навч. посіб. / Д. Оленев, О. Юденко, В. Шемчук, О. Петрачков, Н. Вербин, Н. Височіна, В. Поливанюк. Київ. : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2022. 124 с.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

3. Поливанюк В. В. Експериментальні результати впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 58, том 2. С. 272–282. DOI:10.24919/2308-4863/58-2-38
4. Поливанюк В. В. Методика формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України у системі військової освіти *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* 2022. Вип. 56, том 2. С. 239–246. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-2-38>
5. Поливанюк В. В. Професійна компетентність майбутніх військових фахівців як науково-теоретична проблема. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного*

педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 28, том 3. С. 206–210. DOI:10.24919/2308-4863.3/28.208773

6. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Військова освіта*. 2021. №1 (43). С. 234–245. DOI:10.33099/2617-1783/2021-43/234-245

7. Шемчук В., Поливанюк В., Муштатов Ю., Федоренко О., Одеров А. Модель формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 29, том 4. С. 240–248. DOI:10.24919/2308-4863.4/29.209683

Наукові праці, опубліковані в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

8. Поливанюк В. В. Критерії та показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Pedagogy and Psychology*. 2021. IX (99), Issue. 252. С. 42–47. DOI:10.31174/SEND-PP2021-252IX99-10

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Оленєв Д. Г., Поливанюк В. В. Сучасний стан сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту Збройних Сил України *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 76–80.

10. Петрачков О. В., Поливанюк В. В. Критерії та показники оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців з

фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листоп. 2020 р.). Київ : НУОУ, 2020. С. 102–103.

11. Петрачков О. В., Поливанюк В. В., Шостак Р. Г. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ : НУОУ, 2021. С. 53–56.

12. Погребняк Д. В., Поливанюк В. В., Сотніченко А. І. Методичні рекомендації щодо розвитку фахової компетентності начальників фізичної підготовки і спорту військових частин Збройних Сил України у системі післядипломної освіти. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології* : збірник тез міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8–9 трав. 2020 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2020. С. 103–106.

13. Поливанюк В. В. Аспекти формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів структур фізичної підготовки і спорту Збройних Сил України в процесі професійної підготовки. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 листоп. 2019 р.). Київ : НУОУ, 2019. С. 293–295.

14. Поливанюк В. В. Зміст мотиваційного компоненту в структурі професійного компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Педагогіка та психологія: сучасний стан*

розвитку наукових досліджень та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Запоріжжя, 19-20 листоп. 2021 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 210–213.

15. Поливанюк В. В. Методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України* : тези VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ : НУОУ, 2022. С. 110–112.

16. Поливанюк В. В. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. : зб. наук. праць, м. Переяслав, 29 січня 2021 р. Переяслав, 2021. Вип. 67. С. 274–277.

17. Поливанюк В. В. Проблема формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців у науковій літературі. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених*: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 14 трав. 2020 р.). Харків : Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 268–270.

18. Поливанюк В. В. Суть, зміст і структура професійної компетентності майбутніх офіцерів фахівців із фізичної культури і спорту Збройних сил України. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав, 24 січ. 2023 р.). Переяслав, 2023. Вип. 84. С.34–37.

19. Поливанюк В. В. Шемчук В. А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми розвитку службово-прикладних, традиційних та східних одноборств*: зб. наук. праць за матеріалами XV Міжнар. наук.-метод. конф., присвяч. пам'яті д-ра пед. наук, професора Бізіна Віктора Петровича

(м. Харків, 30 листоп. 2021 р.). МВС України. Харків: нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 112–116.

20. Поливанюк В. В., Шостак Р. Г. Зміст когнітивного критерію в структурі професійного компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту Збройних Сил України. *Фізична культура в університетській освіті: інновації, досвід та перспективи розвитку в умовах сучасності* : зб. матеріалів V всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Дніпро, 11 трав. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 351–354.